

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ

АУТОРСКА ПРАВА И ЊИХОВА ЗАШТИТА КОД УГОВОРА О ИЗДАВАШТВУ

Докторска дисертација

Кандидат: мср. Мирјана М. Мисаиловић

Ментор: проф. др Милан Почуча

Нови Сад, 2016. година

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ ПРАВНИ
ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИВРЕДУ И ПРАВОСУЂЕ, У НОВОМ САДУ
КЉУЧНИ ПОДАЦИ О ЗАВРШНОМ РАДУ

Врста рада:	Докторска дисертација
Име и презиме аутора:	Мирјана Мисаиловић
Ментор (титула, име, презиме, звање, институција)	Проф. др Милан Почуча, ванредни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Наслов рада:	Ауторска права и њихова заштита код уговора у издаваштву
Језик публикације (писмо):	Српски, ћирилица
Физички опис рада:	Страница: 261 Поглавља: 8 Референци: 453 Табела: 5 Примера: 5 Слика: 1 Графикона: 26 Прилога: 10 (+150)
Научна област:	Привредно-правна
Предметна одредница, кључне речи:	Аутор, ауторско дело, права аутора, ауторски уговор, издавачки уговор, закон о ауторском праву, ауторскоправна заштита.
Извод (апстракт или резиме) на језику завршног рада:	Предмет истраживања ове докторске дисертације је заштита права аутора у издавачком уговору, уз разматрање аспекта заштите кроз домаће и међународно законодавство. Аутор је особа која је својим радом створила неко дело. То дело може бити написано у облику књиге, чланка, белатеристике или научног рада, може бити реч о фотографији, табели, музичком делу, софтверском програму, слици, скулптури... Чин стварања је довољан да аутор стекне права над тим делом. То право је регулисано законским прописима и уговорима који су саставни део националног законодавства у свим државама. У већини европских земаља ауторска права обухватају морални и материјални аспект. Морални аспект подразумева да се дело приписује његовом аутору и да нико нема права без дозволе аутора да то дело мења или на било који други начин скрнави, нити да га преводи на други језик, адаптира за приказивање, или да га користи без навођења имена аутора. Материјални аспект искоришћавања ауторског дела подразумева да само аутор има право да ауторско дело умножи и на тај начин оствари материјалну корист. Већина аутора то своје право преноси на издавачке куће и склапањем уговора са њима та права преносе на њих. Издавачке куће се баве умножавањем и дистрибуцијом ауторских дела и на тај начин

	<p>остварују одређену материјалну корист. У већини земаља исти прописи регулишу ауторска права како у свери науке, тако и у свери књижевности, образовања, забаве... Сваки закон садржи низ усвојених јавних правила која важе у друштву. Закон о ауторском и сродним правима Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012 и 29/2016.) представља законски концепт који треба на основу усвојених правила да омогући ауторима контролу над коришћењем њихових дела. Сврха закона је да заштити морална права аутора и да омогући ауторима финансијску надокнаду која ће их стимулирати за даље стваралачке активности. Закон гарантује искључиву заштиту аутора као и контролу над коришћењем ауторског дела, штитећи експресију идеје, процедуре, открића, методе, концепте. Оно што је важно јесте да саме идеје и чињенице не могу бити заштићене законом. Да би ауторско дело могло да ужива законску заштиту оно мора имати своју форму, а то значи бити фиксирано у било ком облику (папирном, дигиталном..), мора бити изговорено, написано, нацртано. За ауторско дело сматра се и још незавршено ауторско дело, делови ауторског дела, наслов ауторског дела... Оно што је карактеристично за економски аспект ауторског права јесте да то није лично право и да се оно може пренети на издавача или неко друго лице. Над делима насталим, у радном односу носилац ауторског права је институција која је дело наручила. Ауторска права су временски ограничена. У Србији Законом о ауторском и сродним правима прописано је да та заштита траје 70 година након смрти аутора.</p> <p>За ауторска дела је карактеристично да су од свог настанка прелазила државне границе па је и разумљива тежња међународне заједнице да се успостави међународна заштита ауторских права. Данас у свету постоји већи број међународних конвенција које су потписале различите земље. Најширу примену, можемо слободно рећи, има Бернска конвенција која је донета 1886. и више пута ревидирана. Бернска конвенција обавезује своје чланице да ауторско право третирају на исти начин како за домаће тако и за стране ауторе. У правној теорији ауторско право сврстава се осим у приватно и у групу природних права. Зато ауторско право припада аутору чином самог остварења дела.</p> <p>Заштита ауторског права је у суштини превентивно право које је усмерено на поступање других лица ради спречавања неовлашћене комерцијализације - духовне творевине аутора.</p> <p>Живимо у свету глобализоване економије где медији и издавачка индустрија у све већој мери доживљавају структурне промене паралелно са монополизацијом и централизацијом контроле тржишта. Готово истовремено у многим земљама долази до слабљења контроле јавних институција а битка за контролу над правима аутора добија све шире размере. У том смислу и заштити права аутора се посвећује све већа пажња.</p>
--	--

	<p><i>У уводном делу рада</i> дате су основне поставке значаја теме докторске дисертације, дефинисан предмет и циљ истраживања и постављене хипотезе истраживања. Хипотезе на којима је засновано истраживање при изради ове докторске дисертације односе се на: 1. утицај делотворног система заштите ауторских права при склапању издавачких уговора на развој нових стваралачких подухвата аутора чиме се утиче на бржи економски развој целокупног друштва; 2. квалитетан издавачки уговор потписан између аутора или носиоца ауторских права и издавача знатно смањује могућност повреде ауторских права и позитивно утиче на развој издавачке делатности.</p> <p><i>Ошћи део овог рада</i> односи се на настанак и развој ауторског права од античког доба до савременог доба. У овом делу дата је анализа како домаћег тако и међународног законодавства који представљају изворе ауторског права. <i>Трећи део рада</i> представља анализу ауторског уговора кроз опис елемената ауторског уговора. Овај део рада бави се субјектима ауторског права, садржином ауторског права, као и ограничењем ауторског права. У трећем делу рада бавимо се и ауторским правом кроз анализу развоја привредног друштва, као и начинима преноса ауторског права. Издавачки уговор као врста ауторског уговора је тема <i>четвртог дела рада</i> кроз који је описан појам и карактеристике издавачког уговора, врсте издавачког уговора, а анализом појединих издавачких уговора детаљно су описани сви елементи издавачког уговора, као и права и обавезе како аутора (носиоца ауторског права), тако и издавача. <i>Петти део дисертације</i> односи се на врсте ауторскоправне заштите као и анализе закона. У <i>шестом делу</i> рада приказане су кроз анализу процедуре прибављања рукописа од аутора у издавачкој кући па до потписивања издавачког уговора и исплате ауторског хонорара. <i>Истраживачки део</i> рада обухвата усмено и писмено истраживање на задате хипотезе рада, и представља <i>седми део рада</i>. У <i>осмом делу</i> рада дат је закључак у коме смо објаснили постигнуте резултате истраживања. Ова тема је посебног значаја с једне стране у научно-теоријском смислу јер је реч о недовољно обрађеној материји пре свега у домаћој стручној литератури, а са друге стране и у практичном смислу имајући у виду учесталост расправљања о захтевима за заштиту права аутора.</p> <p>Релевантну истраживачку грађу чине домаћи и страни извори из ове области, анализа бројне судске праксе, међународне конвенције, што представља посебан допринос у анализи и системском излагању уочених резултата истраживања.</p>
<p>Датум одбране: (Попуњава накнадно одговарајућа служба)</p>	

<p>Чланови комисије: (титула, име, презиме, звање, институција)</p>	<p>1. Др Владимир Јовановић, ванредни професор, ужа научна област – Међународноправна и Привредноправна, избор у звање ванредног професора 2016 године, на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитета у Новом Саду, – <i>председник комисије</i>.</p> <p>2. Др Милан Почуча, ванредни професор, ужа научна област – Грађанско-правна и Привредноправна; изабран у звање ванредног професора 2013. године на Правном факултету за привреду и правосуђе у Новом Саду где је и запослен – <i>ментор</i>.</p> <p>3. Др Вук Раичевић, ванредни професор, Факултет за економију и инжењерски менаџмент из Новог Сада, изабран у звање ванредног професора 2013. године за ужу научну област опште и правне науке, запослен на факултету ФИМЕК Нови Сад, Правни факултет за Привреду и правосуђе – <i>члан комисије</i></p>
<p>Напомена:</p>	

САДРЖАЈ

Глава 1. УВОД	9
1.1. Значај теме	9
1.2. Предмет и циљ истраживања	12
1.3. Образложење о потребама истраживања	15
1.4. Методе статистичке обраде података	16
1.5. Хипотезе истраживања	17
Глава 2. ОПШТИ ДЕО	18
2.1. Појам ауторског права	18
2.2. Настанак и развој ауторског права	22
2.2.1. <i>Анђичко доба</i>	22
2.2.2. <i>Средњи век</i>	23
2.2.3. <i>Савремено ауторско право</i>	25
2.3. Домаћи извори ауторског права	29
2.3.1. <i>Устав Републике Србије</i>	33
2.3.2. <i>Закон о облигационим односима</i>	33
2.3.3. <i>Закон о ауторском и сродним правима</i>	36
2.4. Анализа закона о ауторском праву других земаља	44
2.4.1. <i>Закон о ауторском праву Сједињених Америчких Држава</i>	44
2.4.2. <i>Закон о ауторским и сродним правима СР Немачке</i>	44
2.4.3. <i>Закон о ауторском праву Француске (Закон о књижевној и уметничкој својини)</i>	45
2.5. Међународни извори ауторског права	46
2.5.1. <i>Бернска конвенција</i>	47
2.5.2. <i>Универзална конвенција</i>	51
2.5.3. <i>Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине (ТРИПС)</i>	54
2.5.4. <i>WIPO Уговор о ауторском праву</i>	55
Глава 3. АУТОРСКИ УГОВОР	58
3.1. Појам и карактеристике ауторског уговора	58
3.2. Елементи ауторског уговора	61
3.2.1. <i>Форма ауторског уговора</i>	69
3.2.2. <i>Ауторска накнада</i>	71
3.2.3. <i>Услови који се односе на висину ауторске накнаде</i>	80

3.3. Субјекти ауторског права	82
3.4. Садржина ауторског права	83
3.4.1. Морална њрава ауџора	84
3.4.2. Имовинска њрава ауџора	88
3.5. Ограничење ауторског права	93
3.6. Ауторско право моћно средство привредног раста	98
3.7. Теорије о правној природи ауторског дела	102
3.8. Пренос ауторског права	104
Глава 4. ИЗДАВАЧКИ УГОВОР	107
4.1. Појам и карактеристике издавачког уговора	107
4.2. Издавачки уговор у нашем праву	115
4.3. Врсте издавачког уговора	118
4.3.1. <i>Анализа издавачкој ујовора са сџраним ауџором</i> <i>(носиоцем ауџорских њрава)</i>	121
4.4. Битни елементи издавачког уговора	134
4.5. Права и обавезе уговорених страна из издавачког уговора	140
4.5.1. <i>Право на објављивање дела</i>	140
4.5.2. <i>Право на ујоворени џираж</i>	144
4.5.3. <i>Право на ауџорску накнаду</i>	146
4.5.4. <i>Право на бесџлајне џримерке ауџорској дела</i>	151
4.5.5. <i>Право на корекџуру дела</i>	152
4.5.6. <i>Зашџијџа моралних њрава аџора</i>	152
4.5.7. <i>Обавезе издавача да дисџрибуира џримерке дела</i>	155
4.5.8. <i>Право издавача да захџева од ауџора џредају дела</i> <i>ради објављивања</i>	157
4.5.9. <i>Право издавача да захџева од ауџора џренос коришћења</i> <i>ауџорској њрава у ујовореном обиму</i>	159
4.5.10. <i>Право издавача да захџева од ауџора ауџорску</i> <i>џравну зашџијџу</i>	159
4.6. Специфичности права издавача из издавачког уговора	160
4.6.1. <i>Први издавач слободној дела – џрава и сџецифичносџи</i>	161
4.6.2. <i>Криџичка и научна издања дела</i>	164
4.6.3. <i>Улоја инџернеј-сервиса у издавашџву</i>	166
4.7. „Споредна“ овлашћења из издавачког уговора	169
4.8. Престанак издавачког уговора	170
4.8.1. <i>Сџоразум ауџора и издавача о раскидању ујовора</i>	173

Глава 5. ВРСТЕ АУТОРСКОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ	175
5.1 Устав Републике Србије	175
5.2. Закон о издавању публикација	177
5.3. Преднацрт грађанског закона	178
5.4. Грађанскоправна заштита ауторског права	182
5.5. Кривичноправна заштита ауторског права	187
5.6 Економски и политички аспекти заштите аутора и издавача	191
5.7 Завод за заштиту интелектуалне својине	195
Глава 6. ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРАВА АУТОРА У ИЗДАВАЧКОЈ КУЋИ	202
6.1. Начин прибављања рукописа од аутора у издавачкој кући	202
6.1.1. <i>Јавни конкурс</i>	204
6.1.2. <i>Нејосредан избор аутора</i>	204
6.1.3. <i>Понуда аутора</i>	205
6.2. Пријем рукописа	205
6.3. Рецензија примљеног рукописа	206
6.4. Одобрење рукописа	211
6.5. Потписивање уговора са аутором у издавачкој кући	214
6.6. Исплата ауторског хонорара	217
Глава 7. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО	229
7.1. Полазне претпоставке и методолошки приступ емпиријском истраживању	229
7.1.1. <i>Циљ емпиријског истраживања</i>	229
7.1.2. <i>Инструменти истраживања</i>	230
7.1.3. <i>Дизајн узрока</i>	230
7.1.4. <i>Теријоријални и временски оквир истраживања</i>	231
7.1.5. <i>Обрада и анализа прикуљених података</i>	231
7.2. Приказ резултата емпиријског истраживања	231
Глава 8. ЗАКЉУЧАК	247
ЛИТЕРАТУРА	252

Глава 1.

УВОД

1.1. Значај теме

Интелектуална својина је власништво појединца и представља производ његовог интелектуалног стваралаштва, па према томе, он може да га слободно користи, што подразумева и потпуну контролу над њим. Она је креација интелекта која има комерцијалну вредност, укључујући ауторску својину, као што су литерална или уметничка дела и идејну својину као што су патенти, пословне методе или индустријски процеси. Интелектуална својина је уникатна. Она је увек плод личне креативности и иновативности. То може бити било која активност из било које области живота: проналазак из било које области технике, име под којим се продаје производ или нуди услуга, песма, слика, филм, и слично. Скоро у сваком појединачном случају, интелектуална својина стимулише напредак, чиме утиче на трансформацију друштва а тиме додаје вредност нашем животу.¹ Интелектуална својина се дефинише и као општи термин који се често користи за имовинска права створена кроз интелектуални или проналазачки труд ствараоца која се могу заштитити под патентним правом, правом жига, ауторским правом и другим правима.²

У данашње време интелектуална својина постала је круцијалан елемент привредних ресурса савременог друштва који у знатној мери одређује степен развијености економије свих земаља. Истовремено, она постаје и фактор који одређује и степен животног стандарда становништва. Интелектуална својина гради темељ на који се надограђују правне претпоставке да креативни људи треба да живе од свог рада, па самим тим и систем интелектуалне својине мора бити у служби стваралаштва, развоја и истраживања. Заштита интелектуалне својине своју праву афирмацију добија са бржим растом животног стандарда становништва, а то значи да она представља моћно средство привредног раста савременог доба.

Машта је полазна основа стваралаштва, од ње све потиче и из ње се напаја стваралаштво. Лични темељи усвојеног знања морају полазити даље како би се дошло до нових открића. Још је Алберт Анштајн, који је живео од 1879. до 1955. године, рекао да је машта важнија од стваралаштва. Историја људске врсте је историја

¹ Заштита интелектуалне својине у Србији, интернет адреса://www.scribd.com/doc/56780927/Zastita-intelektualnesvojine, 20/11/. 2015.

² Tech Transfer, Univesity of Michigan, internet,www.techtransfer.umich.edu/index/glossary.html 27/11/2015.

примене маште, односно иновација и стваралаштва, на постојећу основу знања ради решавања проблема.³

Ново или информационо доба пребацује се путем брзе транзиције цивилизације из индустријског у ново постиндустријско доба, пуни замах доживљава последњих деценија, дајући све већи акценат феномену индустријске својине. Технолошка револуција која се одиграва на пољу преноса, чувања и обраде информација довела је до смене друштвено-економских епоха. Проналазак нових информационих технологија, укључујући и појаву интернета, био је главни окидач преображаја друштвених односа у правцу информационе ере. Овај преображај одвија се неупоредиво брже од било ког преображаја гледано кроз историју. Појава парне машине и железнички транспорт били су полазна тачка за најдубље промене у области социјалне а и економске политике на почетку индустријске ере, али је тај процес у односу на данас био знатно спорији. И баш због тога информације постају брзо доступне а интелектуална својина добија још више на цени. Корпоративна интелектуална својина већ постаје вреднија од физичких ресурса, а знање постаје производ који се пласира на тржишту. Што је више људи укључено у поделу знања, оно има већу вредност, јер се увећава, проширује и продубљује.

У индустријским секторима, где значајан фактор раста представљају улагања у интелектуалну својину и ширење базе знања, све су присутније стране директне инвестиције, због тога што информације (тј. знање), могу бити преносене преко границе једноставно и са веома ниским трошковима. Затим, знање је слично јавном добру⁴ и радној снази. Такво знање је „унето“ у нацрте, софтвере, хемијске формуле, организациона и менаџментска упутства, и може се користити бесконачан број пута уз ниске маргиналне трошкове.⁵

Право интелектуалне својине је заједнички назив за неколико правних грана. Те правне гране сврставају се у две групе:

- ауторско право и сродна права, и
- право индустријске својине.

У ауторско право и сродна права убрајају се: ауторско право, право интерпретатора, право произвођача фонограма, право произвођача видеограма, право произвођача базе података, право првог произвођача слободног дела и право издавача штампаних издања на посебну накнаду.

³ Kamil Idris, *Intellectual property a power tool for economic growth*, *World Intellectual Property organization Geneve*, 2003, стр. 9.

⁴ Доступно је свима и сви могу да га без ограничења користе а да се при том његова вредност не умањује.

⁵ Keith E. Maskus, *The Role of intellectual Property Rights in ENCOURAGING Foreign Direct Investment end Technology Transfer*, *Brisel*, 1997, Internet [siteresources.world bank.org/INTRANETTRADE/Resources/maskus2pdf.p](http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/maskus2pdf.p). 23. октобар 2015.

У право индустријске својине убрајају се: патентно право, право жига, право заштите ознаке географског порекла, право заштите индустријског дизајна, право заштите топографије индустријског дизајна, право заштите топографије индустријског кола, право заштите биљне сорте, право сузбијања нелојалне конкуренције и пословна тајна (know-how). Набројане правне гране чине право интелектуалне својине у објективном смислу.

Основно питање које се намеће после овако изложене поделе јесте: Шта је то што чини заједничку нит која повезује ова права и која оправдава да се тај скуп означава заједничким, јединственим називом „право интелектуалне својине.“ Ту нит наравно чини нематеријални духовни, интелектуални карактер предмета заштите и економска функција која обезбеђује да субјект заштите присваја материјалну корист од привредне експлоатације предмета заштите, и то у условима искључиве конкуренције. На основу ова два својства формиран је и појам „интелектуална својина“.⁶

Назив „ауторско право“ потиче од латинске речи *auctor*, што у класичном латинском језику има значење оснивач, стваратељ, или зачетник.⁷ Према томе, у најширем смислу могли бисмо ауторско право повезати са правима оснивача или стваратеља интелектуалног добра. Међутим, назив ауторско право (франц., *droit d'auteur*, нем., *Urheberrecht*, итал., *diritto di autore*) најчешће се употребљава у ужем значењу и обухвата права из области књижевних и уметничких дела.⁸

Појам ауторског права везан је и за заштиту, и њиме се штити књижевно дело (књиге, романи...), позоришна дела, кореографска дела, дела сликарства, графике, фотографије, примењене уметности и слично. То су права која уживају њихови ствараоци од тренутка њиховог настанка. Аутор дела ужива како морална тако и имовинска права.

Власник ауторских права има ексклузивно право да репродукује дело заштићено ауторским правом, да га прерађује и на основу тога ствара ново ауторско дело, да дистрибуира копије ауторског дела, да изводи ауторско дело или га представља у јавности. Свака особа која неко од ових права користи без дозволе аутора крши ауторска права аутора, осим у случајевима када се то може квалификовати као фер употреба ауторског дела или у случајевима када је ауторско право истекло и ауторско дело је постало јавни домен.⁹ У случају јавног добра не постоји ривалитет у потрошњи. А то значи да се корисници, потрошачи јавног добра не надмећу у погледу потрошње

⁶ Слободан М. Марковић, Душан В. Поповић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду 2015, стр. 21.

⁷ Ђорђевић Јован, *Латинско-српски речник*, Завод за уџбенике, Београд, 2010, стр. 162.

⁸ Непенебер I.: „Бернска конвенција за заштиту књижевних и уметничких дела од 1886. и њени каснији акти до 1971.“ Прописи за упоредно проучавање права, број 19/1983.

⁹ Overbeck Wayne, Belmas Genelle, *Major Principles of Media Law*, Stamford: Cengage Learning, 2011, p. 238.

јавног добро.¹⁰ У томе и јесте разлика у односу на приватно добро. Приватно добро је таква врста добра, које када се потроши не може га користити неко други.

Ауторска права би требало да остваре фер биланс између права аутора, да контролишу ширење свога дела и јавног интереса да се дело што више шири и буде доступно што већем броју људи.¹¹

Аутор има право да економски искоришћава своје дело, а исто тако има право и на економско искоришћавање дела које је настало искоришћавањем његовог дела, осим у случају када је то другачије регулисано законом или уговором. Он има право да своје дело одобри другоме да га стави у промет. Уступање ауторских права у целости или делимично врши се ауторским уговором. На ауторски уговор се примењују одредбе закона којима се уређују облигациони односи. Један од најзначајнијих ауторских уговора је свакако издавачки уговор.

Издавачким уговором аутори или други носиоци ауторског права преносе на издавача право да умножава ауторско дело штампањем и стављањем у промет умножених примерака дела а издавач се обавезује да умножи и стави у промет умножена дела и за то плаћа одговарајућу надокнаду која мора бити уговорена како за аутора, тако и за друге носиоце ауторског права.

Република Србија је земља релативно дуге традиције правне заштите интелектуалне својине. Једна је од једанаест држава утемељивача Париске уније за заштиту интелектуалне својине 1883. године. Као земља која је увек отворена за увођење високих стандарда заштите, Република Србија је својим прописима пратила и имплементирала велики број међународних конвенција из ове области. Међутим, без обзира на велике напоре који су чињени, а који се и данас чине када Република Србија тежи што бржем уласку у Европску унију, велики број издавачких кућа али и пропусти у примењивању закона и других прописа из ове области доводе ауторе дела неретко у положај да судским путем траже заштиту својих права.

1.2. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања у раду је анализа стања заштите ауторских права у Републици Србији са посебним освртом на ту регулативу у оквиру уговора о издаваштву.

Циљ истраживања је да се на бази емпиријских података и стручних сазнања изврши процена развијености и утврде структура, организационе, нормативне и

¹⁰ Б. Беговић, М. Лабус, А. Јовановић, Економија за правнике, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2013. стр. 116

¹¹ Dworkin Gerald, „Judicial Control of Copyright on Public Policy Grounds“, in: Intellectual Property and Information Law, Kluwer, 1998, p. 137.

практичне мере заштите ауторских права кроз анализу уговора о издаваштву у појединим издавачким кућама у Републици Србији.

Свеобухватно сагледавање тренутног стања у области заштите ауторских права у Републици Србији, упоређивање са постојећим правним оквиром развијених земаља и земаља у окружењу и спровођење научно верификованог истраживања, довешће нас до добијања релевантних резултата који би показали правце развоја заштите ауторских права у Републици Србији.

Препоруке које ће произаћи из читавог рада требало би да послуже у стимулисању даљих иновативних стратегија и у развоју ауторског права заснованог на креативности, као и да укажу на пропусте приликом закључивања уговора о издаваштву до којих може доћи како од стране аутора тако и од самих издавачких кућа.

Друштвени циљ истраживања треба да укаже на вишеструки значај утицаја заштите права аутора на процесе развоја економије засноване на знању у Србији, стимулисање даљих иновативних стратегија и развој предузетништва, поспешивање страних улагања у нове технологије засноване на креативној индустрији, остваривање права твораца и аутора интелектуалних дела на пуну заштиту својих права.

Научни циљ рада је дескрипција и анализа свих елемената који утичу на процес стварања ауторског дела и ефекта стимулисања стварања тих творевина постојећим системом заштите права аутора којима се доприноси економском, културном и технолошком напретку друштва.

Циљ овог рада представља систематизацију једне важне правне области, до сада недовољно разматране у нашој стручној литератури и изналажење руководних начела за њено правилно разумевање, као и установљење кохерентног система и методологије у анализи Уговора о издаваштву и различитих облика остваривања права аутора, са посебним освртом на ту заштиту у издавачким уговорима и модерне тенденције у разматрању овог института, како у теорији тако и у пракси. Ова тема је посебно значајна, с једне стране у научно-теоријском смислу, јер је реч о недовољно обрађеној материји пре свега у домаћој стручној литератури, а с друге стране и у практичном смислу, имајући на уму позитивне ефекте који се само правилно одређеним обимом заштите права аутора могу позитивно рефлектовати на глобалном економском нивоу. С друге стране овом докторском дисертацијом настоји се допринети теоријском, практичном, али и законском разрешавању, код нас веома акутног и актуелног проблема заштите ауторских права у светлу достигнутог степена заштите, законодавних и практичних решења овог проблема у другим државама и нашој стварности оптерећеној додатним отежавајућим околностима.

Имајући на уму савремене тенденције уређивања читавог уговорног права на основама које је поставила Бечка конвенција,¹² а које постоје како на међународном нивоу, тако и на регионалним и националним нивоима, а нарочито у контексту иницијативе за израду Грађанског законика Републике Србије,¹³ решења предложена

¹² Бечка конвенција донета је 11. априла 1980. године, а ступила на снагу 1. јануара 1988. године. Текст Конвенције на светским језицима доступан је на веб страници UNCITRAL-а, а на српском језику налази се у Закону о ратификацији Конвенције, објављеном у „Службеном гласнику СФРЈ – Међународни уговори“, број 10-1/84. СФРЈ је била једна од првих земаља које су ратификовале Конвенцију, и на тај начин допринела њеном ступању на снагу 1988. године. Она је ову конвенцију потписала 11. априла 1980, а ратификовала 27. децембра 1984. године („Службени лист СФРЈ – Међународни уговори“, број 10 - 1/84). СРЈ је 12. марта 2001. године упутила обавештење Секретаријату UNCITRAL-а да је Конвенција на снази у СРЈ од 27. априла 1992. године, тј. од дана државне сукцесије. Бечка конвенција је остала на снази и у државној заједници Србија и Црна Гора у складу са одредбом члана 63. Уставне повеље државне заједнице („Службени гласник државне заједнице Србија и Црна Гора“, бр. 1/03 и 26/05) и правилима међународног јавног права о континуитету државе. По иступању Црне Горе из државне заједнице 3. јуна 2006. године, Народна скупштина Републике Србије је на седници Другог ванредног заседања у 2006. години, одржаној 5. јуна 2006. године констатовала да је Република Србија, у складу са Полазним основама за преуређење односа Србије и Црне Горе („Београдски споразум») и чланом 60. Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора, постала следбеник државне заједнице Србија и Црна Гора и у целости наследила њен међународноправни субјективитет и међународне документе, посебно Резолуцију 1244 Савета безбедности Уједињених нација, а полазећи од Уставном повељом државне заједнице Србија и Црна Гора утврђеног права државе чланице која није искористила право на иступање из државне заједнице Србија и Црна Гора да наследи право на међународноправни субјективитет државне заједнице Србија и Црна Гора. Тако је и Бечка конвенција, заједно са другим међународним уговорима који су били на снази у државној заједници Србија и Црна Гора, а на основу члана 60(4) Уставне повеље остала на снази на територији Републике Србије. Црна Гора је, с друге стране, свој статус државе уговорнице Конвенције накнадно потврдила 23. октобра 2006. године предајом нотификације о сукцесији депозитару ове конвенције. И друге бивше СФРЈ републике су предајом нотификације о сукцесији потврдиле да Бечка конвенција чини део њиховог правног система од дана њихове независности. Видети:// www.uncitral.org/en-index.htm.

¹³ Србија је данас једна од ретких земаља која почетком XXI века нема Грађански законик, што је, тешко разумети ако се зна да је она била међу првим европским земљама које су још у XIX веку имале Грађански законик. Одлуком Владе Републике Србије о образовању Комисије за израду Грађанског законика (17. новембар 2006) отпочео је значајан рад на кодификацији нашег грађанског права која обухвата класична подручја ове гране права: установе општег дела грађанског права; стварно право са својином и правима изведеним из својине (заложно хипотекарно право, право службености); облигационо право (општи део, поједини именовани уговори); наследно право (законски наследни ред, тестамент); породичноправни односи имовинског карактера, као и друге изведене дисциплине које су у тесној вези са класичним

у овој дисертацији могу бити ваљан путоказ у осмишљавању новог и реформи постојећег правног оквира за заштиту права аутора у оквиру издавачких уговора и на унутрашњем нивоу.

1.3. Образложење о потребама истраживања

Заштита ауторских права у савременом привредном окружењу све чешће је немоћна да се супротстави пиратерији, фалсификовању и избегавању уговорених обавеза према ауторима.

Издавачке куће вођене жељом за све већим профитом избегавају анексирање уговора са ауторима. Наслеђивање ауторских права у модерном времену такође нема довољну правну заштиту поготово у земљама у транзицији каква је и Република Србија. Нелојалну конкуренцију која нажалост узима све више маха на нашем тржишту у области издаваштва, треба зауставити адекватним мерама заштите. Управо та нелојална конкуренција на тржишту у области издаваштва представља препреку за права аутора који су немоћни да се самостално супротставе и заштите а да притом немају помоћ у законодавству, а слободно можемо рећи и у држави и њеним органима власти.

Овим радом покушаћемо да дођемо до решења која ће овај проблем бар на неки начин решити и указати на који начин аутори могу, при склапању ауторских уговора и уговора о издаваштву, остварити максимум својих права која су им загарантована кроз законодавство.

Детаљном анализом издавачких уговора, као и права и обавеза која из њих произлазе, како издавача, тако и аутора покушаћемо да помогнемо разрешењу многих проблема који настају на нивоу издавачке делатности. С тим у вези правићемо паралеле и упоређивање решења са развијеним земљама и земљама из окружења. Анализом њихових законских регулатива покушаћемо да укажемо на нова решења која би се могла применити и код нас.

Током овог рада анализираћемо и развој нашег законодавства протеклих деценија, а посебно период од настанка демократских промена у Републици Србији¹⁴. За време

грађанским правом, а које су се у нашем правном систему развиле до степена могућности и потребе њихове кодификације. Види на www.propisi.com/assets/files/gradjanski_zakonik_RS-kratki_izvodi.pdf

¹⁴ Дана 25. јануара 2001. године, изабрана је прва влада Републике Србије након демократских промена 2000. године, и доласка на власт Демократске опозиције Србије (ДОС). За премијера Србије изабран је лидер ДС Зоран Ђинђић. Влада је имала седам потпредседника и 17 министарстава. Видети више на: www.blic.rs/vesti/politika/buduca-vlada-sedma-od-demokratskih-promena-u-srbiji/rlvxcp1

овог периода Србија се определила за пут ка Европској унији¹⁵ што само по себи подразумева и усклађивање и нашег законодавства како из свих других области тако и из области заштите ауторских права са законодавством Европске уније.

Ова анализа помоћи ће нам у бољем сагледавању тренутног стања нашег законодавства као и у заштити права аутора као једног од темеља за развој савремене економије.

1.4. Методе статистичке обраде података

У раду ће бити заступљено неколико метода које ће се користити приликом израде докторске дисертације, као што су: упоредноправна метода, историјскоправна метода, позитивноправна метода, правно-логичка метода индукције и дедукције, као и мултидисциплинарни приступ.

Независно од навођења ове последње методе или начина приступа обради теме, користиће се и друге методе научноистраживачког карактера, са већ означеним историјским и упоредноправним аспектом, као помоћним за боље сагледавање тражених решења.

Побројаним научним методама спроведено истраживање, уз анализу постојећих законских решења требало би да доведе до нових сазнања и предлога, а све са циљем превазилажења уочених недостатака и брже хармонизације са међународним правом, а поготово донетим Директивама Европске уније имајући на уму пут Србије и жељу за улазак у Европску унију.

Анализа релеватних правних питања извршена је применом нормативног метода као основног, уз супсидијарну примену упоредноправног и историјског метода.

Релевантну истраживачку грађу чине домаћи и страни извори из ове области, коментари Конвенције, дела монографског карактера, чланци, као и обимна судска пракса.

¹⁵ Главни покретач за оснивање ЕУ је Жан Моне (Jean Monnet), који је живео и радио у периоду од 1888. година до 1979. године. До последњег даха Моне је био уверен да европске државе морају бити уједињене како би опстале „Наставите, наставите нема будућности Европе без уније“, понављао је непрекидно. Током целог живота имао је један циљ: „Натерајте људе да раде, заједно, покажите им да изван њихових разлика и географских граница лежи заједнички интерес.“ Омиљени цитат Жана Монеа била је изрека Двајта Мора (Dwight Morrow): „Постоје две категорије; људи: они које желе да постану нешто и они који желе да ураде нешто“. Ако било ко заслужује да буде у другој категорији, то је сигурно, Моне. У ствари и он сам се слагао са тим додајући „тамо је мања конкуренција“. Видети: www.bgcentar.org.rs/evropska-unija-u-800-reci-link-1/

1.5. Хипотезе истраживања

Основна хипотеза истраживања. Заштита ауторских права код уговора о издаваштву делотворним системом заштите представља саставни део савременог пословног окружења које даје подстицај за нова стваралаштва, чиме повољно утиче на развој економије и друштва у целини и делује подстицајно на нове пројекте.

Помоћне хипотезе:

X1. Квалитетан издавачки уговор потписан између издавача и аутора дела или носиоца ауторског права значајно смањује могућност повреде ауторских права и позитивно утиче на развој издавачке делатности.

X2. Постојећи нормативни оквир утврдио је ефикасну заштиту ауторских права код уговора о издаваштву.

X3. Ефикасна правна заштита ауторских дела несумњиво охрабрује стране и домаће ауторе да објављују своја дела код нас, чиме се доприноси развоју целокупног друштва.

Глава 2. ОПШТИ ДЕО

2.1. Појам ауторског права

Појам ауторског права уско је везан за појам интелектуалне својине. Пошто интелектуална својина нема материјални облик, појаве и односи у привреди и друштву у вези са њом регулишу се путем права интелектуалне својине.

У међународном и упоредном праву термин право интелектуалне својине прихваћен је као заједнички назив за право индустријске својине и ауторског права. Заједничке карактеристике ауторског права и индустријске својине и права интелектуалне својине су духовне творевине и право творца, аутора, на резултате свог интелектуалног стваралаштва, одакле и потиче назив интелектуална својина.¹⁶

Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми,¹⁷ без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену,

¹⁶ Весна Бесаровић, *Интелектуална својина, индустријска својина и ауторско право*, Чигоја штампа, Београд, 2000. стр. 23.

¹⁷ Закон о ауторском и сродним правима члан 2 („Службени гласник“, бр. 104/09, 99/11, 119/12). Тумачењем члана 6 истог закона долазимо до закључка да нису ауторско правно заштићени идејни концепти, поступци, радни методи математичке операције, принципи или открића, службени текстови из области законодавства, управе и судства (закони, уредбе, одлуке, записници, судске одлуке) политички говори и говори одржани током судских расправа, дневне вести и разне др. информације. На основу овога из судске праксе издвајамо: „Рутинска физичка или умна дела којима се задовољавају свакодневне потребе у животу или професији или раду немају својство ауторског дела.“ Из пресуде Вишег суда Гж 64/00 од 12. јул 2001. године.

Насупрот томе а на основу судске праксе следи и следеће: „Израда зборника прописа о одређеним уговорима и уговореним односима у СФРЈ и са иностранством представља ауторско дело јер се ради о оригиналној интелектуалној творевини“ Из судске праксе, Врховни суд Србије Рев 1286/87. У прилог овој судској пракси наводимо и судске праксе Републике Босне и Херцеговине и Републике Хрватске.

„Издвојени сегменти научноистраживачког стручног рада који је настао као резултат заједничког рада универзитетских професора у реализацији туђе идеје и као резултат одређеног методолошког, систематског рада и открића више лица, не представља ауторско дјело“ (Пресуда Кантоналног суда у Сарајеву, бр. ПЗ-297/05 од 19. јануара 2006. године Судска пракса бр. 15, мај – јуни 2006, стр. 33, *Привредна штиампа* Сарајево).

„Идеја није ауторско дјело јер оно може бити само материјализирана (реализирана, остварена) идеја у било којем облику доступна људским осјетилима“. (ВСТ Р. Хрватске, ПЗ-3484/95-2, од 1. листопада 1996, Зборник одлука Високог трговачког суда Републике Хрватске, број 9, стр. 99).

величину, садржину и начин испољавања, као и допуштеност јавног саопштавања његове садржине. Међутим, овој дефиницији ауторског дела која је постављена у нашем законодавству претходиле су разне идеје и супротни ставови, који су се с годинама мењали, па су се тако и ауторска права развијала и добијала на значају.

Ауторско дело састављено је из две компоненте: идеје и форме. Заштиту ужива само она идеја која је испољена у нарочитој форми. Сама идеја као и сама форма одвојено не могу уживати заштиту.¹⁸

Један од драгоцених плодова развоја правнофилозофске мисли од антике до данас јесте идеја да човек самим рођењем стиче извесна неотуђива права чије признање и заштита нису ствар воље националног законодавца, већ представљају императив тзв. надзаконског права у којем је најнепосредније оличен идеал правде. Просветитељски дух 18. века та права назива природним правима. У новије време о њима се говори као о правима човека или о људским правима. Још од Џона Лока па до данас језгро људских права чине право на живот, слободу, достојанство и својину. Временом су та људска права разрађивана, а додавана су и нова.

Правнофилозофски гледано, право интелектуалне својине којим се штите интелектуалне творевине представља један вид идејне разраде људског права на заштиту својине, комбинованог са људским правима за заштиту личности. Ова афирмација се и даље показује као врло ефектна у заштити права интелектуалне својине. У том смислу врло је репрезентативан запис Томаса Џеферсона (1743–1826): „Ако је природа учинила нешто мање подобним за присвајање од свега другог, онда је то акција снаге мишљења, звана идеја, коју појединац може ексклузивно поседовати само док је држи за себе; али оног момента када је саопштена идеја нужно постаје власништво свакога, и њен прималац не може је се лишити, њено посебно својство је такође да нико не поседује умањену идеју због околности да сви други поседују целу идеју. Онај који прими идеју од мене, добија знање, а да притом не умањује моје; као што онај који пали своју свећу на мојој, добија светлост не остављајући мене у мраку. То да би идеје требало да се простиру широм Земљине кугле ради увећања људског знања и побољшања услова живота, чини се да је посебно и бенеvolentно одређено од стране саме природе, кад их је стварала као ватру која се свуда шири несмањеном снагом, и као ваздух у којем дишемо, крећемо се и физички постојимо – да буду несхватљиве и неподобне за искључиво присвајање.“¹⁹

Ништа мање убедљиво није ни размишљање немачког правника Ренцеа из 19. века који каже: „Када неко присвоји једну мисао и то против воље онога који би

¹⁸ Шуман Јанко, *Коментар закона о заштити ауторских права и међународних пројеката*, Београд, 1935.

¹⁹ Из писма које је Џеферсон упутио Исаку Мекфирсону (Isac McPherson) 1813. године/ press-pubs.uchicago.edu/founders/dokuments/a1_8_8s12.html), преузето 12. марта 2016.

могао истаћи своје право првенства на њој, никаква сила на свету му ту привидно противправно стечену идеју не може отети; кад би овај, ради поправљања повређеног правног осећаја, уложио сав свој труд да заборави ту мисао управо би та његова савесност водила још већем учвршћивању његовог противправно стеченог власништва, тј. коначном учвршћивању те мисли. Али, да би забуна, која према нашим правним схватањима мора настати приликом изједначавања мисли и чисто духовних производа са телесним стварима била још већа, вратимо се првом власнику, тачније ономе који би се могао позивати на право првенства на „украденој“ мисли. Ту се одмах показује да он нема потребу за надокнадом изгубљеног, јер је и он још у поседу исте мисли као и раније; чак хиљадуоструко умножавање једне идеје није у стању да имало умањи њен интензитет.“²⁰

Ауторским правом назива се група права која регулише права ствараоца књижевних, научних и уметничких дела. Овај назив „позајмљен“ је од назива закона којима се регулишу односи настали у вези са духовним творевинама у области књижевности, науке и уметности. У већини земаља укључујући и нашу, важећи закони из ове гране права називају се законима о ауторском праву, па се и ова правна дисциплина назива ауторским правом.²¹

Међутим у мањем броју земаља, закони који садрже ауторскоправне норме називају се законима о књижевној и уметничкој својини (нпр. Француска). Назив књижевна и уметничка својина појавио се у 18. веку као последица владајуће правне теорије о ауторском праву као праву својине. Према тој теорији, књижевна и уметничка дела су резултат рада њихових стваралаца, те они на тим делима имају право својине слично праву својине на материјалним деловима природе. Иако је ова теорија данас углавном напуштена, термин је широко прихваћен и на међународном плану као погодан да изрази интелектуални карактер објекта ове гране права.²²

Англосаксонско право за ауторско право усвојило је термин *copyright* који у првобитном етимолошком значењу представља право на штампу и умножавање примерака једног ауторског дела. Временом се значење овог термина променило, а нарочито после доношења енглеског Закона о ауторском праву од 1911. године.

²⁰ Rentzsch H.; Geistiges Eigentum, *Handwoerterbuch der Volkswirts.chaft*, Leipzig, 1866, стр. 334 (наведено према Machlepu, F.: „Die Wirtschaftlichen Grundlagen des Patentrechts“, I део, GRUR INT 1961, стр. 378).

²¹ Закон о ауторском праву (Алжир, Аргентина, Аустрија, Белгија, Бугарска, Јапан, Канада, Мађарска, Пољска, САД, Велика Британија), Закон о ауторском и сродним правима (СР Југославије), Закон о ауторском праву на књижевним и уметничким делима и сродним правима (Аустралија).

²² Сања Јелисавац, *Интелектуална својина*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2006, стр. 19

Под термином *copyright* данас су сва права која закон признаје ауторима у погледу њихових књижевних, драмских, уметничких и других дела.²³

Термин *copyright* има велики број дефиниција. Ауторско право (*copyright*), је скуп ексклузивних права, одобрених од стране државе за ограничени временски период да заштити одређену форму, начин или метод у којем је идеја или информација изражена.

Ауторско право може постојати у великом броју креативних или уметничких форми, односно дела укључујући књижевна и друга дела. Ауторским правом дата је законска заштита ауторима која их штити од неауторизованих копија њиховог дела.²⁴

Под појмом ауторског права подразумева се објективно ауторско право и субјективно ауторско право или, другим речима, ауторско право у објективном смислу и ауторско право у субјективном смислу.²⁵

Објективно ауторско право представља скуп правних норми којима се регулишу друштвени односи и појаве у вези са стварањем и коришћењем ауторских дела из разних области. Основни задатак објективног ауторског права је пружање правне заштите аутора, као интелектуалном творцу, и његовом делу – ауторском делу.

Под субјективним правом подразумева се право признато творцу књижевног, уметничког и научног дела у вези са духовном креацијом.²⁶

Духовна креација долази из маште, има упориште у знању, а један вид њеног остварења спроводи се и кроз ауторско дело. Суштина ауторског дела огледа се у томе да је за ауторско дело битно да представља оригиналну духовну творевину аутора која произлази из његовог духа. Оригиналност ауторског дела представља његов вредносни елемент јер је личност аутора јединствена, односно свака личност се одликује јединственом духовном индивидуалношћу што и представља оригиналност дела. У ауторском праву људске творевине нису ауторска дела уколико немају духовни значај саме за себе, односно духовни смисао мора доћи до изражаја у самом делу а не на неким пратећим садржајима или упутствима изван дела.²⁷ Идеја као део духовног стваралаштва у савременом добу постаје најплаћенији производ.

²³ Walter Arthur Copinger, Skone James, *On copyright, Sweet and Maxwelln*, London, 1971, p. 5.

²⁴ James Hardiman Library, *Jargon explained*, Internet, www.library.nuigalway.ie/help/jargon/, 25/02/2016.

²⁵ Весна Бесаровић, *Интелектуална својина, индустријска својина и ауторско право*, Чигоја штампа, Београд, 2000. стр.19

²⁶ Plaisant Rolind, *Propri litteraire et artistique*, Paris, p 2.

²⁷ Марковић М. Слободан, *Основи ауторској права и суседних права*, ИДП Научна књига, Београд, 1992, стр. 11.

2.2. Настанак и развој ауторског права

Настанку ауторског права претходила је појава књиге и библиотека. Међутим, људска сазнања која датирају још из празаједнице доводе нас до сазнања да су и тада људи пресликавали пећинске цртеже на животињску кожу, па се јасно види да су писмени записи већ тада постојали. Краљ Асирије, Асурбанипал, који је и сам био писмен (владао је од 668. до 627. п. н. е.), основао је библиотеку. У 19. веку британски археолози су у Ниниви пронашли глинене таблице, поред стотина примерака стручних текстова и *Еп о Гилгамешу*. У Грчкој од 1600. до 1200. п. н. е. у микенско доба писало се на глиненим таблицама, али је то прекинуто вулканском ерупцијом 1200. године п. н. е. Пре почетка првог миленијума Феничани су развили један тип алфабетског писма. Средином осмог века ово писмо преузели су Грци и прилагодили га свом језику. *Илијада* и *Одисеја* су записане током 550 године п. н. е., а драме Ешила, Софокла, Еурипида сведоче да је писменост била заступљена од половине V века п. н. е. Хартију од папируса Грци су увозили из Египта. Још 3000. године п. н. е. у Египту се правила специјална врста папира од папируса. Преклопи папируса стављани су у пресу и лепљени смесом од брашна. На таквом папиру писало се пером од трске које је било заштићено и зацепљено на врху, а мастило се правило од чађи и воде. Династија Птолемеја оснива око 300. године п. н. е. Александријску библиотеку у којој је било око 490.000 свитака а у библиотеци „кћерци“ 42.800 свитака.²⁸

2. 2.1. Античко доба

У античко доба, посебно у време процвата Римске империје, долази до умножавања рукописа у библиотекама и либрарусима, који су били нека врста јавних издавачких удружења, а имали су улогу јавних преписивача рукописа за одређено лице и одређено дело. Поступак се огледао у томе што би аутори своје тек завршено дело предавали власнику библиопола, који би то дело проследио робовима на преписивање. Предајом рукописа аутор је губио право својине над њим, а власник би уједно постао и издавач – библиопул. Такав умножени примерак на крају би се продавао у библиополу. Ипак, овај период је врло значајан јер се први пут признају морална права аутора, мада никаквих имовинских овлашћења није било. Морално право, које је искључиво припадало ауторима било је право да дело обележе својим именом, а имали су и могућност да га представе јавности. То значи да су имали право на објављивање дела. Изостанак имовинских права правдан је довољном наградом што се признају морална права као награда ауторима, тј. да је велика част само умножавање и продаја њиховог дела. С тим се доводи у везу и настанак термина „плагијат“. Овај термин први је

²⁸ Касон Л., *Библиотеке старог света*, Клио, Београд, 2004, стр. 40

употребио римски песник Марцијал, који је у једном епиграму назвао „крадљивцима“ песнике, који су туђе песме објављивали под својим именом.

Но, без обзира на то што се сматрало да је накнада аутору (књижевницима и уметницима) моралне природе, богати римски грађани су помагали уметнике и књижевнике тако што је обичај био да им владар, или „наручилац“ песме исплати одређени износ који се називао хонорар, па се отуда и данас користи израз ауторски хонорар.²⁹

2.2.2. Средњи век

Ни у средњем веку се статус аутора битно не мења. И даље аутори имају право на потписивање својих дела, сада уместо робова преписивање врше калуђери по манастирима. Било је мало писмених калуђера, а књиге су биле скупе. Да би се нека књига издала морала је добити одобрење у прво време државних а потом и црквених власти. Власти су се мењале са Круне на Цркву.³⁰

Штампање помоћу дрвених блокова развило се у Кини током VII века када су будистички манастири вршили умножавање слика јер су на тај начин „будисти“ стицали заслуге. Али, будизам и стране религије 845. године су забрањене у Кини, а будистички храмови, њих 600 су уништени, тако да је и ова техника замрла.

Гутенбергов проналазак штампаних, покретних слова означава преокрет. У Мајнцу се 1454. године штампа Библија покретним словима. Издавање и штампање књига постаје привредна делатност, а књига као финални производ јефтинија и доступнија масама, сада добија прометну вредност. Издавачи почињу да откупљују књиге од аутора и за то плаћају одређену надокнаду. Име издавача било је истакнуто на видном месту, а име аутора често није ни писано.

Проналаском штампарије (XV век), омогућено је прештампавање ауторског дела у великом броју примерака. Олакшано умножавање дела довело је и до недопуштеног прештампавања, што је изазвало сукоб међу издавачима. Неовлашћено прештампавање могло је само да се осуђује јер није било законских прописа који би забрану предвиђали. Привилегије које су давали владаоци појединим издавачима на основу којих су поједини издавачи стицали искључиво право да штампају и растурају поједина дела на неки начин су надоместиле недостатак прописа. Те привилегије су у првом реду пружале заштиту повлашћеним издавачима, а тек у другом плану ауторима. Оне јесу стишавале сукобе, али су биле кочница за бржи културни прогрес човечанства који се могао очекивати после епохалног проналазка штампе. Прву

²⁹ Бесаревић В., *Право интелектуалне својине*, Београд, 2011, стр. 46.

³⁰ Шопер Д. *Стицање аутора од њихове тиска до насљанка ауторских права*, URJNO, Загреб, 2010 стр.123.

издавачку привилегију сматра се да је добио Ђовани де Спира (Giovanni de Spira) у Венецији која се огледала у издавању и продаји књига у трајању од пет година.³¹ Ипак су те привилегије одиграле значајну улогу у развоју идеје о ауторском праву. Као први извор ауторске заштите оне чине корен ауторског права. У време хуманизма и ренесансе, које се сматра за доба препорода у науци и уметности, привилегије се дају и самим ауторима како би могли несметано да штампају своја дела. С друге стране, неовлашћени издавачи покрећу борбу против издавача којима су привилегије дале одређени монопол. С тим у вези можемо закључити да ауторска права настају из једног вида супротности. Оно се рађа, не из сукоба аутора и издавача, већ из сукоба издавача, па према томе није ни настало као резултат тежње да се заштите права аутора, већ као резултат борбе за експлоатацију тих дела. Законску форму ове експлоатације обезбеђивали су уговори којима су аутори преносили своја права на издаваче. Али, без обзира на то, крајњи резултат те започете борбе довео је до укидања привилегија и доношења општих прописа о заштити и аутора и издавача. Ауторско право као писана норма јавља се тек почетком XVIII века у Енглеској, са доношењем Copyright Act-а 1709. године, првог закона о ауторском праву. Међутим, први прописи који су се појавили у Европи, били су у Француској, као тековина револуције из 1789. године. Укинута су све привилегије, а Француска револуција признала је ауторима право на „књижевне и уметничке својине“. Од тада Француска постаје колевка ауторског права које се шири и на друге земље, у првом реду на Италију и Немачку.

Један од највећих проблема са којима се свет данас суочава јесте проналажење пута и начина како да се заштити ауторско право. Што се више друштво и држава развија, ова потреба нам се снажније намеће. Требало би поставити коначан циљ да дођемо до прописа који би били бар толико прецизни, колико је то случај код власништва на опипљивим стварима.³²

³¹ Текст тих привилегија наводи Kohler, J.: *Urheberrecht an Schriftwerken und Verlagsrecht*, Stuttgart, 1907, стр. 34.

³² Милост Ф., *Рачуноводство чловешких зможности*, Висока школа за менаџмент, Копер, Словенија, 2001, стр. 63.

Слика 1.

2.2.3. Савремено ауторско право

Материјална добра, попут земљишта, рада и капитала дуго су коришћена као мерило економског здравља, али то више није случај. У економији савременог друштва нови покретач богатства су добра заснована на знању.³³

Имајући на уму висок степен развијености данашњих цивилизација може се слободно рећи да је и даље заступљен низак ниво јавне свести о потреби уважавања и поштовања интелектуалне својине. Фундаменталне промене савременог друштва настале су вратоломним развојем дигиталне технологије, а тиме долази до промена у односу друштва према информацијама, интелектуалним креацијама, а на ауторским и сродним правима. У великој мери а на изненађење, заступљена је и незаинтересованост одређених носилаца ауторских и сродних права да остварују своја права, а томе слободно можемо рећи доприноси и недовољна сарадња између организација за колективно остваривање ауторског и сродног права. Нарочито је изражено незадовољство корисника ауторских дела са законом утврђеним начином одређивања тарифа накнада од стране колективних организација. Посебан проблем намеће се не- уједначеним критеријумима накнаде истоврсним корисницима.

³³ Steven M. H.Wallman, „IN Pursuit of Intellectual Capital, Foreword to Hidden Value: ProfitingFrom the Intelecual Proprety Economy“ (London, Euromoney Publications PLC, 1999), стр. 9.

Основне правне инструменте ауторске заштите представљају национални закони и међународне конвенције о ауторском праву који у суштини имају исту оријентацију у заштити ауторског права. Национални закони се по правилу доносе у складу са међународним конвенцијама, које је потписао и ратификовао већи број земаља чланица и чине међународно ауторско право.

Савремени прописи о ауторском праву дају искључиво право аутору да ставља у промет, умножава, даје у закуп или да своје ауторско дело јавно искоришћава. На тај начин аутор као учесник у привредном промету, присваја економску корист од резултата свога рада. Самим тим добија могућност да се ауторским стваралаштвом бави у виду професије. Али морамо имати на уму да су поједини облици економске експлоатације ауторског дела специјализоване делатности које подразумевају специфичне материјалне, организационе и персоналне услове и да аутор није у могућности да се њима бави, већ мора да проналази одређене издавачке куће, продуценте, такозване кориснике ауторског дела. С тим у вези постоји мишљење да „...будућност развоја ауторског права у Србији није наклоњена даљем јачању преговарачке и уговорне позиције аутора, већ је вероватније да ће приликом обликовања нових прописа доћи до већег изражаја утицај културне индустрије која ће штитити своје интересе на рачун интереса аутора и инсистирати на схватању да је ауторски уговор, у основи, инструмент трговинског права.“³⁴ Зато би требало концепт заштите ауторских права значајно мењати са појавом и развојем нових информационих технологија и интернет концептета. Питање коришћења права у области ауторских права треба да добија нове димензије, јер ауторска дела постају доступна на разне начине, а отворени приступ информацијама све је шири. Тако долазимо до нове политике, заштите ауторских права у новом окружењу. Овај нови приступ ауторским делима „требало би да реafirмише права аутора у свету глобалних дигиталних комуникација, али не би требало да ствара подршку за бесконачне монополе и технолошку дискриминацију“.³⁵

У другој половини деведесетих година прошлог века са развојем информационих технологија развија се и идеја бесплатног софтвера која омогућава да се поједина дела бесплатно користе, дистрибуирају и унапређују. То је био сигнал Европској унији да 2007. године установи софтвер отвореног кода под називом The European Union Public Licence (EURL)³⁶ Званична верзија ове лиценце и лиценце отвореног кода доступна је

³⁴ Слободан М. Марковић, *Ауторско уговорно право – креативност на иржишћу*, www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/zbornikfdu/11-12/21/download_ser_cyr, преузето: 1. фебруара 2016.

³⁵ Предраг Димитријевић, *Право информационе технологије*, Свин, Ниш, 2010, стр. 286.

³⁶ Dusollier Séverine, *Scoping Study on Copyright and Related Rights and the Public Domain*, WIPO, 2010. Internet адреса: [//www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf](http://www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf), 6. новембар 2015.

на 22 званична језика Европске уније. Данас у свету постоји преко 100 различитих лиценци, односно софтвера отвореног типа.³⁷

Ове појаве и промене које оне доносе у приступу ауторским делима указују на потребу радикалног мењања међународне постојеће регулативе у области ауторских права, а са циљем стварања фундаменталних права на фер и јавну употребу у дигиталном свету. Ови нови начини приступања ауторским делима отвореног садржаја стварају супкултурна острва слободне употребе у дигиталном свету и дистрибуције радова у оквиру великог мора неслободне медијске културе.³⁸

Идеја стварања слободног софтвера, односно отвореног садржаја, која се појављује са настанком дигиталног света радикално мења концепт ауторских права. Насупрот идеји о генијалном аутору који своје дело штити ауторским правима и другима омогућава само да буду пасивни корисници супротставља се идеја о аутору који жели да омогући крајњем кориснику да постане коаутор, односно да може ауторско дело да копира, мења, унапређује. Тако, те нове дигиталне слободе, нова дигитална култура омогућава обичном кориснику, обичном човеку да постане коаутор, јер на тај начин ствара нову вредност, ново уметничко, књижевно дело прерадом постојећег. Овакав модел фундаментално мења традиционално схватање ауторских права. Основа ове нове идеје још од стваралаштва почива на креативној употреби постојећих дела у јавном домену. Део ове нове идеје је сарадња стотина аутора у стварању новог дела. Нека дела, као што су рецимо велике енциклопедије, могуће је створити само сарадњом великог броја аутора широм света (добар пример како се на основу постојећег ауторског дела уз помоћ креативности ствара ново ауторско дело је хип-хоп музика). Многе новостворене културне вредности заправо су засноване на копирању већ постојећих ауторских дела. Насупрот класичној идеји о ауторском праву која онемогућава даље коришћење и измену ауторског дела стоји идеја сарадње у стварању слободне размене информација у дигиталном свету.

Пасивни корисници ауторских дела постају креативни партнери који непрекидно обогаћују јавни домен доступан свима. Јавни домен представља заједнички ресурс који је доступан свима и може се користити без потребе добијања било каквих одобрења и дозвола. Нешто слично улицама, парковима, игралиштима, који су у јавном домену и сви могу да их користе. Енормно повећање брзине протока информација и доступности ауторских дела у свим облицима довело је у несразмеру класичан концепт ауторских права са потребом постојања стручног домена и могућности доступности знања, као и могућности стварања новог знања као стручног добра проистеклог из јавног интереса.

³⁷ Internet adresa: //www.osor.eu/eupl, 14. новембар 2015.

³⁸ Lawrence Liang, *Guide to Open Content Licenses*, 2004. Internet adresa: //media.opencultures.net/open_content_guide/ocl_v1.2.pdf, 4. новембар 2015.

Пуно је разлога за омогућавање приступа ауторском делу као отвореном садржају. Неки од тих су:

- Аутори који још нису постали познати желе да се што већи број људи упозна са њиховим делом, односно желе да га популаришу како би изградили своју репутацију. На тај начин се могу обезбедити нови спонзори;
- Избегавају се посредници, дистрибутери и омогућава се директни контакт са ауторима;
- Аутори који дела не стварају да би зарадили, већ из других разлога рецимо не би ли ширили своје идеје;
- Идеја отвореног садржаја омогућава да се и заради тако што се академској заједници и непрофитним организацијама може да омогући слободан приступ, а задржавају се права на комерцијалну употребу дела;
- Непознати аутори могу своја дела понудити као слободан садржај, и то понудити онима који дају донације онолико колико желе,
- Аутори који често објављују на класичан начин, рецимо у штампаним медијима, ако су истовремено објављивали своје дело и на интернету као отворени садржај, обично тако поспешују продају свог штампаног дела, јер омогућавају купцима да се са њим упознају пре куповине;
- Неки од аутора су привучени идејом интелектуалне сарадње, односно идејом идеализма и њихов број на интернету није мали;
- Многи аутори финансирани су за свој рад из јавних средстава па је логично да њихова дела буду доступна као јавно интелектуално добро.

Основно питање, када се говори о делу које се даје на коришћење широком кругу корисника, јесте начин дистрибуције, односно заштита права аутора ауторских дела. У почетку, копирајт је служио као заштита коју је сваки аутор примењивао на своје дело ради омогућавања или онемогућавања копирања текста од стране издавача. Крајњи корисници нису имали много разлога против јер се ово односило само на издаваче и није погађало кориснике дела. Развој рачунарских технологија и мрежа омогућио је масовну размену информација и знања. Копирање и дељење књига и музичких садржаја постало је лако и брзо. У том моменту *copyright* је постао ограничење и за кориснике, који су све наведене могућности савремених технологија имали у својим рукама.³⁹

Креативна слобода и могућност несметаног протока информација и знања нажалост нису постале цивилизацијске тековине. Издавачки и медијски лобији су искористили копирајт као метод репресије и контроле, и уместо да закони штите кориснике и омогућавају им слободан приступ знању, почели су да служе компанијама као средство контроле. Модерна примена ауторских права у великој мери одступа

³⁹ //www.comparativelaw.info/ip.pdf, 5. марта 2016.

од његове иницијалне примене. Уместо контроле издавача од аутора, ауторска права служе као средство контроле у рукама издавача у оба смера: према корисницима и према ауторима. Слобода је постала резидуална категорија, док ауторска права, уместо аутору, припадају издавачкој кући која објављује његов рад.⁴⁰

2.3. Домаћи извори ауторског права

Краљевина Југославије је први законски пропис из области ауторског права донела 26. децембра 1929. под називом Закон о заштити ауторског права. Овај закон објављен је у „Службеним новинама“, број 304/29 од 27. децембра 1929. године. Пре доношења овог закона вршене су анализе законодавства из ове области у Европи и проучавана друга светска законодавства. Налог за израду закона дао је тадашњи министар просвете, Светозар Прибићевић⁴¹ 16. децембра 1924. године. Израда је трајала пет година и за то време вођене су разне дискусије, расправе и конференције, а доношењу закона посебан допринос дао је др Јанко Шуман, тадашњи директор Управе за заштиту индустријске својине и др Милорад Стражњици, професор универзитета.

Краљевина Југославија приступила је Бернској конвенцији о заштити књижевних и уметничких дела (од 9. септембра 1886), 17. јуна 1930. а пре приступања законом је ратификовала 22. марта 1930. године, ову Конвенцију, што је објављено у „Службеним новинама“, број 153/30 од 9. јула 1930. године. То нам говори да се још тада уважавало међународно искуство и тадашња међународна пракса.

Сведок значаја који се придавао ауторским правима из овог периода свакако је и Коментар Закона о заштити ауторског права и међународних прописа које је, користећи богато искуство и знање, написао др Јанко Шуман. издало га је Издавачко и књижевно предузеће „Геца Кон“ у Београду, 1935. године.

После Другог светског рата донети су: Закон о заштити ауторског права од 25. маја 1946. који је објављен у „Службеном листу ФНРЈ“, број 45/46, а ступио на снагу 12. јуна 1946. године; Закон о ауторском праву од 10. јула 1957. године објављен у „Службеном листу ФНРЈ“, бр. 36/57 и 11/65, а који се ступио на снагу 11. октобра 1957. године; Закон о ауторском праву од 20. јула 1968. године, објављен у

⁴⁰ Jelić Ivan, *Zajednica u savremenom informatičkom društvu*, 2006. Internet adresa://www.bos.rs/cepit/idrustvo2/tema14/zajednica.pdf, 7. март 2016.

⁴¹ Светозар Прибићевић (1875 - 1936) био је оснивача Демократске странке (1919) заједно са Љубом Давидовићем, Јашом Продановићем и другима, и водио одлучну борбу против федералистичких снага, посебно против Стјепана Радића и његове Хрватске републиканске сељачке странке. У Краљевини СХС био је министар унутрашњих послова (1919—1920) а министар просвете у два мандата (1920—1922. и 1924—1925). са Николом Пашићем основао владу Националног блока која је бранила централистички Видовдански устав.

„Службеном листу ФНРЈ“, број 30/60, ступио на снагу 10. августа 1968. године; Закон о ауторском праву од 30. марта 1978. године објављен у „Службеном листу ФНРЈ“, бр. 19/78, 24/86 и 21/90, ступио на снагу 22. априла 1978. године. Знатан допринос развоју ауторског права у то време дао је академик Војислав Спајић, а закон из 1978. године има све одлике модерног закона⁴².

Закон из 1978. године први пут уређује и питање рачунарских програма у оквиру ауторског права, као и питање права уметника извођача. Овај закон био је на снази више од 21 годину, што јасно говори о његовој усклађености са међународним прописима и његов модеран приступ решењима за то време, и ако су га многи коментарисали да је сувише либералан. Међутим, усклађивање са новим светским прописима као и промене на Балкану довеле су до доношења новог закона 1998. године. Закон из 1998. године уводи четири нова права: право произвођача фонограма, видеограма, емисија и база података као и ново сродно право, право првог произвођача слободног дела. Тим новим сродним правом штити се институција привредног субјекта који је први издао или објавио или на неки други начин саопштио дело којем је истекао рок заштите

Систем правне заштите интелектуалне својине у националним и у међународним оквирима, пројектован је тако да од њега имају корист и његов творац и друштво у целини. Он представља деликатну равнотежу која настоји да обезбеди задовољење потреба обе стране. Заузврат пруженој заштити, друштво има вишеструке користи од таквих права, као што су одржавање лојалне конкуренције и охрабривање производње најразноврснијих роба и услуга унапређење технолошког и културног развоја и обогаћивање количине општег људског знања. Интелектуална својина се штити на тај начин што се идејном ствараоцу, проналазачу или аутору зависно од врсте права која ужива даје ексклузивно право да комерцијално користи своје остварење у ограниченом периоду. Носилац права може њоме да располаже на разне начине, зависно од врсте права.⁴³

Жеља наше земље ка јачој и бољој интеграцији у међународну заједницу, закључење са Европском унијом споразума о асоцијацији и стабилизацији, тежња за укључивање у светску трговинску организацију, хармонизација домаћих прописа из области интелектуалне својине са прописима Европске уније и Светске трговинске организације и промене у државној заједници Србије и Црне Горе доводе до доношења новог Закона о ауторским и сродним правима на седници Скупштине Србије и Црне Горе, одржаној 22. децембра 2004. године а објављеног у „Службеном листу Србије и Црне Горе“ од 24. децембра 2004. године а ступио је на снагу 01. јануара 2005.

⁴² Спајић В., *Теорија ауторског права и ауторско право у СФРЈ*, Загреб, 1983, стр. 28.

⁴³ Бесаревић В., „Саветодавни извештај о развоју правне заштите интелектуалне својине у Србији и Црној Гори у контексту захтева ЕУ процеса Стабилизације и придруживања и приступа WTO, AIA“, Извештај SCEPP-а, број 1, Саветодавни центар за економска и правна питања и Г17 институт, Београд, 2003. стр. 16.

године Нови Закон о ауторском и сродним правима први закон из те области Држава Србија као самостална држава донела је 2009 године Овај закон настао је као потреба дораде претходног закона и прецизирања појединих решења из претходног закона, а јавила се потреба и за додатним усклађивањем са чланом 10. Директиве 93/83⁴⁴; унапређење одредби о надзору над радом колективних организација; унапређење транспарентности рада колективних организација; потреба да се изађе у сусрет интересима особа са инвалидитетом кроз ново ограничење ауторског и сродних права; а распадом државне заједнице Србија и Црна Гора, настала је потреба да се изврши промена појединих одредаба Закона које се тичу територије важења закона, услова за издавање дозволе за рад колективним организацијама и територије њиховог деловања; као и неопходност додатне хармонизације домаћих прописа из области права интелектуалне својине са прописима Европске уније и споразумом о трговинским аспектима права интелектуалне својине (ТРИПС споразум). У области колективног остваривања ауторског и сродних права успостављена су нова решења за одређивање тарифе за искоришћавање прва. Успостављено је ново тело Комисија за ауторска и сродна права. . Оно што представља једну од особености стања правног система Републике Србије, у времену чији смо савременици, јесте и рад на окончању реформе правног система . О разлозима овог посла, као и разлозима његовог што квалитетнијег окончања, сувишно је говорити. Све је већ поодавно кристално јасно. Међутим, и поред тога треба још једном истаћи чињеницу која мора бити стално присутна у раду на окончању реформе правног система Републике Србије. Она је резултат једног од садашњих приоритета наше државе као целине, а то је њено пуноправно чланство у Европској унији. Један од незаобилазних услова који мора да буде испуњен ако хоћемо (а морамо) да стигнемо до тог циља је потпуно усаглашавање нашег правног система са правним системом Европске уније израженим, пре свега, у њеним општеприхваћеним правним стандардима, као и општеприхваћеним правним стандардима Савета Европе.⁴⁵

Из ове кратке анализе нашег законодавства у области ауторских права можемо закључити да се наша земља још од краљевине па до данашњих дана усаглашавала са новинама у европском законодавству и покушала да прати токове развоја и напретка савременог доба, доношењем нових закона и уредби које су пратиле нове трендове развоја савремене цивилизације. Оно о чему посебно морамо водити рачуна је како рече један од чувених професора Београдског Универзитета да: „...квалитет наших прописа далеко је изнад квалитета њихове примене, а узрок њиховог непримењивања

⁴⁴ Ова директива односи се на ауторска и сродна права у координацији одређених правила у области сателитског емитовања и кабловско реемитовање

⁴⁵ Станко Бејатовић, *Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе*, књига IV, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Институт за правне и друштвене науке, Крагујевац, 2009., стр. 4.

не налази се доминантно у равни квалитета прописа, већ у равни владајућег стандарда наше правне (не)културе – непримењивање прописа“.⁴⁶

Наша законодавна делатност у последње време врло је активна и богата. Само последњих година донето је више од стотину подзаконских аката значајних за нашу привреду и припрему наше земље за улазак у Европску унију. Сигурно да је таква успешна законодавна делатност неопходна и представља први одлучујући корак за реформско прилагођавање условима унитарног живота који су успостављени у Европској унији. Међутим, оно што је битно јесте да се сви ти прописи спроводе у живот и да их прихвати и примени наша пословна и правна пракса. Ту настаје потреба да се путем пословних уговора ваљано заштити правни и пословни интерес уговорених страна и да се оживотворе одредбе закона.⁴⁷ Општа правна начела Европске уније дефинишу и ограничавају надлежности институција Европске уније у доношењу нормативних аката, као што и намећу обавезе државама чланицама када усвајају националне правне инструменте ради примене права Европске уније.⁴⁸ У европској правној теорији највећа пажња је посвећена људским правима и слободама као општим начелима права Уније (четири велике слободе: слобода кретања лица, слобода промета робе, слобода вршења услуга и слобода кретања капитала)⁴⁹. Идеја људских права јавља се у најразличитијим формама људског живота и стваралаштва између осталог, у уметности и књижевности, законодавству и праву, филозофији и религији, обичајима и политици⁵⁰. Иако идеја људских права има сложену филозофску основу ипак су два централна појма филозофије људских права једноставна и лако схватљива. То су појмови индивидуалности људског бића и самосталности његове личности.⁵¹ Човек је схваћен као биће које има власт над својим поступцима и код кога се узрок делања налази првенствено у њему самом.⁵²

⁴⁶ Мирко Васиљевић, Право и привредно пословање, Право и привреда, часопис за привредноправну теорију и праксу, Београд, година LIV, 4-6, 2016, стр.21.

⁴⁷ Радомир Ђуровић, *Међународни провински уговори*, Белпак, Београд, 2011, стр. 7–8.

⁴⁸ Будимир Кошуткић, Бранко Ракић, Бојан Милисављевић, Увод у право европских интеграција, Правни факултет Универзитета у Београду, 2014, стр.253.

⁴⁹ A.von Bogdandy,“Prinzipienlrhre“ in Von Bogdandy (Hrsg) *Europaisches Verfassungrechts*, 2003, i V. Bogdandy/Bast (Hrsg.), *Principles of European Constitutional Law*, 2005.

⁵⁰ Види: Стеван Лилић, Дејан Миленковић, Биљана Ковачевић-Вучо, *Омбудсман-међународни документи, упоредно право, законодавство и пракса*, Комитет правника за људска права, Београд, 2002

⁵¹ Стеван Лилић, *Управно право Управно процесно право*, Правни факултет Универзитета Београду, Београд,2014 ст 349.

⁵² В.Ивановић, А.Ћилас (редактори), *Зборник о људским правима*, Лондон 1983, стр.11.

2.3.1. Устав Републике Србије

На основу Устава Републике Србије, Република Србија уређује и обезбеђује својинске и облигационе односе и заштиту свих облика својине.

Уставом сваке земље па и наше гарантована су личноправна овлашћења аутора као права којима се штите лични – идеални интереси као садржина субјективног ауторског права, а исто тако и имовинскоправна овлашћења којима се штите економски интереси аутора. Такву одредбу садржи устав Србије као највиши правни акт, који у члану 73. прописује да је научно и уметничко стваралаштво слободно, и да се ауторима научних и уметничких дела јамче морална и материјална права, у складу са законом.⁵³ Срж садржине субјективног ауторског права чине искључива апсолутна овлашћења било да су у питању личноправна или имовинскоправна овлашћења аутора.⁵⁴

Измене и допуне Закона о ауторском и сродним правима које су донете после ступања на снагу Устава из 2006. године имају за циљ успостављање ефикаснијег система правне заштите ауторског и сродних права. Оне се односе на унапређење колективног остваривања ауторског и сродних права, на продужење трајања заштите имовинских права интерпретатора и произвођача фонограма и на јачање грађанскоправне заштите ауторског и сродних права. Измене у вези са продужењем трајања заштите проузроковане су потребом усклађивања са Директивом бр. 2011/77/ЕУ Европског парламента и Савета од 27. септембра 2011. године, којом се мења и допуњава Директива 2006/116/ЕУ о трајању заштите ауторског и одређених сродних права (у наставку текста: Директива 2011/77/ЕУ). Измене и допуне које се односе на грађанскоправну заштиту произашле су из обавезе усклађивања са Директивом 2004/48/ЕУ Европског парламента и Савета од 29. априла 2004. године о спровођењу права интелектуалне својине.⁵⁵

2.3.2. Закон о облигационим односима

Облигационо право системски уређује облигационе односе. Као грана права облигационо право је део грађанског права као правне области. Облигационо право као научно-наставну дисциплину можемо сматрати општим правом јер његове конструкције и правила интерпретације норми постају обавезујуће за све изведене дисциплине и представљају супсидијарну важност. Из тога закључујемо да и ауторско

⁵³ Устав Републике Србије „Службени гласник РС“, број 98/06.

⁵⁴ Др Зоран Миладиновић, *Пројекат Усклађивање правног система Републике Србије са стандардима ЕУ*, стр. 123.

⁵⁵ Шуман Ј.: *Коментар Закона о заштити ауторског права и међународних прописа*, Београд, 1935, стр. 124.

право као субјективно право на терену интелектуалног стваралаштва почива својим темељима на облигационим односима који су регулисани Законом. Ауторска права имају имовински израз и предмет су промета и у том смислу су објект облигационог права али под посебним законским императивним нормама утврђеним условима, и ограничењима њихове прометљивости. Два најопштија начела закона о облигационим односима су начело аутономије воље и начело савесности и поштења. Начела нису никада сама себи циљ, напротив она представљају средства да би се постигли одређени циљеви које право ставља себи у задатак. Отуда се о начелима и говори као о елементима метода права.⁵⁶

Још је Михаило Константиновић у својој Скици за закон о облигационим односима поставио основне идеје уређења уговорених односа.⁵⁷ Поставио је идеје о законском регулисању предуговорених односа јер је у својој Скици предвидео истоветно решење питања одговорности за несавесно вођење преговора као и Закон о облигационим односима.⁵⁸ Наиме у чл. 30 Закона о облигационим односима инкорпорисан је чл. 6 Скице, тако да је нашу земљу тиме уврстио у круг земаља које посебним одредбама закона регулишу и предуговорену фазу односа.⁵⁹ Једно од основних начела нашег уговорног права јесте начело аутономије воље из кога проистиче слобода уговарања, па су странке слободне да у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја своје односе уреде по својој вољи⁶⁰. Воља страна при уређивању облигационих односа је, свакако, ограничена и начелом савесног и поштењег поступања.⁶¹ На овим општим начелима заснива се слобода преговарања. Међутим, наш законодавац се није задовољио начелним формулацијама, већ је предуговорне односе, као и преговоре, регулисао посебним нормама. Па, тако у члану 30. проглашава слобо-

⁵⁶ Оливер Антић. *Облигационо право*. Правни факултет Универзитета Београд, Службени гласник, Београд 2011, стр.15

⁵⁷ Михаило Константиновић, *Облигације и уговори*: Скица за законик о облигацијама и уговорима (класици југословенског права), „Службени лист СРЈ“, Београд 1996, први пут објављено 1969. у издању Правног факултета у Београду

⁵⁸ Закон о облигационим односима – ЗОО, Службени лист СЦГ, број 1/2003

⁵⁹ А. Дудаш, „Могућност опозивања понуде за закључење уговора и одговорност понудиоца за несавесно вођење преговора“, Зборник радова, Правног факултета у Новом Саду, 1-2/2008..., стр. 371; З. Јуришић, „Одговорност за прекид преговора по Закону о облигационим односима“, Привредно правни приручник, 2/1992, стр. 44; М. Орлић, „Оглед о одговорности за прекид преговора“, Правни живот, 10/1996, стр. 529; М. Орлић (1993), 32; Супротно: М. Драшкић, „Предуговорна одговорност“, Књига о десетогодишњици ЗОО (1978-1988), том I, 1988, стр. 145. наводи пресуду бр: Гз 61/69 објављену у: Зборник судских одлука из 1970, књига XV, св. II одлука бр. 232. Чија сентенца говори у прилог чињеници да су и у том периоду чињени излети у судским одлукама у контексту предуговорне одговорности.

⁶⁰ Члан 10. Закона о облигационим односима

⁶¹ Исто члан 12.

ду преговарања као опште правило. Преговори који претходе закључењу уговора не обавезују и свака их страна може раскинути кад год хоће.⁶² Али се са тим, као изузеци од општег правила, предвиђају два ограничења којима се уређују дужности страна у преговорима.

У првом од њих се наводи да страна која је водила преговоре без намере да закључи уговор одговара за штету насталу вођењем преговора, а у другом, одговара за штету и страна која је водила преговоре у намери да закључи уговор, па одустане од те намере без основаног разлога и тиме другој страни проузрокује штету.⁶³ Закон о облигационим односима, разликује три ситуације, мада нејасно формулисана, на које се предуговорна одговорност може односити. Прва је када једна страна уђе у преговоре, без постојања било какве намере да закључи уговор о којем преговара и при том проузрокује штету другој страни која је погрешно, верујући у успешност преговора, начинила издатке који нису занемарљиви (узмимо пример штампарије која је на основу преговора купила папир за штампу одређеног тиража ауторског дела а аутор се само преговарајући о штампи дела распитивао и није имао немеру закључења уговора). Друга ситуација је она када једна страна уђе у преговоре са намером да закључи уговор, па од ње одустане и настави да води преговоре, након што је одустала од намере да уговор о коме води преговоре и закључи. И трећа ситуација, када страна прекине преговоре без оправданог разлога и тиме другој страни проузрокује штету. Имајући на уму чињеницу да су предуговорни односи регулисани и начелом савесности и поштења, јер се јасно каже да су у заснивању облигационих односа и остваривању права и обавезе из тих односа учесници дужни да се придржавају начела савесности и поштења, може се закључити да су нормирани и они појавни облици предуговорне одговорности који нису обухваћени чланом 30, Закона о облигационим односима. На основу тога, може се очекивати проширење дужности преговарача које се изводе из начела савесности и поштења. Сматра се да начело савесности и поштења има четири битне функције. Прва је конкретизација, а захтева не само придржавати се уговора, већ ваља водити рачуна и о смислу и сврси облигационог односа уопште. Према другој функцији то начело јавља се као извор додатних обавеза (у томе се састоји његова регулативна функција). Функција ограничења захтева да се учесници облигационоправних односа у обављању својих права морају суздржати од могућег коришћења положаја у облигационоправном односу и спровођење права на начин противан начелу савесности и поштења. Најзад, функција корекције гарантује измену садржаја уговора и правног положаја странака, у сврху прилагођавања уговора измењеним околностима.⁶⁴

⁶² Исто члан 30, ст. 1.

⁶³ Исто члан 30, ст. 2.

⁶⁴ В. Иванчић, „Предуговорна одговорност“, *Правник*, 83/2006, стр. 14.

Ауторско право има свој имовински израза. И ауторска права могу бити у промету предмет облигација, али то је важно истаћи, под посебним законским императивним нормама утврђеним условима и ограничењима њихове прометљивости. У том смислу можемо рећи да су се издвојили посебни уговори, као посебан сегмент тзв. посебног дела облигационог права, од којих су нарочито познати: издавачки уговор и лиценци уговор. Све одредбе овог Закона које се односе уопштено на уговоре примењују се и на издавачке и ауторске уговоре. Примера ради наводимо из Решења Привредног апелационог суда, Пж 6525/2011 од 15. августа 2012. године тумачење члана 10. Закона о облигационим односима где се каже: „Странке у облигационом односу јесу слободне да своје односе уреде по својој вољи, али њихова слободна воља није неограничена – странке су слободне у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја. И сам Закон о облигационим односима садржи одређене императивне норме у погледу садржине уговора, чији изостанак резултира његовом ништавошћу и изостанком правног дејства. Када уговор нема правног дејства, онда уговорне стране и не обавезује. У том случају се ни из неизвршења таквог уговора не може основано потраживати накнада штете и тражити корист изостала неизвршењем.“ Закон о облигационим односима прописује да и за све измене или допуне ауторског уговора важи захтев да буду закључени у писменој форми.⁶⁵ Сва питања која овај закон уопштено регулише у појединим примерима решавања спорова у области ауторског права, као што ћемо видети у току рада примењују се одредбе Закона о ауторском и сродном праву.

2.3.3. Закон о ауторском и сродним правима

Овим законом уређују се права аутора књижевних, научних, стручних и уметничких дела (у даљем тексту: ауторско право), право интерпретатора, право првог издавача слободног дела, права произвођача фонограма, видеограма, емисија,

⁶⁵ Тумачећи ову одредбу закона наводимо пример судске праксе: „Из образложења: Пошто предметни писмени уговор садржи све битне елементе, странке су – у смислу одредбе члана 17. Закона о облигационим односима – дужне да извршавају преузете обавезе. У том смислу, у ситуацији када постоји писмени уговор а у недостатку писмене форме његових измена, на шта обавезује одредба члана 67. став 2. Закона о облигационим односима, без значаја су тврдње тужиоца да постоји дуговање туженог и поред дела уговорене накнаде коју овај није исплатио, а односи се на послове које је, уместо радника туженог, обавио он и његов тим. Уговорне стране су слободно уговориле награду за ауторско дело као целину, као и остале битне елементе уговора, а уколико је дошло до промене околности – потребе за већим залагањем тужиоца односно обављања дела посла који је по уговору требало да обаве радници туженог, парничне странке су имале могућности да сачине анекс уговора, како су то чиниле и у оној ситуацији када су се споразумеле о другачијем начину исплате награде тужиоцу. (Из Пресуде Апелационог суда у Новом Саду, Гж. 8573/2010 од 05.мај.2011. године).

база података и право издавача штампаних издања као права сродна ауторском праву (у наставку текста: сродна права), начин остваривања ауторског и сродних права и судска заштита тих права.⁶⁶

Закон уређује како материју ауторског права тако и материју сродних права.⁶⁷ Сви закони представљају јавна правила и важе у друштву. Закон о ауторским правима, представља законски концепт, темељи се на усвојеним одредбама које дају контролу ауторима, како би имали увид у коришћење њихових дела од стране трећег лица у одређеном периоду. У теоријском смислу сврха закона о заштити ауторских права представља правну заштиту аутора да кроз креативни израз своје личности обезбеде финансијску надокнаду.

Закон штити експресију идеја, процедуре, методе, концепте, открића, избор, уређивање чињеница у базама података али не и саме чињенице. Идеје и чињенице нису и не могу бити заштићене законом, али изражавање идеја и умножавање ауторских дела јесте.⁶⁸ Начелна идеја не ужива ауторску заштиту.⁶⁹ Такође рутинска физичка,

⁶⁶ Члан 1 Закона о ауторском и сродним правима РС

⁶⁷ Сродна права су мање кохерентна али су неодвојива од ауторског права, она ни на који начин не утичу на заштиту аутора у погледу њиховог дела већ дејствују као посебна група приватних права. Закон наводи шест врста сродних права: право интерпретатора, право произвођача фонограма, право произвођача видеограма(филмског продуцента),право произвођача емисије право произвођача базе података, и право издавача.Право интерпретатора (уметника произвођача) је најсличније ауторском праву јер садржи и морална уз имовинска права.

⁶⁸ Стела Филипи-Матутиновић, *Научне информације у Србији*, стр. 46. Види:архива.унииб.рс/унииб/едукација/Научне%20инфирмацује%20у%Србији.пдф.прегледано 10. маја 2016.

⁶⁹ Ову нашу тврдњу поткрепљујемо следећим случајем из судске праксе: „Тужилац није створио никакво ауторско дело ша не може тражити ни ауторску накнаду. Он јесте консултован у трагању за идејним решењем конструкције алата за повезивање донцета на вентилаторским турбинама и јесте у разговору дао идеју да се овај алат конструише на бази пнеуматика, али то није довољно да оствари право на накнаду изношење идеје није праћено анализом, скицама,нацртима или другим документима на основу које би се могло рећи да је дошло до њене материјализације.Зато се ни по члану 19 Правилника о утврђивању доприноса радника који даје иновацијом, рационализацијом, или другим видовима стваралаштва, изношење ове идеје не може подвести ни под један од облика стваралаштва, који даје право на накнаду. Тужиоцу не припада накнада ни на основу члана 159. тада важећег Закона о заштити проналазака, техничких унапређења и знакова разликовања. Јер и овај пропис има у виду техничку документацију са описом, подацима, цртежима, скицама, прорачунима и сл. Којих нема. Према томе овде нема ни патента, ни техничког унапређења ни корисног предлога. Постојала је само начелна идеја, као мисао, али она није заштићена прописима о ауторском праву и техничким иновацијама. Самим тим неосновани су наводи ревизије где се наводи да је Окружни суд погрешио, што је одбио захтев тужиоца да му се исплати ауторска накнада.“

или умна дела којима се задовољавају свакодневне потребе у животу професији или раду немају својство ауторског дела.⁷⁰

Закон о ауторским и сродним правима у свим земљама предвиђа и одређене изузетке као и ограничења постојећим одредбама у области дејства закона и одређује активности које се могу предузимати а да притом нема страха да ће се закон

(Пресуда Врховног суда Србије, Гж.35/99 од 1.септембра 1999. године Избор судске праксе, Београд бр 4/2002. стр.35).

⁷⁰ У прилог наведене тврдње износимо из судске праксе следеће: „Тужилац тражи ауторску накнаду за идејно решење натписа Стрела-експрес Б које је тужено предузеће исписало на својим аутобусима. Овај ћирилични натпис тужилац је израдио 1989. године користећи писаних и штампаних, великих и малих слова настојећи да буду уочљива и сразмерна. Исписивање тог натписа на аутобусима извршено је 1993. године. У време израде и исписивања тужилац је био запослен код тужене. Никакав посебан уговор о стварању и искоришћавању натписа није закључен.

Првостепени суд је ове чињенице правилно утврдио, међути погрешно је закључио да тужиоцу припада тражена накнада. Она се по члану 27,ст. 4 тада важећег Закона о ауторском праву (Службени лист СФРЈ, бр.19/78,24/86,61/90) исплаћује за искоришћавање ауторског дела а натпис Стрела експрес Б, нема то својство.

Према члану 3. ст.1. тада важећег Закона о ауторском праву, ауторским делом сматра се творевина у књижевности, науци, уметности и другим облицима стваралаштва, без обзира на врсту, начин и облик изражавања а нарочито: писана дела, музичка дела, научна дела, кинамотографска и њима слична дела, сликарска, вајарска, архитектонска, графичка и друга дела примењене уметности и индустријског обликовања, фотографска, картографска, планови, скице, слична дела и фотографска дела. Реч је дакле о творевинама људског духа која надилазе рутинска физичка или умна дела којима се задовољавају свакодневне потребе у животу професији или раду.

Тужилац је при испитивању спорног натписа показао да познаје слова ћириличне азбуке, да уме комбиновати штампаним великим и малим словима, да их зна поставити у нагибу и са одређеним унутрашњим и спољашњим размаком и да их може учинити читљивим, уочљивим и сразмерним. Али то није довољно да његово дело добије атрибут ауторског дела. Оно јесте продукт вештине, умећа, вичности и спретности а ипак није творевина људског духа у смислу чл. 3 тада важећег Закона о ауторском праву.

Без значаја је околност да је идејно решење спорног натписа уписано у регистар Југословенске ауторске агенције. Својство ауторског дела стиче се законом а не на основу уписа у регистру ауторске агенције, што је у осталом и назначено у потврди поменуте агенције од 27. новембар 1997.године.

Како спорни натпис није ауторско дело, захтев тужиоца да му тужени исплати ауторску накнаду је неоснован. Због тога је овај суд у смислу члану 368. ЗПП, одбацио ревизију тужбе, а у смислу члана 373. тач.3 ЗПП, преиначио побијену пресуду у усвајајућем делу одбацујући и преостали захтев тужиоца.“

(Решење Врховног суда Србије, Гж. 64/00 од 12. јула 2001. Избор судске праксе, Београд бр. 4/2002. стр. 35)

прекршити. Ови изузеци су различити у различитим земљама и прилагођени су њиховој правној пракси. Али без њиховог постојања и ограничења носиоци ауторских права остваривали би прави монопол над коришћењем њихових дела а за свако јавно коришћење њихових дела требало би платити ауторска права. Мора се признати да би то заиста много нашкодило читавом друштву. Тиме би се отишло у потпуну крајност у искоришћавању ауторског дела.

Закон о ауторским и сродним правима који је у Републици Србији важио до 2009. године био је знатно либералнији у односу на Закон о ауторским и сродним правима из 2012. године. Његова либералност огледала се у томе што је дозвољавао коришћење и копирање ауторских дела у некомерцијалне сврхе без тражења посебне дозволе и плаћања надокнаде. За разлику од овог закона, закон из 2012. године уважио је сва ограничења коришћења ауторских дела која су регулисана законима Европске уније. Доношење нових закона из ове области у нашој земљи последица су као што смо већ рекли тежње наше земље за пријем у Европску унију, тежње ка укључењу у Светску трговинску организацију и хармонизацији домаћих прописа са прописима Европске уније.

Приступање неким међународним конвенцијама аутоматски је значило и преузимање обавезе усклађивања прописа са тим конвенцијама: Римска конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и радиодифузних организација, Женевска конвенција о заштити произвођача фонограма од неовлашћених умножавања њихових фонограма, као и бројне Директиве и акти Светске трговинске организације. Чињеница је да ауторско право има све већи значај за економски и културни развој земаља. Злоупотребе тог права постају све разноврсније па циљ донетих закона јесте да то спречи доследним спровођењем мера заштите.

Измене и допуне Закона о ауторском и сродним правима имају за циљ успостављање ефикаснијег система правне заштите ауторског и сродних права. Оне ће у првом реду позитивно утицати на заштиту економских интереса носилаца ауторског и сродних права у Републици Србији. Ти позитивни ефекти биће остварени, у најширем смислу, кроз унапређење колективног остваривања ауторског и сродних права, продужење трајања заштите имовинских права интерпретатора и произвођача фонограма, јачање грађанскоправне заштите ауторског и сродних права.

Дефиниција ауторског дела представља кључни појам ауторског права. Закон даје општу дефиницију ауторског дела која је прихваћена како у теорији тако и у пракси: „Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања, као и допуштеност јавног саопштавања његове садржине.“⁷¹ Под ауторским делом подразумевају се творевине људског духа,

⁷¹ Члан 2 ст 1. Закона о ауторском и сродним правима

из одређених облика стваралаштва, које су резултат личних интелектуалних напора аутора изражене у одређеној форми. Та форма може да се испољи на различите начине, преко писаних дела, говорних дела, драмских дела, музичких дела, филма или на неки др. начин Закон не набраја врсте ауторских дела која уживају ауторскоправну заштиту већ даје како видимо општу формулацију. Ствар је судске праксе да појам оригиналности ауторског дела одреди и тумачи. То одређивање мора бити у складу са развојем ауторског права и заштитом ауторског дела.

Став 2. члана 2. Закона предвиђа шта се сматра ауторским делом. Закон набраја одређене врсте ауторских дела и оставља могућност да се под тај појам подведу друге творевине књижевности науке, уметности и других облика стваралаштва. Овакво законско решење у потпуности је разумљиво јер се не може све предвидети унапред као ни набројати шта се све сматра ауторским делом. На плану духовног стваралаштва модерни развој науке и технике све више доводи до нових форми изражавања и нових сазнања. Таквим ставом законодавац пружа могућност да судови прошире врсту заштићених ауторских дела.

Закон предвиђа да се и незавршено ауторско дело, као и делови ауторског дела а и сам наслов ауторског дела морају сматрати ауторским делом ако испуњавају услове из члана 2. Што се тиче дела прерада⁷² Закон сматра да се и та дела сматрају ауторским делом уколико испуњавају услове члана 2. став 1 Закона. Приликом адаптације, прераде ауторског дела ствара се друго ауторско дело а најчешћи облици адаптације су када се од књижевног дела ствара филмско или позоришно дело. Право је аутора да даје дозволу за прилагођавање свог дела и пружена му је заштита ауторских имовинских и ауторских моралних права. Превод као изворно дело ауторског дела исказано на другом језику спада у ауторска дела. Преводац мора бити добар познавалац духа и смисла језика и дела, тако да он уноси свој стил како би изворно дело репродуковао што креативније. То дело тиме постаје оригинално дело које има своје ауторско дело и коме се садржај не мења⁷³.

⁷² Члан 4. став 2. Закона о ауторском и сродним правима: „Дело прераде је дело у коме су препознатљиви карактеристични елементи прерађеног (изворног) дела (музичке обраде, аранжмани, адаптације и др.).

⁷³ Питање превођења уређује и Бернска конвенција за заштиту књижевних и музичких дела. У члану 8 Конвенције наводи се: „Аутори књижевних и уметничких дела уживају за све време трајања својих права на оригинално дело искључиво право превода или да дају одобрење за превођење свог дела.“ Југославија је ратификовала Бернску конвенцију, Законом о ратификацији Бернске конвенције за заштиту књижевних и уметничких дела (Службени лист СФРЈ, бр. 14 од 21. марта. 1975), па у члану 1 предвиђа „Ратификује се Бернска конвенције за заштиту књижевних и уметничких дела, ревидирано у Паризу 24. јула 1971. у оригиналу на француском и енглеском језику уз задржавање погодности из раније формулисане резерве на члану 8 Конвенције у погледу права превођења „Овом резервом избегава се примена одредбе

Питање превођења није било спорно са тачке нашег законодавца ни у ранијим Зако-
нима.⁷⁴

Ауторскоправном заштитом нису обухваћене опште идеје, поступци, методе
рада, или математички концепти као такви, као и начела, принципи и упутства који су
садржани у ауторском делу. Не сматрају се ауторским делом: 1) закони, подзаконски
акти и други прописи; 2) службени материјали државних органа и органа који обављају
јавну функцију; 3) службени преводи прописа и службених материјала државних ор-
гана и органа који обављају јавну функцију; 4) поднесци и други акти у управном или
судском поступку.⁷⁵

Закон регулише и питање објављивања и издавања ауторског дела. Посебно
дефинисање ова два појма има правни и фактички значај како за саме ауторе тако
и за њихове наследнике и носиоце ауторског права. Према члану 7 став 1 Ауторско
дело је објављено када је на било који начин и било где у свету први пут саопштено
јавности од стране аутора, односно лица које је он овластио, став 3 истог члана гласи:
„Ауторско дело је издато кад су примерци дела пуштени у промет од стране аутора,
односно лица које је он овластио, у броју који, имајући у виду врсту и природу дела,
може да задовољи потребе јавности“.

Што се тиче права аутора она су загарантована Законом . Аутор ужива морална
и имовинска права у погледу свог ауторског дела од тренутка настанка ауторског
дела.⁷⁶ Имовинска права аутора су преносива, Ауторско право је апсолутно право и
оно се може слободно преносити, правни основ за пренос је уговор. Морална права
аутора везана су за његову личност, нису преносива већ само имовинска. Аутор може
уступити поједина или сва имовинска права на ауторско дело. Поред аутора и друга
лица се могу појавити као носиоци ауторског права с тим у вези Закон каже следеће:
„Поред аутора носилац ауторског права може бити и лице које није аутор, а које је
у складу са овим законом стекло ауторско право“.⁷⁷ Коаутор је физичко лице које
је заједничким стваралачким радом са другим лицем створило дело.⁷⁸ Тумачењем

Бечке конвенције према којој је право превода трајало за живота аутора и још педесет година
после његове смрти. Више о овоме: Милић Д., *Превод и право превођења*, Правни живот, III
том, Београд 11/199. стр. 665–6767.

⁷⁴ Из судске праксе у прилог наведеној тврдњи издвајамо: „И превод представљања ау-
торско дело па се и у вези с њим може закључити издавачки уговор уколико је преводилац
овлашћен да на издавача пренесе право објављивања превода.“ (Пресуда Врховног суда Хр-
ватске, Гж 86/76 од 24.VI 1976, Зборник судских одлука, књ.II св. 3, одл. бр. 284, стр. 171–
172, Београд,1977.).

⁷⁵ Члан 6, став 2, Закона о ауторском и сродним правима

⁷⁶ Члан 8 , Закона о ауторском и сродним правима

⁷⁷ Члан 9 Закона о ауторском и сродним правима.

⁷⁸ Члан 110., исто.

овог члана Закона јасно је да у стварању ауторског дела може да учествује више лица. Доприноси стварању ауторског дела не морају да буду исте величине, нити истог квалитета. Коауторство подразумева интелектуалну, стваралачку сарадњу. Према Закону из 1978. године та сарадња је морала бити таква да доведе до стварања ауторског дела које чини недељиву целину.⁷⁹ У вези са анонимним ауторским делима и делима под псеудонимом законодавац даје право издавачу да врши ауторско право.⁸¹ Закон о заштити ауторских права објављен у „Службеним новинама“ од 27. децембра 1929. године предвиђао је да се у Министарству трговине и индустрије уведе регистар аутора анонимних и регистрованих дела с тим у вези донет је и посебан Правилник 1930. године. Према Бечкој конвенцији, члан 15. став 3 гласи „код анонимних и псеудонимних дела издавач чије је име на делу сматра се, у недостатку другог доказа као лице које представља аутора.“ Уколико дође до откривања идентитета анонимног аутора престаје да важи и ова одредба.

Сврха ауторских и сродних права је наплата за коришћење ауторског дела. Од корисника ауторског дела се захтева да плаћају накнаду за њихово коришћење. Остваривање овог права аутори могу вршити колективно или индивидуално. Колективно остваривање ауторских права врши се преко специјализованих организација. У том смислу новина Закона из 2009. године је увођење обавезног колективног остваривања ауторског и сродних права које обухвата 1. Право аутора на кабловско реемитовање; 2. Право аутора на посебну накнаду и накнаду од послуге дела; 3. Право интерпретатора, на накнаду за емитовање и јавно саопштавање; 4. Право произвођача фонограма за накнаду за емитовање и јавно саопштавање; 5. Право издавача штампаних издања за посебну накнаду; 6. Право интерпретатора, произвођача фонограма и произвођача видеограма на посебну накнаду. Законом је прецизно регулисано у којим случајевима се могу користити ауторска дела а да се немора плаћати ауторска накнада,⁸² Законодавац се посебно бави и преносом ауторског права, Наследници аутора могу

⁷⁹ Важећи Закон о ауторским и сродним правима у члану 12 прописује следеће: „Ако два или више аутора споје своја дела ради заједничког искоришћавања, сваки од аутора задржава ауторско право на свом делу. Односи између аутора спојених дела се утврђују уговором“.

⁸⁰ У прилог ове тврдње наводимо из судске праксе следеће: „Коауторима објављене драме сходно чл. 10 Закона о ауторском праву (1978) припада недељиво ауторско право, па је тужена издавачка организација у обавези да сваком од њих исплати половину од предвиђеног износа по табаку.“ (Одлука Окружног суда у Београду, П.1832/79 и Врховног суда Србије Гж. 1573/80 и Рев. I.1678/81, објављена у Билтену Окружног суда у Београду, бр. 13–14/1981, стр. 53).

⁸¹ Ауторско право на ауторском делу чији аутор није познат (анонимно дело или дело под псеудонимом) остварује: 1) за издато дело – издавач; 2) за објављено али неиздато дело – лице које је дело објавило.чл.13 Закона о ауторском и сродном праву.

⁸² Види: Закон о ауторском и сродним правима члан 42–54в

вршити овлашћења која се тичу моралних права аутора, осим права на објављивање необјављеног дела ако је аутор то забранио и права на измену дела.⁸³ Према члану 62 Закона уступање имовинских права аутора може бити искључиво и неискључиво.⁸⁴ Уступање имовинских права може бити предметно, просторно и временски ограничено (члан 63. Закона). Предметно ограничење имовинских права аутора подразумева да је стицалац овлашћен да врши једну или више радњи искоришћавања ауторског дела. Просторно ограничење имовинског права аутора подразумева према овом Закону да је стицалац права овлашћен да искоришћава ауторско дело на одређеном простору (територији) који је ужи од оног на којем ауторско право постоји. Временско ограничење значи да је стицалац ауторског права овлашћен да искоришћава ауторско дело у одређеном времену које је краће од трајања ауторског права за то дело. Наш Закон прописује да је уступање имовинских права за сва будућа дела једног аутора, као и за још непознате облике искоришћавања дела ништаво.⁸⁵ Неки закони у свету ово право признају као рецимо Амерички закон. Наш законодавац је ово правило увео на основу Закона о облигационим односима где се у члану 46 каже да уговорена обавеза мора бити могућа, допуштена и одређена, односно одредива. Кад је предмет обавезе немогућ, недопуштен, неодређен или неодредив, уговор је ништав.⁸⁶

Ако пођемо од чињенице да од свог настанка ауторска права спадају међу најбрже растуће гране приватног права, јер најшире посматрано ауторско право се развија са техничким средствима за умножавање писаних дела онда је јасно да су се и саме законске регулативе морале мењати и прилагођавати новом окружењу. Све измене и допуне нашег Закона о ауторском праву имале су за циљ усклађивање наших прописа са међународним регулативама. Без претеривања можемо рећи да је ауторско право један од стубова модерног друштва јер се развој ауторског права историјски посматрано поклапа са формирањем модерног друштва. Заштита ауторског права у Србији је прагматична економска потреба а морамо нагласити да је заштита ауторских права обавеза наше земље по Споразуму о стабилизацији и придруживању, а у поступку преговора о чланству у Европску унију једно од укупно 35 поглавља односи се управо на ова права. Онда је и разумљиво да су циљеви приликом доношења овог Закона о

⁸³ Члан 58 исто.

⁸⁴ „У случају искључивог уступања имовинских права, једино је стицалац права овлашћен да на начин прописан уговором искоришћава ауторско дело, као и да уз посебну дозволу аутора, односно његовог правног следбеника уступа другима то право. Право које стицалац права уступа другима је неискључиво право, ако уговором није друкчије одређено. У случају неискључивог уступања имовинских права, стицалац права није овлашћен да забрани другоме да искоришћава ауторско дело, нити је овлашћен да уступа другоме своје право.“

⁸⁵ Члан 66. Закона о ауторском и сродним правима.

⁸⁶ Члан 47. Закона о облигационим односима.

ауторском и сродним правима имали за циљ да обезбеде здрав и привлачан привредни амбијент.

2.4. Анализа закона о ауторском праву других земаља

2.4.1 Закон о ауторском праву Сједињених Америчких Држава

Први Закон о ауторском праву Сједињених Америчких Држава донет је по угледу на енглески Закон 1790. који одређује заштитни рок ауторског дела од четрнаест година. Могућност обнављања заштите ауторског права на ауторском делу дозвољено је за нови период од четрнаест година. Године 1947. извршена је модификација прописа у области ауторског права, када је олакшан рад судовима у примени ауторскоправне заштите. Систем ауторскоправне заштите у Америци карактерише испуњавање одређених формалности које се огледају у назначењу на делу да се задржава ауторско право са циљем обавештавања јавности да се за то дело тражи ауторска заштита у периоду који предвиђа Закон од дана објављивања, а у корист аутора чије је име назначено на делу. Према овом Закону, неопходно је извршити регистрацију дела у Copyright Office и депоновати један примерак дела Конгресној библиотеци. Ове формалности представљале су препреку приступању Сједињених Америчких Држава Бернској конвенцији.⁸⁷Према Copyright Act из 1976. године штите се објављена и необјављена дела аутора, а ауторскоправну заштиту могу да уживају и страни аутори, у случају када имају domicile у Сједињеним Америчким Државама у моменту објављивања ауторског дела, или инострани аутори чије је дело настало у сарадњи са аутором који ужива заштиту. Према Закону о ауторском праву Сједињених Америчких Држава, ауторску заштиту уживају и аутори страних држава са којима постоји потписан колективан уговор у погледу ауторскоправне заштите⁸⁸

2.4.2. Закон о ауторским и сродним правима СР Немачке

Закон о ауторским и сродним правима СР Немачке донет је 9. септембра 1965. године. Овај закон дао је велики допринос развоју савременог ауторског права, представља напредан корак у заштити права аутора и одражава идеје које ће бити актуелне ревизијом Бернске конвенције 1967. године. Савезна влада СР Немачке пројекат новог Закона о ауторском праву и сродним правима поднела је 23. марта

⁸⁷ САД су 1. марта 1989. године постале чланица Бернске конвенције.

⁸⁸ Уговор у Монтевидеу 1889 који се у основи слаже са Бернском конвенцијом; 1911 уговор у Каракасу који је сличан уговору из Монтевидеа; 1902 године уговор у Мексику којим је створена Панамска унија за признавање им заштиту књижевних и уметничких дела и др.

1962. године, а први пут је био предмет разматрања Bundestaga 6. децембра 1963. године. Закон је после разматрања упућен Правној комисији и комисији за културну политику и новинарство, као и Привредној комисији. Сарадња ових комисија успешно је остварена и постигнут циљ који се огледа у стварању савременог ауторског права, а који у исто време води рачуна о техничком напретку и одговарајућој ауторско-правној заштити чиме се постиже дужи период трајања. Овај закон регулише област ауторског и сродног права који је у претходном периоду био регулисан Законом о ауторском праву на књижевним и уметничким делима 1901. године и Законом о ауторском праву на делима фигуративне уметности и на фотографијама из 1907. године. Нови Закон полази од општег појма ауторског дела док је раније важећи Закон набрајао категорије заштићених дела. Познате врсте дела наведене су само примера ради како би се оставиле широке могућности за признавање заштите оним ауторским делима која нису наведена. Законодавац је полазио од чињенице да технички прогрес ствара нове могућности настанка нових врста ауторских дела. Овај Закон прво регулише морално право аутора у које убраја и право објављивања као право на прво објављивање ауторског дела. Према овом Закону из моралног права проистиче и право одузимања.⁸⁹ Одредбе о правима искоришћавања ауторског дела имају циљ да омогуће што шире искоришћавање ауторског дела. Овај Закон прописује ауторску заштиту над ауторским делом у трајању од 70 година након смрти аутора. Циљ овог закона је био да се нађу одговарајућа решења за многе проблеме у заштити ауторских права проузроковане брзим развојем технике. Овај Закон пружа могућност аутору за несметан стваралачки рад и даје му подстицаја за даља стварања нових ауторских дела. Аутор ужива пуну заштиту своје стваралачке личности, а Законом се штити част, углед и достојанство аутора недозвољавајући повреду његових ауторских права. Овакав вид ауторскоправне заштите даје основу остваривању материјалне користи од насталог ауторског дела.

2.4.3. Закон о ауторском праву Француске (Закон о књижевној и уметничкој својини)

Закон о ауторском праву Француске, донет је 11. марта 1957. године и дефинише ауторско право као искључиво и апсолутно право нематеријалне својине. Својинска теорија ауторског права у Француској потврђена је у пракси пресудом Касационог суда 1880. године у којој се каже: „...књижевна и уметничка својина према општим

⁸⁹ Одудимање права због невршења права, односно ако аутор једном сауговорачу да право искоришћавања ауторског дела а овај то право не врши, аутор се излаже опасности да његови морални интереси буду повређени. Право одудимања може се вршити и због промене убеђења, примера ради, ако је аутор постао свестан да је написано научно дело превазиђено новијим радовима, а ауторско дело, је већ уступио издавачу.

правним принципима, ако изузмемо њено временско ограничење, има исти карактер и мора делити исту судбину са сваком другом врстом својине, с обзиром на то да један књижевни састав, материјализован објављивањем представља једно добро погодно да буде предмет својине.“ Тадашње схватање својине над интелектуалним производима изједначава се као што видимо са својином над материјалним стварима. Савремена теорија ауторског права овакво схватање одбацује јер је предмет ауторског права интелектуални производ, а предмет својине материјална ствар. Француски законодавац прихвата и традиционалан назив овог закона који гласи „Закон о књижевној и уметничкој својини.“ Овај Закон каже да се ауторско дело не може стицати у пуну својину као нека ствар, да Закон искључује свако отуђивање личних атрибуција ауторског права, да се ни интелектуални атрибути не могу отуђивати. У својину се једино према овом Закону могу стицати имовинске атрибуције као средство искоришћавања – материјална конкретизација ауторског дела.⁹⁰ У Француском Закону истакнут је велики значај моралног права, а Закон из 1957. године настао је из доктрине која је проистекла из Колеровог учења.⁹¹

2.5. Међународни извори ауторског права

Заштита ауторског права коју су ауторима пружила национална законодавства није била довољна јер су штитила само домаће држављане док страни аутори нису имали заштиту или су били слабо заштићени, Билатерални уговори нису пружали пуну правну заштиту ауторима. Зато се и јавља жеља да се интелектуално стваралаштво заштити мултилатералним споразумима како би се аутори заштитили и на међународном плану.

Највећа заслуга за досадашње резултате у унификацији приписује се појединим међународним организацијама.⁹² Чињенице да ауторска дела прелазе границе држава и народа и улазе у улазе у културни фонд целог човечанства постале су неспорне. Без обзира на карактеристике појединих земаља интелектуално стваралаштво добило је универзални карактер. Ауторска дела доприносе развоју стваралаштва, културе и напретку човечанства тако да заштита ауторских дела није само интерес аутора већ и међународне заједнице.⁹³

⁹⁰ Француски Закон о књижевној и уметничкој својини, члан 1.

⁹¹ Француски Закон је прихватио мешавину Колерове и дуалистичке теорије. Колерова теорија у први план ставља имовинску компоненту ауторског права. Колер је издвојио лично право од ауторског права и то назива двојним правом. Према Колеру ауторско право чине само нематеријална добра.

⁹² М.Станивуковић, М. Живковић, *Међународно приватно право*, Службени гласник, Београд, 2008. стр. 401

⁹³ Д.Милић, „Заштита ауторског права“, *Стручно-информативни часопис*, Глосаријум, Београд, 1993. стр.16

Доношење Бернске конвенције за заштиту књижевних и уметничких дела постављају се темељи међународне заштите ауторског права. Према Бернској конвенцији ауторско право састоји се од личноправних или моралних и имовинскоправних или материјалних прерогатива. Моралне прерогативе представљају основно и примарно ауторско право. Кроз ауторско дело штите се морална и имовинска права аутора, јер то дело представља израз његовог сензибилитета, стање духа и емоција. Зато се и каже да је то право тесно везано за личност аутора и у његовом личном праву лежи основ његових имовинскоправних овлашћења. Никакве формалности у овом систему при заштити ауторских права не постоје.

Насупрот томе англосаксонско ауторско право истиче реалну заштиту а то подразумева да има у виду само објављено дело, док необјављено дело ужива врло малу или скоро никакву заштиту. У случају повреде права примењују се одредбе општег грађанског обичајног права (Common Law), а поред тога бројне формалности потребно је да буду испуњене у заштити ауторског дела. Ауторско дело треба да буде створено и објављено на националној територији, да је пријављено и регистровано код надлежног органа, и наравно да је предато јавној библиотеци.

Два најважнија међународна акта о заштити ауторског права су Бернска конвенција за заштиту књижевних и уметничких дела од 9. септембра 1886. године, и Светска универзална конвенција о ауторском праву, усвојена у Женеви, 6 септембра 1952. године, а често се назива и Женевским актом. Обе ове конвенције прихватио је велики број земаља из различитих делова света.

2.5.1. Бернска конвенција

Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела представља прве озбиљне напоре да се још у 19. веку међународно регулишу власничка права у области уметности и књижевности. Земље на које се примењује ова конвенција образују Унију за заштиту права аутора на њихова књижевна и уметничка дела.⁹⁴

Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела први пут је допуњена у Паризу 4. маја 1896, измењена у Берлину 13. новембра 1908, допуњена у Берну 20. марта 1914, измењена у Риму 2. јуна 1928, и у Бриселу 26. јуна 1948, у Стокхолму 14. јула 1967. и у Паризу 24. јула 1971. измењена 28. септембра 1979. године. Ово ревидирање конвенције резултат је развоја ауторског права и настанка нових ауторских дела, њихове заштите, стварања нових медија за њихово искоришћавање и усавршавање ауторскоправне заштите. Број земаља чланица које су потписале Бернску конвенцију данас је приближно једнак броју земаља чланица Универзалне

⁹⁴ Др Игор Јанев, *Светска организација за интелектуалну својину* Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 46–47.

конвенције (око 150 земаља) тако да се слободно можемо запитати зашто постоје две конвенције, ако су идентичне по структури. Међутим, разлог за то је врло оправдан када се анализирају њихове одредбе; јасно је да међу њима постоје суштинске и дубоке разлике и супротности. Њихови циљеви су од самог почетка били другачији.

Бернска конвенција представља најстарији мултилатерални уговор у области права коме је Краљевина Југославија приступила 1930. године. Њом је основана Међународна унија за заштиту књижевних и уметничких дела – Бернска унија која има стални биро у Женеви. Конвенција за време свог постојања, што је преко једног века, врши велики утицај на национална законодавства а све са циљем међусобног усаглашавања. Она представља најзначајнији извор међународноправне заштите у области ауторског права. Овом конвенцијом није дефинисано једнообразно ауторско право за све земље чланице, тако да национална законодавства и даље важе. Ова конвенција утврђује одређен општеприхваћен принцип који страним ауторима у земљама у којима се њихова ауторска дела користе обезбеђује признавање одређених права.⁹⁵

Основно начело које Конвенција уводи јесте начело асимилације припадника Бернске конвенције са домаћим држављанима.⁹⁶ То значи да дела страних аутора која су објављена у земљама чланицама Уније имају исту заштиту као и дела домаћих држављана⁹⁷. Специфичност ове конвенције је у томе што не поставља захтев за постојање реципроцитета, па неко дело може уживати већу и обимнију заштиту у страниј него у домаћој земљи. Према овој конвенцији сматра се да је неко дело објављено истовремено у више земаља ако је објављено у двома земљама или више земаља у року од тридесет дана од дана првог објављивања дела.⁹⁸

Друго битно начело ове конвенције је одсуство формалности у погледу аутора и дела без обзира на то што је та формалност предвиђена законодавством земље у којој се заштита тражи. Начело заштите без формалности према Бернској конвенцији пружа ауторима заштиту без испуњења било каквих формалности.⁹⁹

⁹⁵ Катарина Дамњановић, Владимир Марић, *Интелектуална својина*, Правни факултет Универзитета УНИОН у Београду, Службени гласник, 2009, стр. 173.

⁹⁶ Слободан Марковић, *Ауторско право и Сродна права*, Службени гласник, 1999, стр. 130.

⁹⁷ Члан 5 став 1 Бернске конвенције гласи: „У погледу дела за која су заштићени овом конвенцијом, у земљама Уније, осим земље порекла дела, аутори уживају права која закон о ових земаља сада признају или ће доцније признати својим држављанима, као и права специјално призната овом конвенцијом.“

⁹⁸ Види, Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, art. 3.

⁹⁹ Чл. 5 став 2 Бернске конвенције гласи: „Уживање и вршење ових права не подлеже никаквој формалности; оно је независно од постојања заштите у земљи порекла дела. Према томе, ван одредаба ове конвенције обим заштите и правна средства загарантована аутору ради заштите његових права искључиво се одређују законодавством земље у којој се заштита тражи.“

Треће начело подразумева минимална права загарантована Конвенцијом. То значи да из конвенцијских одредаба проистичу одређена права без обзира на национална законодавства и њихова решења.¹⁰⁰ Ово начело заправо значи да су чланице обавезне да усагласе своје законодавство са одредбама Конвенције.

Минимална права која предвиђа ова конвенција су: монополско право аутора да искоришћава своје дело за све време трајања ауторске заштите, право на заштиту моралних и имовинских права, и то на заштиту моралног права најмање онолико времена колико национални прописи предвиђају трајање имовинских права.¹⁰¹ Све потписнице као искључива права морају да признају право превођења, право приказивања и извођења, право емитовања, право умножавања, право снимања и коришћења снимљеног дела и право на прераду и обнову дела.

Општи рок заштите који предвиђа Конвенција јесте живот аутора и 50 година после његове смрти.

Уживање ауторских права зависи од држављанства аутора, што значи од тога да ли је његова земља порекла чланица Уније, као и од иницијалног услова да је дело први пут објављено. У случају необјављених дела одлучујућа чињеница за постојање конвенцијске заштите је држављанство.

Конвенција се ослања на систем континенталног права европских земаља. Ауторскоправна заштита у овим земљама прилично је развијена што је довело до одзива мање развијених земаља да приступе овој конвенцији.¹⁰²

Унија има Скупштину, као орган који сачињавају све земље чланице уније. Владу сваке земље представља по један делегат, а може имати помоћ заменика, саветника или неког стручњака. Влада која је именовала делегацију сноси трошкове своје делегације.¹⁰³ Скупштина расправља о свим битним питањима која се регулишу овом конвенцијом, као и о питањима која се односе на одржавање и развој Уније. Сваки члан Скупштине има право једног гласа. Одлуке се доносе на кворуму који сачињава половина земаља чланица Скупштине. Овако изгласане одлуке Скупштина даје Међународном бироу за интелектуалну својину, који је предвиђен у Конвенцији о оснивању Светске организације за интелектуалну својину. Овај Међународни биро саопштава одлуке земљама чланицама Скупштине које нису биле присутне. Земље имају рок од три месеца од дана саопштавања да се изјасне писмено о свом гласању на поменуте одлуке Скупштине (приликом гласања на овај начин земље могу бити и уздржане). Тек тада поменуте одлуке постају извршне, наравно само уколико је број

¹⁰⁰ Чл. 8, 19, 20 Бернске конвенције

¹⁰¹ Катарина Дамњановић, Владимир Марић, *Интелектуална својина*, Правни факултет Универзитета УНИОН у Београду, Службени гласник, 2009, стр. 127.

¹⁰² San Ricketson, Jane C. Ginsburg, *International Copyright and Neighbouring Rights; The Berne Convention and Beyond* Oxford University Press, 2006. p. 122.

¹⁰³ Члан 22–25 Бернске конвенције

земаља које на овај начин гласају бар приближан броју земаља који је недостајао на Скупштини.

Скупштина се састаје једном у три године на редовно заседање. Бира је Извршни одбор међу земљама чланицама. Број чланова Извршног одбора једнак је четвртини броја земаља чланица Скупштине. Приликом избора земаља чланица у Извршни одбор, Скупштина води рачуна и о правичном географском распореду земаља.¹⁰⁴ Чланови извршног одбора врше своју функцију почевши од момента завршетка Скупштине на којој су изабрани до следећег редовног заседања Скупштине. Извршни одбор има функцију да припрема нацрт дневног реда Скупштине, подноси Скупштини предлог нацрта у вези са нацртом програма и трогодишњег буџета Уније и предузима све мере са циљем адекватног спровођења одлука и мера Скупштине. Извршни одбор има пословник, састаје се једном годишње, а свака земља чланица има право једног гласа.

Административне задатке Уније извршава Међународни биро. Он обезбеђује секретарство Уније, прикупља и објављује информације које се односе на заштиту ауторског права. Сваки текст новог закона који донесу земље чланице што пре мора бити саопштен Међународном бироу, као и сви званични текстови који се односе на заштиту ауторског права. Међународни биро пружа услуге намењене олакшавању примене ауторског права, припрема конференције за ревизију одредаба Конвенције, и све друге задатке који му се ставе у надлежност.¹⁰⁵

Унија има свој буџет.¹⁰⁶ Буџет уније финансира се из доприноса земаља чланица Уније, од такса и износа добијених за услуге које пружа Међународни биро у својству Уније, од прихода добијених продајом публикација Међународног бироа о Унији и правима која иду уз ове публикације, од поклона, легата и субвенција од закупнине, камата и разних других прихода.

Како би се што равномерноје а и поштеније утврдио, одредио, допринос сваке земље чланице Уније, основане су класе у које се земље групишу. Према броју јединица у класи свака земља зна колики износ треба да уплати. Свака земља приликом депоновања свог инструмента о ратификацији или приступању наводи у коју класу жели да буде сврстана на основу извесног броја јединица који се утврђује како је прописано:

¹⁰⁴ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, art. 6.

¹⁰⁵ Др Игор Јанев, Светска организација за интелектуалну својину, Институт за политичке студије, Београд, 2009. стр. 65

¹⁰⁶ Члан 25 Бернске конвенције

Табела 1. Подела земаља чланица на класе према броју јединица.¹⁰⁷

I	25 јединица
II	20 јединица
III	15 јединица
IV	10 јединица
V	5 јединица
VI	3 јединица
VII	1 јединица

Доприноси се уплаћују 1. јануара сваке године, а земља која касни са уплатом својих доприноса не може вршити своје право гласа ни у једном органу Уније чији је члан. Уколико орган Уније чији је земља члан сматра да је кашњење уплате настало услед изузетних околности овој земљи може бити допуштено да задржи своје право гласа.

2.5.2. Универзална конвенција

Најопштији документ у области заштите интелектуалне својине је сигурно Универзална конвенција о ауторском праву. Ради деривације потребних општих закључака неопходних у коначном сагледавању регулације, норми и установа, размотрићемо ову конвенцију као битан вишестрани уговор интелектуалне и културне својине.

За разлику од Бернске конвенције, Универзална конвенција полази од једне сасвим, слободно можемо рећи, другачије идеологије. Та идеологија заснива се на повезивању свих земаља света и помирењу њихових гледишта на схватање ауторског права.

Овакав став Универзалне конвенције био је вођен идејом или жељом да се створи свеобухватан систем заштите права аутора на општем светском нивоу, без обзира на степен развијености земаља. Ипак, примат је дат Бернској конвенцији на светском нивоу тако је на неки начин очувано њено првенство. То је и разумљиво с једне стране, када се зна да се тежило да се очува најстарији и најпотпунији међународни акт о заштити ауторских права. Тиме се уједно хтела очувати, како њихова равнотежа, тако и њихова коегзистенција. Отуда основно правило из овог односа које се сматрало доста важним: Универзална конвенција не укида досадашње системе ауторске заштите, него их напротив допуњује, тако да она у ствари одржава једно стање коегзистенције између свих конвенција о ауторском праву. Због тога је рад на стварању таквог документа био тежак и захтеван. Није било нимало лако доћи

¹⁰⁷ Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, art. 11.

до акта који ће да ублажи и приближи такве изражене супротности два система какве су биле изражене између европског и америчког система заштите ауторских права.¹⁰⁸

Иницијатива за доношење ове конвенције, кренула је од УНЕСКО-а¹⁰⁹. Циљ иницијативе је био са једне стране да се недостаци Бернске конвенције који су се видели кроз праксу отклоне, а са друге да се све земље окупе у једну унију. Земље за које се сматрало да треба да добију примат у оквиру уније су чланице панамеричке уније и земље у развоју. Наравно, рачунало се и на то да ће многе земље које су велике с обзиром на број аутора, као и на културни потенцијал а које нису потписнице Бернске конвенције приступити овој унији. Зашто ове земље (САД, Кина...) у оно време нису приступиле Бернској конвенцији, врло је јасно. Њихова законодавства била су у супротности са принципима Бернске конвенције и приступање истој значило би свеобухватну реформу њиховог националног законодавства, а поготову је тај случај био присутан код земаља англосаксонског система. Ову конвенцију Југославија је ратификовала 1966. године¹¹⁰.

Имајући на уму циљ доношења Конвенције, јасно нам је зашто је садржина права блажа у односу на Бернску конвенцију, али је систем заштите права паралелан са Бернском конвенцијом. Два су основна принципа ове конвенције. То је начело асимилације и минималних права. Објављена дела аутора са подручја држава чланица уживају пуну заштиту у свим државама чланицама која се даје домаћим ауторима. То важи и за дела која се први пут објављују на територији неке од земаља чланица Конвенције.

У тексту ове конвенције даје се кључно одређење појма „објављивања дела“. Под овим појмом подразумева се репродуковање у материјалном облику, и стављање на располагање јавности примерака дела, а да им се притом пружа могућност да дело читају или визуелним путем упознају.

Под утицајем америчког законодавства (које предност даје имовинскоправним интересима), прави се компромис и искључује се заштита ауторових моралних права. То значи да аутор који уступи дело на искоришћавање, губи право контроле над употребом свога дела.¹¹¹ Питање формалности решено је минималним правима, као и права превођења и рокова заштите.

¹⁰⁸ Живан Радојковић, „Писац и ауторско право“, часопис *Култура*, Завод за проучавање културног развитка, број 30/31 стр. 113.

¹⁰⁹ Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (енгл., United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization).

¹¹⁰ Катарина Дамњановић, Владимир Марић, *Интелектуална својина*, Правни факултет Универзитета УНИОН у Београду, Службени гласник, 2009, стр. 128.

¹¹¹ Катарина Дамњановић, Владимир Марић, *Интелектуална својина*, Правни факултет Универзитета УНИОН у Београду, Службени гласник, 2009, стр. 129.

Овом конвенцијом основан је Међународни комитет као орган Конвенције који има задужења да проучава проблеме који се односе на примену као и на дејство Светске (универзалне) конвенције, да припрема повремене ревизије ове конвенције као и да проучава сваки други проблем који се односи на међународну заштиту ауторских права у сарадњи са разним међународним заинтересованим установама а нарочито са Организацијом уједињених нација за просвету, науку и културу, Међународном унијом за заштиту књижевних и уметничких дела и Организацијом америчких држава, да обавештава државе чланице Светске (универзалне) конвенције о свом раду.

Комитет сачињавају представници осамнаест земаља уговореница (чланица), ове конвенције. Он се именује тако што се води правна равнотежа између националних интереса на основу географског положаја становништва, затим о степену развитка као и о језицима. Седницама Комитета са „саветодавним гласом“ могу присуствовати генерални директор Организације уједињених нација за просвету, науку и културу, генерални директор Светске организације за интелектуалну својину и генерални секретар Организације америчких држава као и њихови представници.

Сходно статусном члану XII „Међувладин комитет сазваће конференције за ревизију уговора – конвенције кад год му то буде изгледало неопходно, или ако сазивање затраже најмање десет чланица-држава ове конвенције.“¹¹²

У тренутку депоновања инструмента ратификације или касније свака држава чланица може да изјави путем саопштења упућеног генералном директору да се ова конвенција може примењивати на целој или на делу земље, односно територије чије спољње послове она обезбеђује.

Овом конвенцијом прописано је да се, у случају међународних спорова, сваки спор у погледу тумачења одредаба ове конвенције, а који не може бити решен договором износи пред Међународни суд правде да га он расправи с тим што државе које су у спору могу приступити и другом решењу да би спор расправиле.

Ова конвенција има више битних допуњавања али најбитније је урађено 24. јула 1971. у Паризу и односи се на заштиту дела лица без држављанства и избеглица. Овом допуном лица која имају уобичајени боравак у једној држави уговореници изједначена су са држављанима ове државе уговоренице ради примене Конвенције од 1971. године.¹¹³

¹¹² Види INTERNATIONAL Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organizations art XII.

¹¹³ Додатни протокол 1 Светској (Универзалној) конвенцији о ауторском праву измењеној 27. јула 1971. у Паризу који се односи на заштиту дела лица без држављанства и избеглица (Protocol 1 Annexed to the Universal Copyright Convention as revised at Paris on 24 July 1971 concerning the application of that Convention to works of Stateless persons and refugees).

2.5.3. Споразум о пріовинским аспектима права интелектуалне својине (ТРИПС)

ТРИПС¹¹⁴ је међународни вишестрани уговор универзалног карактера, који уређује целокупну област заштите интелектуалне својине, у оквиру тога, и ауторског и сродних права.¹¹⁵

У овом вишестраном уговору прожима се начело да заштита и примена интелектуалне својине треба да допринесу унапређењу технолошких иновација, ширењу и трансферу технологије на узајамну корист како стваралаца тако и корисника технолошких знања, на начин који подстиче економску и социјалну добит, а у исто време да омогући уравнотежење права и обавеза.

Овај документ има бројне специфичности, а највећа међу њима јесте што је настао као резултат напора да се отклоне сметње (тзв. нецаринске баријере) у међународној трговини (у промету робе и услуга), који су последица, с једне стране недостатака у систему међународно установљених норми о заштити интелектуалне својине, због којих, у неким аспектима, не постоје одговарајући и ефикасни стандарди заштите, и с друге стране непостојање одговарајуће и ефикасне заштите у неким националним законодавствима.¹¹⁶

Значај овог споразума је и у томе што уводи нова правила непосредно применљива у државама чланица (нпр., он прописује да идеје, методи, поступци рада нису заштићена као ауторска дела.¹¹⁷ Насупрот томе, рачунарски програми су заштићени као ауторска дела, али и да државе чланице морају националним законодавством предвидети право аутора на давање у закуп рачунарских програма¹¹⁸). Трајање заштите не може бити краће од 50 година, од првог издавања ауторског дела (изузев фотографских и дела примењене уметности). Ограничење ауторског права овим споразумом, предвиђено је и у случају угрожавања легитимитета интереса аутора.

Несумњиво највећи значај овог споразума јесте што се њиме има у виду положај неразвијених земаља као и тешка економска ситуација у којој се налазе, па се гледало

¹¹⁴ Енгл., TRIPS Agreement, enforcement of intellectual property rights, European Commission, Italy, 2000, стр. 3.

¹¹⁵ Беасаревић В., Жарковић Б., „Интелектуална својина“, Међународни уговори, Београд, 1999. стр. 30.

¹¹⁶ Negotiating Group on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, including Trade in Counterfeit Goods, Suggestion by the U.S. for achieving the negotiated objective: Multilateral Trade Negotiations, The Uruguay Round, Document Tn.GNG/NG11/W/14 од 20. октобра 1987.

¹¹⁷ Члан 9 TRIPS споразума.

¹¹⁸ Исто члан 10.

да се путем овог споразума омогући лакши и бржи економски напредак увођењем разних олакшица и погодности у оквиру светске трговине интелектуалним правима.¹¹⁹

2.5.4. WIPO Уговор о ауторском праву

Нови социјални, културни и економски развој земаља довео је до дубоких промена на промет и употребу књижевних дела. Потребне за установљењем нових модерних правила и прецизирањем одређених постојећих тумачења ради давања одговора на питања која је наметнуо овај развој утицале су на стварање Светске организације за интелектуалну својину WIPO¹²⁰ 14. јула 1969. у Стокхолму. Конвенција је ступила на снагу 26. априла 1970. године.¹²¹

Корене WIPO-а видимо још у 1883. и 1886. години када су кренули процеси усвајања Париске и Бернске конвенције о правима интелектуалне својине.

Напредак сваког друштва, а самим тим и чланица WIPO, повезан је са елементом стваралаштва, а ту посебан значај има охрабривање и стимулација људских потенцијала за креацијом. Усклађивање Бернске конвенције путем WIPO-а као покровитеља тог рада, резултирало је дипломатску конференцију и усвајање WIPO Уговора о ауторском праву децембра 1996. године.¹²² Морамо нагласити то да постоје оправдани разлози зашто WIPO није приступио ревизији Бернске конвенције већ се определио за овај вид уговора. Подсетимо се на то да је три године пре закључивања овог уговора донесен Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине (ТРИПС).¹²³ Прилично затечен овим развојем догађаја, а у жељи да ова материја буде под његовим окриљем, WIPO је као одговор усвојио Уговор о ауторском праву (УАП). Суштински искорак Уговора о ауторском праву у односу на ТРИПС начињен је одредбом члана 8. овог уговора који подразумева да „се искључиво право аутора на емитовање дела протеже и на случајеве када се дело користи тако да је појединцу технички могућ приступ са места и у времену које он сам одабере.“ Тиме је ауторско право коначно одговорило на искоришћавање ауторских дела путем интерактивне комуникације.

Чланице уговоренице формирају Скупштину. Скупштина се састоји од једног делегата из сваке земље чланице коме могу да помажу заменици или други делегати. Трошкове делегата сноси држава чланица. У договору са установљеном праксом

¹¹⁹ Corea M.Carlos, *Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights- A Commentay on the TRIPS Agreement*, Ohford University Pres,2007.

¹²⁰ Види, *WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use* No.489 € WIPO, 2004, p. 3.

¹²¹ Becker, J.: „Governmental and Judicial Control Over Licensing and Tariffs“, u zborniku *Seminar on Collective Administration of Copyrights in Europe*, Amsterdam, 1995, str. 43.

¹²² Види више на: wcl.wipo.int/uploads/AIPEN.pdf

¹²³ Agreement on Trade –Related Aspects of Intellectual Property Rights- TRIPS

Генералне скупштине УН земље у развоју или земље у транзицији могу добити и финансијску помоћ. Скупштина разматра питања која се односе на одржавање и развој овог уговора, његове примене и функционалности, обавља пријем међународних организација у чланство, одлучује о сазивању међународних конференција, свака уговорена страна-држава има један глас и може гласати само у своје име. Скупштина се састаје на редовно заседање једном у две године, а сазива је генерални директор WIPO-а, Она установљава сопствена правила поступања, у шта спада и сазивање ванредних седница и правила која се односе на кворум. Скупштина држава чланица WIPO у децембру 2013 (документ А/52/6) изгласала је укупан буџет ове организације за наредну годину у износу од 674 милиона швајцарских франака.¹²⁴

У оквиру Светске организације за интелектуалну својину (SOIS), закључен је низ међународних споразума, од којих је најзначајнији Споразум о ауторском праву Copyright Treat из 1996. године. У оквиру ЕУ, 2004. године, усвојена је Директива о заштити права интелектуалне својине 2004/2048 (усвојили су је Европски парламент и Европски савет). У САД је донето више законских прописа у вези са заштитом интелектуалне својине, али посебну пажњу изазвали су предлози Закона о спречавању онлајн пиратерије (СОПА) и Закон о спречавању онлајн претњи економској креативности и крађа интелектуалне својине (ПИПА) припремљени у другој половини 2011. године. Ти акти су имали за циљ отежавање продаје и дистрибуције пиратског материјала заштићеног ауторским правима Одговор интернет заједнице је био напад хакерске групације Анонимуси, на сајтове ФБИ-а, Министарства правде САД, сајтове музичке и филмске индустрије као и политичких моћника. Широм Европе и света 11. фебруара 2012, десетине хиљада људи у више стотина протеста исказало је своје противљење споразумима о заштити интелектуалне својине. Последица реакције интернет заједнице и јавности била је пролонгирање гласања о СОПИ и ПИПА у Конгресу САД и покретање поступка пред Европским судом правде о усклађености АСТА са правом Европске уније. Трговински споразум против фалсификовања (Anti-Counterfeiting Trade Agreement), познатији у јавности као АСТА, је један у низу мултилатералних међународних споразума чији је циљ да се заштити интелектуална својина. Свакако није реч о једином међународном споразуму овакве врсте, јер их је било и раније, али је овај мултилатерални споразум изазвао изузетно оштру реакцију јавности у многим земљама, укључујући и нашу. Трговински споразум против фалсификовања (АСТА) је потписан 1. октобра 2011. у Токију од стране САД, Јапана, Канаде, Марока, Новог Зеланда, Сингапура и Јужне Кореје, а овом споразуму се придружила и Европска унија почетком 2012. године. Од земаља чланица Европске уније 22 земље су потписале АСТ-у док су од потписивања, за сада, одустале Немачка, Холан-

¹²⁴ Financial Management Report 2014/15. BUDGET 2014/15//www.wipo.int/edocs/mdocs/govbody/en/wo_pbc_25/wo_pbc_25_11.pdf,преузето: 17.фебруар 2016.

дија, Чешка, Пољска, Словачка и Словенија. У неким случајевима, ова уздржаност је била последица масовних протеста а у другим последица мишљења експерата за право интелектуалне својине о одредбама АСТА које су у супротности са правом ЕУ и европским стандардима уживања и заштите људских права.¹²⁵

WIPO организација је у оквиру својих програма спровела низ мисија у бројним земљама широм света са циљем утврђивања чињеница ради проучавања актуелних приступа и будућих могућности у заштити права интелектуалне својине и носилаца традиционалног знања и културе.¹²⁶

¹²⁵ Rakić Vodinelić Vesna, *Opasne pravne posledice ACTA*. Internet adresa: //pecanik.net/2012/02/ opasnepravne-posledice-acta/, 15. фебруар 2016.

¹²⁶ Tabraz Ahmad, „Intellectual Property Protection of Bio-Cultural Property and Ehpresion of Folclore international Lagal Regime,“ 2010. www.ssrn.com/abstract=1589689 /28. фебруар 2016.

Глава 3.

3. АУТОРСКИ УГОВОР

3. 1. Појам и карактеристике ауторског уговора

Закон о ауторском и сродним правима уређује ауторски уговор одредбама чланова 67–73. Закон полази од тога да је уговор сагласност воља два или више лица о битним елементима уговора. Уговор као битан извор облигација постиже одређено облигационоправно дејство. Ауторски уговори настају у вези са стварањем ауторског дела, уступањем или преношењем ауторског права,¹²⁷ представљањем односно извођењем ауторског дела, прерадом ауторског дела, израдом филмског дела, наруџбом или израдом ауторског дела, и свим односима насталим у вези са ауторским делом као оригиналном интелектуалном творевином људског духа.¹²⁸ Предмет ауторских уговора могу бити писана дела, говорна дела, драмска, драмско музичка, аудиовизуелна дела, кореографска, пантомимска, дела која потичу из фолклора, дела ликовне уметности, дела архитектуре, индустријског обликовања, картографска дела, планови, скице, макете, фотографије, рачунарски програми, и све друге творевине људског духа које испуњавају услове из члана 2 Закона о ауторском и сродним правима. Предмет уговора уопште одређен је одредбама Закона о облигационим односима чл. 46–50.

Ауторски уговор закључује аутор или носилац ауторског права у вези са уступањем тј. преносом ауторског права¹²⁹. Ауторским уговором, ауторска права

¹²⁷ У прилог овом закључку из судске праксе издвајамо: „Ауторским уговором се ауторска права уступају или у целини преносе. На ауторски уговор примењују се одредбе Савезног закона којима се уређују облигациони односи, ако одредбама Закона о ауторском и сродним правима није другачије одређено. Ауторски уговор се закључује у писменој форми, ако овим законом није другачије одређено. (Пресуда Врховног суда Србије у Београду Гж. бр. 39/05 од 7. септембра 2005. године, Приручник из области интелектуалног рада за судије стр.34).

¹²⁸ Милић Д. *Коментар Закона о ауторском и сродним правима*, ННК интернационал, Београд, 2005. стр. 114

¹²⁹ Из судске праксе издвајамо када ауторски уговор може бити и усмено закључен: „Усмено закључени ауторски уговор производи правне ефекте ако се докаже његов садржај и права и обавезе које из њега произлазе, у том случају се примењују одредбе Закона о облигационим односима које се односе на уговор о делу. (Из пресуде Врховног суда Србије, Рев. I 1941/0д од 14. јула 2004. године). Недостатнак писмене форме код ауторског уговора испуњава услов за његову важност уговора о делу складно циљу закључења уговора, тј. вољи странака које би вероватно закључиле уговор о делу да су знале да је закључење усменог уговора ништав правни посао. (Пресуда Окружног суда у Београду, П-1350/00 од 08.02.2001. године и пресуда Врховног суда Србије, Гж 16/01 од 19. септембра 2001. године).

уступају се или преносе на правна или физичка лица¹³⁰. Закон о ауторском и сродним правима регулише права и обавезе носиоца ауторских права и сродних права као и односе у вези са њима. Тај закон није уредио све односе, па питања која он не регулише, уређују се Законом који уређује облигационе односе. Правно правило *lex specialis derogat generali* (посебан закон укида општи), долази у овом случају до изражаја, јер је реч о два закона, посебног и општег.

Закон о облигационим односима наводи да свака уговорна обавеза мора имати допуштен основ за закључење уговора. Основ је недопуштен ако је противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима.¹³¹

У ауторском праву право на економско искоришћавање дела признаје се као искључиво право аутора. То право на економско искоришћавање дела у ауторском праву спада у имовинскоправну компоненту субјективног ауторског права.

Да би аутор остварио то своје право неопходни су му услови који се морају испунити на одређене начине. Ти услови могу бити материјалне, организационе и техничке природе. Објективно гледано аутор није у могућности да испуни све те услове као ни да сам врши оне радње привредног искоришћавања појединих врста ауторског дела. Зато постоје привредни субјекти којима аутор уступа неко конкретно имовинскоправно овлашћење. Ти привредни субјекти баве се искоришћавањем ауторског дела у виду привредне делатности.

Основни правни инструмент путем кога аутор врши уступање својих имовинскоправних овлашћења јесте ауторски уговор. На тај начин аутори се стављају у позицију да као и сваки други ствараоци присвајају економску корист од резултата свога рада, што им омогућује да се ауторским стваралаштвом баве у виду професије.¹³²

Ауторским уговором се ауторска права уступају или у целини преносе.¹³³ Ауторским уговором носилац ауторског права врши конститутивни промет појединих имовинскоправних овлашћења правне садржине субјективног ауторског права, уговарајући заузврат одређену накнаду, као противвредност конкретном овлашћењу

¹³⁰ Ову констатацију ради упоредне анализе потврђујемо и примером судске праксе Републике Српске: „Само физичком лицу као аутору дела припада право на накнаду нематеријалне штеће због повреде моралног ауторског права“.

(Врховни суд Р. Српске број ГЗ 2/01 од 19. октобра 2001, Билтен судске праксе ВСПС број 1/ 2004, одлука бр. 93).

¹³¹ Члан 51 Закона о облигационим односима „Службени лист СФРЈ“ бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ 57/89, „Службени лист СРЈ“ бр. 31/93 и „Сл. Лист СЦГ», бр. 1/2003 – Уставна повеља.

¹³² Слободан Марковић, „Ауторско уговорно право – креативност на тржишту“ Зборник радова драмских уметника, број 2/07, стр. 360.

¹³³ Члан 67 Закона о ауторском и сродним правима.

које је уступио¹³⁴. Путем овог правног механизма остварује се друштвена функција ауторског права, а то је: награђивање аутора за његов рад, подстицање ауторског стваралаштва, па тиме и културног развоја заједнице.¹³⁵

Уговори служе бројним функцијама – они појашњавају терминологију коју користе странке у споразуму, они разјашњавају расподелу ризика у вези са трансакцијом и они пружају доказе које би требало користити на суду у случају спора. Функције уговорног права на успостављању основног оквира правила за приватне споразуме, и што је важније, за „попуњавање празнина“ када саме странке било намеравају, или забораве, да преговарају нашироко о условима уговора¹³⁶. Уговорно право има заједнички принцип, а то је да се заснива на једнакости уговорених страна и на аутономији њихових воља. Ово је принцип грађанског уговорног права који на жалост у пракси у ауторском уговорном праву не функционише баш најбоље. За такву праксу постоји више разлога. Један од њих је тај што су корисници ауторског дела професионални привредни субјекти са неупоредиво већом економском снагом и друштвеним утицајем од самих аутора. То је чињеница која аутоматски аутора ставља у неповољнију преговарачку позицију која их доводи до тога да често уступају своја овлашћења уз минималне надокнаде, а неретко то чине и без икакве надокнаде. Аутор то чини како би своје дело приближио јавности, а то је технички неизводљиво уколико га не искоришћава привредно.

Осим тога корисници свих права интелектуалне својине (па и ауторских дела), приликом стицања овлашћења на искоришћавање одређеног предмета заштите настоје, и врло често у томе успевају, да уговором стекну искључиво право економског искоришћавања за одређени период и на одређеној територији.¹³⁷ Честа је појава да аутор закључује ауторски уговор са једним корисником ауторског дела и њему уступа овлашћења на различите облике искоришћавања ауторског дела, за једнократну, по правилу паушалну накнаду, и то на неодређено време. Ова појава погађа слободне уметнике, односно ауторе који се ауторским стваралаштвом баве изван радног односа у већој мери него ауторе који су у радном односу код послодавца, чија је делатност

¹³⁴ Примера ради наводимо из судске праксе: „За остваривање права на ауторски хонорар није довољно само постојање уговора, већ је потребно и извршавање уговорних послова за које се изражи накнада. Повлачење текста онемоћућава издаваштво монографије, из којих разлога су испуњени услови за раскид уговора у смислу одредаба члана 128. Закона о облигационим односима, као и за одбијање захтева за исплату ауторског хонорара за извршене радове“.

(Пресуда Врховног суда у Београду Рев.І.бр.965/04 од 5.маја 2005. године).

¹³⁵ Idris Kamil, *Intellectual property a power tool for economic growth*, Geneva, 2003, стр. 158.

¹³⁶ <http://kontrata.net/?cid=3,59>, преузето 23.априла 2016.

¹³⁷ Душан Поповић, *Искључива права интелектуалне својине*, Београд, 2012, стр. 32.

стварање и искоришћавање ауторског дела углавном припада послодавцу по самом закону осим ако уговором о раду или актом послодавца није другачије предвиђено.¹³⁸

Међутим, прописи ауторског уговореног права предвиђају квалитетан правни инструмент којим се аутор може заштитити доминантног положаја корисника ауторског дела. Овде се првенствено мисли о праву аутора да захтева ревизију под законом прописаним условима, одредаба ауторског уговора које се односе на висину ауторског хонорара, са циљем усклађивања исте са приходом, тј. добити коју корисник ауторског права остварује искоришћавањем ауторског дела, односно праву аутора на измену ауторског уговора, како би се предвидела обавеза да аутору плаћа ауторску накнаду у случају када ауторским уговором није била предвиђена.

Ауторско уговорно право регулисано је одредбама Закона о ауторским и сродним правима, то је пропис *lex specialis* у односу на Закон о облигационим односима. Уколико одредбама Закона о ауторским и сродним правима није другачије одређено примењиваће се на ауторске уговоре одредбе Закона о облигационим односима¹³⁹.

У пракси се сусрећемо са уговорима који у себи имају елементе ауторског уговора (уговор о раду, уговор о делу, уговор о ортаклуку) али се овај вид уговора најчешће појављује у свом изворном „чистом“ облику. Уговор о раду и уговор о делу имају сличности што се оба ова уговора закључују поводом обављања рада у корист другог и што се основна обавеза уговора извршава радом.¹⁴⁰

У ауторском уговорном праву важи начело слободе уговарања или аутономије воље¹⁴¹. Та аутономија воље огледа се у непостојању обавезе закључивања ауторског уговора изузев када то Закон о ауторским и сродним правима изричито предвиђа.¹⁴²

3.2. Елементи ауторског уговора

Ауторски уговори представљају сагласност воља два или више лица о битним елементима уговора, чиме се остварују одређени облигационоправни односи. Њихова специфичност огледа се у томе што настају у вези са стварањем ауторског дела, односно преношењем ауторског права, представљањем или извођењем дела, прерадом дела, израдом филмског дела, наруцбom ауторског дела, као и свим другим односима

¹³⁸ ЗАСП, 98–101.

¹³⁹ Члан 67 Закона о ауторском и сродним правима

¹⁴⁰ Љубинка Ковачевић, *Правна субординација у радном односу и њене границе*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2013., стр.268.

¹⁴¹ Члан 10 Закона о облигационим односима који гласи: „Стране у облигационим односима су слободне, у границама принудних прописа, јавног поретка и добрих обичаја, да своје односе уреде по својој вољи“.

¹⁴² Види члан 163. Закона о ауторским и сродним правима.

који настају у вези са ауторским делом. Осим тога што им предмет могу бити различита дела, као и различита овлашћења, сви ауторски уговори подлежу општим, законом уређеним правилима.

Закон одређује да се ауторски уговори закључују у одређеној писаној форми¹⁴³. Из ове законске регулативе произлази да су ауторски уговори формални уговори, осим ако другачије није одређено. Овде је реч о форми *ad probatione*, па њено непоштовање не повлачи за собом ништавост уговора. Мишљења су да овакав тип форме штити интересе обеју страна, а посебно аутора. Писана форма уговора омогућава ауторима, а нарочито у неразвијеним културама, веће поштовање као и заштиту ауторских права. Она има неспорну доказну вредност у случају спора.

Ауторским уговором, може бити предвиђена лиценца или цесија ауторских права, с чим у вези може доћи до одређених нејасноћа. У таквим случајевима, закон о ауторским и сродним правима чланом 68. уводи претпоставку да је пренесено мање права, чиме је јасно да се тумачење увек врши у интересу аутора, или носиоца ауторског права¹⁴⁴. Овим се даје на значају ауторском уговору како би се повећао степен дисциплине приликом његовог закључивања, а са друге стране, гледа се и да се побољша економски положај аутора, или носиоца ауторског права.

За време трајања ауторског уговора, обавеза је аутора да гарантује стицаоцу да ће мирно и без узнемиравања од трећих лица, користити ауторско дело онако како је то предвиђено уговором. Аутор има обавезу да се уздржава од поступака који могу ометати стицаоца у вршењу пренесеног ауторског права, а у случају да дође до узнемиравања од стране трећег лица, да му пружи неопходну правну заштиту са сви последицама облигационе природе (накнаде штете, повраћај накнаде).

Ауторски уговор, без обзира на врсту, мора да садржи одређене битне елементе, а то су:

1. имена уговорених страна,¹⁴⁵
2. наслов, односно идентификација ауторског дела,

¹⁴³ чл. 67 Закона о ауторском и сродним правима

¹⁴⁴ Члан 68 Закона о ауторском и сродним правима: У сумњи о садржини и обиму права које се уступа, односно преноси ауторским уговором, сматра се да је уступљено односно пренесено мање права. Уступање односно пренос одређеног права на искоришћавање дела не подразумева и уступање односно пренос права на ауторску накнаду у случајевима искоришћавања ауторског дела по основу законске лиценце.

¹⁴⁵ „Проишћавањем да се објави име аутора дела на објављеном делу вређа се ауторско морално право аутора.“ (Одлука Врховни суд Србије, Гж 437/80).

Ради упоредне анализе наводимо правило из судске праксе Републике Хрватске које каже: „И када је омишљено име аутора, аутор може изразио свој право и накнаду штеће.“ (Одлука Вишег привредног суда Хрватске, Пж 17002/87 од 09. јануара 1987. године)

3. права која су предмет уступања, односно преноса,
4. висину, начин и рокове плаћања ауторске накнаде, ако је уговорена, као и
5. садржинска, просторна и временска ограничења ако постоје¹⁴⁶.

Како би се тачно одредио начин коришћења ауторског дела, као и ради остварења циља због кога су странке закључиле уговор, мора се водити рачуна да се приликом закључивања уговора сви битни елементи уговора поштују, а са друге стране само такав уговор може пружити у случају спора адекватну заштиту уговореним странама.¹⁴⁷

Законом је регулисано да у случају када се коришћењем ауторског дела оствари добит која је у очигледној несразмери са уговореном ауторском накнадом, аутор односно његов наследник има право да тражи измену ауторског уговора ради отклањања те несразмере.¹⁴⁸ Ова законска регулатива штити интересе аутора, а посебно када се ради о поновним издањима ауторског дела што ћемо видети у даљем раду кроз судску праксу. Значајно је поменути да се аутор тј. његов наследник не може одрећи унапред овог права.

Ради што бољег објашњења битних елемената ауторског уговора дајемо пример ауторског уговора из наше правне праксе који је заступљен у једној од наших највећи издавачких кућа.

¹⁴⁶ Закон о ауторском и сродним правима члан 69.

¹⁴⁷ Катарина Дамњановић, Владимир Марић, *Интелектуална својина*, Правни факултет Универзитета УНИОН, Београд, 2009, стр. 85.

¹⁴⁸ Закон о ауторском и сродним правима, члан 70.

Пример 1. Уговор о ауторском делу у нашем праву са домаћим аутором:

УГОВОР О АУТОРСКОМ ДЕЛУ

Закључен између:

_____. Из Београда, ул. _____ бр. _____, матични број: _____, ПИБ: _____ које заступа директор _____ (у даљем тексту: наручилац)

и

_____, из Београда, улица бр _____ матични број: _____, (у даљем тексту: аутор).

Уговорне стране у својим напред означеним својствима су се споразумеле како следи:

Члан 1.

Уговорне стране сагласно констатују да се аутором сматра физичко лице које је ауторско дело створило дело, да је аутор носилац ауторског права на ауторском делу, и да овим Уговором уређују своје међусобне односе.

Предмет уговора

Члан 2.

Аутор се обавезује да за потребе наручиоца изради, припреми и наручиоцу преда, односно омогући приступ, ауторском делу под радним називом „НАЗИВ ДЕЛА“ које по својој природи представља текст, аудио, видео, графику, изведено коришћењем _____ техника/технологија (или: изведено на српском књижевном језику) у бестелесној, електронској форми (у даљем тексту: ауторско дело).

Уговорне стране су сагласне да је ауторско дело из претходног става овог члана, ауторско дело у складу са критеријумима из члана 2. Закона о ауторском и сродним правима.

Ауторско дело ће се економски искоришћавати давањем на коришћење трећим лицима уз/без надокнаду/е.

Обавезе Аутора

Члан 3.

Аутор се обавезује да ауторско дело, преда наручиоцу у року од 45 дана од дана закључења овог Уговора, у штампаном формату.

Ауторско дело ће садржати _____ (рецимо: 5 ауторских табака)

Аутор се обавезује да поступи по примедбама наручиоца које се односе на техничке аспекте ауторског дела, пре предаје ауторског дела, у ком случају се време за поступање по примедбама наручиоца не урачунава у рок из првог става овог члана.

Обавезе Наручиоца

Члан 4.

Наручилац се обавезује да примљено ауторско дело објави у целости на Интернет презентацији коју контролише/уређује, а која се налази на Интернет домену www._____.rs, под називом „Назив“, уз назначење имена/псеудонима аутора, у року од 8 дана од дана пријема ауторског дела.

Након пријема ауторског дела, наручилац нема право да од аутора захтева било какве интервенције на ауторском делу, нити има право да самостално, или ангажовањем трећег лица, врши било какве интервенције на ауторском делу.

Наручилац нема право да ауторско дело користи у било које друге сврхе, нити да га искоришћава на било који други начин осим уговореног.

Наручилац стиче уговорена ауторска права на делу исплатом цене у уговореном року, наведеним у члану 5. овог Уговора.

Цена и рок плаћања

Члан 5.

Наручилац се обавезује да аутору, за предато ауторско дело, исплати ауторски хонорар у укупном износу од _____ (словима:.....) у динарској противвредности по средњем курсу НБС на дан исплате, и да плати припадајући порез.

Наручилац се обавезује да ће ауторски хонорар исплатити у року од осам дана од дана пријема ауторског дела.

Одговорност за неизвршење

Члан 6.

За случај да аутор не одговори обавезама на уговорени начин дужан је да Наручиоцу накнади трошкове који би евентуално настали таквим његовим понашањем.

Наручилац се обавезује да аутору исплати 2% укупно уговорене цене за сваки дан кашњења објаве ауторског дела на уговорени начин, као и сву материјалну и нематеријалну штету, а нарочито штету која настане нарушавањем угледа аутора, коју му евентуално проузрокује својим деловањем које је супротно одредбама овог Уговора.

Раскид уговора

Члан 7.

Свака од уговорних страна има право на једностранни раскид овог уговора писаним путем, под условима прописаним Законом о облигационим односима.

Страна верна уговору задржава право да затражи накнаду евентуално настале материјалне и нематеријалне штете у случају раскида уговора.

Уступање обавеза и пренос уговора

Члан 8.

Овај уговор је сачињен са обзиром на личност аутора, и није могуће вршити пренос уговорних обавеза аутора.

Правни следбеник наручиоца непосредно преузима права и обавезе из овог Уговора.

Измене и допуне уговора

Члан 9.

Овај Уговор може бити измењен или допуњен закључењем Анекса у писаној форми, сагласном вољом уговорних страна.

Уговорне стране дају међусобној електронској комуникацији, насталој након закључења овог Уговора, пуну правну и доказну валидност, у складу са законом.

Решавање спорова

Члан 10.

На све што није регулисано овим Уговором примењују се одредбе Закона о облигационим односима, Закона о ауторском и сродним правима, као и други прописи Републике Србије.

У случају евентуалног спора поводом овог Уговора, уговорне стране се обавезују да покушају да га реше мирним путем, а уколико у томе не успеју, уговарају надлежност суда у Београду.

Завршна одредба

Члан 11.

Овај уговор сачињен је у 4 (четири) једнака примерка, по којих 2 (два) за сваку уговорну страну.

За Наручиоца

Аутор

Анализом овог ауторског уговора видимо да су у њему поштовани сви битни елементи које закон предвиђа за овакав тип уговора.

Име аутора¹⁴⁹ са тачним подацима из личне карте, као и назив наручиоца са пуним подацима овлашћеног лица које је законски заступник наручиоца дела. У члану 1. предметног уговора прецизно је дефинисано ко се сматра аутором, а ко носиоцем ауторског права према закону. Обавезним саставним делом пословног имена сматра се и ознака седишта. Седиште је место које је одабрано приликом оснивања привредног субјекта. Редовно се означава у пословном имену са циљем да лицима која ступају у правне односе с привредним субјектом пружи информације о месту које је одређено као центар активности привредног субјекта.¹⁵⁰ Чланом 2. наводи се шта се подразумева под ауторским делом и како ће дело бити искоришћавано. Члан 3. прецизира обавезе аутора када ће дело предати наручиоцу, у ком року, затим обим дела. (Обим дела често је одређен врстом дела које се преузима од аутора. Рецимо уколико је реч о уџбеницима за основно и средње образовање обим је тачно по врсти уџбеника одређен планом и програмом који прописује Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и мора бити усклађен са тим прописом.) Истим чланом одређене су и техничке квалификације рукописа (рецимо да ли се ауторско дело предаје у писменој или електронској форми).

Члан 4. прецизира обавезе наручиоца које све морају бити испуњене укључујући и уплату одговарајуће надокнаде за искоришћавање ауторског дела, тј. ауторски хонорар.

Чланом 5. одређује се висина ауторског хонорара као и време за које мора бити исплаћена аутору.

Члан 6. прецизира одговорности у случају неизвршења постављених рокова. Уговор даље предвиђа одговорност за могућност раскида уговора, уступање обавеза и преноса уговора, измене и допуне уговора као и који је суд надлежан за случај спора.

Као што се види из ове анализе уговор је врло јасан, прецизан, штити како права аутора тако и наручиоца дела. Наравно, у пракси поред оваквих уговора постоје и

¹⁴⁹ Име и презиме одређеног физичког лица чине лично име којим се то лице идентификује. Лично име је право сваког грађанина које су уписује у матичне књиге рођених. Дужност је сваког лица да се служи личним именом.

Право је сваког аутора да дело објави под личним именом али дело може бити објављено и под псеудонимом (лажним именом). Разлози за објављивање дела под псеудонимом могу бити личне природе, али то може учинити и због разлога политичке или уметничке природе. Ти разлози са правног аспекта нису битни и немају значај у погледу признавања ауторства. Такав аутор ужива ауторскоправну заштиту као и аутор који дело објави под својим именом и презименом чим добије свој идентитет.

¹⁵⁰ Златко Стефановић, *Компанијско право*, Правни факултет универзитета УНИОН у Београду, Београд, 2015, стр. 125.

крајње непрецизни уговори које у већем броју могу довести ауторе у проблем него наручиоце дела. Ради бољег увида у битне елементе уговора кроз овај рад анализирати неке уговоре за које се методом упоређивања дошло до закључка да у највећем броју стварају проблем ако нису прецизно дефинисани и права а и обавезе и једне и друге стране.

Пример 2. Уговора о ауторском делу у нашем праву са домаћим аутором

УГОВОР О АУТОРСКОМ ДЕЛУ

Закључен у _____ дана _____ године, између:
 1. _____ (даље: Наручилац), из _____ број _____, и 2. _____ из _____ адреса стана _____ општина _____ запосленогу _____, бр. жиро-рачуна: _____ (даље: Аутор).

Члан 1.

Аутор преузима да за потребе Наручиоца изради: _____

Члан 2.

Горе наведени рад обухватиће: _____

Члан 3.

Аутор се обавезује да ће уговорени рад извршити најкасније до _____ године и предати Наручиоцу у _____ примерака. Уколико Аутор не би обавио послове из чл. 1. и 2. овог уговора до предвиђеног рока, Наручилац задржава право да раскине овај уговор.

Члан 4.

Аутор преноси на Наручиоца сва права у погледу коришћења и објављивања у неограниченом броју и на неодређено време ауторског дела које је предмет овог уговора.

Члан 5.

На име накнаде Наручилац ће исплатити Аутору хонорар рачунајући по _____ / _____ бруто-нето динара _____ / _____ односно паушално за читав рад бруто-нето динара.

Члан 6.

Исплата ће се извршити по пријему рада од стране службе Наручиоца у року од _____ дана вирманским путем на жиро-рачун Аутора.

Члан 7.

У случају да стручна служба Наручиоца стави примедбу, Аутор је дужан да поступи по примедбама у одређеном року сходно овом уговору. Овај уговор је сачињен у четири истоветна примерка, од којих се један налази код Аутора а остала три код Наручиоца. У случају спора уговорне стране прихватају надлежност _____ суда у _____.

АУТОР

НАРУЧИЛАЦ

Самом упоредном анализом ова два Уговора о ауторском делу, већ унапред уочавамо да је први пример уговора знатно прецизнији за разлику од наредног¹⁵¹. Други пример Ауторског уговора на први поглед садржи битне елементе уговора али они су доста уопштени што у случају спора може изазвати проблеме. Најбоље решење за обе стране приликом склапања ауторског уговора јесте прецизно дефинисање свих одредаба уговора како ниједна страна у даљој сарадњи не би била оштећена јер оно што се подразумева за једну уговорну страну не значи да је исправно и за другу. Члан 4 (Аутор преноси на Наручиоца сва права у погледу коришћења и објављивања у неограниченом броју и на неодређено време ауторског дела које је предмет овог уговора) у другом примеру уговора сматрамо да ипак треба да садржи одређена ограничења јер би вероватноћа злоупотребе права аутора била знатно умањена. Не значи да је овим она угрожена, али ради безбедности остваривања даљих права на искоришћавање ауторског дела, мишљења смо, да би ипак требало поставити одређене границе.

3.2.1. Форма ауторског уговора

Форма ауторског уговора, прописана је Законом о ауторском и сродним правима. Ауторски уговори се закључују у писменој форми изузев ако посебним одредбама Законом о ауторском и сродним правима није другачије одређено¹⁵².

¹⁵¹ Без прецизно наведених битних елемената уговора ауторски уговор оставља могућност већим недоумицама у случају спора.

¹⁵² Члан 67. Закона о ауторском и сродним правима

Чињеница да закон признаје само писану форму уговора наводи на размишљање шта се дешава у супротности. Што се тиче нашег законодавства, места двоумљењу нема јер је писана форма ауторског уговора конститутивна (*ad solemnitatem*) или доказна (*ad probationem*). Ово настаје као резултат нашег облигационог права које не познаје институт доказне форме уговора, већ примењује начело неформалности доказа.

Чињеница која несумњиво постоји, јесте, да усмено закључени уговор према члану 73. Закона о облигационим односима (ЗОО), „не производи дејство уколико уговорене стране нису у целини или у већинском делу извршиле обавезе из усмено закљученог уговора“. Пуноважан ауторски уговор, усмено закључен је само онај где су уговорене стране у целини или у већинском делу извршиле обавезе које су произашле из овог уговора.

Код ауторских уговора који су закључени без испуњења обавезне писане форме, осим правила из члана 73. Закона о облигационим односима (о којем је до сада било речи), примену налазе начело обавезности учесника у правном промету да поступају савесно и поштено (члан 12. Закона о облигационим односима).¹⁵³ Ова два начела представљају препреку уговорним странама да се позивају на ништавост усмено закључених ауторских уговора који нису конвалидирани на основу правила из члана 73. Закона о облигационим односима.

Узмимо за пример усмено закључени уговор којим аутор, за накнаду, уступио издавачу овлашћење да умножи, објави и стави у промет примерке књижевног дела, с тим да на примерцима не буде означено име аутора. Пошто је дело објављено и издато у складу са уговором, аутор, после дужег чекања на исплату хонорара, тужи издавача за повреду својих имовинскоправних овлашћења на умножавање и стављање у промет примерака дела, захтевајући накнаду неимовинске штете чији износ вишеструко премашује износ уговорене ауторске накнаде са каматама.

У овом примеру, аргументу аутора да у недостатку уговора (уговор између њега и издавача је ништав јер није био закључен у писаној форми), објављивање и издавање дела јесу акти повреде ауторског права, суд мора супротставити аргументацију засновану на начелу савесности и поштења у промету. Наиме, покушај једне уговорне стране да за себе извуче корист из акта закључења уговора у непрописној форми, у којем (акту) је сама учествовала, и којем (акту) је придавала пуноважност све време чекања да и друга страна изврши своју обавезу, евидентно вређа стандард савесности и поштења који се од уговорних страна очекују.

¹⁵³ Односи између ништавости уговора због непоштовања прописане форме, и начела савесности и поштења види код Стојановић Д., *Савесност и поштење у промету*, Београд, 1973, стр. 76–86.

3.2.2. Ауторска накнада

Савремени прописи ауторског права, укључујући и наш актуелни Закон о ауторским и сродним правима уговарање плаћања ауторске накнаде препуштају аутономији воље уговорених страна.¹⁵⁴

То значи да обавеза плаћања ауторске накнаде није обавезан – битан елемент ауторског уговора, већ зависно од воље уговорених страна, ауторским уговором може бити предвиђена обавеза корисника дела да плати ауторску накнаду за искоришћавање ауторског дела, а може бити уговорено да корисник и нема ту обавезу.¹⁵⁵ Од бивших

¹⁵⁴ Из судске праксе поводом питања ауторске накнаде издвајамо и следећи став: „За остваривање права на ауторски хонорар није довољно само постојање уговора, већ је потребно и извршавање уговорних услова за које се изражи накнада. Повлачење текста онемогућава издавање монографије, из којих разлога су испуњени услови за раскид уговора у смислу одредаба члана 128. Закона о облигационим односима, као и за одбијање захтева за исплату ауторској хонорара за извршене радове.

¹⁵⁵ Следећи пример из судске праксе помоћиће нам да сагледамо како се решава спор у вези са плаћањем ауторске накнаде у случају када није закључен ауторски уговор:

Република Србија, Апелациони суд у Београду, „Court of Appeal in Belgrade, Гж 14777/10 Апелациони суд у Београду, у већу састављеном од судија М. С., председника већа, В. М. и Д. М., чланова већа, у парници тужиоца АА, која заступајућу помоћник АА, адвокат, против туженог Предузећа „ББ“, ради накнаде штете и заштите ауторског права, вредности предмета спора 841.000,00 динара, одлучујући о жалби тужиоца изјављеној против пресуде Окружног суда у Београду П.бр.95/08 од 14. јула 2009. године, који предмет је у Вишем суду у Београду заведен под П. бр. 350/10, у нејавној седници већа одржаној дана 13. маја 2011. године, донео је

ПРЕСУДА

ПОТВРЂУЈЕ СЕ пресуда Окружног суда у Београду П.бр.95/08 од 14. јула 2009. године, који предмет је у Вишем суду у Београду заведен под П.бр.350/10, у делу ствава првој изреке у односу на одлуку о накнади неимовинске штете збој повреде моралних ауторских права тужиоца и у том делу жалба тужиоца се ОДБИЈА, као неоснована.

Иста пресуда се ПРЕИНАЧУЈЕ у делу ствава првој изреке, у односу на исплату накнаде, као и у стваву другој изреке, иако што се:

а) ОБАВЕЗУЈЕ тужени, Предузеће „ББ“ са седиштем у Београду, да тужиоцу АА исплати, на име накнаде за израду идејних решења и надзора израде модела модне колекције за сезону пролеће – лето 2000. од 11 одевних предмета износ од 584.000,00 динара, као и на име накнаде за израду концепта програма рада, концепта стварања идејној идентитету и концепта заштите идејној идентитету Ејно – куће «ВВ» износ од 42.000,00 динара, све са законском заштитом каматом од 11. Марта 2005. године до коначне исплате, у року од 15 дана по пријему пресуде;

б) За веће изражење камате, и то на износ од 584.000,00 динара за период од 21. јуна 2004. године до 10. марта 2005. године, а на износ од 42.000,00 динара за период од 18. јуна 2004. године до 10. марта 2005. године, тужбени захтев ОДБИЈА, као неоснован;

југословенских република једино је Законом о ауторским и сродним правима БиХ

в) Обавезује тужени, Предузеће „Југоимпорт – сдпр“ са седиштем у Београду, да тужиоцу АА из Београда исплати, на име трошкова парничној тужби, износ од 396.120,00 динара, у року од 15 дана по пријему пресуде, док се за веће изражење захтев за трошкове тужби ОДБИЈА, као неоснован.

У преосталом делу стјава првој изреке, у односу на тужбени захтев да се пресуда објави о трошку туженој у два дневна листа по избору тужиоца, стја пресуда се укида.

О б р а з л о ж е њ е

Пресудом Окружној суда у Београду П.бр. 95/08 од 14. јул2009.године, стјавом првим изреке, одбија се тужбени захтев тужиоца АА, којим је изражено да се обавезе тужени Предузеће „ББ“, да тужиоцу исплати: на име ауторске накнаде за израду идејних решења и надзора израде модела модне колекције за сезону пролеће – лето 2000 од 11 одевних предмета износ од 584.000,00 динара, са законском заштитом камавом од 21. јун 2004. године па до исплате; на име ауторске накнаде за израду концептних програма рада, концептних стварања идејној идентичности и концептних заштитних идејној идентичности Етно куће „ВВ“ износ од 42.000,00 динара са законском заштитом камавом од 18. јуна 2004.године па до исплате; на име накнаде неимовинске штете збој повреде моралних ауторских права тужиоца на назначење имена аутора колекције и права на сувројствављање недостижном искориштавању дела износ од 215.000,00 динара са законском заштитом камавом од 21.јуна.2004.године, па до исплате; да се пресуда објави о трошку туженој у два дневна листа по избору тужиоца, као неоснован. Стјавом другим изреке обавезује се тужилац да туженом, на име трошкова парничној тужби, исплати износ од 94.250,00 динара, у року од 15 дана од дана пријема писменој ошправка пресуде.

Прошв ове пресуде блаовремено је изјавио жалбу тужилац, побијајући стју у целини, из свих законских разлоја збој којих се пресуда може побијати.

Тужени је однео одговор на жалбу.

Апелациони суд је испитио побијану пресуду у границама овлаштења из члана 372. Закона о парничном тужби, па је оценио да је изјављена жалба делимично основана.

У првостепенном тужби нису учињене битне повреде одредаба парничној тужби из члана 361. стјав 1. тјачка 1, 2, 5, 7. и 9. Закона о парничном тужби, на које друостепенни суд пази по службеној дужности. Побјана пресуда нема недостигака збој којих се не може испитати, па није захваћена битном повредом одредаба парничној тужби из тјачке 12. наведеној члана и стјава, на коју се у жалби посебно указује.

Према ушврђеном чињеничном стјању тужилац је академски сликар, која је фебруара месеца 2000. године апажовао падашњи директор туженој ГГ, за арти директора програма Етно куће «ВВ». Тада је договорено да тужилац изради модну колекцију за пролеће – лето 2000. године и да сачини концептне програма рада наведене етно куће, заштитна му је падашњи директор туженој, на име материјалних трошкова за договорени посао, исплатио 500,00 ДЕМ. Тужилац је у договореном року израдио једнаест одевних предмета за тју колекцију, и по четри женска блејзера, пет кошуља и два прслука, који су после продавани у продавници Етно куће «ВВ» која се налази у Београду, а сачинио је и концептне програма рада наведене етно куће за 2000. годину, као и концептне стварања њеној визуелној идентичности и њеове заштитне. Према налазу и мишљењу вешиака из области примење-

предвиђено „да се пренос ауторских имовинских права увек врши уз накнаду осим ако

не уметности од 21. јуна 2004. године и према дојуни овој налаза од 11. марта 2005. године, тужилоца модна колекција од једанаест одећних предмета представља ауторско дело тужилоца и вреди 584.000,00 динара, а израђени конфектни вреде 42.000,00 динара. Директор туженој је, у име и за рачун Етно куће «ВВ» потписао са тужиоцем усмени споразум да у облику пробног рада изради наведене креације модне колекције за сезону пролеће – лето 2000. године и конфектни рада и стварања идејног идентитета етно куће «ВВ», а договор је био да уколико задовољи критеријуме да буде примљен у стални радни однос у Предузеће «ВВ1». У циљу сачињавања плана производње и финансијског плана Предузећа «ВВ1» тужени је формирао комисију, чији су чланови били и радници туженој и радници Предузећа «ВВ1», а председник ове комисије је био тужилац, што произлази из решења туженој број 3/1/СП/ВК 4981 од 19.04.2000. године. Иначе, тужени и Предузеће «ВВ1» су два одвојена и самостална правна субјекта која су обављала засебне делатности, један у војном, а други у цивилном сектору, с тим што је Предузеће «ВВ1» основано од стране «ДД» и фирме Предузећа «ББ», а оснивач «ДД» је управо тужени. Директор Предузећа «ВВ1» у време сачињавања споразума између тужилоца и садашњег директора туженој, сведок СС, је знао за усмени споразум који је ГГ, у име и за рачун Предузећа «ВВ1» потписао са тужиоцем. До реализације усменог споразума је дошло само делимично, пошто је тужилац израдио уговорену модну колекцију и конфектни рада Етно куће «ВВ», али није засновао радни однос у Предузећу «ВВ1», јер садашњи директор туженој, сведок ГГ није био задовољан квалитетом израђених модела, па је између тужилоца и њега дошло до свађе, због чега тужиоцу није исплаћена никаква накнада за извршени рад, нити је закључен писани ауторски уговор.

На овако правилно и потпуно утврђено чињенично стање првостепени суд је покретно оценио споразум недостојанка пасивне легитимације на страни туженој. Ово зато што је из исказа саслушаних сведока и тужилоца очигледно да је ГГ, као садашњи директор туженој, у име и за рачун Етно куће «ВВ» ангажовао тужилоца ради израде модне колекције за пролеће – лето 2000. године и сачињавања конфектног програма рада ове етно куће, за шта му је на име материјалних трошкова и исплатио 500 ДЕМ. Чињеница да су тужени и Предузеће «ВВ1» два самостална, одвојена правна субјекта, нема утицаја на пасивну легитимацију туженој, јер је његов садашњи директор, насупрот тужилоцу са позиција директора туженој, а не са позиција физичког лица, са тужиоцем потписао поменути усмени споразум. Такође, из изведених доказа у првостепеном поступку произлази да су се делатности туженој и Предузећа «ВВ1» прожимале, те да је у обављању делатности Предузећа «ВВ1» учествовао и тужени, што произлази из чињенице да је формирана заједничка комисија ова два предузећа, ради сачињавања плана производње и финансијског плана Предузећа «ВВ1». Због тога је неоснован споразум недостојанка пасивне легитимације туженој у овој правној ствари.

Чланом 1. Закона о ауторском и сродним правима који је важио у време настанка спорног односа између парничних странака (“Службени лист СРЈ” бр. 24/98 од 15.05.1998. године) прописано је да се ауторски уговори закључују у писаној форми, ако овим законом није другачије одређено, а да се на ауторски уговор примењују одредбе закона којима се уређују облигациони односи, ако одредбама овог закона није другачије одређено.

У конкретном случају између јарничних сџранака је закључен усмени ауторски уговор, који производи јравно дејство, и то као уговор о делу, јер је тужилац доказао садржај уговора и права и обавезе уговорних сџрана које из њега произлазе, па се имају применити одредбе Закона о облигационим односима који се односе на уговор о делу из члана 600. Закона о облигационим односима. У смислу члана 607. истог Закона носеник је дужан извршити дело како је уговорено и по правилима носла, за одређено време, а ако оно није одређено, онда за време које је разумно потребно за такве нослове, а наручилац је дужан примити рад извршен према одредбама уговора и правилима носла, с тим што се накнада одређује уговором, ако није одређена обавезном тарифом или којим другим обавезним актом. Ако накнада није одређена, утврђује се суд према вредности рада, према нормално потребном времену за такав носла, као и према уобичајеној накнади за ту врсту носла, како је прописано члановима 622. и 623. Закона о облигационим односима. Имајући у виду наведене законске одредбе, као и чињеницу да је тужени пасивно лезитимисан у овој јравној сџвари, тужилац основано од туженог тражи исплату накнаде за интелектуални рад који је извршио, и то у висини која је утврђена налазом и мишљењем вештака. Међутим, тужилац нема право да од туженог тражи накнаду неимовинске штете због повреде моралних ауторских права тужиоца на назначење имена аутора колекције и права на супротстављање недостојном искористићавању дела, с обзиром да са туженим није закључио писани ауторски уговор из кога би произишло и право на накнаду немајеријалне штете, коју тужилац тражи у овој јравној сџвари. С обзиром да је накнада за дело које је тужилац извршио утврђена налазом и мишљењем вештака од 21. јуна 2004. године, а дојном налаза и мишљења вештака од 11. марта 2005. године је наведено да утврђени износ треба увећати за 27,27%, како је тужбени захтев и уређен, према оцени Апелационог суда тужиоцу пријата право на законску зајезну камату на утврђене износе накнаде носев од 11. марта 2005. године до коначне исплате, а у смислу чланова 277. и 324. Закона о облигационим односима. Због свега наведеног жалба тужиоца је морала бити делимично усвојена, а побијана пресуда преиначена у делу става првог изреке који се односи на исплату накнаде за израду модне колекције и израду концепта рада, сџварања идејног идентитета и заштите идејног идентитета Еино куће „ВВ“, док је жалба тужиоца морала бити делимично одбијена и побијана пресуда потврђена у делу става првог изреке који се односи на накнаду немајеријалне штете због повреде моралних ауторских права тужиоца.

У свом поднеску од 06. септембра 2007. године тужилац је носукао тужбу у делу којим је тражио објављивање пресуде о трошку туженог у два дневна листа по избору тужиоца. Међутим, првостепен суд је одлучио и о том делу тужбеног захтева, чиме је прекорачио тужбени захтев јер је досудио више од онога што је тражено у смислу члана 379. став 1. Закона о јарничном носујуку, на шта се у жалби основано указује Зато је и у том делу жалба тужиоца морала бити усвојена, а побијана пресуда укинута у наведеном делу става првог изреке.

Тужилац је у носу усиео, трошкове носујука је преко свог јуномоћника тражио и оиределио, па је тужени дужан да тужиоцу исплати трошкове носујука, у смислу члана 149. Закона о јарничном носујуку, и то само оне трошкове који су били потребни за вођење ове јарнице, у смислу члана 150. истог Закона. Према оцени Апелационог суда, трошко-

се супротно не докаже.“¹⁵⁶ Ранији закони који су обавезивали кориснике ауторских дела да плаћају накнаду за коришћење ауторских дела правдали су се заштитом интереса аутора као економски слабије уговорне стране. Законописци су имали добру намеру, али се показало у праси да је циљ промашен. Није се имала у виду чињеница да интереси аутора могу бити задовољени и уступањем овлашћења на искоришћавање ауторског дела и без обавезе плаћања ауторске накнаде.

Аутори, нарочито неафирмисани, врло често имају за циљ да се њихово дело учини доступно публици, макар и без икакве надокнаде. Тај разлог је често довољан да се закључи ауторски уговор са корисником ауторског дела без обавезе плаћања ауторске надокнаде. На први поглед рекло би се да је у питању добротина уговор. Ипак, то није случај. Како и у случају искоришћавања ауторског дела без обавезе корисника да аутору плати ауторску накнаду постоје међусобне обавезе обе уговорене стране,¹⁵⁷ јасно је да је реч о теретном, односно двострано обавезном уговору. У дугогодишњој пракси се показало да прописивање обавезе плаћања ауторске накнаде као битног елемента ауторског уговора није побољшало преговарачку позицију аутора. Често је било препрека да ауторско дело добије афирмацију, и буде приказано публици којој је намењено. Корисници ауторског дела су избегавали да закључе ауторски

ви који су били потребни тужиоцу за вођење ове парнице су за састав тужбе у износу од 7.500,00 динара, за састав 10 образложених поднесака по 7.500,00 динара, за састав 5 необразложених поднесака по 3.750,00 динара, за присиљу на 12 одржаних рочишта по 8.500,00 динара, за присиљу на 11 неодржаних рочишта по 4.250,00 динара, као и накнада за вештачење у износу од 60.000,00 динара, и такса за пресуду 35.560,00 динара, што укупно износи 345.560,00 динара. Тужилац није доказао да је платио таксу за тужбу, а право на највишу таксу је засигурало, па тужиоцу нису признати трошкови таксе за тужбу. Остали трошкови нису били потребни тужиоцу за вођење ове парнице, због чега је његов захтев за веће изражење трошкова подстица од досуђених, одбијен као неоснован. Апелациони суд је имао у виду да тужилац није унео у парницу у односу на накнаду нематеријалне штете за повреду моралних ауторских права, али сматра да због тога дела тужбеног захтева нису настали посебни трошкови, имајући у виду вредност тужбеног захтева у коме је тужилац унео, као и Адвокатску и Таксену тарифу која је важила у време пресуђења. Тужилац је већим делом унео у жалбеном подстицаку, трошкове овог подстицака је израдио и одредио, па је тужени дужан да тужиоцу исплати и трошкове на име састава жалбе у износу од 15.000,00 динара и на име таксе за жалбу у износу од 35.560,00 динара, укупно 50.560,00 динара.

Из наведених разлога одлучено је као у изреци пресуде, а на основу члана 375, члана 380. став 1. тачка 4, члана 379. став 1. и члана 161. став 2. Закона о парничном подстицаку.

¹⁵⁶ ЗАСП БиХ, члан 81, став 1, члан 85, став 1. „Службени гласник БиХ“, број 63/10.

¹⁵⁷ Према члану 76, став 1, тач. 1. и 2. ЗАСПА аутор, или други носилац ауторског права има обавезу да издавачу преда уредан рукопис, или други примерак дела како би издавачу омогућио умножавање дела, а издавач је дужан да дело умножи и отпочне са пуштањем примерака дела у промет. Тај рок износи годину дана од дана закључења уговора.

уговор којим је прописано плаћање ауторске накнаде, знајући да им искоришћавање ауторског дела неће донети никакву материјалну корист. У крајњем случају такво решење имало је за резултат уговарање симболичне накнаде само да би се задовољила законом прописана форма.¹⁵⁸ То су углавном били разлози да се у новијим законима о ауторском праву више не предвиђа да је ауторска накнада обавезан-битан елемент ауторског уговора, већ се ово питање препушта уговореним странама, тако да је данас углавном владајуће правило у ауторском праву да се ауторска накнада, њена висина и начин плаћања одређују ауторским уговором између уговорених страна.¹⁵⁹

У пракси се показало, као и за законско прописивање плаћања уговорене надокнаде, да је законско уговарање висине и начина плаћања ауторске накнаде једно од најспорнијих питања ауторског уговореног права. Најзаступљенији облик економске моћи корисника ауторског дела, у односу на ауторе огледа се у томе да се уговори што је могуће мања ауторска накнада, по могућности у паушалном износу, а независно од тога колики ће се приход реално остварити или добит, искоришћавањем ауторског дела. Аутор има право жалбе на Решење о обрачунатом износу ауторске накнаде уколико сматра да је оштећен. По правилу тај рок је назначен у самом Решењу.

Жалба представља редовно правно средство. Она се употребљава са циљем да се једно незаконито или неправилно решење измени или поништи.¹⁶⁰ Жалба се може искључити изузетно законом „ако је на други начин обезбеђена заштита права и законитости“¹⁶¹

Национална законодавства покушавају разним решењима да реше овај проблем. У томе предњаче два концепта. У једној групи су она законодавства која уводе појам примерене или правичне накнаде, са циљем да се обухвате сви ауторски уговори, без обзира на то да ли је уговорено коришћење ауторског дела са економским циљем или без њега.¹⁶² Другу групу чине она законодавства која прописују пропорционалност накнаде само у ауторским уговорима којима је уговорено коришћење ауторских дела са економским циљем.¹⁶³

¹⁵⁸ Слободан Марковић, *Ауторско право и сродна права*, Београд, 1999, стр. 261.

¹⁵⁹ Зоран Миладиновић, „*Карактеристике ауторских уговора*“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2015, стр. 646.

¹⁶⁰ Симеон Гелевски, *Уједно право*, Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2008. стр. 393.

¹⁶¹ Зоран Р. Томић, *Ојште уједно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2016. стр. 333.

¹⁶² „Урадни лист РС“, број 21/95, 1587. нав. према С. Марковићу, 2007. стр. 376–377.

¹⁶³ Овој групи припадају Закон о интелектуалној својини Француске из 1992. године са изменама и допунама из 1995. године и мађарски Закон о ауторском праву из 1999. године.

Суштина прве групе законодавства је да се уведе да аутору за уступање права на искоришћавање ауторског дела припада право на надокнаду, и она мора да буде уговором одређена. Уколико није уговором одређена сматра се да је уговорена примерена накнада. Ако аутор сматра да накнада није примерена, може захтевати промену уговора и примерену накнаду. Накнада је примерена ако је утврђена на основу заједничких правила о примереној накнади. У осталим случајевима накнада се сматра примереном ако у тренутку закључивања уговора одговара ономе што је у пословном промету уобичајено и поштено да се плати с обзиром на врсту и обим уступљених овлашћења. Изузетно, аутор може без накнаде уступити неискључиво право коришћења свога дела за свакога.¹⁶⁴ Он се не може користити напред наведеним правима ако је за коришћење његових ауторских дела одређена накнада тарифним уговором.

Законодавства која заговарају право аутора на пропорционалну накнаду имају у виду накнаду која је у одређеној сразмери приходима који се остварују за уговорено коришћење ауторског дела. Притом основица за надокнаду није добит корисника ауторског дела већ бруто износ који корисник оствари од коришћења ауторског дела, без умањења износа трошкова коришћења дела и пореза.¹⁶⁵ Овај концепт пропорционалне накнаде јасно је описан у француском Закону о интелектуалној својини, где се каже: „Аутор може пренети права на свом делу у целини или делимично. Пренос подразумева пропорционално учешће аутора у приходу од продаје или коришћења дела“ (члан I, 131-4). Од овог вида уговарања изузетно може постојати и уговарање у паушалном износу, и то у случајевима када: основица за паушално одређивање се не може практично одредити; не постоје средства за контролу учешћа; трошкови израчунавања и контролних активности би били у несразмери према очекиваном резултату; приходи и услови коришћења дела чине примену правила о пропорционалној накнади немогућим; али може се десити и да коришћење дела има споредни допринос у односу на предмет коришћења, као и у другим случајевима предвиђеним Законом.

Оно што је битно за овај систем јесте да законодавац не помиње пропорцију између ауторске накнаде и прихода од коришћења ауторског дела остављајући да то питање реше уговорене стране. Постоји мишљење да се „у сумњи има сматрати да су удео аутора и удео корисника дела једнаке вредности, тако да се подела прихода на једнаке делове чини исправном.“¹⁶⁶ Подела прихода на равне делове у пракси није реална. Ипак, сматра се да пропорционална накнада као принцип представља

¹⁶⁴ Реч је о неискључивом уступању искључивих имовинских овлашћења када се право на искоришћавање ауторског дела уступа већем броју лица.

¹⁶⁵ G. Schricker, „Zumneuen deutschen Urhebervertragsrecht,“ GRUR INT, 2002. стр. 806.

¹⁶⁶ Исто.

велики историјски корак ауторског уговорног права у правцу заштите легитимних економских интереса аутора.¹⁶⁷

Много је већа вероватноћа да ће приликом стварања нових прописа доћи до већег изражаја утицај културне индустрије која ће, штитећи своје интересе на рачун интереса аутора, инсистирати на схватању да је ауторски уговор у основи инструмент трговинског права.

Корисник ауторског дела има обавезу да аутору или његовом наследнику омогући веродостојне податке о оствареној добити на захтев аутора или његовог наследника, и то у року од месец дана од подношења захтева. Ово правило које је регулисано и чланом Закона о ауторским и сродним правима¹⁶⁸, често је од стране корисника ауторског дела прекршено. Аутори немају прави увид у величину остварене добити од искоришћавања њиховог дела.

Аутор има право да му се обезбеди правичнија накнада, тј. учешће у приходу оствареном коришћењем његовог дела изменом уговора о коришћењу његовог дела. У прилог овој тврдњи говори и одлука:

„Мењају се одредбе ауторског уговора у делу који се односи на висину ауторског хонорара и обавезује њужена издавачка организација да њужницима, ауторима, за редисовање и дојуну текста књиге Васе Пелаића Народни учитељ, која је доживела више издања уместо уговореног ауторског хонорара у 1969. по једном ауторском табаку од динара 500 ислајти по једном ауторском табаку по динара 8.000 за издања из 1980. године и за наредна издања.“¹⁶⁹

Из ове судске пресуде јасно је да права аутора морају бити заштићена без обзира на то што је ауторским уговором ауторска накнада била одређена у паушалном износу,

¹⁶⁷ Слободан Марковић, „Ауторско уговорно право-креативност на тржишту“, Зборник радова драмских уметника, број 2/207, стр. 370.

¹⁶⁸ Члан 70 Закона гласи: „Ако се коришћењем ауторског дела оствари добит која је у очигледној несразмери са уговореном ауторском накнадом, аутор, односно његов наследник има право да тражи измену ауторског уговора ради отклањања те несразмере.

Ако ауторска накнада није уговорена, а приход остварен коришћењем ауторског дела премашује трошкове његовог коришћења у мери која омогућује плаћање ауторске накнаде, аутор, односно његов наследник, има право да тражи измену ауторског уговора ради уговарања накнаде. Право из ст. 1. и 2. овог члана застарева у року од две године од дана сазнања за постојање несразмере, односно за приход остварен коришћењем ауторског дела, а најдуже у року од шест година од краја године у којој је несразмера наступила, односно у којој је приход остварен. Аутор, односно његов наследник не може се унапред одрећи свог права из ст. 1. и 2. овог члана. Ради остваривања права из ст. 1. и 2. овог члана, корисник ауторског дела је дужан да аутору, односно његовом наследнику пружи веродостојне податке о економским ефектима коришћења ауторског дела у року од месец дана од дана упућивања захтева.“

¹⁶⁹ Пресуда Округног суда у Београду, П. 904/82-84 од 21. новембра 1984. и Врховног суда Србије Гж.392/85 од 16. априла 1985.

а одредбама уговора није одређен тираж нити број издања дела. Из ове судске праксе налазимо покриће за тврдњу да се без обзира на то што ауторски уговор не садржи неке од битних елемената мора водити рачуна о заштити права аутора јер је то и Законом о ауторским и сродним правима (у овом случају члан 58) прописано. Поводом овог случаја навешћемо и образложење судске пресуде: „Тужилац је закључио са туженим писмени ауторски уговор којим је пренео на туженој као издавача да објави његово ауторско дело уз ауторску накнаду у њаушалном износу од динара 3.000.000. Уговором странке нису предвиделе тираж нити број издања дела.

Тужилац је тражио да му тужени исплати за друго издање износ од динара 10.000.000. Исплати је тражио у смислу одредаба члана 58. Закона о ауторском праву.

Првостепени суд је одбио тужбени захтев, налазећи да тужилац нема право на тражену накнаду с обзиром на то да је уговором без ограничења у односу на тираж и број издања пренео на туженој право искоришћавања своја дела. Исплатом уговорене накнаде од динара 3.000.000 по схватању првостепеног суда тужени је у потпуности испунио обавезу према тужиоцу. Тужба је преурањена пошто тужилац није пружио доказе о несразмерној заради туженој.

По схватању Врховног суда првостепени суд није могао одлучивати на изложени начин у вези са захтевом тужиоца по основу правичног учешћа у приходу који је тужени остварио коришћењем његовог дела. Приликом одлучивања суд ће имати у виду одредбу члана 58. Закона о ауторском праву¹⁷⁰.

Првостепени суд је био дужан да потпуно и истинито утврди спорне чињенице од којих зависи основаност посебног захтева и да изведе и доказе које странке нису предложили. Само на основу тога што тужилац није пружио доказе не може се оценивати да захтев није основан, или да је тужба преурањена како је то закључио првостепени суд. Тужилац је у току поступка и предложио што је суд одбио, да суд службеним путем прибави податак о укупном броју штампаних књига да се на основу те чињенице и уз извођење доказа већтачењем о приходу који је тужилац остварио одлучи о основаности тужбеног захтева.

У иновном поступку а у складу са изложеним проблемима а у складу са чланом 58. Закона о ауторском праву одлучиће се о захтеву тужиоца за правичније учешће у приходу оствареном коришћењем ауторског дела тужиоца.¹⁷¹“

¹⁷⁰ Члан 58. Закона о ауторском праву објављен у «Сл. листу СФРЈ», бр. 19/78, 24/86, 21/90 гласи:

„Ако се коришћењем ауторског дела оствари приход који је у очигледној несразмери са уговореном ауторском накнадом, аутор има право да захтева да му се одреди, односно обезбеди правичније учешће у приходу оствареном коришћењем његовог дела изменом уговора о коришћењу дела.“

¹⁷¹ Врховни суд Србије Гж. 203/90 од 18. априла 1990.

Ова одлука Врховног суда Србије крајње је исправна у складу са Законом. Оваквих случајева у пракси је пуно. Они настају не само због непоштовања елемената уговора већ и у великој мери кривицом корисника ауторских права који се најчешће служе разним видовима прикривања података о добити која настаје искоришћавањем ауторских дела. Подаци о продаји књига и поновљеним тиражима ауторима су у већини случајева ускраћени или су им ускраћени прави. Аутор до оваквих података може доћи једино на захтев суда када дође до спора, а врло је редак супротан случај. Међутим, на срећу аутора постоје и издавачке куће (што ће се видети у наставку текста) које послују са пажњом доброг привредника и које се труде да заштите своје ауторе и дају им праве, валидне податке. Оваквим начином пословања корисници ауторских права подстичу ауторе као своје сараднике на још бољу сарадњу.

3.2.3. Услови који се односе на висину ауторске накнаде

Ауторски хонорар је економска корист аутора, која се остварује искоришћавањем ауторског дела и то је, слободно можемо рећи један од основних мотива због кога се и стварају ауторска дела.

Савремени закони о ауторском праву, ту укључујемо и наш ЗАПС, не сматрају да је ауторски хонорар битан елемент ауторског уговора¹⁷². Када се ауторским уговором одреди да је обавеза корисника ауторског дела да плати ауторски хонорар, онда висину као и начин исплата одређују саме странке споразумно. Висина ауторског хонорара у том споразуму зависи од неколико фактора: квалитета дела које се уступа на искоришћавање, потражње за делом на тржишту, очекивана добит коју корисник дела плаћа и приход односно добит коју корисник дела може остварити искоришћавањем ауторског дела.

У немачком праву захтева се да ауторска накнада буде у несразмери са приходом. Узимање прихода а не добити је решење које је у складу са концептом о ауторској накнади. Према том концепту уколико се ауторским уговором плаћа ауторска накнада, она треба да буде примерена. Примереност је правни стандард „који се заснива на сложеној вишекритеријумској оцени интереса обе уговорене стране, а институт ревизије уговора је само инструмент за накнадно успостављање примереног учешћа

¹⁷² Члан 69. Закона гласи: „Ауторски уговор садржи: имена уговорних страна, наслов, односно идентификацију ауторског дела, права која су предмет уступања, односно преноса, висину, начин и рокове плаћања ауторске накнаде ако је уговорена, као и садржинска, просторна и временска ограничења ако постоје.“ Тумачењем одредбе овог члана јасно је да законодавац сматра да ауторска накнада може бити уговорена а и немора. Одлука по овом питању је препуштена странкама у уговору. Мишљења смо да ипак висину ауторске накнаде и начин плаћања треба да садржи ауторски уговор.

аутора у економском ефекту коришћења дела.¹⁷³ Штавише, немачки законодавац уз приход наводи и друге користи од коришћења дела, као на пример корист која се оствари коришћењем ауторског дела у сврхе економске пропаганде.¹⁷⁴

У нашем националном законодавству (као и у словеначком и француском националном законодавству), добит се сматра релевантном. Такво решење прати схватање института ревизије ауторског уговора, који претставља вид ванредне заштите еквивалентности узајамних престација.

Без обзира на различита законска решења у погледу појединих услова и теоретских схватања правне природе института права на ревизију ауторског уговора, у случају несразмере између уговорене накнаде и остварене добити или прихода, ово је веома погодан инструмент за ревизију ауторских уговора којима је предвиђено плаћање ауторске накнаде у паушалном износу, односно у питању је један специјални облик института прекомерног оштећења, који спада у групу инструмената за побољшање уговореног положаја аутора, и његовог наследника као слабијих уговорених страна.¹⁷⁵

У правној теорији постоји још једно врло интересантно питање које се односи на измену уговорених одредаба које се односе на висину ауторског хонорара. У пракси се често дешава да корисник ауторског дела и аутор дела нису ни у каквом уговорном односу, јер корисник до права коришћења дела није дошао преко уговора са аутором, тј. његовим законским следбеником већ путем „ланца“ уговора или по неком другом правном основу, тако да је ауторско дело променило више корисника и да корисник који је последњи у „ланцу“ коришћењем дела оствари добит, односно приход, који је у несразмери са накнадом коју је аутор добио. У овој ситуацији поставља се питање да ли аутор или његов правни наследник може остварити право на ревизију уговора имајући у виду да са ефективним корисником није у уговорном односу. Према општим правилима грађанског права, ако корисник дела није у уговорном односу са аутором, већ је права на коришћење дела преузео путем универзалне сукцесије или преузимањем уговора има обавезу да удовољи захтевима аутора за ревизију ауторског уговора, односно он је пасивно легитиман у случају тужбе, али само када је корисник дела стекао право коришћења дела на основу уговора о коришћењу дела од правног следбеника аутора. У правној теорији постоји схватање да се овде може пробити принцип дејства уговора *inter partes* и допустити аутору да и у овом случају постави захтев крајњем кориснику за увећање ауторске накнаде, а не свом уговореном партнеру. Притом се истиче „да се не ради о захтеву за ревизију, већ о захтеву за закључивање уговора о допунској накнади“.¹⁷⁶ Овом схватању се приговара

¹⁷³ W. Erdmann, „*Urhebervertragsrecht im Meinungsstreit*“, GRUR, 2002, стр. 927.

¹⁷⁴ H. Schck, „*Urhebervertragsrecht im Meinungsstreit*“, GRUR, 2002, стр. 856.

¹⁷⁵ Слободан Марковић, „Неправичност као разлог за ревизију ауторског уговора“, Правни живот, бр. 11–12/94. Удружење правника Србије.

¹⁷⁶ G. Schricker, „*Zumneuen deutschen Urhebervertragsrecht*“, GRUR INT, 2002, стр. 504.

са образложењем „да се такве конструкције не могу дедуковати из општих правила грађанског права и да представљају проширено тумачење закона“.¹⁷⁷ Међутим, ово решење се може упоредити са немачким Законом о ауторским и сродним правима који у члану 32. став 2. изричито прописује да „крајњи корисник који остварује приход и друге користи од дела непосредно одговара аутору за примереност накнаде, без обзира на то што није у уговореном односу са аутором“. Ово законско решење можемо упоредити са нашим законским решењем из нашег Закона о облигационим односима,¹⁷⁸ према коме „давалац лиценце може ради наплате својих потраживања насталих из лиценце од стицаоца лиценце, захтевати непосредно од стицаоца подлиценце исплату износа који овај дугује даваоцу подлиценце по основу подлиценце“.

3.3. Субјекти ауторског права

Субјект ауторског права је аутор, тј. физичко лице које је само или у заједници створило духовно дело. Духовно стварање је психички процес, па је самим тим јасно да правна лица не могу бити аутори. Сам чин стварања ауторског дела није правни посао, већ представља правну чињеницу па отуда и произлази да је једно лице аутор, без обзира на његову вољу, тј. без обзира на то да ли и зашто крије своје ауторство. Својство аутора не може се пренети на друго лице, али је могуће одређена овлашћења из субјективног ауторског права пренети другом лицу.

Аутором се сматра лице чије су име, псеудоним или знак назначени на примерцима дела или наведени приликом објављивања дела, док се не докаже другачије. Изузетно, правно или физичко лице чији назив, односно име је на уобичајен начин назначено на филмском делу сматра се произвођачем тог дела, док се не докаже другачије.¹⁷⁹

Није у пракси редак случај да више аутора учествује у изради једног дела (нпр. музика и текст; текст и илустрација; музика и кореографија). Рецимо, више аутора пише један уџбеник за средњу школу. У том случају они су коаутори а расподела материјалне користи (ауторског хонорара) може се вршити пропорционално написаним странама, областима или модулима књиге. У пракси је најчешћи случај када се аутори сами договоре о подели ауторског хонорара. Код спојених дела најчешће нема стваралачке сарадње. Закон из 1998. године увео је „један потпуно нови појам, спојена дела“. Заједнички интереси два или више аутора који могу бити

¹⁷⁷ Слободан Марковић, „Ауторско уговорно право-креативност на јужној страни“, Зборник радова драмских уметника, број 2/07, стр. 379.

¹⁷⁸ Закон о облигационим односима, (члан 707. став 2.), „Службени гласник СФРЈ“, бр. 29/1978, 39/1985, 45/1989, „Службени лист СРЈ“, бр. 31/1993, 22/1999, 35/1999, 44/1999.

¹⁷⁹ Закон о ауторским и сродним правима члан 9.

како економски тако и неке друге природе (лакше и брже продаје, или ради славе...) спајају се ради заједничког искоришћавања дела.

Коаутор је физичко лице које је заједничким стваралачким радом са другим лицем створило дело.¹⁸⁰

Законом је даље регулисано и преношење права у случају коауторства, где је јасно дефинисана неопходност сагласности свих коаутора, а да се притом строго мора поштовати начело правичности, савесности и поштења.

Спајање два или више ауторских дела такође не оспорава ауторство и сваки аутор задржава право ауторства на свом делу. Односи између аутора се одређују уговором.

Ауторско право на ауторском делу чији аутор није познат (анонимно дело или дело под псеудонимом) остварује:

- 1) За издато дело – издавач; и
- 2) За објављено а неиздато дело – лице које је дело објавило.¹⁸¹

Ова законска одредба даје издавачу право да врши ауторско право у вези са анонимним делима или делима издатим под псеудонимом чији аутор није познат. У таквим случајевима јасно је да издавач врши права која припадају аутору. Код анонимних дела аутор није назначен, а код дела под псеудонимом није назначено право име нити презиме аутора па је његов идентитет немогуће утврдити.

Издавач дела остварује ауторска права аутора анонимних дела и дела под псеудонимом, где аутори жела да сачувају из неког свог разлога анонимност. На овај начин штити се анонимност аутора а не издавача или лица које је дело објавило. Откривањем идентитета аутора остваривање права издавача и лица које је дело објавило престају да важе. Према овој одредби ауторска права врши издавач, или лице које је дело објавило за свој рачуна у име аутора објављује дело. У тим случајевима право које припада аутору припада издавачу дела. Ту спадају и ауторско-имовинска права која се односе на искоришћавање дела.

Код коауторског дела постоји заједнички стваралачки рад два или више аутора, којим се ствара коауторско дело, за разлику од спојених дела где стваралачке сарадње у стварању дела нема, што значи да за настајање спојеног дела она није ни битна.

3.4. Садржина ауторског права

Власник ауторског права има ексклузивно право да репродукује дело заштићено ауторским правом, да га прерађује и на основу тога ствара ново ауторско дело, да дистрибуира копије ауторског дела, да изводи ауторско дело или да га на други начин представља јавности. Свака особа која неко од ових права користи без дозволе аутора

¹⁸⁰ Исто, члан 10.

¹⁸¹ Исто, члан 13.

крши ауторска права аутора, осим у случају када се то може квалификовати као фер употреба ауторског дела или у случају када је ауторско право истекло и ауторско дело је постало јавни домен.¹⁸²

Аутор ужива морална и имовинска права у погледу свог ауторског дела од тренутка настанка ауторског дела.¹⁸³

Ауторска права настају у моменту настанка ауторског дела, а да би се ауторско дело сматрало објављеним мора бити доступно јавности. Када су примерци ауторског дела пуштени у промет у одговарајућем броју од стране било аутора или другог лица које је аутор овластио, створено ауторско дело сматра се заштићеним ауторским правом по његовом настанку.

Садржина ауторског права састоји се од моралних права аутора, која штите духовне и личне интересе аутора и њихових дела и имовинских права аутора, која штите имовинске интересе аутора у погледу коришћења њихових дела, као и других права аутора, која штите остале интересе аутора.

У прилог ове тврдње говори и пресуда Врховног суда Србије која гласи:

„Остварење ауторских права није условљено чињеницом означања имена аутора на објављеном делу, већ постојањем ауторског дела и могућношћу утврђења својства лица које такву заштиту тражи.“¹⁸⁴

3.4.1. Морална права аутора

Iustitia nihili exspectat praemii – Правда не тражи никакве награде (Цицерон).

Законом је утврђено да ауторско право садржи морална права аутора и имовинско право аутора. Из тога закључујемо да се закон определио за монистичко схватање правне природе ауторског права. Овим тумачењем олакшано је решавање спорова који су настали из ове области, као и тумачење Закона. Као морална права аутора Законом су предвиђена:

1. Право патернитета (искључиво право ауторства над његовим делом),
2. Право на назначење имена,
3. Право објављивања,
4. Право на заштиту интегритета, и
5. Право на супротстављање недостојном искоришћавању дела.

Као једна од две правне компоненте ауторског права, ауторска морална права су врста личноправних овлашћења која припадају аутору (интелектуалном творцу дела). Та овлашћења су апсолутна и делују према свима (*erga omnes*). Морална права су ис-

¹⁸² Overbeck Wayne, Belmas Genelle, *Major Principles of Media Law*, Stamford: Cengage Learning, 2011, стр. 238.

¹⁸³ Закон о ауторском и сродним правима, члан 8.

¹⁸⁴ Из пресуде Врховног суда Србије у Београду, Гж 122/06 од 25. јуна 2007.

кључиво везана за аутора што значи да су непреносива јер се правним послом не могу пренети на друго лице. Ово су права која леже у основи целокупне структуре ауторских личноправних овлашћења. Морална варијанта обухвата неповредивост интегритета дела и имена аутора, поштовање његове стваралачке личности.¹⁸⁵ То су права која не застаревају, што значи да су трајна а ово право произлази из њихове везаности за личност. Ова права су у непосредној вези са ауторским имовинским правима и тешко их је у потпуности раздвојити, јер су међусобно врло повезана и испреплетана.

1. Право патернитета (искључиво право ауторства над његовим делом) даје искључиво праву аутору као идејном творцу дела да га само он може користити или лица на које он пренесе то своје прво. То је право које делује према свима.

¹⁸⁵ У прилог наведеном ставу узимамо и пресуду Високог трговачког суда Републике Хрватске: „Према одредби чл. 51. ст. 1. Закона о ауторском праву (Народне новине, бр. 53/91, 58/93 и 9/99 – пречишћени текстови), право аутора на искоришћавање дела може се у целости или делимично, уз накнаду или без накнаде, преносити на појединце или једно лице, за време трајања ауторског права или за одређено време, што је аутор дела и пренео на тужиоца према наведеном уговору. Тужилац је приложио албум из којег произлази ауторство односно копирајт Роберта Кантениа и експертизу Бозинија Џанфранка из Милана, те др Гертер Штеначера Лаутенбаха Франкфурта на Мајни. Насупрот таквом доказивању ауторства тужиоца односно носиоца ауторских права, тужени није приложио никакве доказе о ауторству на фотографијама у ЗД техници које је нудио према своме каталогу, с тиме да су означене фотографије по садржају, само са слабијом квалитетом, исте као и у каталогу тужиоца. Стога је првостепени суд и оценио тужбени захтев основаним у делу како је по одлучено првостепеном пресудом. Тужилац наведене фотографије у ЗД техници назива лажним, па у бити није аутор тих кривописа које су рађене по његовом каталогу, а како је по првостепени суд и одлучио у одбијајућем делу пресуде. Према одредби чл. 27. ЗАП-а, ауторска морална права чине право аутора да се усвојиви сваком деформисању, сакаћењу или другом мењању дела и права аутора да се усвојиви свакој употреби дела која би вређала његову част и углед, па аутор има право на заштиту својих дела у тим према тужиоцу лажних исто као да је одирана или умножавана и стављано у промет његово оригинално дело без његове сагласности, односно давања права на искоришћавање дела према одредби чл. 26. ЗАП-а. У односу на жалбене наводе којима се упућује на примену Бернске конвенције, треба имати и у виду одредбу члан 2. став 3. ЗАП-а, према којој ствари аутори уживају заштиту не само према међународним уговорима него и на основу стварне узајамности која без двојбе постоји између Републике Хрватске и Немачке. Према приложеном албуму тужиоца развидно је ко је аутор односно носилац ауторских права, а према приложеним сликама које је тужени противник осигурања нудио даље на продају нема никакве ознаке ни ауторства ни носиоца ауторских права. Уз остале наведене разлоге и по упућује на недостатак чињеница и доказа којима би тужени штићено своје постојање у стављању у промет слика у ЗД техници које представљају фалсификације ауторских дела тужиоца „ ВТС РХ, Пж-703/01 од 24. априла 2001.

[/www.vtsrh.hr/index.php?page=code&index=1&article_id=203&act_id=146&lang=hr](http://www.vtsrh.hr/index.php?page=code&index=1&article_id=203&act_id=146&lang=hr), презето: 29. маја 2016. године.

2. Право на назначење имена је искључиво право и може се искључити само уколико је технички немогуће или је нецелисходно, што је фактичко питање, а што је изузетак од правила. О овом моралном праву аутора нешто касније ћемо се више позабавити.

3. Право објављивања дела врло је сложено право. Ово право изричито предвиђа и наш закон и појављује се као и личноправна и имовинскоправна категорија. Објављивање дела представља први акт одвајања дела од његовог творца. Ако аутор није ни у каквој обавези према другим лицима, он је потпуни господар свога дела, тако да га може објавити али исто тако и уништити. Самим објављивањем дело излази из приватне сфере ствараоца, постаје доступно јавности а начин на који се то чини зависи од врсте дела. Пре него што објави дело аутор има право да дело презентира широј јавности, дајући опис дела, садржину и карактеристике. Објављивањем дело се излаже не само јавности већ и критици и оцени дела. Уколико неко друго лице без пристанка аутора презентира дело, или даје обавештења о садржини дела, вређа аутора. Аутор дела има право да заштиту својих права тражи судским путем.

Право покајања је право аутора да опозове право коришћења дела и да спречи његово даље коришћење уз надокнаду штете кориснику тога права, ако би даље коришћење шкодило његовој части и угледу да је ауторско дело одраз ауторове личности потврђује и чињеница да се аутору даје правна могућност да на специфичан начин утиче на будуће коришћење свог већ објављеног или издатог дела. Доказивање настале штете и узрочне везе између повреде моралних ауторских права и штете у виду повреде права личности регулисано је законом о ауторском и сродном праву у члану 205.¹⁸⁶

¹⁸⁶ Наводимо пример из судске праксе у смислу тумачења овог члана Закона: *Да би људи било признао право на накнаду неимовинске штете због повреде његових моралних ауторских права, није довољно само утврдити повреду права, већ је људи као оштећени дужан да докаже да је претрпео штетну последицу у виду душевних болова и узрочну везу између повреде његових моралних ауторских права и повреде права личности.*

Из образложења: „Међутим, у делу у којем је одлучено о накнади нематеријалне штете због повреде моралних ауторских права људи, људијана одлука је због противуречних и нејасних разлога донешена уз битну повреду одредаба њарничног посљуйка из члана 361. став 2. тачка 12 ЗПП, на коју жалба основано указује. Такође, због људијне примене материјалног права чињенично стање није људијно ни људијно утврђено. Тужилац људи да му је неовлашћеним објављивањем фототрафије 'М. Б. седи на задњем седишту људијског аутомобила док 2 људијаника Министарства унутрашњих људија седи на људијним седиштима' 8. 9. 2010. људије у електронском издању новина људијеног С. људијроузрокована (људијоред имовинске) и неимовинска штета јер је фототрафија саопштена у људијној форми, у измењеном издању и исечена са свих страна и људијно људијени није људијисао људијоца као аутора фототрафије. Првостепен суд је сјао на сјановиште да су, самим утврђењем да је радњама људијеног дошло до повреде моралних ауторских права људијо-

Право покајања траје за живота аутора и он га се не може одрећи.¹⁸⁷

4. Право на заштиту интегритета дела подразумева да аутор има право да се успротиви сваком сакаћењу, скрнављењу, деформисању као и мењању дела. Ово право подразумева да аутор као творац дела има право да од свих тражи неповредивост дела.

5. Право на супротстављање недостојном искоришћавању дела подразумева, (што је и у Закону о ауторским и сродним правима дефинисано чланом 18) право аутора да се супротстави сваком ко искоришћавањем дела угрожава част и углед аутора. Ова

ца (у смислу чл. 15. и 17. Закона о ауторском и сродним правима), исцрпљени услови за досуђење накнаде немаматеријалне штете тужиоцу по овом основу, позивом на примену члана 200. Закона о облигационим односима. Овакво стипановиште првостепеност суда није правилно. Аутор има право на тужбу за накнаду неимовинске штете због повреде својих моралних права на основу члана 205. став 2. независно од права да тужбом изражи уверђење повреде права у смислу члана 205. став 1. тачка 1. Закона о ауторском и сродним правима. Морална права аутора представљају лични однос аутора према свом делу, па се последице настале повредом моралних ауторских права манифестују кроз изражене психичке штете аутора које настају због умањеног угледа, части и права личности. У овом случају, немаматеријална штета може се досудити само онда када је аутор кроз свој лични однос према делу израдио душевне болове услед повреде моралног права аутора, који оправдавају досуђење накнаде у смислу члана 200. Закона о облигационим односима, док је примена одредаба Закона о ауторском и сродним правима ограничена на уверђење остојања повреде моралног ауторског права као штетне радње. Чињеница да је тужени повредио морално ауторско право тужиоца, сама по себи не значи да је тужилац израдио немаматеријалну штету у овом случају. Тужилац као оштећени мора да докаже да је израдио штетну последицу у виду душевних болова и узрочну везу између повреде његових моралних ауторских права и повреде права личности као једном од признајних облика немаматеријалне штете. Због појашне примене члана 200. став 1. и члана 155. Закона о облигационим односима није уверђено да ли штета у виду изражених душевних болова због повреде моралних ауторских права остоји и уколико остоји да ли околности случаја и трајање и интензивност израде о оправдавају њено досуђење, а без уверђења тих околности закључак о основаности захтева за накнаду неимовинске штете тужиоца је преурањен. Код таквог стања, нејасан је и без умељења у чињеничном стању уверђеном у првостепеност суду закључак првостепеност суда да је одлучујући о висини накнаде немаматеријалне штете водио рачуна о значају повреде добра и циљу коме та накнада служи али и томе да се њоме не поједује тежњама које нису сјојиве са њеном природом и друштвеном врхом“. ВТС РХ, Пж-703/01 од 24. априла 2001.

¹⁸⁷ У Закону о ауторском и сродним правима ова права су набројана како следи и под овим називима: право патернитета, право на назначење имена, право објављивања, право на заштиту интегритета дела (које се састоји од три права: забрана измена, супротстављање јавном саопштавању дела у измењеној или непотпуној форми, дозвола прераде дела), право на супротстављање недостојном искоришћавању дела (то је угрожавање части и угледа аутора), док је право на покајање предвиђено не у члановима који регулишу морална права већ у делу који се односи на издавачки уговор.

законска регулатива нашла је велику примену у пракси код нас и у суседним земљама како би се права аутора заштитила и у том погледу. У прилог овој тврдњи наводимо пресуду Вишег привредног суда Хрватске:

*„Ауторска морална права чини право аутора да се усвојивши сваком деформирању, скраћењу, или другом мијењању дјела. Када је несјорно да је туженик сажетак објавио без дозволе и знања аутора, без ауторизације и у скраћеном облику, починио је таквим постојањем повреду ауторских моралних права. Доследно томе тужитељница има право на накнаду штете збој тако учињене повреде у смислу члана 200. став 1. Закона о облигационим односима и члана 95. Закона о ауторском праву.“*¹⁸⁸ Ради упоредне анализе става законодавства по истом питању у Србији цитирамо из Пресуду Врховног суда Србије: „...из наведеног јасно произлази да се искоришћавањем ауторског дела могу угрозити част и углед аутора скрнављењем ауторског дела. У овом случају конкретно ауторско дело је објављено непотпуно, без ауторизације.“ Овом одлуком и нашој правној пракси нашла је примену одредба члана 18. Закона о ауторским и сродним правима којом је предвиђено да аутор има искључиво право да се супротстави искоришћавању свога дела на начин који угрожава или може угрозити његову част и углед.¹⁸⁹

*„Само физичком лицу као аутору дела припада право на накнаду нематеријалне штете збој повреде моралној ауторској права.“*¹⁹⁰

Из све три пресуде, како се види, судови су донели исте или сличне пресуде што нас наводи до закључка да је ауторска заштита заступљена једнако.

Једна од личних прерогатива која је најчешће у раскораку са уговореном обавезом аутора је право покајања. Врло је могуће а и неретко се дешава да аутор у једном моменту одступи од онога што је створио. Аутор може приступити измени свога дела, али може и да га повуче из јавног промета.

3.4.2. Имовинска права аутора

Поред моралних права, аутор дела као творац дела има и имовинска права, што подразумева да као идејни творац дела из своје духовне творевине извлачи одређену економску корист. Члан 206. Закона о ауторском и сродном праву предвиђа: „Ако је повреда имовинског права учињена намерно или крајњом непажњом, тужилац може, уместо надокнаде имовинске штете, захтевати накнаду до троструког износа

¹⁸⁸ Виши привредни суд Хрватске, Пж 478/85 од 23. 4. 1985, *Преглед судске праксе*, Загреб број 29/86 стр. 155.

¹⁸⁹ Пресуда Врховног суда Србије у Београду Гж.110/09 од 10. 9. 2009.

¹⁹⁰ Врховни суд Републике Српске број ГЗ 2/01 од 19. 10. 2001., *Билтен судска пракса ВСПС*, број 1/04, Одлука, број 93.

уобичајене надокнаде коју би примио за конкретни облик коришћења предмета заштите, да је то коришћење било законито“¹⁹¹

Неке земље укључујући Енглеску, САД, Канаду, Аустралију и Нови Зеланд, имају тенденцију да се смањи постојање моралних права у корист имовинских (економских) права. Економска или права искоришћавања признају право власника на коришћење дела (да одобри употребу или забрани коришћење, постави услове за употребу ауторског дела).¹⁹²

У имовинска права аутора спадају:

- Право на бележење или умножавање дела;
- Право стављања примерака дела у промет;
- Право давања примерака дела у закуп;
- Право давања примерака рачунарског програма на послугу;
- Право извођача;
- Право представљања;
- Право преношења извођача или представљања;
- Право емитовања;
- Право на јавно саопштавање, укључујући интерактивно чињење дела доступно јавности;
- Право на прилагођавање, аранжирање и другу измену дела; и
- Право јавног саопштавања дела које се емитује.

1. *Право на умножавање или бележење дела је један вид искоришћавања дела. То право има аутор и може га пренети на друго лице. Путем уговора аутор може дати право другом лицу да бележи или умножи примерке дела на било који телесни*

¹⁹¹ У смислу тумачења овог члана нашег закона наводимо пример из судске праксе: Правни интерес по тужби за исплату троструког износа ауторске накнаде (Закон о ауторском и сродним правима, члан 206). Независност од основаности захтева:

sententia:

Основаност захтева за исплату троструког износа ауторске накнаде, није неопходан услов за постојање правног интереса колективне организације за одношење тужбе.

Из образложења:

„...Међушим, не може се прихватити образложење првостепеност суда да тужилац нема правни интерес за одношење тужбе са захтевом за исплату новчаног изражавања. За правни интерес за одношење тужбе није нужна претпоставка да је изражавање основано, па зато да ли тужилац без утврђене повреде може остварити право на тужируки износ надокнаде није релевантно за оцену постојања правног интереса да се тужбом исплати надокнаде тражи у износу који тужилац одређује.”

(Решење Привредног апелационог суда, Пж. 3884/2014 (2) од 29. 5. 2014).

¹⁹² translate.google.rs/?hl=hr&tab=wT#hr/sr/Ve%20C4%87ina%20nacionalnih%20zakona%20o%20autorskim%20pravima%20prepoznati%20dvije%20razli%20C4%8Dite%20vrste%20prava%20iz%20autor%20preuzeto:16.april.2016.godine

или бестелесни, трајни или повремени, посредни или непосредни начин. Зависно од природе дела бележење, тј. умножавање дела може се вршити на различите начине штампањем, цртањем, гравуром, фотографисањем, и тако даље. Умножавање дела настаје када се дело бележи на трајан начин а то је најчешће штампањем књига. Прерађено дело које потиче од изворног такође се може умножавати. Ауторово право подразумева и забрану умножавања и бележења дела, и то је искључиво право гарантовано законом. Од правног значаја за умножавање дела није број примерака умноженог дела (може бити и један примерак). Бернска конвенција појам умножавања тумачи тако да се односи и на дигитално технолошко окружење, а то значи не само на умножавање дела у телесном већ и у бестелесном облику.

2. *Право стављања примерака дела у промет* је право којим аутор нуди примерке свога дела јавности. Пре пуштања дела у промет аутор своје дело умножава. Право стављања примерака у промет има карактер понуде. Питање понуде уређено је Законом о облигационим односима, а понуда је предлог за закључивање уговора који се чини одређеном лицу. Понуда и прихватање понуде битне су фазе у поступку закључивања уговора.

Пуштање примерака дела у промет доводи до промене државине, односно фактичке власти на примерку ауторског дела. Примерак ауторског дела сада прелази у државину одређеног лица. Стављањем примерака дела у промет аутор и даље остаје аутор дела али губи право фактичке власти, јер то право сада стиче друго лице. Право аутора на стављање примерака тог дела у промет сада се више не може односити на тај примерак јер је право аутора исцрпљено а друго лице је стекло право власништва.

3. *Право давања примерака дела у закуп* је право које се регулише у земљама на различите начине. САД и Јапан, као и неке европске земље ово право увеле су много раније али је оно регулисано на различите начине.

У пракси је познато да поједине институције (библиотеке, видеотеке) врше искоришћавање ауторског дела давањем тих дела у закуп. На тај начин прибављају одређену материјалну корист. Права аутора овим чином су погођена јер се смањује куповина дела, а директно су угрожени и његови економски интереси. У Енглеској се ауторима за коришћење дела преко библиотеке исплаћује одређена новчана накнада, чиме се уважавају интереси аутора. Ово питање најбоље је уредити уговором а закон не садржи посебне одредбе о тим уговорима.

4. *Право давања примерака рачунарскекој програма на послују* је право које у већини европских земаља подразумева да аутори рачунарских програма морају имати не само искључиво право на давање у закуп дела, већ и на давање на послују. Разлог за увођење овог права је техничка лакоћа умножавања примерака рачунарског програма. Овим правом на неки начин аутору дела се омогућава потпунија контрола над коришћењем дела од стране других лица.

5. *Право извођача* је право на искоришћавање дела и у бестелесној форми, и то је један од начина саопштавања дела јавности. Извођење представља радњу која се не изводи не сценским путем већ путем музике, говора или неким другим путем. Ту спадају: говорна дела, беседе, концерти, песме... Право да забрани или дозволи извођење има искључиво аутор.

6. *Право представљања*. Представљање је радња која се саопштава јавности визуелним путем (сценска дела). Ова дела саопштавају се уживо пред публиком непосредним обраћањем лица, која представљају дело чулу вида и слуха. Искључиво је право аутора да дозволи или забрани представљање свога дела.

7. *Право преношења извођача или представљања*. Преношење извођења или представљања је радња која подразумева да је између лица које представља, односно изводи дело и публике укључен интерполарни технички уређај тако да лица која прате извођење односно преношење ауторског дела не морају бити у истој просторији са извођачем дела. Преношење се одвија истовремено са извођењем дела а обраћање се врши само оној публици која је присутна у просторији у којој је инсталиран звучник или екран са звучником.

Преношење извођења или представљања је помоћна радња искоришћавања дела. Искључиво је право аутора да одобри или забрани ово право другим лицима.

8. *Право емитовања*. Под емитовањем дела подразумева се јавно саопштавање дела путем жичног или бежичног преноса електричних или других сигнала на даљину. Закон се изјашњава да у случајевима у којима постоји комбинација жичног и бежичног емитовања нема говора о два дела, већ о једном.

9. *Право на јавно саопштавање, укључујући интерактивно чињење дела досљубно јавности*. Аутор има искључива права да искоришћава своје дело и да другим лицима забрани или дозволи да и она то право користе. Увођењем овог права новина је то што се омогућавају две врсте комуникацијског процеса путем интернета. Један је путем електронске поште а друга ствљање дела на сервер. Овде је реч о интернет одредби која је предвиђена у Уговору о ауторском праву (члан 8.) и Директиви о информатичком друштву (члан 3. став 1).

10. *Право на прилагођавање, аранжирање и групу измену дела*. Ова законска одредба о искључивом праву аутора да дозволи или забрани прилагођавање или аранжирање као и друге измене на ауторском делу има упориште у Бернској конвенцији.

11. *Право јавно саопштавања дела које се емитује*. Ово правило подразумева да уколико се дело емитује истовремено на јавном месту, тј. саопштава јавно публици, ширем кругу људи од онога лица од кога има користи радио и телевизијски програм. Такав вид искоришћавања дела постоји када се рецимо слуша музика у ресторану или јавном превозу преко радио-пријемника. Тада долази до новог вида искоришћавања ауторског дела.

У прилог овом правилу говори и неколико пресуда:

„Завод за мала ауторска права има право од корисника ујосишћелске организације иде се музика изводи да најлађује и накнаду за извођење народној мелоса (иде је аутор нејознај), а према тарифи коју је одредио Савез композитора Јуославије.“¹⁹³

„Ауторски хонорар за јавно извођење и саопшћивање музичких дела дужан је да њлајши стварни корисник музике, а не лице које се води као ујосишћелска радња.“¹⁹⁴

„Обавеза њлађања ауторске накнаде за коришћење ауторској њлазбеној дјела ѡерејши корисника дјела који ѡу своју обавезу, без ѡриволе аутора, не може ѡренијејши на ѡређу особу с учинком ѡрестанка ѡе обавезе на ствари стварној корисника.“¹⁹⁵

Управо кроз ову наведену судску праксу, као и на основу свега изложеног, имовинска права су та права која дају аутору основу да извлачи имовинску корист из свог ауторског дела. Врло је битно да су та права регулисана законом и законским одредбама што је могуће прецизније и да се у што је могуће већој мери заштите права аутора. Самим тим бумеранг ефекат на развој читавог друштва биће позитиван, а даваће и стимуланс како страним тако и домаћим издавачима за још боље стваралачке подухвате.

Као што смо видели закон аутору даје право на економско искоришћивање свог дела, као и дела које је настало прерадом његовог дела. Имовинскоправна овлашћења аутора чине саставни део његове имовине, подобна су за промет *mortis causae* и *inter vivos*.

За свако искоришћивање ауторског дела од стране другог лица аутору припада накнада ако овим законом или уговором није другачије одређено.¹⁹⁶

Сасвим је оправдано да аутор стекне „награду“ за своје дело преко кога други могу доћи до одређених нових сазнања. Економску корист над својим делом аутор може остварити искоришћивањем дела у било којој форми, као и од прераде дела. Законом је врло јасно и прецизно дефинисао и именовао облике искоришћивања дела, чиме се ауторима даје додатно стимуланс за стварање нових дела. С тим у вези закон обухвата и радње које се не односе на директно искоришћивање дела и које немају економски карактер искоришћивања дела, али имају утицај на економски карактер искоришћивања дела (нпр. давањем примерака дела у библиотеци).

¹⁹³ ВПС Србије, Пж. тач. 349/79, *Билтен Округној суда у Београду*, бр. 11–12/81, стр. 84.

¹⁹⁴ Пресуда Округног суда у Лесковцу, ГЖ. 293/73 *Билтен Округној суда у Београду*, бр. 11–12/1981, стр. 85.

¹⁹⁵ Одлука Врховног суда Хрватске, II Рев-49/86 од 11. 9. 1986, *Прељед судске ѡраксе*, Прилог Законитости, Загреб, бр. 32/1987, стр. 121.

¹⁹⁶ Закон о ауторским и сродним правима, члан 19.

Појам и садржину искоришћавања ауторског дела као и форму доста је проширила појава интернета као и других видова нових техничких форми искоришћавања ауторских дела. Милиони корисника широм света користе интернет као средство путем кога долазе до нових сазнања из разних области.

3.5. Ограничење ауторског права

У случајевима искоришћавања ауторског дела имовинскоправна овлашћења аутора могу се ограничити. То су случајеви када долази до сукоба интереса између ствараоца дела-аутора и колективних друштвених интереса. Преовладава став да је колективни интерес ипак испред интереса аутора под условом да се тиме не вређају морална права аутора.

Основни принцип закона је да право искоришћавања дела припада аутору и да он та права може пренети на друга лица. Ауторска имовинска права подразумевају да аутор искоришћава своје дело из књижевности, науке, уметности и других облика стваралаштва. Своје дело аутор може да пренесе на друго лице у погледу права на искоришћавање чиме аутор сужава своја права у односу на друго лице. Дозвола коју аутор даје другом лицу да објави или измени његово дело има карактер уговора чије се дејство исцрпљује *inter partes*. Овим уговором се носилац личноправних овлашћења обавезује да толерише (трпи) да његов саговорник врши одређену радњу, која чини садржину личноправних овлашћења. Дакле, на основу тог уговора стицалац дозволе не постаје правни следбеник носиоца личноправних овлашћења јер овлашћење није прешло на стицаоца дозволе, већ је неокрњено остало код свог носиоца.¹⁹⁷

Имовинска права која аутор пренесе на друго лице не могу се оспоравати. Али, друго лице које такође постаје носилац ауторских права, може дело искоришћавати само у границама која му је дао уговор или на основу закона. У супротном може то чинити само у границама које је поставио сам аутор дела. Уколико дело без дозволе аутора буде умножавано, објављено или на било који други начин учињено доступно јавности без дозволе или одобрења аутора, лице које је то учинило мора исплатити накнаду штете коју је аутор претрпео јер је дело искоришћавано без његове дозволе (сагласности). Постоје у пракси случајеви када се без дозволе аутора објављени примерци дела могу штампати, али само под условом да се аутору дела исплати одређена надокнада. Навешћемо пример кроз који се овај случај може практичније објаснити:

¹⁹⁷ Слободан М. Марковић, Душан В. Поповић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, 2015, стр. 209.

„Издавач не мора изражити дозволу аутору за штампање контролних задатака намењених настави, али је дужан ауторима платити ауторску накнаду у складу са закљученим уговором.“

Образложење оваквој одлуци суда је следеће:

„Предмет њужбеног захтева у овом случају је исплата ауторске накнаде ауторима контролних задатака из математике за први до четвртог разреда основне школе.

Према одредби члана 48. Закона о ауторским и сродним правима, без дозволе аутора, а уз обавезу плаћања ауторске накнаде дозвољено је умножавање или стављање у промет објављених примерака дела или одломака из дела у виду збирке која садржи прилоге више аутора и која је, по својој садржини, систематизацији и назнаци на корицама, намењена настави.

Аутор, односно подносилац ауторског права на делу мора бити обавештен о намери да се његово дело користи у складу са одредбом ставом 1. наведеног члана, пре него што се почне са умножавањем.

Тужени је у периоду од 1992. до 1995. године штампао контролне задатке за први, други, трећи и четврти разред основне школе (из математике) чији су аутори тужиоци без њиховог знања. Када су тужиоци сазнали да је тужени вршио штампање њихових контролних задатака, контактирали су туженог и сачинили писмени уговор по коме се тужени обавезао да тужиоцима плати одређене износе на име ауторске накнаде. Тужиоцима није исплаћена ауторска накнада у целини, а тужени је исплату осорио наводећи да је овлашћен у смислу члана 48. Закона о ауторским и сродним правима, без дозволе тужиоца штампа контролне задатке. Тужени јесте овлашћен да без дозволе аутора штампа контролне задатке, али је дужан да им плати ауторску накнаду утврђену вољом странака закључењем уговора о ауторској накнади.“¹⁹⁸

Међутим, у пракси неретко наилазимо на разне случајеве штампања већ објављеног ауторског дела, а да аутор дела није о томе обавештен. Ради избегавања плаћања ауторског хонорара, издавачке куће често повећавају тираж у односу на договорени уговор који се закључује са аутором. Прештампана издања појединих дела носе претходне бројеве издања објављеног дела, чиме се руше права аутора као и избегавање плаћања ауторског хонорара. Зато аутори приликом одабира издавачке куће морају добро водити рачуна о репутацији те издавачке куће, као и о квалитету њених издања.

Ауторско право траје за живота аутора и 70 година након његове смрти, ако законом није другачије прописано. Ово правило важи у већини европских земаља па и код нас.

¹⁹⁸ Пресуда Врховног суда Србије, Гж.82/01 од 14. фебруара 2002.

Законом о ауторским правима Сједињених Америчких Држава сва дела створена од Владе Сједињених Америчких Држава стављају се у јавно власништво. Поједине институције и аутори могу се одрећи правне заштите и пренети своја дела у јавни домен. У случају када је аутор дела свесно, добровољно, сам неопозиво ставио своје дело у јавни домен, он се одрекао свих права које је имао над тим делом и не може их касније (у случају да процени другачије) опозвати, односно повратити права над тим делом. То значи да је у моменту стављања дела био свестан да ће се његово дело моћи користити без икакве накнаде, од било кога и на било који начин. На пример, аутори дела који су своје дело стављали у јавно власништво пре 20-30 година вероватно нису могли ни претпоставити да ће се њихова дела користити у медијуму као што је интернет и на начине и сврхе у које се користе. Препоруком Унеска из 2003. године, која се на односи на универзални приступ у оквиру дефиниције стручног домена укључују се и јавни подаци и званичне информације које стварају владе и међународне организације и добровољно им омогућавају приступ.¹⁹⁹

Практично то значи да је одрицање од садашњих и будућих ауторских права могуће на основу правних прописа америчког законодавства, које регулише „јавни домен“. У нашем праву таква могућност преноса свих ауторских права или одрицања од ауторских права не постоји.²⁰⁰

Значај постојања јавног домена је велики из више разлога: образовног, демократског, економског и слободне конкуренције. Та улога је једнако значајна као и улога постојања ауторских права, јер омогућује културну разноликост, слободу стварања, иновације, развој културе и науке. Снажан и јак јавни домен у култури и науци омогућава стварања културног блага човечанства и доступност тог блага свима. То је основни покретач друштвеног и економског развоја и штити од приватизације, присвајања и представља баланс у односу на постојање искључивости интелектуалне својине.²⁰¹

Јавни домен питања стручног домена, односно јавног власништва је једно од најчешће расправљаних питања у вези са интелектуалном својином. Данас јавни домен означава јавно власништво интелектуалне својине. То је правни институт англосаксонског права и означава знање иновације у односу на које ниједна особа, нити други правни субјекат не може (или не жели) да успостави или одржава

¹⁹⁹ Dusollier Séverine, *Scoping Study on Copyright and Related Rights and the Public Domain*, WIPO, 2010. Internet адреса: [//www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf](http://www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf), преузето: 6. новембар 2015.

²⁰⁰ Creative Commons. Internet адреса: [//creativecommons.org/rs/faq](http://creativecommons.org/rs/faq). Преузето: 6. новембар 2015.

²⁰¹ Dusollier Séverine, *Scoping Study on Copyright and Related Rights and the Public Domain*, WIPO, 2010. Internet адреса: www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf, преузето: 6. новембар 2015.

власничке интересе, па оваква ауторска дела и иновације чине део општег културног и интелектуалног наслеђа човечанства које у принципу свако може да користи или искоришћава²⁰²

У историјском смислу јавни домен је претходио заштити интелектуалне својине. Прво су сва културна и научна дела претстављала јавни домен, па се тек развојем штампарске индустрије и тржишта доносе правни прописи о заштити права. Појам јавног домена уобличен је крајем XIX века. Виктор Иго, француски књижевник, 1878. године је одредио два главна обележја јавног домена: прво да ауторско дело након што га аутор објави није више једино његово власништво већ припада и људском духу, тј. постаје друштвено јавно добро, и друго да је сигурна судбина дела да једног дана постане јавно добро. Бернска конвенција из 1886. године позива се на јавни домен коме припадају дела која немају више ауторскоправну заштиту.²⁰³

Јавни домен се може дефинисати и као супротност разним облицима заштите интелектуалне својине. Он стоји насупрот заштићеним робним маркама (код нас прихваћен термин „Жиг“), патентима и слично. За материјал под „јавним власништвом“ нема закона који га чува од стране чланова друштва. Може се рећи да материјал који је предмет јавне својине служи као основ за нови креативан рад.

Ауторска права централну пажњу поклањају експлоатацији рада, али никада не регулишу приступ и употребу дела док је код јавног домена у првом плану могућност интелектуалног приступа делима у јавном домену. Она би требала да остваре фер баланс између права аутора да контролише ширење свога дела и јавног интереса да се дело што више шири и буде доступно што већем броју људи.²⁰⁴

Јавно добро је генерално дефинисано као материјал који не подлеже заштити ауторских права или материјал коме су ауторска права истекла, престала да важе. Јавно власништво упућује на потпуно одсуство ауторске заштите дела, односно на интелектуалну својину коју неко није контролисао. Ауторско дело декларисано као јавни домен може се сматрати делом „јавног културног наслеђа“ и тада се сваки члан друштва подстиче то да га користе за сваку сврху, укључујући копирање, модификовање, унапређење, чак га може и продати, односно користити у комерцијалну сврху. Оно постаје део јавног домена онда када оригинални аутор дела стави дело на располагање друштву, када се свесно, добровољно сам неопозиво одрекне права која му као аутору дела следују, или још чешће када права на копирање и коришћење неког дела истекну, односно када дело достигне одређену старост, или када оригинални аутор, односно

²⁰² Javno vlasništvo. Internet адреса: //sr.wikipedia.org/, 6. новембар 2015.

²⁰³ Dusollier Séverine, Scoping Study on Copyright and Related Rights and the Public Domain, WIPO, 2010. Internet адреса: //www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf, преузето: 6. новембар 2015.

²⁰⁴ Dworkin Gerald, „Judicial Control of Copyright on Public Policy Grounds“, in: *Intellectual Property and Information Law*, Kluwer, 1998, стр. 137.

носилац права не продужи права која има или их се одрекне. Ауторска дела се могу наћи у јавном домену на различите начине тако да у та дела могу да се уброје дела за која изостане право заштите зато што су: (дела Вилијама Шекспира, Лудвига ван Бетовена, Архимедови проналасци, итд.) креативна дела која су настала пре доношења законске регулативе у овој области или су то дела у која спадају народне умотворине, традиционални фолклор; дела за које не може да се утврди ко је аутор, некреативна дела која нпр. од наведеног недостатка креативности не потпадају под заштиту закона о ауторским правима (математичке формуле, судске одлуке, легислатива, интуитивно организоване Збирке података, азбучни спискови, резултати претраживања, итд.).²⁰⁵

Неовлашћено искоришћавање ауторског дела²⁰⁶ или предмета сродног права стављањем у промет подразумева чињење доступним јавности примерака туђег ауторског дела без дозволе аутора, а под тим треба подразумевати продају, растурање, поклањање и све друге делатности којима се остварује суштина неовлашћеног чињења доступним ауторског дела.²⁰⁷

²⁰⁵ *Јавно власништво* internet адреса: //sr.wikipedia.org/, преузето: 6. новембар 2015.

²⁰⁶ Ово питање регулисано је према Кривичном закону у члан 199.(1) „Ко неовлашћено објави, снимити, умножити, или на други начин јавно саопшти у целини или делимично ауторско дело, интерпретацију, фонограм, видеограм, емисију, рачунарски програм или базу података, казниће се затвором до три године.(2) Казном из става 1. овог члана казниће се и ко стави у промет или у намери стављања у промет неовлашћено држи умножене или неовлашћено стављене у промет примерке ауторског дела, интерпретације, фонограма, видеограма, емисије, рачунарског програма или базе података,(3) Ако је дело из ст. 1. и 2. овог члана учињено у намери прибављања имовинске користи за себе или другог, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до пет година.(4) Ко произведе, увезе, стави у промет, прода, да у закуп, рекламира у циљу продаје или давања у закуп или држи у комерцијалне сврхе уређаје или средства чија је основна или претежна намена уклањање, заобилажење или осујећивање технолошких мера намењених спречавању повреда ауторских и сродних права, или ко такве уређаје или средства користи у циљу повреде ауторског или сродног права, казниће се новчаном казном или казном затвора до три године“.

²⁰⁷ Неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права из члана 199. став 3. у вези са ст.1. и 2. Кривичног законика у вези са чланом 33. КЗ: *По оштрици Посебној иштуравања КТВТК, бр. 42/08, пресудом Окружној суда у Београду К1. втк., бр. 19/08 од 10. октобра 2008, збој интернет иштурије, оштрени су кривим Ж. Ј. (36) и С. М. (35). Пресудом бр. К1 ВТК број 19/08 којом су окривљени осуђени на условну казну заштира у иштурању од шест месеци са роком иштуравања од две године из Краљева. Они су, у иштуру од 21. јуна 2005. године, иа све до дана 3. јуна 2008. године, када су лишени слободе, на иштурији оштрине Краљева, ио иштурном договору, у намери да себи иштуриве имовинску корист, иштурем бежичне интернет мреже (wireless), за новчану надокнаду неовлашћено стављали у иштурем иштурко 500 (иштур стојина) иштурака разноврсних ауторских дела, различитих носилаца ауторских иштура на иштур начин иштуро су иштурком 2005. године иа надаље, на основу заједничких финансијских уштурања, иштурили и иштурили у екштурацију бежичну*

3.6. Ауторско право моћно средство привредног раста

Аутор има искључиво право да му се призна ауторство на његовом делу.²⁰⁸

Чињеница да ауторско право пружа заштиту оригиналним делима аутора значи да је израз те идеје аутора оригиналан и да није преузет од неког другог. За разлику од проналазака ауторска дела не морају да буду корисна. Ауторско право обухвата само исказивање идеје и концепта, а не само идеје или концепте. Разлика ауторског права и патената назива се „дихотомија идеје и израза“.²⁰⁹ Најоригиналнији пример је чувена Шекспирова драма „Ромео и Јулија“, заштићена ауторским правом, недосегнут стваралачки израз. Све остале приче испричане после ње на исту тематику о младим људима који се заљубљују нису могле да угрозе Шекспиров драмски израз.

Феномен *found raising-a* односно прикупљања финансијских средстава на основу својства титулара ауторског права није непознат ни у музичкој индустрији. Многи познати музичари увидели су повољности оваквих могућности. Оригиналан пример

интернет мрежу која је функционисала нерегистровано под неформалним називом Екскалибур Вајрлес (Exskalibur Vajrles) шло су чинили у оквиру условног спорора – привредног друштва EXCALIBUR COM D.O.O током којег периода су у наведеном спорору примали новчане уplate корисника интернета и ФТП сервиса којима је након извршених уplate било омогућено да на своје кућне рачунаре преузимају неовлашћено умножене примере разноврсних ауторских дела. Кривично дело Неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права из члана 199. став 3. у вези са ставом 2. Кривичног законика: По оштражници Посебног одређења КЗВТК број 70/08, пресудом Окружног суда у Београду К1.вжк.бр.44/08 од 28. новембра 2008, због интернет пиратерије, олашан је кривим М. С. (30) из Београда шло је, у периоду од 1. јануара 2005. године до 3. септембра 2008. године, у Београду, на адреси својег пребивалишта, у намери прибављања имовинске користи, неовлашћено умножавао и стављао у промет различита видеограмска и фонограмска ауторска дела већег броја оштећених носилаца ауторских права, у виду оптичких дискова у „ДВД“ и „ДивХ“ формату на такав начин шло је неовлашћено набављене копије ауторских дела преходно снимавало на оптичке, као и тврде дискове својих рачунара након чега је њихову продају, са капиталом од око 15.000 (петнаест хиљада) јединичних наслова и ценовником, олашавао путем своје електронске адресе интернетског сервиса уахоо.ком, шло је чинио све до интервенције овлашћених службених лица Одељења за борбу против високо-технолошког криминала, СБПОК-а, УКП, МУП-а Републике Србије која су након обављеног претреса стана и других спорорија, од осумњиченог уз подршку привремено одузели два рачунара, 10.327 (десет хиљада тридесет и седм) комада неовлашћено умножених оптичких дискова са неовлашћено умноженим ауторским делима у виду филмова, телевизијских серија, музике, студија и других мултимедијалних садржаја.

²⁰⁸ Закон о ауторским и сродним правима, члан 14.

²⁰⁹ Melville B. Nimmer and David Nimmer, „Nimmer On Copyright“ (New York: Matthew Bender & Company, 2000.), 2–6 to 2–30. Види, Berne Convention, Articles 2(1) i 2 (2); TRIPS Agreement Article 9 (2).

јесте и случај „познатог британског извођача Дејвида Боувија (David Bowie) који је током своје дуге музичке каријере написао више стотина музичких композиција које је изводио и снимао. Дејвид Боуви је још 1997. године издао пакет акција на период од десет година, и то на основу будућих накнада-royalty на издавачка права и на прво снимање 95 претходних албума у вредности од 55 милиона долара²¹⁰. (Једна кративна брокерска кућа *The Pullman Group*, видела је пословну прилику у осигурању музичких композиција као имовине која производи приход. Она је од Боувија за 55 милиона долара откупила права на његове музичке композиције. Затим је инвеститорима продала обвезнице на њих на основу једног модела исплате и добити, користећи приход од музичких композиција као осигурање улагања и као извор даљих прихода.) Купци акција добили су право на будуће накнаде од Боувијевих албума све док им се не исплати основица и 8% годишње камате. Од снимака тих композиција, као и од њихових верзија у извођењу других аутора остварен је стални доток прихода. Тако се дошло до ситуације у којој су сви добитници. Боуви је примио једнократну исплату чији је износ заснован на очекиваном приходу током много следећих година. Група је зарадила на продаји обвезница и наставиће да остварује добит која омогућује њен креативан пословни модел. Улагачи ће примати камате на своје улоге које су много више од уобичајених каматних стопа. Мора се признати да цела ова трансакција почива на оригиналном ауторском делу“.²¹¹ Николас Ешворт и Валери Симпсон, продуценти и аутори многобројних хитова искористили су ауторско право на 247 својих песама као основицу за издавање акција у вредности од 25 милиона долара. Највећи купци акција били су институционални инвеститори попут пензијских и осигуравајућих фондова и компанија, и то у оквиру свог врло диверсификованог портфолија.²¹² Од снимака тих композиција, као и од њихових верзија у извођењу других аутора остварен је стални доток прихода. Тако се дошло до ситуације у којој су сви добитници. Боуви је примио једнократну исплату чији је износ заснован на очекиваном приходу током много следећих година. Група је зарадила на продаји обвезница и наставиће да остварује добит која омогућује њен креативан пословни модел. Улагачи ће примати камате на своје улоге које су много више од уобичајених каматних стопа. Цела ова трансакција почива на оригиналном ауторском делу“.²¹³

²¹⁰ Дамњановић К. *Права интелектуалне својине и право конкуренције Европске Уније*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, 2011. стр.17.

²¹¹ [//www.pullmanco.com/article-136.htm](http://www.pullmanco.com/article-136.htm); Global Finance, 66–67, преузето 10. маја 2016.

²¹² Ову врсту трансакција први је применио Дејвид Пулман из Пулман групе, ексклузивне фирме за инвестирање која је уговорила сличне послове за Џејмса Брауна, Изли Брадерсе и заоставштину Марвина Геја. За своју услугу у издавању и продаји акција Пулман је награђен провизијом од 10% вредности посла, више информација на http://www.time.com/time/inovators.../profile_pullman.html.

²¹³ [//www.pullmanco.com/article-136.htm](http://www.pullmanco.com/article-136.htm); Global Finance, 66–67, преузето 10. маја 2016.

Овај пример указује на дословно бесконачне могућности скривене у стваралачкој употреби ауторске својине, која отвара нове перспективе развоја модерног друштва. Управо због тога многе савремене земље су већ одавно увеле системе колективног управљања ауторским правима. Овај систем је у многим земљама установљен на захтев њихових влада. Он се састоји у томе што се колективним управљањем ауторским правима баве посебно формиране организације. Њихов је задатак да се преговара са корисницима или групама корисника ауторских дела и одобрава им коришћење дела која су заштићена ауторским правима. На основу своје документације и програма корисника организација за колективно управљање обрачунава накнаде за ауторска права и доставља их својим члановима према утврђеном правилнику о расподели. Хонорар за покривање административних трошкова организације углавном се издваја из надокнада плаћених за ауторска права.²¹⁴

Да би се олакшало нашем Заводу за заштиту ауторских музичких права, наш Закон о ауторском и сродним правима предвиђа дужност корисника ауторских дела да одговарајућој организацији аутора, односно установи за заштиту ауторских права, доставе програм приказаних, односно изведених дела и да уплате ауторски хонорар за њихово приказивање, односно извођење, сходно постојећим прописима и закљученим уговорима, и то у року од петнаест дана од дана извођења дела. Са тим циљем Завод за заштиту ауторских музичких дела доставља корисницима ауторских малих права посебне формуларе, који се врло лако попуњавају. Завод за заштиту ауторских музичких права не закључује са корисницима малих музичких дела унапред уговоре о искоришћавању музичких дела, већ накнадно доставља дозволу за искоришћавање пошто се са извођењем музичких дела већ отпочне, остварујући на тај начин систем „презумираних“ лиценци.

Можда вредност уговора закључених на нашем простору није ни приближна оној која је присутна у земљама запада али је битно напоменути да се и наше законодавство побринуло за адекватну заштиту у свим сегментима ауторског права колико је то могуће у земљи која поред транзиције има и низ других растућих проблема који се у великој мери одражавају и на процес искоришћавања, али и заштите ауторских дела. Аутори најчешће нису у могућности да максимално на прави начин комерцијализују своја дела, зато се и одлучују да на друга лица пренесу искоришћавање ауторског дела која тако постају носиоци ауторског права. У овим случајевима и аутори и носиоци ауторског права остварују економску корист од искоришћавања дела. На овај основни ниво даље се испреплетано надограђује читава мрежа посредничких организација и институција, које могу бити различите, од невладиног до приватног и јавног сектора, а

²¹⁴ //www.wipo.int/abaut-ip/index.html&wipo_content_frame=/abaut-ip/en/copyright.html, преузето: 11. маја 2016.

које сервисирају функционисање примарних субјеката у овом бизнису и врше одређене граничне делатности које су у функцији успешног остврења основне делатности.²¹⁵

Утицај заштите ауторских права књига види се у целом свету, јер је масовна производња књига омогућена приходима до којих се долази њиховом продајом. Светско знање се путем књига експоненцијално проширило а тај тренд се и данас наставља допуњавајући се и убрзавајући се неким новим технолошким достигнућем као што су: телефони, рачунари, телевизија, компјутери и интернет. Уопштено, књиге су један од најважнијих и најдуговечнијих проналазака. Ширење знања путем књига је имало и још увек има огроман утицај на цивилизацију.²¹⁶

Издавачка индустрија се не бави само књигама. У свету се сваке године изда више од 500.000 нових наслова. Године 1999. издато је више од 500 милиона примерака штампаних књига, а та индустрија глобално остварује годишњи приход више од 80 милијарди америчких долара.²¹⁷

Међутим, због природе производа и услуга којима се баве ауторска права као и метода дистрибуције, постоје две области у којима се јављају изазови за ауторско право. Једна је област објављивања текућих вести, одељака и цитата из материјала који су заштићени ауторским правом у интересу слободе говора, јавног дијалога и критике. На пример, у Сједињеним Америчким Државама такво објављивање може се изузети из ауторских права на основу „фер употребе“. Систем ауторских права у овом случају служи да се постигне правилна равнотежа између носиоца права с једне стране, и јавности с друге стране.²¹⁸

Још једна занимљива околност која је наравно условљена напретком технологије и брзим иновацијама јесте појава интернет издања дела која су била првобитно намењена штампању на папиру. То нас наводи на питање да ли лиценца за објављивање ових дела или пренос ауторских права покрива оба ова модела. Ово је тема којом се ауторско право бави управо код нас, али још увек и у другим земљама. Случајеви који се гомилају у давању одговора на ово питање крче себи пут кроз различите судске системе. Аргументи се налазе на обе стране. Ипак, једна ствар је савршено јасна. Књиге, новине и часописи у могућности су и још увек предњаче у томе да заштите своје ауторе а исто тако и прошире своје пословање и допру до милионских корисника

²¹⁵ Детаљније: Anna Despotijan, „*Economic Rights and Exploitation of Copyrights Works*“, Зборник радова: Ауторско право и сродна права – домаћа и међународна теорија и пракса, Правни факултет „Јустинијан Први“, СРПЕ, Скопље, 2007, стр. 261-270.

²¹⁶ Важност издавања књига за образовање наглашена је у додатку Бернске конвенције који земљама у развоју даје могућност принудног лиценцирања (за права превода и умножавања) књиге које су неопходне за њихове економске, образовне и културне потребе. К. Идрис, *Интелектуална својина*, Завод за интелектуалну својину, 2009, стр.171–172.

²¹⁷ Donald T. Hawkins, *Elektronik books: A Major PUBLISHING Revolution Online*.

²¹⁸ К. Идри, *Интелектуална својина*, Завод за интелектуалну својину, 2009, стр. 173.

јер су им ауторска права која почивају на правној легислативи омогућила потребну заштиту.

3.7. Теорије о правној природи ауторског дела

За правну природу ауторског права интересују се како правници тако и друга лица. У вези са тим то је једно од највише разматраних и анализираних питања, и то још од самог настанка ауторског права, а и једно од најсложенијих питања ауторског права.

Теорија својине представља први покушај да се ово право објасни и да на основу тог објашњења добије своје место у систему права. Ова теорија заснива се на теоријским поставкама и научним схватањима буржоаске револуције. Le Chapelier, Lakanal, Lamartine и други прокламују да право аутора располаже плодовима свог интелектуалног рада, а ауторско право дефинишу као најапсолутније право својине. То схватање револуционарно и теоријско, нашло је свог одраза и у декрету од 19 до 24. јула 1793. године којим је у Француској консакрирано право књижевне и уметничке својине аутора-писаца, музичара, сликара и цртача.²¹⁹

Током читавог 19. века доминира схватање којим се ауторском праву преписује својински атрибут (*usus, fructus, abusus*), а својинским односима објашњава његова природа. Присталице ове теорије, приговор временске ограничености одбацују тврђњом да и савремена теорија права располаже са случајевима привремене својине, па се стога ни својство вечности више не може сматрати атрибутом својине. Али и ова теорија наилази на проблем, а то је како објаснити дуализам имовинскоправне и личноправне моралне компоненте ауторског права. То је била главна тачка спотицања ове теорије.

Теорију својине Дидеро је развио на Хегеловим научним поставкама. Данас је скоро потпуно напуштена и представља историјску категорију мада има аутора који покушавају да је оживе.²²⁰

Теорија о ауторском праву као личном праву у први план ставља тежиште на личноправну компоненту ауторског права насупрот теорији својине. Ова теорија полази од поставке да је ауторско право лично право и да у основи овог права стоје личноправни елементи, по схватању Гиркеа, који је наставио Кантову мисао да је ауторско право лично право. Присталице ове теорије полазе од претпоставке да је

²¹⁹ Др Миодраг Јањић, *Индустријска својина и ауторско право*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1973, стр. 312.

²²⁰ Pierre Recht, *Le droit d' "auteur, une nouvelle forme de propriete. Histoire et theorie*, Pariz, 1969. види, од истог аутора чланак истог наслова, у: *Le Droit Pauteur*, 2, 1969, број 5, стр. 94–104.

ауторско дело наставак ауторове личности и отуда следи закључак да је то дело лично добро, и да мора уживати исту правну заштиту као и остале вредности које се везују за личност човека. Овој теорији приписују се заслуге за схватање моралних права на националном и међунационалном нивоу.

Теорија о праву нематеријалних добара јесте теорија чији је творац познати немачки првник Јосеф Кохлер. Он полази од тога да су творевине духа посебна врста добара-нематеријална добра (Immaterialguter), а право чији су предмет та добра – право нематеријалних добара (Immaterialguterrecht). Пошавши од премисе да предмет ауторског права и уопште интелектуалних права чине добра, мада добра посебне врсте, Кохлер је дошао до закључка да је ауторско право право својине, али специфично – право својине *sui generis*.²²¹ За разлику од претходне две теорије које већ спадају у историју, ова теорија живи и данас, са замерком што је тежину ставила на предмет а не на садржину права.

Теорија о праву клијената је теорија коју је створио француски правник Паул Рубиер, који ставља акценат на садржину права. Пошавши у својим истраживањима од економске користи права клијената (droit de clientele), Roubier је дошао до закључка да садржина тог права лежи у корисности права од привредне конкуренције – од стицања клијентеле која сама по себи представља вредност и која као таква може да буде вредност.²²²

Монистичка теорија сматра да је ауторско право право посебне врсте састављено од имовинских и моралноправних овлашћења. Та теорија има много присталица.²²³ Монистичка теорија о ауторском праву схвата ауторско право као јединствено право које у себи садржи више овлашћења како личноправних, тако и имовинскоправних. Други носиоци ауторског права могу своја овлашћења пренети у потпуности на издавача. Уколико издавачким уговором није нешто друго одређено, овлашћења која могу бити предмет уступања, уступају се на искључив начин.²²⁴

Из овог кратког прегледа видимо да је број разних територијских схватања и ставова о правној природи и о месту ауторског права у систему права, веома велики. Покушали смо да у овом раду укажемо на само на најважнија од њих, без већих претензија о давању коначног решења и без посебног критичког осврта, али уз општу напомену да ауторско право постоји и развија се и независно од тога што питање његове правне

²²¹ J. Kohler, *Handbuch des deutschen Patentrecht*, Мајнс, 1900. стр. 58. Кохлер је до овог закључка дошао анализирајући проналазачко право а не ауторско, али је сматрао да се тај закључак *mutatis mutandis* односи и на ауторско право.

²²² „La doctrine française de droit d auteur,“ Parz, 1937. број 19.

²²³ Димитрије Милић, *Коментар закона о ауторском и сродном праву*, Београд, ННК Интернационал, 2005, стр. 50.

²²⁴ Закон о ауторским и сродним правима, члан 75. став 1.

природе још увек није дефинитивно решено из чега закључујемо да је реч о питању које има много мање практичног, а много више теоријског значаја.

3.8. Пренос ауторског права

Наследници аутора могу вршити овлашћења која се тичу моралних права аутора, осим права на објављивање необјављеног дела, ако је аутор то забранио, и права на измену дела.²²⁵

Преношење имовинскоправних овлашћења не подразумева и преношење личноправних овлашћења (*sui generis*). То су права која су везана за личност аутора, личне су природе и не могу се преносити на друго лице, а не могу бити ни уступљена. Управо због веза са личношћу аутора та права не могу се преносити на друга лица. Ипак, одређена лица предвиђена законом, међу која спадају и наследници, могу вршити овлашћења која се односе на морална права аутора.

Може изгледати нелогично да се говори о наслеђивању личног (моралног) права, с обзиром на то да је то у начелу непреносиво право, али животна стварност натерала је да се одступи од овог принципа, тако да је наслеђивање „моралног права“ не искључује *a priori*, а у интересу заштите права интелектуалних стваралаца. Овде је реч о чувању успомене на преминулог аутора до чега је стало како заједници, тако и његовим наследницима. Смрћу аутора исчезава вид његових личноправних (моралних) овлашћења (право на стварање, објављивање..). Негативни вид ових прерогатива прелази на његове наследнике уколико их има, а у супротном на друштвено културне установе. Њихово је право да забране сваку измену дела, и да се супротставе свакој радњи која нарушава углед и част аутора, односно нарушавању интегритета дела а тиме и на успомену његовог творца.

У погледу незастарелости, лични карактер моралног права је тај који гарантује његово трајно постојање. Значи да лично, морално право не подлеже никаквој застарелости. Треба правити разлику, после смрти аутора, између „позитивних“ и „негативних“ личноправних овлашћења. „Позитивна“ се гасе са смрћу аутора, док „негативна“ надживљавају аутора и имају вечно трајање.

Аутор, односно његов правни следбеник може уступити поједина или сва имовинска права на своме делу другом лицу.²²⁶ Овом законском одредбом прокламује се да аутор може као апсолутни власник дела радити с њим шта му је воља, као и поклањати га другим лицима.

Када су у питању ауторска имовинска права, то су права која у целости прелазе на наследнике, и наслеђују се сва имовинска права аутора. Право наследника је да

²²⁵ Исто, члан 56, став 1.

²²⁶ Закон о ауторским и сродним правима, члан 59.

после смрти аутора искоришћава његово дело, или да се њиме користи. Ауторови наследници, да би остварили ова своја права, могу склопити правне послове, убирати плодове од искоришћавања дела. Временом се питање о наслеђивању ауторских права мењало и кроз законе. Према Закону о заштити ауторских права из 1946. године ауторско право могло се наследити само на основу закона, а не и на основу тестаменталног или легата. Касније су се донети закони (из 1957, 1968, 1978) мењали поводом овог питања и прихватили решење да у погледу преношења ауторских права важе одредбе Закона о наслеђивању. Тако се омогућило преношење ауторских права путем тестаменталног и законског наслеђивања. Аутор може за време живота, последњом изјавом своје воље, тестаментом, мењати законски ред наслеђивања. Када се говори о овом виду наслеђивања ипак постоји ограничење воље тестатора, аутора, путем увођења института нужног наслеђивања. Без обзира на начињени тестамент нужни део омогућава право одређеним законским наследницима на део оставине. Нужни део потомака усвојеника и његових потомака и оставиочевог брачног друга износи половину од дела које би наследнику припадао по законском реду наслеђивања.

Имовинскоправна овлашћења могу бити предмет преноса ауторским уговором. У оквиру закљученог уговора друго лице стиче одређена права на ауторском делу у мери коју прописује ауторски уговор и стиче право да дело искоришћава у одређеном смислу.

То уступање ауторских права које аутор даје другом лицу може бити искључиво или неискључиво, предметно, просторно и временско.

Искључиво уступање ауторских права подразумева да друго лице има иста права као и аутор, који је изворни носилац ауторског права, али то право може уступити другом лицу само уз дозволу аутора.

Код неискључивог уступања, стицалац права не стиче право искључивог искоришћавања дела и нема право да другом лицу забрани искоришћавање дела, нити може уступљена права пренети на друго лице. Зато је нужно код уступања права уговором нагласити да ли је реч о искључивом или о неискључивом преносу права. У случају спора, када то није уговором изричито одређено, закон има сматрати да је посредни неискључив пренос имовинских права на ауторском делу и тиме се штити сам аутор.

Када се говори о предметном ограничењу оно такође мора бити тачно и прецизно дефинисано уговором. У том случају стицалац права добија овлашћења за искоришћавање ауторског дела али само у погледу тачно одређених радњи, а у уговору се наводе ограничења. Аутор нпр. писаног дела може уступити издавање свога дела али може захтевати тачно одређен формат, боју корица, врсту папира на којој ће дело бити штампано, као и посебан вид графичког дизајна.

Код просторног ограничења подразумева се да аутор дела ограничава искоришћавање свога дела на одређени простор, територију (рецимо државу).

Временско ограничење уступања имовинских права подразумева да уговором може бити тачно прецизирано до ког времена стицалац имовинског права то право може користити (нпр. до исцрпљења тиража дела).

Глава 4. ИЗДАВАЧКИ УГОВОР

4.1. Појам и карактеристике издавачког уговора

Још у средњем веку аутори су имали потребу да заштите своје интересе. Године 1525. Изашао је рад Мартина Лутера “Опомена штампарима“ (Vermahnung an die Drucker) у којем он, користећи као повод крађу једног свог манускрипта из неке штампарије у Витенбергу, и издавања тог манускрипта у Нирнбергу, даје своје виђење права издавача и аутора. Том приликом он се залаже за заштиту рада и трошкова издавача али и за заштиту аутора од сакаћења њихових дела.²²⁷

Из XVI века познат је спис правничког учењака Лагоса, у којима се он жали на неовлашћено објављивање и издавање његових делом погрешно записаних, а делом преправљених предавања. Лагус је издејствовао да Универзитет у Лајдену, где је предавао, у свој статут унесе одредбу о заштити професора од неовлашћеног објављивања њихових предавања.²²⁸

Данашње савремено ауторско право предвиђа да се специфични односи између издавача и аутора уређују издавачким уговором као врстом ауторског уговора, који се разликује од класичних уговора облигационог права²²⁹.

У модерној теорији ауторског права и упоредном законодавству не постоји сагласност о појму и правној природи издавачког уговора, али постоје одређене карактеристике које су општеприхваћене за ову врсту ауторског уговора.²³⁰ Разлог за нејединствено дефинисање у теорији и упоредном законодавству лежи у различитом дефинисању елемената неопходних за настанак издавачког уговора.

У том контексту наводимо дефиниције из Закона појединих земаља.

Италијански Закон о ауторском праву који је донет 1941. године дефинише издавачки уговор као уговор којим аутор издавачу уступа вршење права објављивања путем штампе за рачун и о трошку издавача.²³¹

²²⁷ Gieseke L.: *Die geschichtliche Entwicklung des deutschen Urheberrechts*, Goettinger Rechtswissenschaftliche Studien, 1957, стр. 39.

²²⁸ Ulmer, E.: *Urheber-und Verlagsrecht*, Berlin, 1980, стр. 54.

²²⁹ Ради лакшег тумачења специфичних односа из издавачког уговора наводимо пример из судске праксе: “Ауторски уговор закључен на меморандуму издавача, потписан од стране аутора а непотписан од стране издавача, производи правно дејство уколико су уговорне стране извршиле у целини или у претежном делу обавезе које из њега настају.

(Рјешење Врховног суда Србије, Гж. 8/02 од 18. априла 2002. године.)

²³⁰ Бранислав Стојановић, *Приручник за ауторско и сродна права*, Београд, Службени гласник, 2008. стр. 38.

²³¹ Италијански закон о ауторском праву 1941. година, члан 118.

Француским законом о ауторском праву из 1957. године, дефинише се издавачки уговор као уговор којим аутор или носиоци ауторских права, извесне творевине духа преносе под одређеним условима на лице звано „издавач“ како би у извесном броју могао умножити или омогућити умножавање ауторског дела под условом да обезбеди њихово објављивање и растурање.²³²

Чехословачким законом из 1965. године дефинише се да аутор издавачким уговором преноси на издавача право издавања књижевног, драмско-музичког или музичког дела, дела ликовне уметности, или фотографског дела, а издавач се обавезује да изда дело о свом трошку да осигура његово стављање у промет и да исплати аутору ауторски хонорар.²³³

Наши теоретичари имају различит став о питању дефиниције издавачког уговора али се слажу да је обавеза аутора у издавачком уговору да на издавача пренесе право објављивања ауторског дела, а обавеза издавача је да поред објављивања ауторског дела исплати аутору или другом носиоцу ауторских права уговорену надокнаду.

Издавачки уговор је сигурно један од најзначајнијих ауторских уговора и закључује се поводом искоришћавања књижевних, научних, драмских и музичких дела, односно свих оних дела који се умножавају штампањем и објављивањем у облику књига, брошура, новина и сл. Овај уговор се закључује између аутора дела (или другог носиоца ауторског права)²³⁴ са једне стране и издавача, са друге стране. Уговором се преноси право на умножавање ауторског дела и право на стављање у промет тако умножених примерака. Рукопис или други оригинални примерак ауторског дела који аутор преда издавачу, остаје у својини аутора, осим цртежа, чланака и других прилога у новинама. Овај уговор спада у искључиве ауторске уговоре јер за време важења издавачког уговора, аутор не може своје право објављивања ауторског дела уступити трећем лицу осим ако се дело не издаје на неком другом језику, а основним уговором то није предвиђено.

²³² Француски закон о ауторском праву из 1957. године, члан 48.

²³³ Чехословачки закон о ауторском праву из 1965. године, члан 24.

²³⁴ Поставља се значајно питање ко све може бити аутор? Да ли само физичко лице или физичко и правно лице? Закони појединих земаља признају у одређеном домену ауторско право и правним лицима. Наш Закон о заштити ауторских права из 1946. године признавао је држави ауторско право у вези са књижевним и уметничким народним творевинама, али касније донети закони таква решења нису прихватили. Сви касније донети закони предвиђају да аутор дела може бити само физичко лице, што је у судској пракси апсолутно прихваћено. Такав став за сада заступа и већина законодавстава у свету. Али закон осим аутора као носиоца ауторског права предвиђа и носиоца ауторског права. Као носиоци ауторског права могу се појавити поред физичких лица и правна лица.

Издавачки уговор је таква форма уговора²³⁵ којом се омогућава искоришћавање творевине људског духа и ума, стављањем на располагање читавом друштву интелектуалних добара из области науке, књижевности и других облика стваралаштва које је могуће штампањем, односно умножавањем објавити.

Појам штампања није сасвим прецизан, подложен је циљном тумачењу у светлу технолошког развоја у области умножавања ауторских дела. Сасвим је извесно да умножавање књижевних дела, отискивањем боје са оловног слога на хартију јесте штампање, јер се историјски појам штампе везује управо за овај технички поступак. Данас је овај поступак већ увелико превазиђен и замењен економичнијим и модернијим техникама као што су: тзв. офсет штампа, дигитална штампа; као и техника фотокопирања; и коначно, техника тзв. ласерске штампе. Та чињеница налаже да ауторскоправни појам штампања обухвати све познате и уобичајене техничке поступке умножавања текста. У упоредном праву је неспорно да се говорећи о тексту мисли не само на књижевност (укључујући и научна дела), већ и на графички запис музичког и кореографског дела. У том смислу издавачки уговор се сасвим извесно односи на књижевна и музичка дела која се умножавају штампањем. Исто важи и за картографска дела и дела ликовне уметности, под условом да се умножавају техником која се може подвести под описани појам „штампања“. Супротно је у немачком праву где се умножавање дела ликовне уметности не може обухватити издавачким уговором јер се издавачки уговор односи само на књижевна и музичка дела која се умножавају штампањем (члан 1. Закона о издавачком праву који уз мање измене важи од 1901. године).²³⁶

²³⁵ Из судске праксе издвајамо: „Уговор о издавању ауторског дела мора бити склопљен у писменој форми и садржавати сајразум сајранака о предмету и висини хонорара. Такав уговор не може се једносјрано раскинути.“ Решење Врховног суда Југославије, Рев.2323/65 од 9. новембра 1965, Збирка судских одлука, књ. X, св. 3, одл. бр. 286, стр. 22–24).

Кад је уговор закључен јројивно законском јрипису, она се смјира незаконитим и као такав је ајсолутно нишјаван, ја не јроизводи јравно дејсјиво од моментја закључења. Пресудом се само констјајује јостјојеђе јравно сјање. У таквим случајевима и суд јо службеној дужностји води рачуна о дозвољеностји расјолајања сјранака и неће јружитји зашјитју уговора који је у сујројностји са јринудним јројисима. (Врховни суд Србије, Гж.86/78, Билтен Округног суда у Београду, бр. 7–8/1979.)

Према одредби члана 56. Закона о ауторском јраву, ауторски уговори се закључују у писменом облику и ауторски уговор који није закључен у овом облику не јроизводи јравно дејсјиво, ако овим законом није друјачије одређено.

Писмени облик је обавезан и за новацију таквог уговора. Уговор о објављивању чланка у новинама, часојисима и др. јериодичној шјтамји не мора бити закључен у писменом облику. (Одлука Врховног суда Србије, Гж. 144/82, Информације Округног суда у Београду, број .1/1982, стр.12).

²³⁶ Stojanović M., *Izdavački ugovor*, Beograd, 1967. стр. 211.

Без обзира на то што је код нас у свакодневном говору уобичајено да се умножавање и стављање у промет музичких дела, односно филмских дела на носачу звука, односно носачу слике такође назива „издавањем“, то није предмет издавачког уговора у смислу ауторског права, јер се односна техника умножавања не сматра „штампањем“. Занимљиво је питање да ли се умножавање књижевних дела у Брајевом писму сматра штампањем у смислу ауторског права. Ово питање се поставља јер тај запис није графички већ је тродимензионалан, нити је подобан да буде перципиран чулом додира. Циљно тумачење дефиниције издавачког уговора налаже да се у овом случају направи изузетак од изложеног тумачења појма „штампањем“, те да се умножавање књижевних дела у Брајевом писму обухвати тим појмом.²³⁷

Јасно је да из наведеног произлази да је издавачки уговор само један облик искоришћавања интелектуалних творевина, и то оних које је могуће објавити штампањем односно умножавањем. Коришћење осталих ауторских дела представља основ других привредних делатности (остварује се путем других видова ауторских уговора као што су: уговор о приказивању или уговор о извођењу).²³⁸

Правни посао издавања дела предвиђен је и нормиран Законом. На међународном плану као што је наглашено право о делу рада ауторства је заштићено Бернском конвенцијом о заштити књижевних и уметничких дела (1886).²³⁹

Издавачким уговором аутор, односно други носилац ауторског права уступа, односно преноси на издавача право на умножавање дела штампањем, и на стављање у промет тако умножених примерака дела, а издавач се обавезује да дело умножи и стави примерке у промет, као и да за то плати накнаду, ако је уговорена аутору, односно другом носиоцу ауторског права, а ако ауторско дело није објављено уговором се издавачу даје дозвола за објављивање дела.²⁴⁰ Из ове законске дефиниције произлази да аутор уступа, а његов правни следбеник уступа или преноси на издавача овлашћење за умножавање дела штампањем и за стављање примерака дела у промет, док се аутор

²³⁷ Ulmer, E., *Urheber-und Verlagsrecht*, Berlin, 1980. стр. 430.

²³⁸ Јован Славнић, *Уговори у привреди*, Нучна књига, Београд, 1979. стр.179.

²³⁹ Према Бернској конвенцији члан 2. став 1. „Израз „уметничка и књижевна дела“ обухвата све творевине из књижевности, научне и уметничке области, без обзира на начин и облик њиховог изражавања, као што су: књиге, брошуре и остали списи; предавања, говори, беседе и друга дела исте природе; драмска или драмско-музичка дела; кореографска и пантомимска дела, музичке композиције с речима или без њих; кинематографска дела са којима су изједначена дела изражена поступком сличним кинематографији; дела из области цртања, сликарства, архитектуре, вајарства, резбарства, литографије, дела из области фотографије с којима су изједначена дела са поступком сличним фотографији, дела примењене уметности; илустрације; географске карте; планови; скице; и пластична дела која се односе на географију топографију, архитектуру или науку“.

²⁴⁰ Закон о ауторским и сродним правима-ЗАСП, члан 73. Став 1. „Службени гласник РС“, бр. 104/09, 99/11 и 119/12.

обавезује да та овлашћења врши и да аутору или његовом правном следбенику плати накнаду, ако је уговорена.²⁴¹

У теорији се на различите начине дефинише издавачки уговор. Једна од тих дефиниција каже „издавачким уговором аутор односно носилац ауторског права преноси на издавача право објављивања књижевног или уметничког дела под одређеним условима док се издавач обавезује да дело за свој рачун умножи и да се стара о његовом растурању.“²⁴²

Овакав појам одређивања уговора о издаваштву разликује се у односу на законску дефиницију јер се њом аутор обавезује да на издавача или другог носиоца ауторских права пренесе право објављивања дела док се по законској дефиницији издавачким уговором даје само дозвола за објављивање дела, уколико ауторско дело пре тога није било објављено.

У преднацрту Грађанског закона Републике Србије издавачки уговор је дефинисан као уговор којим се од стране аутора уступају издавачу права да објави његово дело, али се и обавезује сам аутор да издавачу преда дело припремљено за објављивање, а издавач се обавезује да дело умножи у одређеном броју примерака и да те примерке стави у промет.²⁴³

Појам право на објављивање дела с једне стране и појам права на умножавање, и права на стављање примерака дела у промет потребно је тачно одредити и дефинисати како би се и сама дефиниција издавачког уговора могла разумети на прави начин.

Право на објављивање дела је ауторско субјективно, морално право, које се састоји у одлуци аутора да ли ће и у ком облику, и на који начин, дело објавити, приказати или на други начин изложити јавности.²⁴⁴ Закон о ауторским и сродним правима Републике Србије одређује да је објављивање дела само и искључиво право аутора, као и да само аутор има право да одреди на који начин ће се ауторско дело објавити²⁴⁵, а до објављивања дела само аутор може давати обавештења о садржини

²⁴¹ Слободан Марковић, Душан Поповић, И, 2. издање, Београд, 2014, стр. 223; Зоран Миладиновић, *Право интелектуалне својине*, Крагујевац, 2009, стр. 288; Весна Бесаровић, *Интелектуална својина- Индустријска својина и ауторско право*, 5. издање, 2011, стр 334–335.

²⁴² Михаило Стојановић, *Издавачки уговор (законодавство, теорија и пракса)*, Београд, 1967, стр. 7–8.

²⁴³ Преднацрт Грађанског закона Републике Србије радни текст, члан 1012, доступно на адреси [//www.propisi.com/assets/files/gradjanski_zakonik_RS-prednacr.pdf](http://www.propisi.com/assets/files/gradjanski_zakonik_RS-prednacr.pdf). преузето 19. априла 2016.

²⁴⁴ Весна Бесаровић, *Интелектуална својина- Индустријска својина и ауторско право*, 5. издање, 2011. стр. 310.

²⁴⁵ Поводом овог изнетог става наводимо случај из судске праксе: *Кад се ради о искоришћавању ауторског права које закон дозвољава без ауторизације, као што је репродуковање дела примењене уметности, умет индустријске, занатске и кућне радности, у том*

свога дела.²⁴⁶ У теорији постоји схватање да право на објављивање дела подразумева све облике саопштавања дела јавности а један од тих облика садржан је и у праву на коришћење дела, а то значи до поред моралних има и имовинскоправне компоненте у себи.²⁴⁷

Начини објављивања дела могу бити различити и подразумевају у себи све облике саопштавања дела јавности а један од облика може бити издавање дела, односно његово умножавање и стављање примерака дела у промет.²⁴⁸

Логично гледано издавачки уговор је један од облика преноса коришћења ауторских права и као такав требало је да се кроз историју прво развије идеја о ауторском праву па тек онда да се створи форма издавачког уговора и његова правна физиономија. Али, кроз историју није било тако. Трагови овог уговора налазе се још у римском праву, док је ауторско право почело да се развија много касније, тек у XVIII веку. У Енглеској је 1709. године донет први Закон о ауторском праву.²⁴⁹ Британски

случају као и у разним сличним случајевима, и ако се искоришћавање врши без одобрења аутора, аутор има право на правичну накнаду. Основ таквог изражења није накнада штеће, већ тај основ лежи у неураведном и безразложном коришћењу и обојатењу тих претходних лица која користе туђе ауторско право. За такав захтев, за такву накнаду није потребно доказивати ни утврђивати кривицу онога који искоришћава ауторско право. (Савезни врховни суд, Рев. 2585/62).

²⁴⁶ Закон о ауторским и сродним правима-ЗАСП, члан 16. „Службени гласник РС“, бр. 104/09, 99/11 и 119/12, члан 16.

²⁴⁷ Војислав Спасић, *Теорија ауторског права и ауторско право у СФРЈ*, Сарајево, 1969.

²⁴⁸ Јасмина Вукотић, *Право и привреда*, Удружење правника у привреди Србије, Београд, 2016, стр.430.

²⁴⁹ У Енглеској је још 1556. Декретом краљице Марије Тудор основана организација књижара која је окупила лондонске штампаре са циљем да се спречи издавање списа у прилог реформиране вере, па је та организација добила задатак да надзире штампање списа. Licensing Act, што га је донео Парламент 1662. Одржао је на снази надзор штампе и забранио штампање књига без претходне дозволе и уписа у регистар организације. Чланови организације су били према правилима организације дужни поштовати право копије које је произлазило из уписа у регистар. Али будући да за повреде тих права нису биле предвиђене друге санкције осим накнаде доказане штете према правилима common law, Парламенту је 11.01.1709. поднесен предлог да се законом признају споменута права и да се за повреде тих права пропишу строже санкције. Парламент је реаговао применом теорије о књижевном власништву, која се ослања на учење према којим из рада човека произилази његово право власништва, па је 10.04.1710. донео закон који је предвиђао да примерци штампаних књига буду стављени под надзор аутора или носиоца права у трајању наведеном у закону. Тај закон, познат као закон краљице Ане признао је ауторима књига које су већ штампане искључиво право штампања у трајању од 21 године, рачунајући до дана доношења закона, а за књиге које још нису штампане у трајању од 14 година од објаве књиге уз могућност да се, у случају ако аутор надживи тај рок, трајање права аутора продужи за наредних 14 година. Као услов заштите овим зако-

парламент усвојио је овај закон (Copyright Act 1709). Ово је био први такав закон у Краљевини Велика Британија, а први пуноправни статут ауторских права на свету. Овај Закон ступио је на снагу 10. априла 1710. године.

Поред тога што овај закон није уређивао све битне елементе издавачког уговора, права аутора су на неки начин ипак кренула да се развијају и да добијају своје место у законодавству. Овим законом, примера ради, регулисано је да свако ко крши ауторска права аутора и без његове сагласности копира или на било који други начин умножава дело, дужан је да плати један пени по сваком примерку ауторског дела (вид надокнаде и то тако што један део иде аутору, а други део иде круни). То значи да се већ овим законом на неки начин уводи санкција за неовлашћено умножавање ауторског дела. Овим законом уведена је и обавеза достављања примерака дела библиотекама, чиме је омогућен јавни приступ ауторским делима. Намера овог закона била је да подстакне „јавно учење“, што нам говори да је његова сврха ипак имала политички карактер, користи аутора од овог закона биле су ипак споредне.²⁵⁰

У савременом свету издавачки уговор представља правни облик изражавања значајне привредне гране. Зато су сва питања из ове области врло битна, како на подручју националних законодавстава, тако и на нивоу светског законодавства.

Издавачки уговор у себи садржи елементе разних врста уговора и због тога га неки тумаче као уговор о раду, уговор о пуномоћству, а неки чак и као уговор о ортаклуку. Баш из разлога што у себи садржи елементе разних врста уговора, овај уговор треба посматрати као уговор своје врсте (*sui generis*). У правној теорији доста се спори и о томе да ли издавачки уговор мора увек садржати ауторску накнаду или може бити и без ауторске накнаде. Издавачки уговор може бити и без дефинисане ауторске накнаде али смо мишљења да ипак треба да садржи износ ауторске накнаде, јер се тиме унапред на неки начин спречава било какав неспоразум како од стране аутора тако и од стране самих издавача у погледу дефинисања овог износа. Када је у издавачком уговору јасно назначен износ ауторске накнаде онда су дилеме поводом овог питања много ређе.

Тумачећи разне дефиниције издавачког уговора долазимо до закључка да није потребно у правном смислу да разликујемо штампање и умножавање примерака ауторског дела. Правна нејасноћа ових техничких израза као и могућност других облика умножавања и објављивања дела воде ка исправнијем закључивању да је реч о издавању ауторског дела у писменом облику.²⁵¹

ном биле су прописане и формалности: упис наслова књиге у регистар организације књижара и депоновање девет примерака књиге за потреба универзитета и књижара.

²⁵⁰ У вези са овим законом детаљније на: [//www.historyofinformation.com/expanded.php?id=3389](http://www.historyofinformation.com/expanded.php?id=3389).

²⁵¹ В. Капор, С. Цанић, *Уговори робној промету*, Универзитет Привредна Академија, Правни факултет, Нови Сад, 2007, стр. 451.

Одредба стављања примерака дела у промет може се сматрати спорнијом, јер сам издавач не мора вршити и продају ауторског дела већ за то може бити задужен неки други субјект, тако да растурање или продаја, односно дистрибуција умножених примерака може бити предмет и неког другог уговора, а не издавачког уговора.

Дејство уговора траје док уговорени тираж дела не буде исцрпљен. За то време аутор не сме поверити објављивање дела другом издавачу, јер је уступање права на основу издавачког уговора искључиво, ако није друкчије уговорено.²⁵²

Посебно је важно правити разлику између издавачког уговора и уговора о превођењу дела. Уговор о превођењу дела је друга врста ауторског уговора и не треба га мешати са издавачким уговором. У наставку излагања детаљније ћемо обрадити ову разлику.

Издавачи представљају привредна друштва. Привредно друштво је правно лице које обавља делатност у циљу стицања добити.²⁵³ Привредно друштво се оснива оснивачкијм актом а могу га основати правна и/или физичка лица ради обављања делатности (у циљу стицања добити).

Привредно друштво оснива се на неодређено време, ако у оснивачком акту није одређено да друштво траје до одређеног времена, наступања одређеног догађаја или постизања одређеног циља.²⁵⁴ Привредно друштво може обављати све законом дозвољене делатности. Делатности за које је посебним законом прописано да се обављају у одређеној првој форми друштва, немогу се обављати у другој правној форми друштва.²⁵⁵ Седиште привредног друштва одређује се оснивачким актом и региструје се у складу са законом којим се уређује регистрација привредних субјеката.²⁵⁶

Како бисмо разумели издавачки уговор, потребно је да прво објаснимо издавачку делатност. Она је самостална привредна делатност која има посебан друштвени интерес. Издавачку делатност могу да прате и да се врше уз њу и неке друге делатности, на пример штампарска. Примера ради, код нас је ЈП Службени гласник издавачка кућа која се поред издавачке делатности бави и услугом штампе. У свом оквиру овај издавач има и штампарију која штампа издања и за друге издавачке куће.

Издавачка делатност проистиче из ауторског права које у свом имовинскоправном смислу обухвата пренос и коришћење тих права на издавача. Објављивањем ауторског дела аутор остварује имовинску корист али и издавач штампањем, односно

²⁵² Владимир Тодоровић, Ратомир М. Слијепчевић, *Привредно право*, приручник за полагање правосудног испита, Пројурис, Београд, 2012. стр.196.

²⁵³ Закон о привредним друштвима Службени гласник РС бр., 36/11,99/11.86/14,- др.закон и 5/2015, члан 2.

²⁵⁴ Исто, члан 4.

²⁵⁵ Исто,члан 5.

²⁵⁶ Исто, члан 16

умножавањем ауторског дела. Тиме се задовољавају имовински интереси и аутора и издавача. Објављивањем ауторског дела задовољавају се имовински интереси аутора (материјални, аутор добија накнаду), и његови морални интереси (правом да буде признат, правом да буде означен на делу као његов творац, правом да се успротиви било каквом скрнављењу дела или другом мењању дела, правом да се успротиви било каквом коришћењу дела која би нарушила његову част и углед).

Издавањем књижевних, научних, културних и других дела која су од националног значаја издавачка делатност омогућава доступност тих дела целом друштву и у све већој мери. Управо захваљујући издавачкој делатности може се говорити о јединственом интелектуалном благу човечанства.

Ауторско дело је издато кад су примерци дела пуштени у промет од стране аутора, односно лица које је он овластио, у броју који, имајући на уму врсту и природу дела, може да задовољи потребе јавности.²⁵⁷

Анализом наведеног долазимо до закључка да је издавачки уговор двострани теретни уговор.²⁵⁸ Због тога се на издавачки уговор примењују одредбе Закона о облигационим односима, ако одредбама Закона о ауторском и сродним правима није нешто друго одређено.

4.2. Издавачки уговор у нашем праву

Српско удружење издавача и књижара, као једно од највећих удружења у нашој земљи, поводом објаве Нацрта закона о издавачкој делатности (ни данас још није усвојен) огласило се негативним ставом према овом нацрту и захтевало хитне измене појединих одредаба.

Доношење новог Закона о издаваштву је неопходно, али је мишљење овог удружења да у изради тог закона морају бити укључени сви важни друштвени чиниоци како би закон донет на тај начин могао да се успешно примењује и да одговоре на горућа питања у области издаваштва.

²⁵⁷ Закон о ауторском и сродном праву Републике Србије, члан 7.

²⁵⁸ У прилог овом закључку наводимо судску праксу: *На издавачки уговор, који представља двострани теретни уговор, у смислу одредби члана 65. став 2. Закона о ауторском и сродним правима, примењују се одредбе Закона о облигационим односима, конкретно одредаба члана 124. до 132. овог закона, којима су регулисана права и обавезе уговорних странака у случају неиспуњења обавеза. Због неиспуњења обавезе плаћања уговореној хонорара, издавачки уговор је раскинут у смислу члана 127. Закона о облигационим односима, а ишужени је обавезан на накнаду иште у смислу члана 132. став 1. Закона о облигационим односима, с тим да је одлука о камати донета применом члана 277. истог закона.* (Пресуда Врховног суда Србије Гж.104/07 од 8. новембра 2007. године)

Члан 11. поменутог Преднацрта закона о издаваштву каже: „Пре објављивања публикације, издавач је дужан да са ауторима који учествују у изради публикације (аутор, ималац ауторског права, уредник, преводац, приређивач, редактор, рецензент, лектор, коректор, ликовни и технички уредник, и други) уговором уреди међусобна права и обавезе, укључујући обавезу накнаде за коришћење ауторског дела.“

Ова дефиниција из нацрта закона код наше издавачке јавности наишла је на критике јер је њом дат широк круг лица која се сматрају ауторима. Сагласни смо са овим мишљењем као и са ставом издавачког удружења да преднацртом закона о издаваштву треба да буде дефинисано да ли је уговор о издаваштву обавезан ако су у питању лица која су у радном односу код издавача. Оно што је поред низа других питања вредно напоменути јесте да нови закон о издаваштву мора узети у обзир развој нових технологија који у великој мери отежава тумачење издавачких права.²⁵⁹

Да би наша земља доживела бржи друштвени и привредни раст, у великој мери неопходно је стимулисати све облике стваралаштва. Како би се то постигло, наша земља већ годинама врши поступак кодификације правних правила из ове области. Кроз ове законске облике кодификација, у пуној мери до изражаја треба да дођу уставна начела, принципи нашег друштва, а нарочито заштита аутора, тј. ствараоца као појединца.

У правној теорији је доста тешко разграничити поједине врсте издавачких уговора. Са прихватањем најширих одредаба и становишта о појединим врстама ауторских уговора врши се боља заштита аутора као стваралаца. Ова констатација може се потврдити анализом издавачког уговора код нас.

У издавачком уговору стваралац се појављује у правном односу са привредном организацијом, и већ у старту је тај однос неравноправан. Ако жели да оствари своја ауторска права, аутор у већини случајева мора да прихвати услове и предлоге привредне организације. Зашто? Одговор је врло јасан. У самом старту аутор је економски доста слабија страна. Економска неравноправност аутора у односу на привредну организацију најефикасније се отклања императивним заштитним одредбама о допуштеној и недопуштеној садржини уговора.²⁶⁰

Наша земља је једна од земаља у транзицији која без обзира на све тешкоће покушава да прати међународне конвенције и спада у круг држава које најактивније учествују у изради међународних конвенција којима се регулише заштита стваралаштва. А оно што је специфично, и што се да уочити анализом међународних конвенција о

²⁵⁹ Члан 16. Преднацрта закона о издаваштву наводи да свака публикација која се ставља у промет мора садржати СІР, из чега произлази да свака публикација мора да има СІР. Тиме би свакако дошло до непотребних административних трошкова.

²⁶⁰ В. Капор, С. Цанић, *Уговори робној промети*, Универзитет Привредна Академија, Правни факултет, Нови Сад, 2007, стр. 453.

заштити стваралаштва јесте да се првенствено водило рачуна о заштити развијених земаља, а потребе неразвијених земаља стављене су нажалост у други план.

У пословној пракси није необично да се издавачки уговор изради као типски уговор, а најбоље је да неколико типских уговора израде удружења издавача у договору са удружењем аутора.

У нашем праву не постоји посебна грана права која би се бавила издаваштвом. Код нас се полази од чињенице да деривативно право издавача не може бити шире од ауторских имовинских овлашћења која се путем издавачког уговора преносе на издавача. Постоји ситуација и једино супротстављено мишљење од овог правила када издавач може да се супротстави умножавању ауторског дела и стављању примерака ауторског дела у промет, а то је адаптација односно прерада дела за које је издавач овлашћен да изда. Ово произлази из чињенице да је издавач стекао искључиво право на издавање изворног дела. Сада долазимо до новог питања а то је да ли издавач може да се супротстави и другом лицу које издаје превод истог књижевног дела? Наш законодавац је то решио, јер у нашем закону је превод дела засебно дело у односу на изворно дело, тако да издавач дела не стиче и право на издавање превода (осим у случајевима када је то право изричито наглашено у издавачком уговору)²⁶¹. О овом питању више детаља наводимо у делу дисертације о „специфичним“ правима из издавачког уговора.

У нашем правном систему не искључује се могућност издавача да издавачким уговором и новим клаузулама у издавачком уговору изврши заштиту својих права издавања и заштити свој интерес од интереса конкуренције. У неким ситуацијама не може се искључити ни могућност да се издавач позива на обавезу аутора дела да поступа часно и поштено, тј. савесно. Примера ради, ако је издавач прибавио од аутора дела искључиво овлашћење да изда роман у виду засебне књиге, а аутор потом уступи другоме да изда исти роман у новинским наставцима, постоји основ да се такав гест аутора дела тумачи као повреда обавезе поступања у складу са начелом савесности и поштења коју он има са првим издавачем. Уступањем дела другом издавачу аутор дела директно утиче на економску исплативост дела које штампа први издавач и тиме ствара нелојалну конкуренцију на тржишту и поред тога што се предметна ограничења међу овом двојицом издавача ипак разликују.

Прибављањем овлашћења да умножи ауторско дело издавач је свестан трошкова које му то овлашћење доноси. У том смислу обавеза издавача је да изврши умножавање предметног дела штампањем у складу са издавачким уговором, али и владајућим

²⁶¹ Издавачки уговори се сврставају у искључиве уговоре што значи да аутор своје право умножавања ауторског дела не може истовремено да уступи трећем лицу. Међутим, ово ограничење не важи да аутор закључи други издавачки уговор којим се не наноси штета првом издавачу, а предмет уговора је превод и објављивање дела за друго језичко подручје, под условом да не постоји другачији договор са првим издавачем.

обичајима у издавачкој бранши, што подразумева, пре свега, да о свом трошку и у сопственој организацији обезбеди материјал (папир) за штампу, одговарајући квалитет штампе као и квалитет повеза (много већи трошкови издавача су ако се ради тврди или кожни повез од брошираног). О овим и другим овлашћењима издавача из издавачког уговора више ћемо говорити у поглављу о правима и обавезама из издавачког уговора.

Из наведеног закључујемо да издавачки уговор као двострани правни посао захтева учешће две уговорене стране при његовом закључивању: аутора, тј. носилаца ауторских права и издавача. Најчешће издавачки уговор закључује аутор, тј. лице које је он овластио или му уступио ауторска права, односно наследник аутора после његове смрти, лице које је на основу законских одредаба стекло својство наследника.

За закључивање издавачког уговора код ауторског дела, које је настало на основу коауторског рада, неопходна је сагласност свих коаутора дела.

За дела настала у радном односу издавачки уговор закључује послодавац као носилац ауторског права насталих дела у радном односу.

Постоји могућност закључивања издавачког уговора и преко заступника, тј. пуномоћника аутора на основу пуномоћја које је аутор дао заступнику (пуномоћнику), али само за она дела и у граници овлашћења које је дао аутор дела.

Као што смо већ поменули у издавачком уговору се на једној страни налази аутор, односно носилац ауторских права, а на другој страни је издавач, односно корисник који уговором остварује овлашћења да дело умножи и дистрибуира. Носилаца ауторских права може да буде више што је и разумљиво узимајући у обзир изворност настанка ауторског дела, број стваралаца дела (аутори, коаутори, изведени аутори или лица на која су по неком основу пренета ауторска права), као и обим ауторских овлашћења.²⁶² Друга страна је издавач и у његовој улози могу се појавити правна лица издавачке делатности, као и факултети, институти, академије, организације у чију делатност спада и издавачка делатност и физичка лица која се баве издавачком делатношћу.

Аутори као и њихови правни наследници имају могућност избора издавачке куће у којој желе да објаве своје ауторско дело, уколико нису условљени нечим другим.

4.3. Врсте издавачког уговора

Како у нашој, тако и у иностраној правној теорији и пословној пракси скоро да није могуће набројати све врсте издавачких уговора.

Издавачки уговор није једини уговор на основу кога аутор преноси права искоришћавања свога дела на другога, у нашем позитивном праву. Осим издавачког уговора, разликујемо: уговор о приказивању, уговор о извођењу, уговор о

²⁶² Самарцић М., „Издавачки уговор“, *Правни животић*, бр. 11–12, 1993, стр. 1693.

кинематографском делу, уговор о емитовању дела преко радија и телевизије, уговор о уступању права на превођење, уговор о приређивању и друге.

Од ауторских уговора и њима сличних издавачки уговор се разликује по томе што објављивање ауторског дела остварују специјализоване привредне организације, односно, издавачке куће које штампањем дела, односно умножавањем врше искоришћавање ауторског дела.

Обично се у правној теорији разликује „прави и неправи“ издавачки уговор. „Прави“ издавачки уговор је пренос у потпуности или делимично ауторских права са аутора на издавача.

„Неправи“ издавачки уговор се закључује за потребе објављивања дела које није ауторски заштићено. Ауторско дело из више разлога може бити ауторско незаштићено дело. Један од тих разлога јесте да таква заштита није могућа због природе дела, а може се десити и да је рок дела протекао, односно да је истекла ауторскоправна заштита (када издавач закључи уговор са наследником аутора који је преминуо пре седамдесет година. Такав уговор производи правно дејство према странкама, али не и према трећим лицима).²⁶³

Један од битних елемената издавачког уговора је пренос вршења ауторског права. И ако нема овај елемент, „неправи“ издавачки уговор се појављује у пракси и производи дејства између издавача и аутора, а због наведеног недостатка не производи правне последице према трећим лицима које се заснивају на заштити ауторског уговора.

Разлика издавачких уговора може бити и *по начину реџулисања предаје* ауторског рукописа, то јест, дужине рока у којем је аутор обавезан да преда рукопис издавачкој кући или другом привредном субјекту са којим склапа издавачки уговор. На основу ове чињенице, разликујемо издавачки уговор у ужем смислу код кога се аутор обавезује да одмах по закључивању издавачког уговора преда рукопис издавачу, од уговора о поруџбини дела, где аутор тек после потписивања издавачког уговора добија обавезу да наручено дело напише.²⁶⁴ На основу оваквог уговора аутор се обавезује, да „наручено дело“ изрази, напише у договореном обиму, облику и преда уговореном року.

Уговор о поруџбини дела треба разликовати од *уговора о свим будућим делима* једног аутора. Овакви уговори о свим будућим делима поништавају се у појединим земљама, јер предмет уговора није одређен (француска судска пракса). У земљама англосаксонског права ови уговори имају велики значај и врло често се примењују у пракси. Правна теорија сматра да је за пуноважност овакве врсте уговора потребно временско ограничење. Према другој теорији и схватању, овај уговор треба да буде

²⁶³ Самарџић М., „Издавачки уговор“, *Правни животи*, бр. 11–12, 1993, стр. 1691.

²⁶⁴ Славко Царић, Мирослав Витез, Вук Раичевић, Јанко П. Веселиновић, *Привредно право*, Универзитет Привредна Академија, Нови Сад, 2011, стр. 246.

ништаван јер се сматра да је у супротности са принципима личне слободе аутора и добрим обичајима, и да представља израз економске експлоатације аутора. Насупрот овим ставовима у Енглеској и Сједињеним Америчким Државама овакви уговори су пуноважни, а правна литература нема никакве примедбе на њих. У нашем позитивном праву овакав уговор је забрањен.²⁶⁵

У нашој пракси појављују се *уговори о сабраним делима* иако наше позитивно право није регулисало ово питање. У Немачком закону о ауторском праву прихваћено је схватање по којем издавач нема овлашћење да издаје сабрана дела иако је појединачно објављивао дела истог аутора. Исто схватање важи и за француску судску праксу.

На основу начела *одређивања ауторској хонорара*, постоје различите врсте ауторских уговора у оквиру издавачке делатности. Ако аутор склопи такав уговор у коме је регулисано да се тек део хонорара добије када се објављено дело распрода, онда је јасно да тај уговор има елементе ортаклука (ортачког учешћа у пословном неуспеху). Наше законодавство овакав вид уговарања допушта само делимично. Издавач је дужан да аутору плати део хонорара, без обзира на број продатих примерака, јер, у супротном уговор ће бити ништаван. Овај такозвани, ортачкоиздавачки уговор у правној теорији често изазива како позитивне тако и негативне реакције.

Лиценци издавачки уговор даје право првом издавачу да уступи издавање дела другом издавачу.²⁶⁶

Посебну врсту издавачког уговора представљају „мали издавачки уговори“, који се односе на објављивање новинских чланака.

У пракси се дешава (ако занемаримо ситуацију да је уредник дела запослен у издавачкој кући која објављује ауторско дело) доста компликованих случајева тумачења издавачког уговора ако је уредник лице коме издавач уступа своја овлашћења. Примера ради: „...познати научник уређује одређени алманах који издаје једна издавачка кућа у виду периодике или збирке. У том случају издавач склапа уговор са уредником који има карактер тзв. уредничког уговора. Тај уговор може имати карактер издавачког уговора под условом да издавач преузме обавезу да збирка издаје у своје име и за свој рачун. Ограничавајући се само на случај када је уреднички уговор и истовремено издавачки уговор, однос између аутора појединих ауторских дела која сачињавају прилоге у збирци с једне стране, и издавача збирке с друге стране, значајно се компликују јер се између њих јавља уредник као аутор збирке као целине. У том случају уредник је пуномоћник издавача с тим да су његова пуномоћничка овлашћења прецизирана у уредничком уговору. Тада аутори појединих прилога закључују издавачки уговор са издавачем посредством уредника као

²⁶⁵ В. Капор, С. Цанић, *Уговори робној промету*, Универзитет Привредна академија – Правни факултет, Нови Сад, 2007, стр. 455.

²⁶⁶ *Исто*, стр. 455.

издавачког заступника. Међутим, у пракси, нарочито у страним часописима, могуће је и да аутори појединих прилога закључују ауторске уговоре са уредником овлашћујући га да прибављена овлашћења пренесе или уступи на издавача. Због сложености ових односа неопходно је да се ови случајеви брижљиво формулишу у писаним издавачким уговорима како би се избегле спорне ситуације”.²⁶⁷

Оно што посебно морамо истаћи као карактеристику издавачког уговора је својство *intuitu personae* (према особи) према коме се подразумевају односи појачаног поверења и сарадње уговорених страна. У том смислу, приликом тумачења одредаба издавачког уговора институт поштења и савесности долази до наглашеног изражаја. Као последица оваквог својства издавачког уговора јавља се и то да смрт, ликвидација, односно стечај издавача овлашћује аутора да раскине издавачки уговор.

Чест случај у економски слабије развијеним земљама је да аутор објављује своје дело за свој рачун и под својим именом при чему је аутор истовремено и издавач и носилац финансијског ризика објављеног дела, тако да можемо закључити да такав правни посао и није издавачки уговор у правом смислу те речи.

4.3.1. Анализа издавачког уговора са страним аутором (носиоцем ауторских права)

Већ смо напоменули да је први Закон о ауторском праву донет код нас 1929. године, а 1930. године Краљевина Југославија је приступила Бернској конвенцији за заштиту књижевних и уметничких дела. Тих година југословенски издавачи, поштујући одредбе поменуте конвенције, приступили су објави дела Хермана Бара, Зејна Греја, Јарослава Хашека, Цона Голсвортија, Карела Чепека, Жила Верна, Цека Лондона, Емила Золе, Лава Толстоја и других (око педесет познатих дела страних аутора).²⁶⁸ Правни однос који настаје објављивањем дела страних аутора спада у домен међународног приватног права. Ради подсећања наводимо да међународно приватно право спада у домен унутрашњег права и као такво мора бити у складу са уставом. Отуда се међународна приватна права и разликују међу државама. Извори ове правне гране потичу из унутрашњег права (колизија и материјална правила) и међународних уговора које је држава ратификовала. У претходном излагању навели смо да је наша земље већину међународних уговора у области заштите ауторских права већ ратификовала као један од услова Европске уније за пријем у чланство. Међутим, питање заштите страних аутора је актуелно отуда што је питање извршавања појединих обавеза које су преузете закључивањем издавачког уговора са иностранством још

²⁶⁷ Dworki G.: „An Overview of Collective Administration“ у зборнику Seminar on Collective Administration of Copyrights in Europe, Amsterdam, 1995, стр. 16.

²⁶⁸ Подаци из часописа *Наша књија*, месечни часопис о новим књигама Краљевине Југославије, година I, број 1. Земун, 1929/30.

увек отежано. Циљ закључивања издавачких уговора са страним ауторима је стицање права превођења, објављивања и дистрибуције дела страних аутора.

Ауторска права на објављивање дела страних аутора преносе се закључивањем углавном типских уговора издавачке куће која је у конкретном случају носилац права и литерарног агента или ауторске агенције када су у питању земље Источне Европе. Типски уговори садрже све потребне одредбе осим назива друге уговорене стране, имена аутора и назива дела као и економских услова објављивања дела. Али то никако не сме значити да је понуђени текст непроменљив и да не треба реаговати тамо где се уочи да је наведена одредба у супротности са домаћим прописима. *Назив уговора – contract*, или „*memorandum of agreement*“ (англосаксонско подручје) садржи податке за индивидуализацију уговора, а то је циљ објављивања превода, назив дела у оригиналу и име аутора.

Прембула – у уводном тексту одређују се уговорене стране. Да би издавачки уговор био пуноважан и преузео правна дејства услов је да стране у издавачком уговору буду правно и пословно способне. Ова својства странака просуђују се према законодавству земље чији је држављанин физичко лице а за правна лица меродавно је право земље где се налази његово стварно седиште или где је основано. Друга страна је привредна организација (обично издавачка кућа) којој је републички закон о издавачкој делатности признао право вршења издавачке делатности. Тако на пример, према Закону о издавачкој делатности²⁶⁹ аутори имају право да издају своја дела, што значи да и преводилац ауторског дела страног држављанина као аутор превода може бити издавач тог дела. Закон о издавачкој делатности Републике Хрватске каже да само аутор оригиналног дела може издати своје дело.

Предмет уговора је уступање права на превођење и објављивање дела страног аутора. По правилу име аутора и назив дела наводе се и на овом месту. Ако се дело преводи са већ постојећег превода на други језик а не са оригинала онда се постојећи превод сматра називом оригинала у конкретном случају. Ако се у време закључивања издавачког уговора већ зна ко ће дело преводити, а може се десити да превод већ буде и завршен, било би исправно навести и име преводиоца (у нашој пракси то се у последње време примењује). Уколико се то зна издавач се обавезује да ће превод бити урађен *lege artis* (по правилима струке).

Носилац ауторског права уступа издавачу експлицитна или неексплицитна права (лиценцу) која у оба случаја могу бити ограничена временски и просторно. Сва ограничења морају бити назначена у издавачком уговору. Неограничено трајање уступљених права значило би да је издавач право стекао за цео рок трајања ауторскоправне заштите. У пракси странке се најчешће опредељују за рок трајања издавачког уговора који није краћи од 5 нити дужи од 15 година. Трајање се понекад

²⁶⁹ „Службени гласник“, број 16/80.

ограничава и индиректно тако што се фиксира максимални број издања, доштампавања или копија које издавач има право да изради.

Ако физичко или правно лице које закључује уговор унапред зна да неће бити у могућности да непосредно врши права стечена издавачким уговором, већ да за то мора ангажовати друго лице, уговор би могао да садржи и одредбу да је носилац ауторских права сагласан са даљим уступањем права. У противном, накнадно тражење сагласности може бити ризично јер носилац права ту сагласност може и да одбије. Овде је реч о једној од специфичности издавачког уговора која га издваја од осталих уговора облигационог права.

Лични карактер овог уговора и узајамно поверење аутора и издавача још више долазе до изражаја код издавачких уговора са иностранством.

Ако ауторско дело садржи поред текста и додатни материјал (илустрације), а носилац права из издавачког уговора није овлашћен да да сагласност и на тај материјал, у уговор би требало унети клаузулу о томе ко је овлашћен да преговара о условима под којим ће се добити и та права. У пракси поводом овог случаја често долази до додатних компликација ако се ово питање не реши на време. По правилу носилац права из уговора је најподобнији за успостављање контакта са носиоцем права за додатни материјал јер је то већ једном учињено приликом припремања свог дела.

У погледу права дистрибуирања и продаје дела право може да буде дато за цео свет или изврстан број држава или за само једну државу. У пракси је територијални аспект повезан са језичким па је с тим у вези важно знати да ли издавач стиче право за целокупно потенцијално тржиште где се тај језик говори или само за део тог тржишта. Овде се проблем јавља нпр. у англосаксонском језичком подручју, али обично потешкоћа нема да се код језика мале употребе од носиоца права стекну и ексклузивна права без географског ограничења, која омогућавају издавачу да продаје издање по читавом свету.

У складу са општеприхваћеним принципом стриктног тумачења преузетих права, носилац права задржава сва права која није изричито пренео уговором. Поред главних права, права превођења и објављивања дела, издавачки уговор са иностранством садржи и одредбе о супсидијарним правима (цепно издање, издавање у оквиру сабраних или изабраних дела, скраћено издање) која могу бити бројна и нека не могу бити регулисана издавачким уговором у време његовог закључивања јер технички прогрес може довести до нових могућности коришћења дела.

Већина свих издавачких уговора склопљених са страним ауторима садржи одредбе којима су регулисане одговорности носиоца права за правоваљаност уговора и ослобађају издавача одговорности према трећим лицима у случају када је ауторско дело страног аутора употребљено у оквирима одређеним уговором.

Дужност аутора, односно носиоца ауторских права је да гарантује издавачу право које му је уступио издавачким уговором. Издавач у том смислу има право на

мирно и несметано коришћење права које је стекао уговором, па отуда и обавеза аутора да брани издавача од неоснованог напада трећих лица (рецимо од плагијата). Истовремено, одредбе о пренетим правима која су гарантована уговором обавезују и аутора односно другог носиоца ауторских права да се уздржи од сопствених радњи узнемиравања издавача.

Услов за даље развијање сарадње између наших издавачких кућа и страних аутора (носиоца ауторског права) свакако представља и део уговора у коме се регулише начин исплате ауторског хонорара. По правилу, издавачки уговор са страним аутором закључује се уз накнаду. Веома су ретки издавачи који могу да се похвале издавачком срећом да права објављивања дела страног аутора стекну бесплатно. То се код дела белетристике скоро не може догодити, док те шансе постоје у научним и стручним делима уколико се објављују у малом тиражу. С обзиром на то да највећи број спорова настаје управо у погледу непоштовања одредаба о плаћању веома је важно да износ, начин плаћања и процедура исплате буду јасно и прецизно дефинисани у издавачком уговору. Анализом издавачких уговора са иностранством може се говорити о следећим моделима плаћања: А) утврђивањем фиксне суме ауторског хонорара која се исплаћује одмах након потписивања издавачког уговора. Ово је веома строг начин одређивања ауторске накнаде и појављује се у оним случајевима када страни аутор (носилац ауторских права) није сигуран у „бонитет“ нашег издавача као и могућност плаћања ауторског хонорара у ратама или након објављивања дела и продаје примерака; Б) овај исти начин утврђивања висине ауторске накнаде у фиксном износу има и другу варијанту плаћања у неколико рата везано за одређене моменте израде дела (прва рата након потписивања издавачког уговора, друга рата по изласку дела из штампе и сл.). Прва рата која обично представља и неповратни износ за случај да дело не буде објављено, у највећем броју случајева је и услов ступања издавачког уговора на снагу; В) утврђивање ауторске накнаде може бити и на основу висине тиража дела. Тако се одређује колико ће издавач доувати на име ауторског хонорара за тираж од 500, 3.000 или 8.000 примерака; Г) у издавачким уговорима може се висина ауторског хонорара одредити и на основу процента од малопродајне цене. Овај проценат може се везати и обрачунавати на кварталном нивоу у зависности од броја продатих примерака ауторског дела, а може бити фиксни или варијабилни (процентна скала) и висина процента зависи од броја продатих примерака ауторског дела.²⁷⁰ Сви ови износи могу бити изражени у бруто или нето износу а терет плаћања

²⁷⁰ Арсић Миодраг, *Карактеристике издавачких уговора са иностранством*, Ауторско право издавача, Symposium, 1983, стр. 190.

пореза²⁷¹ сноси аутор, односно носилац ауторских права. Аутори могу бити и страни држављани.

Према мишљењу Министарства рада и социјалне политике бр. 011-00-276/2004-07 од 3. априла 2008. о обавезном пензијском и инвалидском осигурању страних држављана који обављају уговорене послове требало би имати у виду приликом исплате ауторских хонорара следеће:

1. Ако постоји потписан уговор о избегавању двоструког опорезивања између Србије и државе којој припадају:

- потребно је да аутор достави потврду о резидентности од његове матичне државе,
- да је стварни власник прихода (потписан ауторски уговор са дефинисаним износом),
- да има отворен нерезидентни рачун у Србији.

2. Ако не постоји потписан уговор:

- порези се плаћају као за незапослена лица,
- исплата иде на нерезидентни рачун,
- потребна је копија пасоша са ископираном пријавом боравка.

Уколико аутор – страни држављанин – заснује радни однос у Србији са резидентном фирмом по нашим прописима, а има отворен нерезидентни рачун, плаћање се врши као према домаћем запосленом лицу.

Ако је боравак аутора у Србији дужи од пола године могуће је отворити резидентни рачун у пословној банци те се он онда третира као домаће физичко лице.

За разлику од домаћих издавачких уговора, издавачки уговори са страним аутором (носиоцем ауторских права) углавном по правилу садрже веома детаљне одредбе о обавези дистрибуирања одштампаних издања ауторског дела. Обавеза издавача је да дело растура, дистрибуира на такав начин да се оно налази непрекидно (док траје тираж уговореног издања) у продаји. Издавач је дужан да осигура најширу могућу продају преко ланца књижара који постоје на одређеној територији. Ова заинтересованост страног носиоца ауторских права иде дотле да са издавачем може постићи посебан споразум о сарадњи на овом плану који може укључивати финансијске моменте и води чак до фазе производње примерака ауторског дела. Овакав вид сарадње може

²⁷¹ Феномен међународног правног двоструког опорезивања ауторских накнада може да настане када две државе по основу ових накнада опорезују аутора истим или суштински сличним порезима за исти период. Овај феномен дестимулативно утиче на ауторе а тиме и на трансфер ауторских права, као и на међународне односе у области културе, уметности а и на међународне сарадње и развој. Циљ свих земаља је да се елиминише овај проблем који представља пореску баријеру и то како путем унилатералних мера, које су предвиђене у интерним законима, тако и путем закључивања билатералних споразума и уговора о избегавању двоструког опорезивања.

понекад да доведе у питање и саму природу издавачког уговора који може прерасти у уговор о копродукцији.

Издавач је дужан да дело објави у уговореном року и непоштовање ове одредбе и у издавачким уговорима са страним аутором (носиоцем ауторског права) може бити услов за раскидање издавачког уговора, а аутор може захтевати надокнаду због неизвршења уговора.

Нема издавачког уговора који не садржи одредбе да уручи обавезне примерке носиоцу ауторских права. Овај број варира како у домаћим издавачким уговорима тако и у издавачким уговорима са страним аутором. Можемо рећи да пракса показује да тај број није мањи од 2 нити већи од 20 примерака.

Обавеза обезбеђења квалитетног превода ауторског дела подразумева да код појединих ауторских дела приликом превода није довољно обезбедити само прецизан и јасан превод већ он мора поседовати и одређене литералне квалитете. Да би се постигли ови захтеви понекад је неопходно извршити и извесне измене оригиналног текста. Зато се у издавачком уговору са страним ауторима налазе одредбе о допуштености незнатних измена у рукопису само како би се обезбедило што бољи квалитет превода ауторског дела. Притом се мора водити рачуна о моралним правима аутора и очувању интегритета дела. Страни носилац ауторских права понекад инсистира и на уношењу у уговор одредаба о обавези издавача да му достави на увид копију превода пре пуштања дела у штампу.

Карактеристика издавачких уговора са страним аутором (носиоцем ауторских права) јесте да наилазимо на низ одредаба којима се осигурава заштита права аутора оригинала и права преводиоца, да се очувају легитимни интереси уговорених страна и да се обезбеде законске формалности предвиђене националним законима земаља које су у питању. За многе од тих одредаба могло би се рећи да су већ општепознато правило које је садржано у међународним конвенцијама и устаљено у пракси. Ипак, ретки су уговори са иностраним аутором, носиоцем ауторских права који не садрже: навођење имена аутора и назива дела на омоту књиге, као и на насловној страни или првом листу дела, навођење имена преводиоца и ознаке „С“ уз назнаку носиоца права и године издања, ознаку о правима дистрибуције и тако даље.

Без обзира на распрострањеност примене у пракси ове детаље добро је напоменути због тога што свака земља може не само променити своје унутрашње законодавство него и иступити из међународних конвенција. У том случају ове одредбе остају као уговорене обавезе које се морају поштовати.

Већина издавачких уговора са страним аутором или носиоцем ауторских права садржи и детаљно регулисање поступка у вези са исцрпљењем тиража ауторског дела. Уколико је уговор и даље на снази носилац ауторског права може захтевати од издавача да понови издање да би наставио да користи стечено право на објављивање и дистрибуцију ауторског дела.

Ради заштите издавача било би пожељно да уговор садржи и одредбе за случај да аутор или други носилац ауторских права, користећи своја овлашћења на основу низа разлога, постави захтев да се обустави продаја већ објављеног превода његовог дела или пак да забрани даље штампање. У том случају издавач има право на накнаду штете.

Престанак овог вида издавачког уговора врши се његовим извршењем, протоком рока на који је закључен, али може престати и споразумним раскидом због деловања више силе као и због неизвршења.

Ипак и приликом анализе ове врсте издавачког уговора не сме се занемарити да је ауторски уговор а можда понајвише издавачки уговор *sui generis*, управо због личног карактера и посебног узајамног поверења и респектовања странака, издавачи приликом објављивања ауторских дела морају чувати и развијати то поверење.

Ради бољег увида у издавачки уговор нашу анализу поткрепљујемо и примером из праксе издавачког уговора о преводу дела који садржи све анализиране ставке.

Пример 3.

УГОВОР О ПРЕВОДУ

Уговор од Између следећих страна...

1) **OXFORD PUBLISHING LIMITED,**

2) адреса: Great Clarendon Street Oxford OX2 6DP (даље у тексту „OPL“)

(2) (даље у тексту „Купац“)

Будући да:

А. Купац жели да објави превод на српском језику следећег дела: *What Kind of Europe? First Edition by Loukas Tsoukalis (9780199266661)* (Каква Европа? Прво издање).

Б. OPL има право давања лиценце на сва неопходна права на то дело и сагласио се да купцу да право да објави предложени превод под условима овог уговора.

Сада је стога следеће уговорено:

OPL и купац овиме прихватају и сагласни су са условима овог уговора који се састоји од следећих приложених Прилога:

Прилог I: Услови и упутства за плаћање

Прилог II: Стандардни услови

Потписао.....

За и у име OXFORD PUBLISHING LIMITED

Потписао.....

За и у име

Прилог 1: Услови и упутство за плаћање

1. Дефиниције

У овом уговору следеће речи ће имати следећа значења:

„Дело“	What Kind of Europe? First Edition (Каква Европа? Прво издање)
„ISBN“	9780198117926
„Аутор“	Loukas Tsoukalis
„Уредник“	//
„Илустратор“	//
„Прва надокнада“	€ 1.500 (хиљадуипетсто евра)
„Друга надокнада“	//
„Максимални број примерака“	1.000 примерака
„Језик“	Српски
„Територија“	Свет
„Превод“	Купчев превод дела на језик
„ Уговорени облик“	У форми књиге
„Дозвољени канали продаје“	Велепродаја и малопродаја
„Период важења“	Период од 5 (пет) година од датума овог Уговора или све док не буде продат максимални број примерака, шта је од та два краће
„Датум објављивања“	У року од 18 (осамнаест) месеци од датума овог уговора
„Заступник Купца“	
„Обавештење о ауторским правима“	© Loukas Tsoukalis 2003.
„Изјава“	Дело „What Kind of Europe“ First Edition (Каква Европа? Прво издање) је први пут објављено на енглеском језику 2003. године. Овај превод је објављен у аранжману са Oxford University Press-ом“

2. Плаћање и упутство за плаћање

2.1. Купац ће платити OPL-у Прву надокнаду после пријема пописаног примерка овог уговора.

2.2 //

2.3 Плаћања ће бити извршена како следи:

Сва плаћања у еврима € ће бити директно извршена OPL-у с/о Одсек за ауторске хонораре, Oxford University Press, Great Clarendon Street, Oxford OX2 6DP или на

рачун OPL-а у Barclays банци plc, PO Box 333, Oxford OX1 3HS број рачуна 87595233 Sort Code 20-65-18. BIC: BARCGB22, IBAN: GB93 BARC 2065 1887 5952 33 или на другу адресу и рачун како OPL обавестити купца наводећи наслов Дела на енглеском језику.

Прилог 2: Стандардни услови

1. Дата права

- 1.1. У складу са извршеним плаћањима која су овде поменута и у складу са условима пошто OPL да купцу ексклузивно право и лиценцу да објави максимални број примерака превода у уговореном облику и да продаје примерке путем дозвољених канала продаје на целој територији током периода важења.
- 1.2. Свако касније штампање преко максималног броја примерака ће захтевати закључење посебног уговора.
- 1.3. OPL овиме изјављује да има право да даје права дата овим уговором и да ће надокнадити купцу за сваки поступак који може бити покренут против Купца зато што је купио права од стране која није имала права располагања.
- 1.4. Права дата овим уговором су само за прво издање дела, осим ако не буде другачије наведено.
- 1.5. Сва права на дело било да сада постоје или која могу настати касније а која нису изричито дата купцу у овом уговору су задржана од стране OPL-а.

2. Одговорност купца да изда дело

- 2.1. Купац ће објавити превод о сопственом трошку.
- 2.2. Превод ће бити извршен са енглеског издања Дела верно и тачно од стране компетентног преводиоца чије име и квалификација ће, ако је то захтевано у писменом облику, бити поднети OPL-у на увид.
- 2.3. Купац ће објавити превод најкасније на дан објављивања и ако га не објави у року дефинисном или у року који је уговорен са OPL-ом у писменом облику, права која су овде пренета ће се вратити на OPL и прва надокнада ће бити изгубљена.
- 2.4. Без претходне писмене сагласности OPL-а купац неће у преводу изменити, проширити или сакрити дело (укључујући илустрације где је то примењиво) ни на који начин.
- 2.5. Ако OPL захтева у писменом облику, купац ће поднети OPL-у у куцаној форми једно поглавље као узорак превода или превод у целини за давање сагласности од стране OPL-а. Купац неће наставити са штампањем превода све док не добије ту сагласност у писменом облику.

- 2.6. Купац неће без претходне примене сагласности OPL-а издати превод под било којим обележјем издавача осим обележја купца.
- 2.7. Осим као што је дефинисано у клаузули 4 купац неће користити речи „Oxford“ или „Oxford University Press“ или било који заштитни знак или лого Oxford University Press-а или Oxford University-ја у наслову или на другом месту у Преводу или било ком материјалу за јавност без претходне писмене сагласности OPL/OUP-а. Дозвола за коришћење речи „Oxford“ у наслову превода ће бити дата само ако је дата посебна лиценца за заштитни знак, што ће бити учињено по нахођењу OPL/OUP, и биће уговорена посебна надокнада.
- 2.8. Купац неће уносити рекламу за било који производ (осим других књига које је купац објавио) на насловну страну или на омот књиге или било где у преводу или било ком материјалу за јавност без претходне писмене сагласности OPL-а.

3. Дозволе

- 3.1. Ако дело укључује материјал као што су изводи, радови или илустрације репродуковане из других публикација или извора и где је наведено у листи са подацима или на било који други начин у делу да је потребна дозвола за коришћење или укључивање тог материјала онда се купац обавезује да добије ту дозволу од власника ауторских права да покрије коришћење тог материјала у преводу и да плати власнику ауторских права све неопходне надокнаде за репродуковање.

4. Обавештење о ауторским правима и изјаве

- 4.1 Купац се обавезује да име аутора, уредника и илустратора (ако су именовани у прилогу I) се наводи у уобичајеном облику, довољно доминантно на насловној страни и на повезу и омотачу сваког примерка превода објављеног или за који постоји њихова дозвола за објављивање.
- 4.2 Исто тако купац ће штампати на полеђини насловне стране изјаву (на енглеском језику и на српском језику) и обавештење о ауторским правима.

5. Објављивање

- 5.1 Пре објаве купац се обавезује да потврди у писменом облику OPL-у број штампе и објављену цену сваког штампања превода.
- 5.2 Право да се репродукује уметничко дело, типографија или дизајн дела није укључено у овај уговор осим ако не буде изричито уговорено у прилогу I.
- 5.3 Купац је сагласан, ако то захтева OPL да укључи у превод пре објаве све измене нови текст и/или илустрације релевантне за тему дела. OPL се обавезује

да обавести Купца у раној фази о свим тим корекцијама, новом тексту и/или илустрацијама.

- 5.4 Купац ће послати OPL-у после објаве б(шест) бесплатних примерака прве штампе превода издатог или подлиценцираног од стране купца. OPL ће имати право да купи под нормалним трговинским условима додатне примерке за личну употребу али не за препродају.

6. Плаћање и рачуни продаје

- 6.1 Купац ће извршити плаћања OPL-у као што је наведено у прилогу I у року од 30 дана од пријема од стране купца валидне фактуре од OPL-а у вези са тим.
- 6.1 OPL задржава право да наплати 2% (два процента) камату сваког месеца на све закаснеле уплате упркос било којим другим мерама које OPL може да употреби како би повратио било који и сав новац.
- 6.3 Купац ће скупити рачуне од продаје превода сваких дванаест месеци на дан 31. децембра сваке године (или на друге дане у договору са OPL) и ти рачуни ће бити достављени OPL-у у року од 3 (три) месеца после тога. Купац ће у време испоруке поменутих рачуна о продаји платити све износе у фунтама стерлинга који су приказани да нису плаћени.
- 6.4 Ако купац буде према закону морао да одбије порез на доходак купац ће осигурати да адекватно потраживање за изузеће од дуплог опорезивања буде заведено пре плаћања. Ако не постоји споразум о дуплом опорезивању између територије купца и Уједињеног Краљевства, купац ће издати сертификат о одбијеном порезу на доходак са сваком уплатом. Купац неће имати право да изврши друге одбитке од износа који доспева OPL-у.
- 6.5 OPL или његов овлашћени заступник ће имати право на писмени захтев да прегледају архиву рачуна купца у мери у којој се односе на продају и признанице за штампу у вези са преводом, а тај преглед ће бити о трошку OPL-а осим ако се не пронађу грешке веће од 5%(пет процената) од тих продаја и признаница на њихову штету, у ком случају ће трошак платити купац.

7. Преостали примерци / располагање вишком залиха

- 7.1 Ако после периода од 2 (две) године од датума прве објаве превода, превод по мишљењу Купца престане да се продаје, купац ће, пошто у писменом облику обавести OPL, а то обавештење ће укључивати понуду за продају примерака OPL-у по цени која ће бити уговорена, бити слободан да располаже свим примерцима који преостану као остатак или вишак залиха.

8. Враћање права

- 8.1 Купац ће обавестити OPL одмах када превод или било које издање превода за које купац има лиценцу престане да се штампа.
- 8.2 У случају да превод престане да се штампа и не буде на располагању у било ком издању које објави или да лиценцу купац, OPL ће бити слободан да купцу достави обавештење у року од 6 (шест) месеци да поново штампа Превод. После истека поменутог периода од 6 (шест) месеци, ако тај репринт не буде објављен сва права дата овим уговором ће се без додатног обавештења вратити OPL-у упркос свим плаћеним износима или износима који доспевају OPL-у.
- 8.3 У сврху овог уговора, израз „престане да се штампа“ ће значити да купац има мање од 100 (сто) примерака у залихама и/или не укључује превод у свој каталог.

9. Раскид уговора

- 9.1 Упркос било ком праву или правном леку OPL-а против купца за кршење или нереализацију овог Уговора, OPL ће имати право да раскине овај уговор обавештењем у писменом облику купцу са моменталним ступањем на снагу ако:
- 9.1.1 Купац не плати OPL-у било који износ који доспева за плаћање у року од 30 (тридесет) дана од датума доспећа плаћања, или
- 9.1.2 Ако купац прекрши било који услов овог уговора или у случају да било које такво кршење које може да се исправи не буде исправљено или се понавља после пријема писменог обавештења од OPL-а да се исправи у року од најмање 30 дана, или
- 9.1.3 Ако је налог донет или одлука о банкротирању купца, ако дође до извршења наплате на било којој имовини или средствима, стечајни управник је именован на било ком делу имовине, купац направи добровољни аранжман са повериоцима или било којом класом истих, или ако купац престане да постоји, или тај престанак прети, или купац престане са својим уобичајеним пословањем, или
- 9.1.4 Ако дође до промене у контроли купца
- 9.2 После истека овог уговора из било ког разлога, сва права дата купцу ће се вратити OPL-у, упркос свим правима купца у вези са било којим уговорима које закључи купац са било којом трећом страном пре датума раскида, упркос било ком потраживању OPL-а за штете или на други начин и упркос свим обавезама купца које настану до датума раскида.

10. Обавештење

- 10.1 Сва обавештења која се достављају према овом уговору ће бити дата у писменом облику на енглеском језику и остављена или послата првокласном

поштом на адекватну адресу наведену у заглављу овог уговора, или на другу адресу коју наведе у обавештењу у складу са овом -клаузулом. Та обавештења ће се сматрати да су достављена (и) када буду остављена на адреси адресата; или (и) ако се шаље, 48 (четрдесетиосам сати) после слања. Сва обавештења за OPL ће бити назначена на пажњу директора групе. Сва обавештења за купца ће бити означена на пажњу Заступника купца.

11. Опште

- 11.1 Овај Уговор подлеже енглеском праву и стране подлежу неексклузивној надлежности енглеских судова.
- 11.2 Купац неће имати право да уступи или под-уговори цео или део овог Уговора без претходне писмене сагласности OPL-а.
- 11.3 Наслови у овом уговору су само за лакше сналажење и неће утицати на његово тумачење.
- 11.4 Овај Уговор представља цео споразум између страна у вези са његовим предметом и замењује и опозива све претходне дискусије, аранжмане и уговоре писмене или усмене у вези са њим.
- 11.5 Овај уговор неће бити допуњен, измењен или замењен осим у писменом облику потписано од стране уговорних страна или њихових овлашћених заступника.
- 11.6 Кашњење или нереализација од стране било које уговорне стране било ког права или правног лека према овом уговору или било која појединачна или делимична реализација тог права или правног лека се неће тумачити као одрицање од истих.
- 11.7 Ниједна страна неће бити одговорна према другој за нереализацију у случају околности које се догоде изван њихове разумне контроле.
- 11.8 Ниједну одредбу у овом уговору не треба да реализује лице које није страна у овом уговору.

Потврђујем да овај превод у потпуности одговара изворнику који је састављен на енглеском језику.

Решење број: 74-57/86-03

Датум: 3. март 2011.

Бр. 162/2011

Судски преводилац на енглески језик

ММ

4.4. Битни елементи издавачког уговора

Тумачење законске формулације појма издавачког уговора полазимо и од његових битних елемената. Преношење овлашћења на умножавање и стављање умножених примерака дела у промет од стране аутора или његовог правног следбеника представља један од најважнијих елемената издавачког уговора²⁷² Издавачки уговор садржи имена

²⁷² На примеру из судске праксе дајемо објашњење како поступа суд када се без сагласности наследника аутора и без потписивања издавачког уговора стави ауторско дело у промет:

Врховни суд Србије у Београду, у већу састављеном од судија: С Д, председника већа, В Ј и Ј Б, чланова већа, у јарници јужиле АА, чији је јуномоћник АБ, адвокат, јројив јрвојуженој »ББ«, чији су јуномоћници ВВ и БГ, адвокати, друјојужене ВВ, и јрећейуженој ГГ, ради накнаде шјетје збој јовреде аујорских јрава, одлучујући о жалбама стјранака, изјављеним јројив јресуде Окружној суда у Новом Саду П. 43/03 од 8.ајрила 2004. јодине, у седници одржаној 23. јуна 2005. јодине, донео је

РЕШЕЊЕ

УКИДА СЕ јресуда Окружној суда у Новом Саду П. 43/03 од 8.ајрила 2004. јодине и јредметј враћа истјом суду на јоновоно сућење.

Образложење

Пресудом Окружној суда у Новом Саду П. 43/03 од 8. ајрила 2004. јодине стјавом јрвим изреке ујврћено је да су јужени »ББ«, ВВ и ГГ јовредили морална имовинска аујорска јрава аујора романа »ДД« јокојној ПП, неовлашћеним бележењем делова јој романа на филмску јраку, неовлашћеним јавним јриказивањем ТВ филма »ДД« у ___ и њејовим емјјовањем на јројрамима јуженој »ББ«, без јлаћања аујорске накнаде. Сјавом друјим изреке обавезани су јужени »ББ«, ВВ и ГГ да јужиле АА на име накнаде шјетје збој јовреде имовинских аујорских јрава солидарно исјлајте износ од 50.000,00 динара, зајтим на име накнаде немајеријалне шјетје збој јовреде моралних аујорских јрава исјлајте солидарно износ од 100.000,00 динара, све са законском зајезном камјтом јочев од 8. ајрила 2004. јодине ја до коначне исјлајте, као и да јужиле на име накнаде јрошкова јарничној јосјуйка солидарно исјлајте износ од 37.800,00 динара, у року од 15 дана. Сјавом јрећим изреке јреко досућеној износа накнада шјетје збој јовреде имовинских аујорских јрава и јо износа од 50.000,00 динара ја до јраженој 120.000,00 динара, као и на име накнаде немајеријалне шјетје збој јовреде моралних јрава јреко досућеној од 100.000,00 динара ја до јражених 300.000,00 динара, са законском зајезном камјтом од 8.ајрила 2004. јодине ја до коначне исјлајте, зајтим захјев да се јрвојужени обавеје да јужиле на име накнаде аујорској јрава на роману »ДД« за свако будуће емјјовање ТВ филма »ДД« на својим јројрамима исјлајти износ од јо 30.000,00 динара а за јрометј наведеној ТВ филма друјим сјаницама исјлајти износ од 50.000,00 динара за сваки јојединачни јрометј са законском зајезном камјтом од 8.ајрила 2004. јодине до исјлајте, зајтим захјев јужиле да се ујврди да су сви јужени извршили јовреду моралних и имовинских јрава аујора неовлашћеним јрерадом романа »ДД« аујора јокојној ПП у истјоимени ТВ филм, као и захјев да се ујврди да су истји је јовреде учинили неовлашћеним бележењем јој романа у целостји на

уговорених страна, наслов тј., идентификацију ауторског дела, права која су предмет

филмску траку, те захтев за исплату законске затезне камате на досуђени износ трошкова постојук се одбија. Савом четвртим изреке захтев тужиоца утврди да ова пресуда замењује уговор о преради ауторској дела – романа \»ДД\» аутора Јок. ПП у ТВ филм са насловом \»ДД\» између првојуженој и тужиље као наследника ауторској права на наведеном роману се одбацује.

Против наведене пресуде тужиља и тужени од првој до трећеј реда су блаовремено изјавили жалбе збој битне повреде одредаба парничној постојук и појрешне примене материјалној права.

Истицујући побијану пресуду у смислу члана 365. ЗПП, Врховни суд је нашао да су жалбе основане.

Првостејена пресуда је заснована на битној повреди одредаба парничној постојук из члана 354. став 2. тачка 14. ЗПП, на коју Врховни суд као друостејени бази по службеној дужности. Изрека пресуде је неразумљива и противречна самој себи, као и разлозима пресуде. Првостејени суд је преформулисао захтев тужиље који је ставила у постојук прецизираним поднеском од 22. марта 2004. године, па је тако одлучио о правној заштити коју тужиља није изражила, а пропустио да одлучи у границама захтева који су стављени у постојук. Разлози о одлучним чињеницама нису јасни и правилни. Збој ових недостигака пресуда се не може испитати, на шта се указује и у жалбама странака.

Збој појрешне примене материјалној права чињенично стање је неопитно утврђено.

Према утврђењу првостејеној суда, тужиља је суруја Јок. ПП, књижевника и аутора романа \»ДД\» издавача \»ББ\» из 1990. године. Правноснажним решењем о наслеђивању од 26. маја 2000. године, тужиља је наследила сву заоставшину Јок. ПП, међу којом и ауторска права и сва појраживања по основу ауторских права од књижевних дела оставиоца наведених у допису Мајице срјске, међу којима и романа \»ДД\». Према истоименом роману првојужени \»ББ\» произвео је ТВ филм под истим називом \»ДД\» у прајању од 54 минута, а према сценарију трећетуженој ГГ, те па у више наврата емитовао у оквиру свој документарној програма чији је лавни и одговорни уредник била друотужена ВВ. У поледу наведеној тужиља никада није дала овлаштење. Она је првојуженом послала писмену ојмену од 17. априла 2003. године са захтевом за исплату ауторске накнаде збој неовлаштене прераде ауторској дела, романа \»ДД\» аутора Јок. ПП и неовлаштеној емитовања ТВ филма снимљено по истоименом роману у продукцији \»ББ\». Истовремено је захтевано да првојужени у најкраћем року обустави свако даље емитовање ТВ филма ради добијања дозволе и реулисања ауторске накнаде за будуће приказивање ТВ филма. Тим поводом првојужени је понудио тужиљи услове за закључење вансудској поравнања, које она није прихватила.

У овом сору тужиља је у тужби истакла више тужбених захтева (члан 188. ЗПП). Првостејени суд је делимично усвојио тужбени захтев тужиље за накнаду имовинске штете збој економској искориштавања ауторској дела и обавезао тужене да солидарно исплате нето износ од 50.000,00 динара са законском затезном каматом од пресуђења одређујући висину накнаде применом члана 223. ЗПП, ценећи околности конкретној случаја. При томе је првостејени суд пошао од чињенице да међу странака није био закључен уговор о кориштењу ауторској дела, односно уговорена накнада за кориштење ауторској

уступања, односно преноса, висину, начин и рокове плаћања ауторске накнаде ако је

дела и да не постоје званични параметри на основу којих би се утврдила висина накнаде. Изражено правно схватање првостепеног суда је поједино. С обзиром на специфичности предмета ауторско-правне заштите и радњи које представљају повреду ауторског права, методе којима се израчунава новчани износ на име накнаде имовинске штете су разноврсне. У пракси се приликом вештачења примењују три такве методе: диференцијална, метода аналозије са накнадом за уступање права и метода прозивне добити. Међутим, најчешће се за израчунавање висине штете користи комбинован метод аналозије са диференцијалним методом. Наиме, за основу се узима износ уобичајене накнаде која би према конкретним околностима случаја била уговорена. Она се увећава за износ који представља разлику између материјалног оложаја у којем би тужила била да је тај износ примила на име уговорене накнаде за уступање права, и материјалног оложаја у коме се налази када износ прима, на име накнаде штете настале повредом права. Суд при том, као одређујуће околности, узима у обзир немоћност тужиле да условљава коришћење предмета заштите извесним чинидама, да оствари камату на име задоцњења и врши условно планирање по уговору и сл. На овај начин се обезбеђује да накнада штете оствари функцију компензације имовине оштећене као и ошту првенцију повреде ауторског права. Исто тако израчунавање висине накнаде може се вршити применом правилника Сиркуловног удружења УЛУПУДС-а, 1983. године по коме се за основу обрачуна узима накнада утврђена тим правилником, при чему се примењује корективни фактор важећи у време вештачења.

Закон о ауторском и сродним правима («Службени лист СРЈ», број 24/98), који се примењује у конкретном случају не садржи одредбе о њашалном одређивању накнаде. Тек у новој регулативи (Закон о ауторском и сродним правима – «Службени лист Србије и Црне Горе», број 61/04 од 24. децембра 2004. године), познаје одредбу која јружа моћност вишеструке накнаде коју носилац ауторског права може да захтева уместо накнаде штете. Према члану 178, ако је повреда имовинског права учињена намерно или крајњом неајњом, тужилац може, уместо накнаде имовинске штете захтевати накнаду до проструког износа уобичајене накнаде коју би примио за конкретан облик коришћења предмета заштите, да је то коришћење било законито. У односу на накнаду неимовинске штете првостепени суд је делимично усвојио тужбени захтев тужиле, налазећи да су тужени искористили предметно ауторско дело на начин којим се повређују морална ауторска права, јер су повредили интелектуелна дела његовим коришћењем и јавним саопштавањем у нејојуној форми, у смислу члана 52. а у вези члана 17. Закона о ауторским и сродним правима. Овакав закључак првостепеног суда је нејрихвалитив.

Накнада неимовинске штете представља лично право, које престаје смрћу титулара ауторског права, па наследници умрлог могу остваривати ову накнаду само ако је правнонажно досуђена или утврђена уговором са штејником у исменој форми (члан 204. став 1. Закона о облигационим односима). Наиме, најре ћемо се задржати на конституацији законских решења. Према систематици Закона о ауторским и сродним правима, у оквиру наслова, «пренос наслеђивањем», смештена су два члана. Први је члан 52. који ласи: став 1. «Наследници аутора могу вршити овлашћења која се тичу моралних права аутора, осим права на објављивање необјављеног дела ако је аутор то забранио и права на измену дела.»

с став 2. «Заштити моралних права аутора која се тичу њихових дела, интелектуалних дела и забране недостојној искоришћавања дела моју, осим наследника, вршати и удружења аутора, као и институције из области науке и уметности». Други члан је 53. који гласи: «Имовинска права аутора се наслеђују».

Језичким тумачењем и садржајем ове норме сазнајемо да наследници аутора моју вршати овлашћења која се тичу моралних права аутора а не и наслеђивати ња права. Када говори о преносу наслеђивањем, законодавац то везује за имовинска права аутора која се наслеђују. Изрична норма о томе је члан 53. Закона. Будући да позитивно правни прописи дају отворене оквире за решавање наведене дилеме, решење налазимо у експлицитном изражавању садржине норме коју користи Закон о облигационим односима и то члану 204. где закон говори о «наслеђивању и заснувању» изражавања накнаде немаматеријалне штете. Потребно је уочити (из интерпретације норме) да се овде не ради о наслеђивању и уснувању «права на накнаду немаматеријалне штете него изражавања накнаде немаматеријалне штете». Дакле, јасно произилази да се у принципу и безусловно не може ни наслеђивати ни сингуларном сукцесијом на друге преносити «само право на накнаду немаматеријалне штете», јер је то право створено лично право (*intuitu persone*), док је изражавања накнаде немаматеријалне штете изузетно наследиво само ако је признато правноснажном одлуком или писменим споразумом. То значи да се ради о егзистентном а још нереализованом новчаном изражавању које прелази на наследнике, као имовинско-правно изражавања, без прелазења самој права на накнаду немаматеријалне штете.

Циљним тумачењем можемо закључити да је намера законодавца да се заштити морална права аутора (а не наследе) и после његове смрти зато то овлашћење преноси и на наследнике аутора, али и проширује круг субјеката, иако да осим наследника, моју вршати удружења аутора, као институције из области науке и уметности. Да је иако произилази из одредаба члана 101. Закона које предвиђају да по истеку рока трајања имовинских права аутора, о заштити моралних права аутора стварају се удружења аутора, институције из области науке и уметности, а поред њих субјеката, и свако лице има право да вршати њихових дела, као и да се супротстави сваком облику достојној искоришћавања ауторској дела. Као што се види у циљу свестраније заштите закон уводи то се зове *autio popularis* и даје моћност неком физичком и правном лицу да вршати ауторска морална права, право њихових дела и интелектуалних дела и да се супротстави сваком облику недостојној искоришћавања дела.

Првостепен суд је захтев иужиље да се утврди постојање повреда моралних имовинских права аутора од стране иужених неовлашћеном прерадом романа, одбио као неоснован, налазећи да се не ради о неовлашћеној преради, будући да су текстови из изворној дела пренети ауентично без икаквих измена, и да се ради само о деловима романа. Овакав закључак првостепеној суда за сада није поуздан. Правилна примена одредбе члана 4. став 2. у вези са чланом 2. став 1. Закона захтева да се у конкретном случају вештачењем утврди да ли је радњама иужених повређено ауторско право између осталој и делом прераде имајући у виду дефиницију ауторској дела „ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или

уговорена, као и садржинска, временска и просторна ограничења ако постоје.²⁷³

Поставља се питање да ли су сви наведени елементи уговора и његови битни елементи. Сходно одређеним схватањима у теорији сви елементи наведени у члану 69. Закона о ауторским и сродним правима су битни и они морају да буду унети у уговор да би он могао да има карактер ауторског уговора.²⁷⁴ Такође, по једном схватању карактеристике издавачког уговора наведене у члану 73. став 1. Закона о ауторским и сродним правима су битни елементи тог уговора, а уговор који не садржи те елементе није издавачки уговор (нпр. уговор о издавању дела која нису ауторскоправно заштићена, уговор у коме нема обавезе издавача да овлашћења користи, уговор којим се преносе друга овлашћења и слично)²⁷⁵

другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања, као и допуштености јавној саопштавања његове садржине».

Пошто ошклони првиствечности у изреци у одбијајућем делу и у делу којим је шужба одбачена, првостейени суд ће у поледу захтева за накнаду будуће штете, имаћи у виду да се она досуђује по члану 203. Закона о облигационим односима само када је у штиању накнада немајеријалне штете, а не и мајеријална штета, која према члану 186. Закона о облигационим односима, досујева од тренујка настанка штете.

У поледу захтева шужиле да пресуда замени уговор о преради ауторског дела, првостейени суд ће имаћи у виду да одредба члана 27. став 1. Закона о облигационим односима значи да ако постоји законска обавеза једног лица да закључи уговор, свако заинтересовано лице може од њега захтевати да такав уговор закључи без одлагања. Шта бива, ако то лице одбије захтев заинтересованог лица. Једина санкција коју овај закон (члан 183) предвиђа у том случају је обавеза овог лица да накнади штету. Он не предвиђа и право заинтересованог лица да уштем суда примора другу шрану на закључење уговора. Такво право је предвиђено неким посебним прописима који реулишу обавезно закључење одређених уговора (нпр. закључење уговора о коришћењу стана), а из интерпретације одредби члана 61. до 66. који реулише ауторски уговор се не може тако закључити.

Имајући речено у виду, Врховни суд је, у смислу члана 369. став 1. ЗПП, укинуо нижестейену пресуду и предмет вратио на поновно суђење.

У поновном поштују првостейени суд ће ошклонићи речене недостајке, на тај начин што ће испитати све чињенице и околности важне за одлуку о истакнутим захтевима шужиле, наводе жалби шранака, као и предлоја у наставку поштујка, у светлу примедби које су наведене, како би тек онда одлучио о предмету шора.

Врховни суд Србије, Гж 58/05, 23. јуни 2005. година, Београд.

273 Закон о ауторским и сродним правима-ЗАСП, члан 69.

274 Зоран Миладиновић, „Специфичности ауторских уговора“, Право и привреда, бр. 7–9/2015. стр. 29.

275 Слободан Марковић, Душан Поповић, *Право интелектуалне својине*, 2. издање, Београд, 2014. стр. 223.

Увек постоји у издавачком уговору могућност да странке својом вољом и неке друге елементе учине битним, али само под условом да се не одступи од основних карактеристика издавачког уговора које су у складу са законом.

Аутор једино може да уступи своја имовинскоправна овлашћења али их не може пренети што је последица монистичке теорије о ауторском праву. Само издавач за време важења уговора о издаваштву може да врши уступљена, односно пренета овлашћења. Ова овлашћења која се преносе на издавача морају бити одређена по садржини и по обиму, али и просторно и временски. Под обимом права подразумева се да морају постојати границе у погледу језика и територије на коју се уговор односи. Садржина, односно обим коришћења дела такође може бити ограничена тако што ће нпр. издавач имати овлашћење да изда само издање са тврдим корицама или само издање у оквиру сабраних дела, на тачно одређеној врсти папира да одштампа дело или у тачно одређеном формату (нпр. само цепно издање). Англосаксонско правно подручје има заступљену праксу да се издавачу уступи право коришћења дела у било ком виду. У нашем позитивном праву обим коришћења дела је ограничен тако што се дело може умножити само штампањем а не и неким другим обликом умножавања.

Да би се избегла тумачења издавачког уговора врло је битно да обим овлашћења која се уступају издавачу буду прецизно одређен. У немачком праву је предвиђено да предмет издавачког уговора може бити ауторско дело из области књижевности или музике, при чему аутор на издавача преноси овлашћења на репродуковање и на дистрибуцију дела, а издавач се обавезује да пренета овлашћења користи.²⁷⁶

Време закључења издавачког уговора као битан елемент издавачког уговора зависи од уговореног обима коришћења дела. Ако је издавачким уговором уговорено једно издање дела онда такав уговор престаје исцрпљењем тог издања, односно ако је уговорена висина тиража дела у оквиру једног издања, онда такав уговор престаје исцрпљењем уговореног тиража. Међутим, у пракси се дешава да време на које се издавачки уговор закључује, није ограничено обимом коришћења дела, па такав уговор може да траје најдуже до када траје и ауторскоправна заштита предметног дела. Наше позитивно законодавство предвиђа да накнада за уступање или пренос овлашћења може, али не мора, бити уговорена. Уговорене стране могу да уговоре надокнаду за уступање односно пренос овлашћења и тада она постаје битан елемент издавачког уговора, њиховом вољом.

У упоредном праву постоје два основна начина одређивања ауторске накнаде: паушално, што значи у укупном износу независно од пласмана дела на тржишту, и у зависности од економског ефекта искоришћавања издатог дела, што подразумева

²⁷⁶ Немачки закон о издавачком праву – *Gesetz über das Verlagsrecht* од 1901, RGBL. S217, последњи пут промењен 2002. године, BGBl. IS.1155, 1158, доступно на адреси: [//www.gesetze-im-internet.de/verlg/](http://www.gesetze-im-internet.de/verlg/) пар. 1, преузето 28. мај 2016.

да овај вид накнаде зависи од пласмана дела на тржишту. У неким земљама, нпр. у Француској, усвојен је као главни систем пропорционалног учешћа аутора у приходима које издавач остварује експлоатацијом дела, с тим што се некада у законом предвиђеним случајевима он исплаћује у паушалном износу.²⁷⁷ Поред ова два начина одређивања ауторске накнаде постоји и трећи, а то је када се ауторска накнада обрачунава по ауторском табаку, што је такође наведено у издавачком уговору.

Преднацрт Грађанског закона не ограничава уговорне стране у начину одређивања накнаде, а када је накнада уговорена у извесном проценту од цене примерака дела, предвиђена је обавеза издавача да аутору најмање сваке године доставља извештај о продатим примерцима и обрачун његове награде.²⁷⁸

Преднацрт даље предвиђа могућност повећања ауторске накнаде, и то ако је уговорена накнада у очигледној супротности са приходом који издавач има од објављеног дела.²⁷⁹

Осим наведених елемената издавачког уговора, уговорне стране могу да се договоре и о другим елементима које издавачки уговор може да садржи. Уколико уговорне стране не постигну договор о другим елементима уговора примењују се диспозитивни законски прописи. Чест проблем који може настати јесте рок предаје уредног ауторског рукописа или другог оригиналног примерка ауторског дела. Закон о ауторским и сродним правима предвиђа да ауторски уговор садржи осим овог рока и рок за пуштање примерака дела у промет, као и број издања које је издавач овлашћен да изда, висину тиража једног издања, рок за пуштање у промет примерака наредног издања по исцрпљењу тиража претходног издања, као и изглед и техничку опрему примерака дела.

4.5. Права и обавезе уговорених страна из издавачког уговора

4.5.1. Право на објављивање дела

Сва уступљена овлашћења која су регулисана издавачким уговором издавач је у обавези да врши, а то значи све до момента потписивања уговора издавач нема никакве обавезе према аутору дела.

²⁷⁷ Француски закон о књижевној и уметничкој својини од 1957. године, последњи пут измењен 3. јула 1992.године. – Loi n°57-298 du 11 mars 1957 sur la propriété littéraire et artistique, доступно на адреси: [//www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000315384](http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000315384), 26. априла 2016, art. 52.

²⁷⁸ Преднацрт Грађанског законика, члан 1036.

²⁷⁹ Преднацрт Грађанског законика, члан 1035.

Ово схватање издавачког уговора Закон је регулисао а и примери кроз судску праксу то потврђују. У том смислу наводимо следећи пример судске праксе:

„Када је између аутора и издавачке куће вођен преговор о могућности објављивања ауторског дела а то дело не буде објављено, онда издавачка кућа није у обавези да аутору дела накнади штету због трошкова које је имао услед необјављивања дела, јер између странака није закључен писмени уговор у смислу члана 5. Закона о ауторским и сродним правима а усмени уговор не производи правно дејство (Врховни суд Србије, Гж./77).²⁸⁰

Ово подразумева да преговори немају обавезујући карактер ни према издавачу а ни према аутору дела. Све до момента када стране (аутор дела или носилац ауторског права и издавач) у писменој форми не сачине издавачки уговор који својим потписивањем производи обавезујуће дејство. Трошкове који настану необјављивањем у овом случају ауторског дела издавач није дужан да надокнади.

С тим у вези издавач мора предузети све мере како би извршио умножавање дела штампањем у складу са уговором. Ове одредбе су јединствене и у законима суседних земаља.. Следећи пример из судске праксе Републике Хрватске то и потврђује.

„Према одредби члана 27. став 3. Закона о ауторском праву (НН 53/91) ауторско дјело може друга особа искоришћавати само по дозволи аутора. Ако је иужени, као издавач, онај који остварује чињеницу стварања у промету, дакле, искоришћава ауторско дјело, а иужилац је назначен на том ауторском делу као аутор, по је иужени био дужан управо од аутора добити дозволу за искоришћавање дела, а није могао такву дозволу добити посредством других особа. Према одредби члана 62. ЗАП-а издавачким уговором аутор преноси на издавача право објављивања ауторског дјела штампањем односно умножавањем, а како је у конкретном случају несјорно да иужени није склопио овакав уговор са иужиоцем као једним од аутора, по произлази да је повредио ауторско имовинско право иужиоца, па је стога дужан и да плати иужиоцу накнаду имовинске штете, односно, накнаду за искоришћавање предметног ауторског дјела.“²⁸¹

Закључење издавачког уговора подразумева да се преузимају права и обавезе која су предвиђена уговором како од стране самог аутора дела, односно носиоца ауторског права тако и од стране самог издавача. И у нашој важећој правној легислативи уколико издавач приступи штампању, тј. умножавању примерака ауторског дела без унапред склопљеног уговора дужан је да плати аутору дела накнаду имовинске штете, односно накнаду за искоришћавање ауторског дела без сагласности аутора дела.

²⁸⁰ Милић. Д., *Коментар Закона о ауторском и сродним правима са судском праксом и међународним конвенцијама и уговорима*, НК Интернационал, Београд, 2005, стр. 207.

²⁸¹ Привредни суд Републике Хрватске ПЖ3229/92 од 9. фебруара 1993.

Преузето//www.vtsrh.hr/index.php?page=code&index=1&article_id=203&act_id=146&lang=hr, 28. маја 2016.

Једна од основних обавеза предвиђена законом јесте обавеза издавача да дело објави у уговореном року,²⁸² умножи дело штампањем и одштампане примерке стави у промет како би се остварило право на економско искоришћавање дела, као и да на сваком примерку ауторског дела означи име и презиме аутора²⁸³ обично испод или изнад наслова дела.²⁸⁴ Обично се име и презиме аутора стављају на предњу страну корице дела или на неко друго видно место. На предњој страни корице и издавач ставља свој назив или лого а може да стоји и година када је дело објављено. Приликом објављивања дела уколико у издавачком уговору није одређен облик и начин објављивања дела, издавач приликом одређивања истих, мора се придржавати добрих пословних обичаја, имајући на уму карактер и природу дела, а никако само економски циљ (нпр., капитална дела, енциклопедије или разни речници, као и лексикони углавном се раде у тврдом повезу).

Наша правна литература подржава схватање да издавач има обавезу да поново штампа дела чији се тираж распродао, међутим, у нашем закону то није прописано. Ово схватање потиче из француског права у коме је предвиђено раскидање издавачког уговора, уколико се не приступи објављивању дела после распродатог тиража. Оно код нас није прихватљиво, јер је у нашем праву изричито предвиђено да се издавачки уговор закључује само ради објављивања једног издања, осим ако уговором није другачије уговорено. То значи да се на издавача, издавачким уговором може пренети право већег броја издања истог дела. Сматрамо да по логици пословања, уколико је аутор задовољан са првим издавачем, нема разлога да и наредно издање не буде штампано код истог издавача.

У случају нових издања истог дела издавач је дужан да обавести аутора дела или друге носиоце ауторског права о објављивању новог издања.

²⁸² Стим у вези наводимо пример судске праксе: „Ако издавач не изда ауторско дело у уговореном року, аутор има право да захтева раскид уговора и накнаду штете због неизвршења уговора. Код извршења висине штете суд је пошао од уговореног тиража, уговорене цене продаје дела и висине уговорене ауторске накнаде па је одредио висину штете у смислу одредбе чл. 70. Закона о ауторском праву. (Пресуда Окружног суда у Београду П 5700/82-84 од 28. маја 1984. године и Врховног суда Србије Гж 1013/84 од 12. октобра 1984. године.

²⁸³ Из судске праксе Републике Босне и Херцеговине издајемо: *Означење имена или псеудонима одређеног лица као аутора на ауторском делу представља законску претпоставку да је он заиста аутор, све док се иротивно не докаже* (Врховни суд БиХ, Гж. 668/78).

Поводом истог из судске праксе Републике Србије издајемо: *Необјављивањем имена и презимена аутора на објављеном делу вређа се ауторско морално право аутора.* (Врховни суд Србије, Гж. 437/80).

²⁸⁴ Судска пракса: *Наслов дела заштићен је као и само дело, па стога заштити ужива само онај који је духовна творевина аутора* (Врховни привредни суд Србије, Гж. 321/91).

Ако дође до објављивања новог издања, издавач је дужан да омогући аутору да изврши унос измена у делу и побољша његов квалитет (нпр., усклади са законима донетим у међувремену).

Издавач објављује дело на основу рукописа или неког другог оригинала дела, које му аутор преда. Он је дужан да рукопис објави без икаквих измена.²⁸⁵

У издавачкој пракси врло су ретки случајеви да се врши измена примљеног рукописа дела од стране аутора а да аутор не буде о томе обавештен и да свој пристанак да писменим путем. Имајући у виду да рукопис после пријема на рад у издавачкој кући обично пролази рецензентску комисију (то зависи од врсте рукописа) нису ретки случајеви да аутор заједно са рецензентима и уредником те издавачке куће врши измене на рукопису. Пракса у неким издавачким кућама, као што ћемо видети у наставку излагања овог рада, јесте да се ауторски уговор и склапа по оцени рецензентске комисије. Са тим је аутор и упознат јер може услед наведених измена доћи до промене обима рукописа (што би битно променило елементе уговора).

Да би издавач могао вршити било какве измене у рукопису, мора имати овлашћење аутора, које би требало бити назначено и у издавачком уговору.

Издавач не може право објављивања дела пренети на треће лице без сагласности аутора. У издавачком уговору се може предвидети и ово правило, тако да је и оно присутно у пракси.

Приликом објављивања дела, издавач мора поштовати наслов дела и он нема права ни ту вршити било какве измене. Такође, издавач нема права да врши превођење дела осим у случају када му је аутор дао то право на основу уговора.

За разлику од европских земаља, у англосаксонском праву, на основу уговора издавач има много шира права на дела. Уколико у уговору није другачије предвиђено обавезе издавача по пријему рукописа су да изврши лектуру и коректуру текста, одлучи о техничкој опремљености дела, ликовној опреми дела, формату, врсти хартије на којој ће се дело штампати, начину и врсти повеза и тако даље.

²⁸⁵ У прилог овом ставу а и законским прописима наводимо случај из судске праксе који се односи на уговор о извођењу дела али ради упоредне анализе желимо да га презентујемо: Изведеним доказима и то извештајем Музичке академије у Београду о стручном налазу и мишљењу који су поднели професори М. Л. и П. М., Окружни суд је несумњиво утврдио да нова верзија „Охридске легенде“ у кореографији Д. П. представља деформацију сакаћење и мењање дела Стевана Христића. Ово грубо сакаћење композиторове замисли изражава се у појединим кореографским интервенцијама, које се могу сматрати прикривањем оригинала драмске концепције у утврђеном износу. Зато је окружни суд правилно поступио када је туженика обавезао да тужиоцу на име накнаде штете исплати овај износ, па су неосновани жалбени наводи да је побијена пресуда заснована на погрешној примени материјалног права (Врховни суд Србије, Гж. 333/81).

У издавачком уговору предвиђена је обавеза издавача да дело објави у одређеном року²⁸⁶. Уколико тај рок није предвиђен у издавачком уговору, поставља се питање како у том случају поступити.

У том погледу, анализирајући друга законодавства, долазимо до закључка да у Русији овај рок зависи од карактера дела и не може бити краћи од четири године, уколико је реч о првом издању дела. За периодичне публикације и брошуре, рок износи шест месеци.

Шведски закон о заштити ауторских права не одређује прецизно рокове за објављивање дела, него се упућује на примену пословних обичаја и тзв. разумног рока.

Италијански закон о заштити ауторских права и осталих права, у вези са вршењем ауторских права из 1941. године²⁸⁷ уговорени рок објављивања дела прецизира на две године, и то од момента предаје дела издавачу.

У нашем законодавству тај рок је годину дана од дана пријема рукописа у издавачку кућу, али самим уговором може бити и другачије одређено.

Сва потраживања, па и потраживање накнаде штете због повреде уговора, застаревају протеком законом прописаног рока. Наступањем застарелости не гаси се потраживање, али се оно више не може остварити судским путем.²⁸⁸

4.5.2. Право на уговорени тираж

Висина тиража дела представља битан елемент издавачког уговора. Интерес аутора је најчешће да тираж буде што већи. То је и разумљиво, ако се пође од чињенице, да аутор врши објављивање свога дела ради његовог популарисања. Али, насупрот овоме може се десити да интерес аутора буде што мањи тираж због евентуалних каснијих могућности новог издања дела.

Висина тиража посебно је значајна за одређивање висине ауторског хонорара на основу броја продатих примерака ауторског дела. Због тога је и питање контроле издавача од стране аутора у погледу придржавања уговорене висине тиража врло актуелно. Зато се приликом одређивања висине тиража мора водити рачуна о природи

²⁸⁶ Закон о ауторском и сродним правима у члану 76. ст.2 прописује да издавачки уговор поред других елемената садржи и рок у коме је издавач дужан да одпочне са пуштањем примерака дела у промет. Ако није другчије уговорено тај рок износи годину дана од дана пријема рукописа или другог оригиналног примерка ауторског дела.

²⁸⁷ Овај закон објављен је у „Службени лист Републике Италије,“ број 166, 16. јули 1941.

²⁸⁸ Гамс & Ђуровић, *Увод у ираћанско право – општи део*, Савремена администрација, Београд, 1985, стр. 245; Станковић & Водинелић, *Увод у ираћанско право*, Номос, Београд, 1996, стр. 209; Стојановић & Антић, *Увод у ираћанско право*, Београд, 2004, стр. 255; И. Јанковец, *Уговорна одговорност*, стр. 46; V. Gorenc, *Trgovačko pravo – ugovori*, Školska knjiga, Zagreb, 2000, стр. 82.

и карактеру ауторског дела. Обрачун трошкова штампања мањих тиража зна бити доста већи у односу на штампање већег броја примерка дела. То је и разумљиво, када се сагледа и комплетан технолошки процес штампања дела. Није редак случај у нашој пракси да аутори сасвим случајно дођу до информација о штампању тиража ауторског дела без њиховог знања.

Могуће је да издавач у оквиру једног издања не штампа цео тираж одједном, већ да га штампа сукцесивно у више рата. Разлог за то може бити уштеда магацинског простора, или привремено давање простора за штампу неком другом делу, или велика тражња на тржишту тачно одређене количине, итд. Овим поступком издавач не вређа уговорену обавезу на стављање у промет уговореног тиража, изузев ако на тај начин пропушта да задовољи тражњу за примерцима дела на тржишту. Битно је да сукцесивно штампани делови истог тиража не смеју да се разликују. Тако се, приликом оваквог вида штампе мора водити рачуна о техничким перформансама. Ово нарочито уколико се то сукцесивно штампање не врши у истој, већ у различитим штампаријама. То значи да сукцесивни тиражи морају бити исти по квалитету штампе, али и са становишта изгледа и опреме сваког примерка. Примера ради, ако је издавач издавачким уговором овлашћен да изда једно издање у тиражу од 500 примерака дела он не сме издати 100 примерака брошираног повеза, а остатак у тврдом повезу. У овом случају сматрало би се да је издао два издања једног дела а да ниједно дело није у уговореном тиражу.

Обичаји у издавачкој пракси налажу да се не сматра да је издавач прекршио издавачки уговор ако одштапа од 3 до 5% више од уговореног тиража. Овај вишак у броју примерака јавља се при самом процесу штампе дела, и он углавном служи за намирење бесплатних примерака. Обавеза достављања бесплатних примерака неретко је истакнута у уговорима о штампи, тј. уговорима које издавачке куће склапају са штампаријом.

Према нашем закону висину тиража и број издања једног издања одређују стране у издавачком уговору. Међутим, уколико се догоди да странке пропусте да то одреде у уговору, та питања ће бити уређена на основу допунско-диспозитивне норме важећег закона. Конкретно, издавач је у том случају дужан да изда само једно издање, а када је у питању висина тиража неопходно је применити добар пословни обичај и узети у обзир све релевантне околности које могу да укажу на број примерака који може да задовољи сврху конкретног издавачког подухвата.²⁸⁹ Може се десити да се ни на

²⁸⁹ Примера ради, ако је реч о уџбенику за основну школу, мора се имати у виду број ученика којима је уџбеник намењен, а са друге стране и учесталост потребе за ревизијом. Такав тираж може се кретати и у десетинама хиљада примерака.

Тако је деведесетих година прошлог века на нашем тржишту био јако мали број издавачких кућа које су штампале уџбенике за основну школу. Тадашњи тиражи за поједине наслове достигали су и по 120.000 примерака, и за исте се радило доштампавање.

основу тих околности не може одредити висина тиража, па се у том случају сматра да је уговорени тираж 500 примерака.

Могуће је уговором регулисати да издавач има обавезу а и право да по исцрпљењу тиража једног издања приступи реализацији наредног издања истог дела. Странке за овај случај могу издавачким уговором одредити и рок у којем је издавач дужан да отпочне са стављањем у промет примерак дела за наредно издање. Али, уколико тај рок није одређен уговором примениће се одредбе Закона о ауторском праву и сродним правима који прописује да тај рок износи годину дана од дана када је аутор издавачу поставио захтев да приступи реализацији наредног издања.

Издавање новог издања је прилика за аутора да изврши измене и корекције у новом издању, али само под условом да те корекције не промене суштину и карактер претходног издања дела. Ове корекције су чак и пожељне, а нарочито у правној литератури, како би се ускладиле поједине одредбе са новим законима, а неретко се и сами аутори боре да изврше разне друге иновације постојећих дела како би се могла продужити њихова употреба. Ауторски хонорар, што се тиче ових издања, такође се плаћа у договору са аутором уколико није претходним уговором већ назначен начин исплате хонорара за наредна издања.

4.5.3. Право на ауторску накнаду

Мада обавеза да издавачки уговор садржи и износ ауторског хонорара (ауторске накнаде), није обавезан елеменат издавачког уговора, сматрамо да је потребно јавности презентовати и овај елеменат издавачког уговора а нарочито имајући на уму економски положај аутора у односу на издаваче. Слободно се може закључити да је тај положај доста неравноправан и да су аутори знатно мање способни да издавачким кућама парирају економским могућностима.

У том смислу врло је битно тумачење законске регулативе и ми се кроз овај рад трудимо да прикажемо што више судске праксе која ће нам помоћи да на прави начин сагледамо све могућности за успешније остваривање права аутора. У том смислу наводимо као пример случај судске праксе о повреди права аутора неплаћањем накнаде аутору за коришћење ауторског дела:

„Радњу њовреде њредсџавља неовлашћено вршење било које радње обухваћене искључивим њравима носиоца ауџорској и сродних њрава, ња се у њом смислу има њјумачиџи и одредба о неџлаћању надокнаде као облику њовреде.“

Из образложења:

„...Али, и њосле сџуџања на снаџу новој закона, одредба њо којој и неџлаћање накнаде њредсџавља њовреду мора се њјумачиџи у конџексџу оџшџе дефиниџије њовреде ауџорској или сродној њрава. Оџшџом дефиниџијом њовреде је њредвиђено да радњу њовреде њредсџавља неовлашћено вршење било које радње која је обухваћена

искључивим правима носиоца ауторској и сродних права. Да је за појам повреде права важан елемент да се ради о искључивим правима, произлази из одредбе члана 205. Закона о ауторском и сродним правима којом је прописано која су лица активно легитимисана за одношење тужбе због повреде. Осим носилаца права, то су стипендијаци искључивих овлашћења на ауторска и сродна права.

Право на накнаду за емитување и реемитување, за јавно саопштавање и јавно саопштавање фонограма који се емитују, није искључиво, већ релативно право. Зато се наведена одредба односи само на неилажање накнаде као облик повреде када се ради о појединим искључивим овлашћењима, каква на пример има аутор, за која постоје законска ограничења у виду законске лиценце када се и без дозволе аутора могу предузимати одређене радње, али уз обавезу илажања надокнаде. То овде није случај.²⁹⁰ Овај пример судске праксе говори о томе да судови приликом разматрања случајева повреде ауторских права узимају у обзир све релевантне чињеница како би донели исправну пресуду. То је у овом случају судске праксе и потврђено.

Наравно, и у нашој издавачкој пракси присутне су издавачке куће које воде рачуна о својим ауторима и „боре“ се за њих преко износа ауторског хонорара, па се у пракси висина ауторског хонорара редовно одређује у издавачком уговору. Утврђује се уобичајено по ауторском табак (30.000 словних знакова), паушално, дакле, независно од пласмана примерака дела на тржишту, тј. у фиксном износу. Према другом начину накнада се одређује у зависности од економског ефекта искоришћавања издатог дела, тј. процентуално од малопродајне цене продатих примерака ауторског дела (у зависности од пласмана дела на тржишту).²⁹¹ Наш Закон о ауторским и сродним правима ово питање решио је чланом 70.²⁹²

У другом случају одређује се извесни проценат од цене сваког продатог примерка дела, или проценат од прихода који издавач оствари пласманом дела на тржишту.²⁹³ Овај проценат са собом носи ризик за наплату ауторског хонорара. Није редак случај да тржишна очекивања аутора не буду реална и да продаја оствари знатно ниже

²⁹⁰ Решење Привредног апелационог суда, Пж. 1695/2014 (3) од 15. јануара 2015.

²⁹¹ Како бисмо објаснили овај вид надокнаде наводимо пример из судске праксе: „Одредба уговора о ауторском хонорару је диспозитивног карактера. Ако странке накнаду ауторској хонорара услове продајом ауторској дела, за чију продају није било интересовања, онда се има узети да је аутор, уговарајући овакав начин ислатање накнаде преузео на себе и ризик евентуалне немоћности да до продаје књига и ислатање хонорара дође, због чега нема основа за израживање ауторској хонорара“. Одлука Врховног суда Србије, Гж. 128/86.

²⁹² „Ако се коришћењем ауторској дела оствари добит која је у очигледној несразмери са уговореном ауторском накнадом, аутор, односно његов наследник има право да изражи измену ауторској уговора ради ошклањања ње несразмере.“

²⁹³ Стојановић М., Издавачки уговор, Београд, 1967, стр. 41–46.

резултате од очекиваних. Наравно, у овом случају није на губитку само аутор већ и издавач. Да не би сносио ризик тржишних очекивања, уколико нема сигурне назнаке доброг пласмана своје књиге пре потписивања издавачког уговора, аутор, тј. носилац права аутора мора добро размислити о начинима исплате ауторског хонорара. Наш савет је да се о овом питању морају консултовати стручна лица. У свакој држави, па и код нас, постоје институције које се баве проучавањем захтева тржишта, истина у развијеним земљама много јаче и организованије, чак и популарније него код нас. (По овом питању инострана судска пракса је јако богата, Узмимо само количине распродатих дела популарног романа Хари Потер.)

У преднацрту нашег Грађанског законика ова обавеза издавача је нешто другачије одређена, у смислу да аутор има право на награду и када она није уговорена, изузев када се из околности случаја може закључити да се аутор одрекао тог права.²⁹⁴ (Сматрамо да је ова обавеза крајње поштена). Када аутор има право на награду а она није уговорена, или ако је уговорена али није одређен њен износ, накнаду одређује суд водећи рачуна о свим околностима случаја.²⁹⁵ Поредџи одредбе немачког Закона о ауторском и сродним правима долазимо до сазнања да аутор има право на уговорену накнаду, а уколико њена висина није одређена, важи примерена накнада као уговорена, при чему се као примерена накнада подразумева накнада одређена сходно заједничким правилима о накнади или она која у тренутку закључивања уговора одговара оном што је у пословном саобраћају према врсти и обиму коришћења, нарочито трајању и тренутку коришћења, с обзиром на околности случаја, уобичајено и поштено.²⁹⁶ Из овога закључујемо да се и други закони воде истим принципом и да нема пуно одступања у тумачењу законских регулатива о овом питању. Наравно, приликом уговарања накнаде могуће су и разне комбинације у зависности од договора аутора или носиоца ауторског права са издавачком кућом са којом намерава потписати издавачки уговор. Тако, примера ради, може се уговорити да известан део хонорара буде паушално плаћен, а остатак зависно од продаје примерака дела, с тим да се по продаји половине тиража учешће хонорара у цени повећа са 7 на 10 процената.

Зависност економског ефекта на увећање и уопште учешће у ауторској накнади повлачи за собом не само обавезу издавача да реално и истинито обавештавају аутора дела или другог носиоца ауторских права, већ и право аутора, односно његовог правног следбеника да контролишу податке који су од значаја за обрачун накнаде.²⁹⁷

²⁹⁴ Преднацрт грађанског законика, члан 1034, став 2.

²⁹⁵ Преднацрт грађанског законика, члан 1034, став 3.

²⁹⁶ Немачки закон о ауторском и сродним правима – *Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte-Urheberrechtsgesetz*, vom 9. September 1965. BGBl I 1273 последњи пут измењен Законом од 3. децембра 1915. BGBl I.S.2178, доступно на адреси: www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/urhg/gesamt.pdf, , пар. 32. Преузето: 25. априла 2016.

²⁹⁷ Слободан М. Марковић, *Ауторско право и сродна права*, Службени гласник, 1999, Београд, стр. 277.

Сада се намеће још једно ново питање приликом разматрања ове обавезе издавача. То је питање момента када се може сматрати да је издавач остварио своју обавезу стављања примерака у промет јер од пласмана примерака на тржишту зависи и исплата накнаде аутору. У издавачком послу је честа ситуација да се примерци ауторског дела не успевају продати без обзира на све уложене напоре издавача. Колико дуго треба да трају напори и покушаји пласирања робе на тржишту пре него што се утврди да се задати циљ не може постићи, а да је то без кривице издавача? О овом случају у нашем закону нема одредаба. Идеално решење би било да се и та ситуација предвиди издавачким уговором, а ако нема уговорених одредаба онда је логично да се о томе одлучи на основу релевантних околности сваког случаја посебно.²⁹⁸

Ово излагање анализом свих битних фактора који утичу на исплату ауторског хонорара упућује нас на то да је најисправније, како за издавача тако и за аутора или носиоца ауторског права да у издавачком уговору буду прецизирани начини исплате ауторског хонорара. Посебно то треба имати на уму код издавачких уговора где се уговара пренос права на више издања истог дела, о чему ћемо још говорити. Како бисмо у решавању овог питања о исплати ауторског хонорара помогли ауторима, морамо нагласити да је тренд закључивања издавачког уговора преко агента у западним земљама доста развијен. С тим у вези, разматрајући судску праксу ових земаља, долазимо до закључка да су аутори дела односно њихови правни наследници доста неупућени у проблематику склапања уговора на шта посебно скреће пажњу шира јавност у овим земљама. То значи да агент има овлашћења да у име аутора или његовог правног наследника склопи издавачки уговор са издавачком кућом а да аутор није проучио све битне елементе тог уговора. Ово се посебно односи на висину ауторског хонорара где издавачи, издавачким уговором могу дати себи већу ширину него што би требало и што издавачки обичају налажу. За аутора је битно да проучи сваки члан уговора и ако је у могућности „растумачи“ уговор како би се избегли додатни проблеми („Ђаво је у речима“, ирска изрека).

Посебна накнада – право издавача дела

„Право издавача штампаних издања на посебну накнаду је искључиво право које овлашћује свог носиоца да убира накнаду од производње, односно предмета уређаја и

²⁹⁸ Примера ради, ако је дело пригодног карактера, тј. посвећено је одређеном догађају као што је Светско фудбалско првенство, јасно је да се не може очекивати да ће се непродати примерци продати по окончању тог првенства. Ако је реч о уџбенику чија је употреба престала из било којег разлога, такође је јасно да нема изгледа да ће се непродати примерци продати. У случају пак да је реч о научним и стручним делима, као и о белетристици, неопходно је да се на пласману тих дела ради стрпљивије и на дуже време. А такође, ако предстоји неки догађај, јубилеј и сл. за који се сматра да би могао подстаћи интересовање публике за одређено дело, мора се сачекати да тај догађај дође.

средстава који су подобни за умножавање ауторских дела штампањем.²⁹⁹ Ауторско дело, које је умножено у одређеном броју примерака представља предмет заштите. Број примерака штампаног дела одређује се према потребама јавности. Издавач штампаних издања у овом случају је субјекат заштите. То може бити физичко лице, али у већем броју случајева то је правно лице које сопственим средствима издаје дело, тј. сноси трошкове издавања штампаног дела.

Законом о ауторском праву и сродним правима из 2009. године уведено је ово право у правни систем Републике Србије. Увођење овог регулисања сродноправне заштите издавача штампаних издања у погледу убирања посебне накнаде настаје под утицајем иностраног ауторскоправног и сродноправног законодавства. Француско право³⁰⁰ увело је овај вид заштите, а он постоји и у земљама из окружења као што су Босна и Херцеговина,³⁰¹ Хрватска,³⁰² Црна Гора.³⁰³ У појединим државама посебна накнада која се убира на основу имовинскоправног овлашћења, које чини садржину ауторског права, а понекад и на основу сродног права издавача штампаних издања у упоредном праву, веома се разликује, док у неким законодавствима и не постоји.³⁰⁴

Већ смо напоменули да право првог издавача штампаног издања на посебну накнаду у правном систему Републике Србије није уведено као последица усклађивања нашег законодавства са законодавством Европске уније. Правни режим посебне накнаде делом је уређен прописима Европске уније.³⁰⁵ У Директиви Европске уније каже се да могу да пропишу ограничење искључивог овлашћења права на умножавање ауторских дела и предмета сродноправне заштите уколико се радња умножавања предузима за приватне потребе, али само уз правичну надокнаду носиоцу права. Носиоци права, који имају право на посебну накнаду прецизно су наведени у члану 2. став 1. Директиве

²⁹⁹ Душан В. Поповић, „Критички осврт на сродноправну заштиту издавача: заштита привредног или културног подухвата“; удк 347.77/78:655.4, CERIF:S124, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIII, 1/2015. Види, Закон о ауторским и сродним правима Републике Србије, члан 142. став 1.

³⁰⁰ Закон о интелектуалној својини Републике Француске, консолидована верзија од 22. децембра 2014, чл. од Л311-1 до Л311-8.

³⁰¹ Закон о ауторском праву и сродним правима Босне и Херцеговине, „Службени гласник Босне и Херцеговине“, број 63/10, члан 138.

³⁰² Закон о ауторском праву и сродним правима Републике Хрватске, „Народне новине“, бр. 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14, члан 145.

³⁰³ Закон о ауторском праву и сродним правима Републике Црне Горе, „Службени лист Црне Горе“, број 37/11, члан 138.

³⁰⁴ На пример, у Луксембургу, на Малти, у готово свим азијским државама. Види, WIPO, *International Survey on Text and Image Copyright Levies (2014)*://www.wipo.int/freepublications/en/archive.jsp?cat=copyright, 15. мај 2016.

³⁰⁵ Директива број 2001/29/ЕЗ, члан 5, став 2 о хармонизацији одређених аспеката ауторског права и сродних права у информатичком друштву, „Службени лист ЕЗ“, број L167/2001.

на који упућује и члан 5. став 2. Директиве, нема носилаца сродног права издавача штампаних издања. Зато је у српском законодавству јако тешко концепцијски директно повезати ово сродно право са имовинскоправним овлашћењем аутора.³⁰⁶ Мислимо да би се ово могло отклонити редакторским интервенцијама, а добили бисмо поменути облик сродноправне заштите као независан, па се не би упућивало на овлашћење аутора на посебну накнаду.

Учесталост коришћења дела требало би да пропорционално одређује износ накнаде, али ту утицај вредности интелектуалног добра које се умножава мора имати удела.³⁰⁷

4.5.4. Право на бесплатне примерке ауторског дела

Обичај у издавачкој пракси је да се аутору, тј. његовом правном следбенику преда одређени број примерака дела. Тај број је различит и зависи од врсте дела и висине тиража која је одређена. У пракси он износи од 5 до 15 примерака дела. Када је реч о колективним делима као што су енциклопедије, речници, зборници, сваком аутору припада најчешће по један примерак дела из разумљивих разлога. А један и најважнији од тих разлога је тај што су то дела углавном доста скупа и у самој штампи. Када су у питању енциклопедије онда је број аутора велики. Закон нема одредбе о бесплатним примерцима, тако да се то питање регулише на основу договора аутора и издавача приликом склапања издавачког уговора или обичаја који је већ устаљен у пракси. Обичај припада типу неписаног права. Обичај се формира на основу трајног и једнообразног поштовања одређеног понашања праћеног убеђењем да је то понашање правно обавезно.³⁰⁸

³⁰⁶ Исти проблем има и право Босне и Херцеговине. Види, Иза Разија Мешевић, „Расподјела прихода од права на накнаду за приватну употребу након пресуде суда (треће веће) од 9. фебруара 2012. године“, *Правне и инфраструктурне основе за развој економије засноване на знању* (ур. Б. Влашкивић), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2013, стр. 189–206.

³⁰⁷ Сличан став заузео је и Макс Планк Институт за иновацију и конкуренцију: *Stakeholder Consultation on Copyright Levies in a Converging World: Response of the Max Planck Institute for Intellectual Property*, Munich, 2007, поглавље IV, //www.ip.mpg.de, 12. мај 2016. године. За правила о начину утврђивања износа посебне накнаде у Србији види, ЗАСП, члан. 171 б.

³⁰⁸ Ратко Марковић, Уставно право и политичке институције, Службени гласник, 2008, стр. 22

4.5.5. Право на коректуру дела

У страниј правној теорији, постоје веома различита схватања у погледу обавезе вршења коректуре дела. У страном праву често се предвиђа да је обавеза аутора да одобри штампање дела, али пре тога и да прегледа дело. То је предвиђено у Швајцарском праву, Немачком праву³⁰⁹, делимично и у Италијанском праву. У нашој правној теорији, пословној и судској пракси, примат има схватање да је обавеза издавача да изврши техничку коректуру дела, уколико то уговором није другачије регулисано. Међутим, наш законодавац је дао право аутору, односно другом носиоцу ауторског права да у одређеној фази израде ауторског рукописа, тј. у одређеној фази техничког умножавања дела може извршити коректуру дела а да је издавач у обавези да му то омогући.³¹⁰

У англосаксонском праву нема јединственог става у вези са извршењем коректуре ауторског дела. Код неких је то, како видимо, предвиђено у издавачким уговорима као обавеза аутора, али у великом броју уговора није коректура предвиђена као обавеза аутора.

Сматрамо да је исправније схватање ипак да издавач треба да изврши коректуру дела, јер је за обављање техничке коректуре дела неопходно стручно знање са којим издавач располаже, а аутор је по овом питању најчешће лаик. У нашој пракси, приликом извршења коректуре дела, поред техничког лица, задужен за обављање ове врсте посла често је и уредник дела, који има одговорност за све процесе, који се спроводе кроз разне фазе приликом припремања ауторског дела за штампу. Он заједно са аутором прегледа дело пре пуштања тиража у штампу и даје коначно одобрење за штампање ауторског дела.

Издавач, који нема техничко лице за обављање коректуре дела које је запослено на неодређено време, може ангажовати „спољно лице“ да обави коректуру дела.

4.5.6. Заштита моралних права аутора

Морална права аутора су непреносива права.³¹¹ Материјална права аутора штите се судским путем, док материјална имовинска права аутор може да ужива на основу права ауторства. Код заштите моралних права аутора немогуће је остварити

³⁰⁹ Немачки закон о издавачком праву, у параграфу 20 предвиђа да издавач има обавезу коректуре, али треба отиске да поднесе издавачу на преглед. Сматраће се да су отисци одобрени уколико у одређеном року није уложен приговор од стране аутора.

³¹⁰ Закон о ауторском исродним правима, члан 77. став I. тачка 2.

³¹¹ Ауторска морална права: непреносивост и накнада због повреде – 137/9 и 15/6. Ауторска морална права су непреносива. Преносива су само ауторска имовинска права. Произвођач фонограма нема право на накнаду због повреде ауторских моралних права.

реституцију у пређашње стање док је код материјалног права она изражена у накнади штете.³¹²

Морална права аутора, у англосаксонском праву по правилу се заштићују само када је то изричито предвиђено уговором. Нека морална права могу у земљама овог права бити заштићена и прописима о забрани нелојалне конкуренције. Схватања о томе шта се сматра о моралним правима аутора су веома различита.³¹³

Једно од моралних права аутора је и овлашћење на назначење имена аутора. Ово право аутора загарантовано је законом а као пример судске праксе наводимо следећи случај:

Тумачећи ово право аутора наводимо и пример из судске праксе као право аутора на накнаду а на основу Закон о ауторском и сродним правима члан 205. став 2. из судске праксе:

„Пројаштањем да на омошћу ЦД-а означи име лица као аутора, односно његов имевоним, издавач врши повреду ауторској права аутора, ше он има право на накнаду неимовинске штеће збој повреде својих моралних права, у смислу члана 205. став 2. Закона о ауторском и сродним правима.“

Из образложења:

„Тужилац-произвођач и продуцент касета (Закон о ауторском праву, Народне новине, бр. 53/91, 58/93, 9/99 проч. текст) може имати само права која може стицати произвођач фонограма, а не морална права, која стиче аутор и која су у правилу непреносива. Ауторска имовинска права чине права аутора на искоришћавање дела, и та су права преносива (члан 26. Закона о ауторском праву Републике Хрватске).

Гледе преноса одређених права на која се позива тужилац, као доказ једино је приложен уговор о извођачком хонорару (лист 7. списка), а у којем уговору нема никаквог упоришта тврдња тужиоца о преносу било каквих ауторских моралних, па чак и имовинских права на тужиоца за ауторска дела садржана на пиратским касетама. Суд према одредби члана 186. став 3. ЗПП-а није везан за правну основу коју је тужилац навео, али за накнаду имовинске штете тужилац заиста није навео никакве доказе нити је назначио из чега би се састојала имовинска штета, а за моралну истину нема упоришта, како по образложењу тужбе тако и у доказима који су проведени у току поступка. Осим тога, тужилац се није одазвао уредном позиву за расправе заказане 4. маја и 3. јуна 1999. године, па и тиме није удовољио својим обавезама и дужностима да изнесе чињенице и предложи доказе којима ће утемељити свој захтев.»

ВТС РХ, Пж-3811/99 од 5. октобра 1999. Преузето://www.vtsrh.hr/index.php?page=code&index=1&article_id=203&act_id=137&lang=hp 28. мај 2016.

³¹² Владимир Капор, Славко Царић, Уговори робних промета, Униврзитет Привредна академија – Правни факултет, 2007. година, стр. 461.

³¹³ Поводом ове проблематике издвајамо случај из судске праксе: Постоји повреда ауторског моралног права из члана 28. Закона о ауторском праву Републике Србије и у случајевима када се туђе ауторско дело користи за мање ¼ дела али се не означе име и презиме аутора изворног дела и порекло позајмице (Врховни суд Србије, Гж.585/92).

„Правилно је првостејени суд, имајући у виду да је на основу ЦД-а под називом“ ... „извођача Б. Б. издајој од стране“ Б. Б. „пројашено да се означи име тужиле као аутора, односно њен псеудоним псема“ ... утврдио у смислу члана 205. став 1. тачка 1. Закона о ауторском и сродним правима („Службени гласник РС“, број 104 од 16 децембра 2009), да су тужени повредили ауторско право тужиле, те да у смислу члана 205. став 2. у вези са чланом 15. истог закона, тужиле као аутор има право на накнаду неимовинске штете збој повреде својих моралних права.

Међутим, основано тужиле у жалби указује да је првостејени суд појрешино применио материјално право када је одлучивао о висини правичне надокнаде нематеријалне штете, тј. Одредбу члана 200. Закона о облигационим односима.³¹⁴

Одмеравајући висину правичне новчане надокнаде неимовинске штете збој повреде моралних права тужиле као аутора, овај суд је, водећи рачуна о значају повређеној добра и циљу коме служи оваква накнада, а имајући у виду све околности случаја, нашао да правичну новчану накнаду збој повреде моралних права тужиле, као аутора, јер се необјављивањем имена и презимена аутора дела на објављеном делу вређа ауторско морално право аутора, представља износ од 150.000 динара. Стога је првостејена пресуда преиначена у ставу 2. изреке и тужиле поред износа досуђеној у ставу првом изреке, овај суд је досудио још износ од 80.000 динара, и то са законском заштитом од дана доношења првостејене пресуде у смислу члана 277.300, а преко наведеној износа, а за износ од 150.000 динара је тужбени захтев одбијен, као неоснован.³¹⁵

То значи да име аутора мора бити назначено на ауторском делу, у пракси се то подразумева да је назначено на предњој страни корице (у току излагања већ смо помињали ову обавезу издавача). И то је техничко признање ауторства. Штавише, наш закон претпоставља обориву претпоставку да је аутор дела оно лице које је наведено на примерцима тог дела. Повреда овог овлашћења има аутономну садржину јер аутор може да из неких разлога објави дело и под неким другим именом. Тада се не може сматрати да је издавач нарушио права аутора дела. Према томе, можемо да констатујемо

³¹⁴ Закон о облигационим односима члан 200. став 1: За претрпљене физичке болове, за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица као и за страх суд ће, ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава, досуђити правичну новчану накнаду, независно од накнаде материјалне штете као и у њеном одсуству.

Став 2. Приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, суд ће водити рачуна о значају повређеног добра и циљу коме служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

³¹⁵ Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 4328/2012 (1) од 12. децембра 2012.

да ауторово личноправно овлашћење на назначење имена има и негативни аспект. Шта ако аутор жели да његово име остане анонимно? Још једно врло занимљиво питање ауторског права је ко и на који начин врши ауторскоправна овлашћења на таквим делима. Претпостављамо да је законодавац регулисањем овог питања имао циљ да истовремено заштити два интереса аутора. Први морални интерес да његов идентитет остане у тајности, а други да се његова имовинскоправна овлашћења ефикасно остварују и буду заштићена. Са циљем заштите моралног интереса законодавац је овластио да ауторскоправна овлашћења на анонимном или псеудонимном делу врши лице које је аутор овластио за издавање дела. Овим се полази од претпоставке да је аутор свог издавача уговором обавезао на чување тајне његовог идентитета. Ради заштите економског интереса аутора законодавац је прописао да се та лица сматрају *ex legate* овлашћеним да врше сва ауторскоправна овлашћења у вези са тим делом, а уједно и да могу подизати тужбе за заштиту тог дела. Овде је реч о овлашћењу које има конститутивни стицалац ауторских овлашћења.

То значи да ће код издатих дела тужбе за заштиту ауторског права подизати издавач што подразумева да ће издавач бити лице са којим ће заинтересовани моћи да преговара у вези са закључењем ауторског уговора или у вези са прибављањем одговарајуће дозволе.

По нашем мишљењу поменути *ex legate* има конститутивни неискључиви карактер. Ово закључујемо на основу чињенице да анонимни аутор може сам вршити сва своја ауторскоправна овлашћења, само је питање да ли он то жели.

С друге стране остаје још и питање како издавач може да у случају спора заштити анонимног аутора. Закон је и то имао у виду. Ако издавач у случају спора мора да докаже да је овлашћење за издавање дела, односно објављивање дела прибавио од аутора, једну од законских гаранција чувања анонимности аутора даје члан 180. Закона о ауторским и сродним правима, по којем је у случају судског спора суд задужен да предузме мере за очување анонимности дела.

4.5.7. Обавезе издавача да дистрибуира примерке дела

Ова обавеза подразумева да је издавач у обавези да предузме одговарајуће мере како би умножени примерци дела били стављени у промет. Законодавац не прописује те мере али се подразумева да су то мере за које су меродавни обичаји у издавачко-књижевном послу.

Ефекат извршења ове обавезе издавача да примерке дела стави у промет умногоме зависи од продајне цене дела. Продајну цену дела креира сам издавач, и то је систем

који је раширен у издавачкој и књижарској пракси.³¹⁶ Ово право издавача да одреди малопродајну цену књиге има оправдање са становишта да је он тај субјект који сноси највећи економски ризик издавачког подухвата. Наравно у овом случају не можемо игнорисати ни интересовање аутора. И његови интереси су овде врло јасни уколико је са издавачем склопио уговор тако да је његов хонорар у проценту зависан од продаје сваког примерка дела. Јасно је сада зашто је интерес аутора да примерак његовог дела не буде ни превише скуп али ни превише јефтин. Најбоље решење је да постоји одређена координација између издавача и аутора о овом питању. Превише ниска цена дела носи у себи опасност од повреде ауторовог личноправног овлашћења на супротстављање недостојном искоришћавању ауторског дела, а опет с друге стране, превисока цена проузрокује застој а некада и престанак продаје.

*„Неважно је да ли је узрок неиспуњења обавезе продавца у његовој незаинтересованости, свесној нејажњи или сљепој несрећних околности. Разлој неиспуњења је апсолутно неважан. Оно што је важно јесте чин испуњења. Да ли је продавац испунио своју обавезу или не?“*³¹⁷

Поред одређивања примерене цене дела издавач је у обавези и да омогући да предузме одговарајуће радње како би умножени примерци ауторског дела били стављени у промет.³¹⁸ Рад издавача на пласману подразумева примера ради промоције нових издања на којима се презентују широј јавности тек објављена издања, ступање у контакт са велетрговцима и књижарском мрежом и успостављања пословне везе са њима.

Стављање примерака дела у промет је шири појам од продаје, а у уговору може бити наглашено да издавач ставља и примерке дела у закуп. За издавача а и аутора је битно да у уговору буде наглашено који вид стављања примерака дела у промет је издавач овлашћен да чини.

³¹⁶ Ова пракса је врло дискутабилна са становишта антимонополских прописа. Јасно је да су овом праксом највише погођени продавци књига јер она их лишава могућности да конкуришу једни другима разликом у малопродајној цени.

³¹⁷ J. Sellers у одлуци Nicolene Ltd. V. Simmonds (1952) 2 Lloyd’s Report, стр. 419, 425

³¹⁸ Насупрот праву на објављивање аутор има и право покајања, што ћемо објаснити кроз наредну судску праксу Хрватске ради упоредне анализе законодавства: *Аутор може у свако доба повући из промета, односно откупиши примјерке својега објављеног ауторског дјела (право покајања). Из дикције норме произлази да је ријеч о праву покајања-droit de repentir аутора, а не о дужности издавача да о томе води рачуна на што указује изравно и текши норме да је аутор дужан приходно нахнадиши ишеши кориснику односно власнику дјела. Ради се дакле о субјективном дискреционом праву и овлашћењу аутора да забрани објављивање свој дјела, при чему је корисник односно власник дјела заштићен од злоупотребе „права покајања“ и повреде својих материјалноправних интереса.*

(Привредни суд Хрватске Пж.2460/87 од 12. 1. 1978, Преглед судске праксе, бр. 40/89, стр. 149).

Из ове обавезе издавача произлази још једна обавеза а то је да је издавач дужан да се стара о промету издатог дела и да о томе обавештава повремено аутора, односно другог носиоца ауторског права.³¹⁹ С обзиром на то да има обавезу стављања примерака дела у промет издавач исто тако има обавезу када ова обавеза буде испуњена да их, уколико намерава да непродате примерке прода у стару хартију, претходно понуди аутору или његовом наследнику на откуп.

„Када је накнада штеће збој њовреде уговора у издавању, основно правило је да је ајослууно неважно зашто је дужник пројусио да испуни своју обавезу, и сасвим сијурно не може се позивати на то да је учио највише што је могао.”³²⁰

У новијој пракси, на тржишту Републике Србије присутно је неколико стотина издавача који на све могуће начине покушавају да освоје примат на тржишту. Та утакмица нимало није поштена ни фер а нарочито је изражена у области продаје уџбеника. Нелојална конкуренција узима све више маха. Примера ради, поједини издавачи су чак, што више није никаква тајна, поклањали школама разне техничке уређаје како би се што више наставника одлучило да изабере наставни програм по њиховим уџбеницима. Ово је у јавности доста одјекнуло путем разних средстава информисања али држава доношењем новог закона о уџбеницима нимало није ове недозвољене радње на нашем тржишту успела нажалост да осујети, чак се тај тренд подмићивања наставио. Осим осуде путем јавних медија ништа се битно није догодило. Ишло се на то да се државни издавач што више осујети као и да се смањи његов утицај на тржишту. У томе се и те како успело. Процентуално државни издавач у овој години чак заузима место испод цензуса (цензус је био 5%) за разлику од приватних издавача који су отишли далеко испред. Зашто се то догодило питање је на које још увек нико не даје одговор, али у скорашњој будућности свакако ће се разлози показати. Ово стога што квалитет издања државног издавача далеко превазилази у сваком погледу приватне издаваче.

4.5.8. Право издавача да захтева од аутора прераду дела ради објављивања

Из дефиниције издавачког уговора произлази да уговором аутор или други носилац ауторског права уступа, односно преноси на издавача право уножавања дела штампањем и право стављања тако умножених примерака дела у промет.³²¹

³¹⁹ ЗАПС, члан 77. став 1, тачка 1.

³²⁰ Лорд Едмунд Дејвис у одлуци енглеског Дома лордова у случају *Raineri v. Miles* (1981) AC 1050, 1086.

³²¹ Јасмина Вукотић, „Карактеристике издавачког уговора“, *Право и привреда*, Удружење правника у привреди Србије, Београд, бр. 7–9, 2016, стр. 438.

Да би се кренуло у реализацију остварење издавачког уговора неопходно је да аутор достави рукопис у одређеном року. Уколико тај рок није предвиђен издавачким уговором, сходно одредби Закона о ауторском праву и сродним правима овај рок износи годину дана од дана закључења издавачког уговора.³²²

И на основу одредаба Преднацрта Грађанског законика аутор је у обавези да преда издавачу у одређеном року рукопис дела који је припремљен за штампу,³²³ да јемчи да право објављивања дела које је предмет уговора припада њему да га није уступио другоме и да на њему нема терета ни ограничења.³²⁴ Такође, да за време трајања издавачког искључивог права сам не умножава дело, нити их поверава другоме и то како дело у оригиналном облику, тако ни скраћено, проширено или иначе измењено дело³²⁵ и да прегледа отиске врши исправку штампарских грешака, под условом да што друго није уговорено.³²⁶

Видимо да питања регулисања издавачког уговора као имовинског уговора регулише Закон о ауторском и сродним правима али такође и Преднацрт Грађанског закона Републике Србије овом виду уговора посвећује доста пажње. Наравно, долазимо и до закључка да се поједина питања која немају одговор законодавца и која нису изричито регулисана у позитивном прву решавају у пракси (рецимо број ауторских примерака дела).

Да би издавач могао приступити испуњењу уговорених обавеза из издавачког уговора аутор му мора у уговореном року извршити предају ауторског дела. У пракси је то предаја најчешће једног примерка ауторског дела (рукописа). Наша издавачка пракса најчешће захтева један примерак ауторског дела, али под утицајем иностране праксе а и из практичних разлога све чешће су то два примерка ауторског дела. Ауторско дело које се предаје издавачу може бити на папиру или у електронској форми. Рукопис који издавач има да захтева од аутора и даље по предаји издавачу остаје својина аутора осим у случају када је то издавачким уговором другачије уговорено.

Издавач има право да од аутора захтева предају рукописа у таквом стању и у таквом облику који омогућује штампање дела. Дело које предаје аутор мора имати уговорена својства у погледу обима, структуре, коректуре итд.³²⁷

³²² ЗАПС, члан 76. став 1. тачка 1.

³²³ Преднацрт Грађанског законика, члан 1023.

³²⁴ Исто, члан 1024.

³²⁵ Исто, члан 1025.

³²⁶ Исто, члан 1026.

³²⁷ Владимир Капор, Славко Царић, *Уговори робној трговини*, Универзитет привредна академија, Правни факултет, Нови Сад, 2007, стр. 463.

Ако аутор не преда благовремено дело издавачу он је одговоран да накнади сву штету коју је претрпео издавач уколико издавач то од њега захтева. Као последица неуредне предаје рукописа у иностраном праву се често захтева раскидање уговора.

Уколико издавачким уговором није предвиђено, издавач нема право да тражи од аутора измену ауторског дела. Ако су у издавачком уговору предвиђене измене ауторског дела, онда се истим уговором мора предвидети и у ком обиму се те мере подразумевају. У супротном, издавач нема право да то захтева од аутора.

У пословној пракси се уговорима обично предвиђају уговорене казне за сваки дан закашњења. Најчешће је то износ од 3% за сваки месец закашњења у односу на висину ауторског хонорара.

4.5.9. Право издавача да захтева од аутора пренос коришћења ауторског права у уговореном обиму

Право на објављивање ауторског дела штампањем, односно умножавањем издавач стиче издавачким уговором. Углавном су та права ограничена на једно издање у висини уговореног тиража, с тим што уговором може бити и другачије регулисано. Ова права се не односе на права превођења.

Издавач има искључиво право објављивања ауторског дела у уговореном обиму. Аутор по правилу не може право објављивања односно умножавања истовремено пренети на више издавача.

Он има право да своје ауторско дело мења и да то измењено ауторско дело поново објављује без обзира на претходно објављивање неизмењеног ауторског дела. Овде је посредни проблем квантификације измене ауторског дела. Како би се заштитили аутори у пословној, а и у судској пракси, доста се строго утврђује идентичност ауторског дела када је реч о већем броју објављивања измењеног и неизмењеног ауторског дела.

4.5.10. Право издавача да захтева од аутора ауторску правну заштиту

Право издавача је да од аутора захтева заштиту несметаног коришћења права које му је аутор пренео издавачким уговором. Ово право издавач има и када није уговорено. У појединим страним земљама ова права се много шире одређују, што је нарочито случај у земљама англосаксонског права (copyright). Ово право налази свој основ и у Преднацрту грађанског закона.

4.6. Специфичности права издавача из издавачког уговора

Термин „право издавача“ у савременој правној литератури често се користи неадекватно.³²⁸ У овом делу рада објаснићемо зашто овај термин сматрамо неадекватно употребљеним у правној литератури и размотрићемо правнополитичке разлоге за прописивање различитих облика сродноправне заштите издавача, а који су прописани са циљем заштите предузетог привредног подухвата.

Ако инсистирамо на посебности сваког од сродних права којима се пружа заштита у издавачком раду, не пориче се постојање заједничког *ratio legis*-а у сродноправној заштити издавача, који је улагањем одређених средстава у објављивање дела стекао право да то дело у одређеном периоду привредно искоришћава и тиме остварио одређену материјалну корист а и повратио уложена средства.

Појединим од ових сродних права поред заштите издавача или другог привредног субјекта, чини се и друштву у целини, јер се гради подстицај за чињење доступним јавности одређене категорије интелектуалних добара.

Ово је једна од ретких области (сродноправна заштита издавача) права интелектуалне својине која није обухваћена процесом хармонизације са националним законодавствима.³²⁹ На основу тога схватања смо да је национални законодавац слободан да сам пропише садржину субјективног сродног права, а и да дефинише предмет заштите као и субјект заштите. Ово схватање не важи за нашу земљу јер је закључила споразум о придруживању у Европску унију и мора ускладити своје прописе са одредбама Директиве број 2011/ 77/ЕУ.³³⁰

³²⁸ „Право издавача“ обично се везује за неколико засебних сродних права којима се штите поједине категорије издавача у вези са искоришћавањем штампаног издања, првог издања слободног дела критичког издања. Тако и наш законодавац говори о „праву издавача“ у једнини и ако прописује два одвојена сродна права издавача. Види, Закон о ауторским и сродним правима, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 104/09, 99/11 и 119/12, глава VI, чл. 141–142.

³²⁹ Најзначајнијим међународним конвенцијама (о некима је било речи) из области ауторског и сродних права – Бернском конвенцијом, Римском конвенцијом, WIPO интернет уговорима, TRIPS-ом, не уређује се ова сродноправна заштита издавача. У праву Европске уније ова област је тек делимично обухваћена појединим одредбама Директиве број 93/98/ЕЕЗ о хармонизацији рока трајања ауторског права, објављена у „Службеном листу ЕЕЗ“, број L290/1993 која је била на снази све до доношења усвајања Директиве број 2006/116 ЕЗ, која је потом измењена и допуњена усвајањем нове Директиве, број 2011/77/еу.

³³⁰ Опширније о овом види: Споразум о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица с једне стране и Републике Србије с друге стране, члан 75; Закон о потврђивању споразума, „Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори“, број 83/08.

У позитивном праву Републике Србије прописана је сродноправна заштита у корист првог издавача слободног дела, као и сродно право издавача штампаних издања на тзв. посебну накнаду. У упоредном праву срећу се још два сродна права којима се штити издавачки подухват. Реч је о праву издавача научног и критичког издања слободног дела као и о праву издавача на накнаду за интерактивно чињење доступним мањих одломака вести и сродних интелектуалних добара саопштених на интернету.³³¹ Упоредноправном анализом ова четири сродна права доћи ћемо до различитости у погледу субјекта, предмета и садржине заштите. Ова анализа помоћи ће нам да дођемо и до закључка када претежу разлози заштите привредног подухвата, а када културне политике.

4.6.1. Први издавач слободної дела – права и специфичности

Право првог издавача слободног дела је искључиво имовинско право које овлашћује свог носиоца да другоме забрани или дозволи да користи ауторско дело које је први пут законито издато или на други начин саопштено јавности након истека имовинскоправних овлашћења аутора а које раније није било издато.³³²

Наше законодавство прописало је увођење сродноправне заштите првог издавача слободног дела након усклађивања прописа са чланом 4. Директиве о хармонизацији рока трајања ауторског права и појединих сродних права. Ову директиву испоштовале су све земље чланице Европске уније. Она је остварила двоструки циљ. С једне стране пружена је заштита издавачу за издавање постхумног дела, а уведен је и нови (дужи) општи рок трајања ауторскоправне заштите за живота аутора и 70 година након његове смрти. У националним законодавствима земаља чланица Европске уније пре доношења ове директиве, постхумна дела (posthumous works), која се први пут издају након смрти аутора била су различито третирана. То је и разумљиво када се зна да је на основу Бернске конвенције (члан 7. став 1) државама чланицама било дозвољено да пропишу различит рок трајања ауторскоправне заштите. Бернска конвенција представља правни инструмент минимализације, што значи да су државе чланице обавезне само у погледу прописивања минималног рока трајања ауторскоправне заштите који је у овом случају за живота аутора и 50 година након његове смрти. Али, чланом 7. став 3. Бернске конвенције³³³ државама чланицама било је изричито допуштено да пропишу и дужи рок трајања ауторскоправне заштите, па су неке од

³³¹ Душан В. Поповић, „Критички осврт на сродноправну заштиту издавача: заштита привредног или културног подухвата“; удк 347.77/78:655.4, CERIF:S124, Анали Правног факултета у Београду, година LXIII, 1/2015.

³³² Закон о ауторским и сродним правима, члан 141.

³³³ Текст је ревидиран у Берлину 1908. године.

земања чланица то и учиниле.³³⁴ У правни систем Републике Србије сродноправна заштита првог издавача слободних дела ступила је на снагу Законом о ауторском праву и сродним правима 2004. године.³³⁵ Предмет заштите по овом закону је ауторско дело које у време трајања ауторскоправне заштите није било издато и које након истека имовинскоправних овлашћења аутора није коришћено, тј. постало је слободно дело, тако да се може привредноправно искоришћавати али само уз поштовање личноправних овлашћења. Први издавач слободног ауторског дела које за време трајања ауторскоправне заштите није било издато у овом случају постаје субјекат заштите. То је најчешће правно лице, које сопственим средствима издаје слободно дело (значи да приликом издавања сноси одређене трошкове), или је на други начин учињено доступним јавности. У ретким случајевима то може бити и физичко лице.

Овде се види да се захтева као услов за заштиту да дело не сме бити издато током трајања субјективног ауторског права, али се у исто време омогућава заштита не само лицу које први пут изда дело већ и лицу које то дело учини и на други начин доступно јавности (јавни домен).³³⁶ Првом издавачу слободног дела заштита се пружа као својеврсна награда за предузимање подухвата сапштавања јавности дела које би у одсуству његове иницијативе највероватније остало непознато јавности.³³⁷ Законодавац у овом случају „награђује“ како издавача дела, тако и лице које је на било који други начин учинило дело доступним. Наше мишљење у овом случају јесте да ипак треба правити знатну разлику између лица које дело први пут саопштава јавности

³³⁴ Италијански закон о ауторском праву из 1941. године прописао је продужење рока трајања ауторскоправне заштите за 20 година, у односу на општи рок од 50 година од смрти аутора, у случају да је постхумно дело први пут издато у периоду од 20 година од смрти аутора (Закон број 633 о ауторском праву и сродним правима Републике Италије, „Службени лист Републике Италије“, број 166. од 16. јули 1941, члан 31. Детаљније види, Michel M. Walter, Silke von Lewinski, *European Copying Law-A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2010, стр. 569–570.

Немачки Закон о ауторском праву из 1965. године прописао је продужење рока ауторскоправне заштите за дела која су први пут издата у току последњих 10 година општег рока трајања заштите али је била уведена и сродноправна заштита првог издавача дела за које је ауторскоправна заштита истекла (Закон о ауторском праву СР Немачке, „Службени лист СР Немачке“, број 51, од 16. септембар 1965, члан 71).

³³⁵ „Службени лист Србије и Црне Горе,“ број 61/04, члан 139.

³³⁶ Општеприхваћена дефиниција „јавног домена“ у правној теорији не постоји. У овом раду под овим термином подразумевамо она интелектуална добра која су била заштићена али је то трајање заштите истекло. Више о садржини овог термина „јавно добро“ види: Слободан М. Марковић „Јавни домен и право интелектуалне својине“, *Право и привреда*, бр. 4–6/11, стр. 819–832.

³³⁷ Слободан М. Марковић, Душан В. Поповић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013, стр. 95–96.

издавањем дела од лица које то чини на други начин (нпр. интерактивно). Мишљења смо да радња којом се дело чини доступно јавности треба да има трајни карактер³³⁸. Да би тај карактер био постигнут онда та радња производи додатне трошкове, па стога сматрамо да та заштита треба да се пружа само лицу које је уложило одређена средства приликом првог чињења доступним јавности слободног дела. Сатисфакција пружања дела јавности је одређени привредни подухват који доноси и материјалну корист. Ако анализирамо подухват једнократног емитовања дела, интерпретирања или саопштавања путем интернета, показало се да су трошкови оваквог вида презентовања слободног дела јавности занемарљиви. Другачије бисмо гледали када би та радња првог саопштавања јавности слободног дела била обављена тако да има трајни карактер (нпр. његовим трајним постављењем на веб-сајту, који би био израђен само за ту сврху и са кога је могуће преузети примерак слободног дела). Законодавац у Републици Србији дословно тумачи Директиву Европске уније а да притом не узима у разматрање сам чин радње која мора бити спроведена приликом првог саопштавања слободног дела јавности. Међутим, о карактеру и његовом наглашавању законитости предузете радње привредног искоришћавања заштићеног интелектуалног добра постоје разна спорења. У праву интелектуалне својине та радња је свака радња која је предузета уз сагласност носиоца права, али у конкретном случају реч је о првом издавању или саопштавању јавности слободног дела за које се не мора тражити сагласност јер је ауторскоправна заштита престала а дело већ ушло у јавни домен. Поједини правни теоретичари указују и на могућност грешке у редактури приликом тумачења придева „законито“.³³⁹ Законито би требало да буде само оно прво издавање или чињење доступним јавности слободног дела које је подржано од стране удружења аутора из области науке и уметности које врши личноправно овлашћење на објављивање дела након што је дело учињено доступним јавности (ушло у јавни домен). Ово се наравно може односити само на дело које није било објављено док је уживало ауторскоправну заштиту, то значи да у статус слободног дела улази као необјављено и као неиздато дело. Овакво тумачење могуће је у нашем законодавству јер субјективно право почива на монистичкој теорији (моралноправна овлашћења аутора не застаревају). Под тим се подразумева да овлашћење на објављивање дела могу имати и удружења аутора и институције из области науке и уметности (под условом да се аутор за живота није противио објављивању дела).

Носилац права првог интерпретатора слободног дела има имовинскоправна овлашћења што значи да нема никаква морална овлашћења јер он није духовни

³³⁸ То подразумева да се односном радњом дело треба трајно учинити доступно релевантној јавности, како би се упознала са делом, расправљала о његовом уметничком домену и могла дело даље искоришћавати на начин предвиђен Законом.

³³⁹ На пример, М. М. Walter, С. Lewinski, стр. 574.

стваралац дела. То је имовинско право (осим права интерпретатора). Право првог издавача слободног дела траје двадесет пет година од дана првог издавања слободног дела, тј. од дана његовог првог саопштавања јавности на било који други начин.

На неки начин увођењем сродног права првог издавача слободног дела недвосмислено је нарушен концепт јавног домена јер су из њега извучена слободна ауторска дела и искључиво заштићена сродним правом. Та сродноправна заштита ипак је релативно кратка – 25 година, када се упореди са роком трајања заштите интелектуалних добара путем других права интелектуалне својине. Али, ни то не може умањити концепт нарушености јавног домена. Ипак, можемо се запитати: шта би се десило са неиздатим ауторским делом? Прелазећи у статус слободног дела, дело не би имало никакву корист да није јавности омогућено да се упозна са њим. Да није било подухвата првог издања, односно саопштавања јавности раније неиздатог дела, концепт јавног домена не би у конкретном случају остварио своју сврху.³⁴⁰

Из свега наведеног можемо закључити да је сродноправна заштита првог издавача слободног дела уведена не само да се заштити одређени привредни подухват, већ да се и да на значају друштвенкорисном подухвату „изналажења“ једног ауторског дела и презентовања његове садржине јавности.

4.6.2. Критичка и научна издања дела

Право издавача на издања критичког и научног дела спада у групу искључивог права које свом носиоцу даје овлашћење да забрани или дозволи искоришћавање ауторског дела а које је издато као научно или критичко издање по истеку имовинскоправних овлашћења. (Појам „критичког дела“, можемо дефинисати као дело које се заснива на мишљењу које уочава релације битно-небитно, опште-посебно, узрок-последича. Критичко мишљење треба да се заснива на рационалним аргументима, оно коригује само себе.)

Законодавство Европске уније допушта увођење овог облика сродноправне заштите.³⁴¹ Ако у државама чланицама дође до прописивања овог сродног права, државе чланице су дужне да о томе известе Европску комисију.³⁴² У законодавству

³⁴⁰ Valerie-Laure Benabou, Severine Dussolier, „Draw me a public domain“, Copyright Low: A Handbook of Contemporary Research (ed. P. Torremans), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2007, стр. 182–183.

³⁴¹ Директива Европске уније о хармонизацији рока трајања ауторског права и појединих сродних права, члан 5.

³⁴² Државе чланице Европске уније дужне су да обавесте Европску комисију о увођењу овог, али и било ког другог новог облика сродноправне заштите. Види, Директива ЕУ о хармонизацији рока трајања ауторског права и појединих сродних права, члан 5. тачка 20. преамбуле.

Републике Србије овај облик сродноправне заштите издавача законодавац још не прописује, можда и због тога ово право треба прокоментарисати.

Критичко и научно издање неког ауторског дела мора се разликовати од дела прераде, али и од засебних, независних научних дела која уживају ауторскоправну заштиту. Чињеница је да рад на критичком и научном издању неког дела може довести до настанка дела прераде, која такође уживају ауторскоправну заштиту. Под критичким и научним издањем дела подразумева се рестаурација оригиналног текста помоћу ранијих издања. Том приликом врше се анализе и поређења уз помоћ постојеће архивске грађе. У оквиру критичког и научног издања може се ставити и критичка анализа дела, као и други пратећи коментари, поговор и ти делови дела могу уживати посебну ауторскоправну заштиту као писана дела, а у законодавству Европске уније наглашен је и карактер законитости радње издавања критичког и научног издања слободног дела.³⁴³ Према излагању професора Душана В. Поповића „ако анализом пођемо од чињенице да се радња издавања одвија након престанка имовинскоправних овлашћења аутора, а та чињеница повлачи за собом престанак обавезе прибављања сагласности од носиоца субјективног ауторског права за предузимање радње привредног искоришћавања дела, онда сматрамо да није било нужно наглашавати карактер законитости предузете радње. У ситуацијама када би за приступ одређеном извору било потребно тражити дозволу надлежног органа (рецимо Заводу за статистику или Архиву Србије), и без прибављања такве сагласности право издавачу на сродноправну заштиту не би требало да буде ускраћено, из разлога што се ради о издању слободног дела с обзиром на ауторскоправне и сродноправне прописе. Услов законитости се ипак може тумачити и као контекст вршења личноправних овлашћења.“

Лице у чијој организацији и које је уложило одређена средства је субјект заштите тј., издавач критичког и научног издања слободног дела по истеку имовинскоправних овлашћења аутора. Сродноправна заштита пружа се као вид економске сатисфакције јер је лице које је предузело одређени привредни подухват кроз тај подухват имало и одређене економске трошкове. Поред ове сатисфакције свакако треба напоменути и општи циљ, а то је остваривање друштвене користи од упознавања јавности са новим критичким и научним издањем слободног дела чиме се увећава опште знање у друштву као целини. Имовинскоправна овлашћења аутора треба да одговарају имовинскоправним овлашћењима носиоца права издавача критичког и научног издања слободног дела. Право издавача критичког и научног издања слободног дела траје

³⁴³ У поменутој Директиви Европске уније наглашен је карактер законитости радње издавања критичког и научног издања слободног дела. У појединим државама приликом усаглашавања домаћих прописа са правом ЕУ преузет је неизмењени текст овог члана директиве. Види, Закон о ауторском и сродним правима БиХ, члан 140. став 2.

највише 30 година од првог законитог издања дела.³⁴⁴ Овај рок трајања сродноправне заштите државе чланице Европске уније могу кориговати тако да он буде и краћи.

4.6.3. Улога инјерней-сервиса у издаваштву

Право издавача на накнаду за интерактивно чињење доступним одломака вести и сродних права интелектуалне својине је релативно ново сродно право у правном систему европских земаља. Овде је реч о таквом облику сродноправне заштите који даје овлашћење издавачу да потражује накнаду од интернет-сервиса на коме се сопштавају на збирни начин одломци вести а да се притом интернет саобраћај упућује на сајтове тих интернет-сервиса, а не према сајтовима медијских кућа које су начиниле те вести.³⁴⁵

Право издавача на накнаду за интерактивно чињење доступних одломака вести и сродних права интелектуалне својине је прво прописано у Немачкој 2013. године.³⁴⁶ По овом сродноправном облику заштите издавач новинског издања има искључиво овлашћење да другоме дозволи или забрани да јавно саопшти издање или његов одломак у комерцијалне сврхе, осим уколико није посреди одломак врло малог обима (нпр., само поједине речи).³⁴⁷ Тумачећи немачки закон долазимо до закључка да немачки законодавац прописује да новинско издање представља скуп новинских чланака с уређивачком и техничком опремом, који се издаје периодично под збирним насловом и на било ком носачу и који углавном не служи у маркетиншке сврхе. У прилог томе наводе се чланци и илустрације који служе претежно за забаву или за информисање.³⁴⁸ Оно што је нејасно јесте да ли се под појмом „малог обима“ подразумева и текст

³⁴⁴ Директива ЕУ о хармонизацији рока трајања ауторског права и појединих сродних права, чан. 5.

³⁴⁵ Ово се чини јер обим интернет саобраћаја тј., број корисничких посета сајту утиче на цене огласних простора, због чега медијске куће могу остварити мањи приход од веб-презентације. Пружаоци услуге интерактивног чињења доступних одломака вести и других сродних интелектуалних добара називају се „агрегатима вести“ (new aggregators). Најпознатији сервис који пружа овакав вид услуга у свету је Google News. Понекад се та услуга састоји од збирног саопштавања вести које су преузете са других сајтова, а понекад ту услугу чини и комбинација саопштавања чланака, који су написани само за потребе сајта пружаоца услуга.

³⁴⁶ Закон о изменама и допунама Закона о ауторском праву и сродним правима, „Службени лист СР Немачке“, број 23, 14. мај 2013.

³⁴⁷ Закон о ауторском праву и сродним правима СР Немачке, чл 87ф, 87г и 87х.

³⁴⁸ Ibid. За коментар цитираних одредаба види, Igor Barabash, „Ancillary Copyright for Publishers: The End of Search Engines and News Aggregators in Germany?“, *European Intellectual Property Review*, 5/13, стр. 243–245; Andrea Montanari, „Lex Google: Copyright Law and Internet Providers – Future Enemies or Allies“?, *European Intellectual Property Review* број 8/13, стр. 433–438.

наслова, што је велика пракса. Ово питање, чини нам се, остављено је немачким судовима да нађу одговор путем судских спорова (због повреде права).

Неки новински издавачи дозволили су Гуглу да преузимање њихових вести врши без накнаде после ступања на снагу Закона о изменама и допунама Закона о ауторском праву и сродним правима Немачке. Заправо, тумачење нових одредаба свело се бар у овом примеру на то да интернет-сервиси пре објављивања вести морају прибавити сагласност одређених медијских кућа. Међутим, реакција немачких издавача на увођење новог облика сродноправне заштите огледа се у томе што се само даје сагласност за коришћење одломака вести без накнаде. Ова чињеница демантује неке од економских студија у овој земљи да сајтови „агрегата вести“ представљају „супституте“ медијских кућа.³⁴⁹

У Шпанији је прописана сродноправна заштита издавача у случају интерактивног чињења доступних одломака вести.³⁵⁰ Анализирајући ситуацију по овом питању у Шпанији, долазимо до потпуно супротних података у односу на Немачку. По ступању нових шпанских прописа на снагу Гуглу потпуно укидају услугу обједињених вести, јер по новим прописима у Шпанији титулар сродног прва издавача се не може одрећи права на накнаду, тако да су знатно повећани трошкови пружања услуга обједињеног одломка вести. Поредиши искуства ове две државе у којима је остварена примена сродног права издавача на накнаду за интерактивно чињење доступних одломака вести и сродних интелектуалних добара, са искуствима држава које су одустале после разматрања увођења овакве сродноправне заштите издавача (Француска и Белгија), парадоксалан закључак који произлази из наведеног је да су издавачи више користи имали од претње увођењем новог сродног права. Овом закључку у прилог иде чињеница да је у Француској и Белгији влада повукла предлог за увођење новог облика сродноправне заштите када је Гугл са издавачима постигао споразум о пружању подршке развоју дигиталног издаваштва.³⁵¹ Коришћењем упоредне анализе релативно скоро уведених сродноправних одредаба кроз законодавства појединих европских земаља показало се да два од четири сродноправна метода заштите издавача представљају на неки начин инструмент културне политике. Законодавац је прописујући сродноправну заштиту првог издавача слободног дела и заштиту издавача критичког и научног издања слободног дела очигледно имао на уму награду за културни подухват приближавања

³⁴⁹ Препорука, нпр.: Chrysanthos Dellarocas, Zsolt Katona, William Rand, „Media, Aggregators, and the Link Economy: Strategic Hyperlink Formation in Content Networks“, Management Science, број 10/13, стр. 2360–2379. (Издавачке куће су схватиле да ће имати више штете ако њихове вести не буду постављене интернет-сервисима, него уколико се одрекну накнаде која им припада као титуларима сродног права.)

³⁵⁰ Закон о изменама и допунама Закона о интелектуалној својини, „Службени лист Краљевине Шпаније“, број 268, 5. новембар 2014, члан 1. став 5.

³⁵¹ Препорука ://googlepolicyeurope.blogspot.it, 12. мај 2016.

јавности одређеног ауторског дела чиме се доприноси увећавању општег фонда друштвеног знања. Тај разлог оправдава задирање издавачког подухвата у јавни домен који има за последицу остваривања ове сродноправне заштите издавача слободних дела.

У нашем законодавству прописана је сродноправна заштита првог издавача слободног дела и заштита издавача штампаних издања у погледу остваривања посебне накнаде. И поред тога што преостале две сродноправне заштите нису успостављене у нашем законодавству, слободно можемо рећи да су и та права на неки начин код нас заштићена постојећим инструментима сродноправне и ауторскоправне заштите и омогућавају издавачу критичког и научног издања слободног дела да оствари имовинску корист од свог привредног подухвата. Анализирајући искуства других држава сматрамо да је наш законодавац исправно поступио непрописујући сродноправну заштиту издавача у погледу интерактивног чињења доступним одломака вести и других сродних интелектуалних добара све док се не буде могло закључити да ли корисници интернета сматрају сајтове „агрегатора вести“ супститутом сајтова издавача.

Главна ауторова обавеза у издавачком уговору јесте да пренесе на издавача право на објављивање дела, док је издавач дужан да дело објави, пусти га у промет и плати аутору уговорени хонорар. Издавач који је регулисао право да дело изда у форми књиге, има током периода од три године од дана склапања издавачког уговора прече право на умножавање дела и стављање у промет примерака тог дела у форми електронског записа. Аутор дела закључује уговор са издавачем и на њега преноси право објављивања свога дела штампањем, тј. умножавањем. Издавачки уговор је према томе двострани теретни уговор који се закључује између интелектуалног творца дела – аутора (његовог наследника, или носиоца ауторског права) и издавача. Ауторско дело може бити и резултат рада више аутора (коаутори). За закључење уговора потребна је сагласност свих коаутора.

Аутор има право да прати пласман свога дела, чак је у уговорима појединих издавача то и препорука, као и да учествује у презентацији свога дела јавности. Презентације имају за циљ упознавање одређене клијентеле са новонасталим делом ради што успешније продаје.

У издавачком уговору може бити одређено да аутор пренесе на издавача и право превода дела на друге језике ради објављивања у земљи или иностранству, као и овлашћење за умножавање и објављивање преведеног дела.

Закон о издавању публикација³⁵², чијим је ступањем на снагу престао да важи Закон о издавачкој делатности³⁵³, уређивао је услове за уређивање публикација. Према члану 1. овог закона под публикацијом се подразумевају књиге, брошуре, часописи,

³⁵² Објављен у „Службеном гласнику РС“, број 37/91, 53/93, 67/93, 48/94.

³⁵³ Објављен у „Службеном гласнику РС“, број 16/80.

списи, штампано музичко дело, разгледнице, фотографије, географске карте, плакати, планови насељеног места и сва друга дела која се могу умножавати на сличан начин.

Закон о ауторским и сродним правима који је у складу са чланом 3. став 3. Бернске конвенције одређује шта се подразумева под појмом објављивања дела на другачији начин од Закона из 1978. године. У овом члану се каже да се издавачким уговором уступа тј., преноси право на умножавање дела и стављање у промет тако умноженог дела, јер је дело могло да буде већ раније објављено. Дело се објављује само једанпут али се зато може издавати више пута. Свако наредно издање може бити прештампано, допуњено или измењено али у одређеном обиму. Када су у питању уџбеници средњих и основних школа Министарство просвете, науке и технолошког развоја у нашој земљи не дозвољава да те измене буду веће од 30%. У противном такав уџбеник се не сматра прерађеним већ се захтева поновно одобрење од Министарства. То поновно одобрење подразумева оцену тајне рецензентске комисије коју је одредило Министарство, као и све остале процедуре о којима ће се говорити више у наредном делу овог рада.

4.7. „Споредна“ овлашћења из издавачког уговора

У издавачком уговору осим овлашћења на умножавање ауторског дела и стављања примерака ауторског дела у промет, као и дозволе за објављивање ауторског дела могу се дати и друга „споредна овлашћења“. Наш закон о ауторском и сродним правима у члану 73. помиње да издавач поред овлашћења на умножавање дела и стављања дела у промет може да стекне уговором и право да дело преведе.³⁵⁴ Уговором аутор може стећи право да тако преведено дело умножи и стави у промет споредна овлашћења у уговору о издаваштву. Уз ово могу бити и овлашћење штампања у часопису на умножавање дела на микрофилму (техника умножавања дела која није штампање), и стављање микрофилма у промет, или јавно саопштавање дела са микрофилма уз помоћ техничких уређаја као што је пројектор. Аутор може издавачким уговором поред овлашћења која су на неки начин блиска издаваштву пренети и овлашћења која се не сматрају блиским овој врсти делатности.

Примера ради у издавачком уговору могу стајати и одредбе помоћу којих издавач прибавља и филмска права (снимање и експлоатација филма, адаптација дела за филм). Оно што се да закључити из наведеног јесте да ова овлашћења која издавач стиче излазе из оквира издаваштва и представљају елементе другог уговора који је само интегрисан у издавачки уговор. Ово је битно јер за те елементе не важи законска претпоставка по којој су издавачу уступљена искључива права и овлашћења. Међутим,

³⁵⁴ Издавачким уговором аутор, односно други носилац ауторског права може издавачу уступити, односно пренети право на преводње свог дела, као и овлашћење на умножавање и стављање у промет преведеног дела, члан 73. Закона о ауторском и сродним правима.

из изричито изражене воље уговорених страна може произаћи искључивост уступања овлашћења.

За споредна овлашћења битно је и то да издавач дела не може да их врши сам (није у могућности, јер вршење ових овлашћења подразумева другу врсту привредне делатности од оне коју издавач обавља). Зато је неопходно да у издавачком уговору који садржи уступање искључивих споредних овлашћења мора бити садржано и овлашћење издавачу да може та споредна овлашћења пренети на друго лице. Може се десити да у уговору о издаваштву то није наведено. Тада се циљним тумачењем уговора долази до закључка да се оно прећутно подразумева тумачењем одредаба о уступању искључивих споредних овлашћења.

У пракси се може десити да издавач жели да пренесе или уступи на другог издавача и поједина основна овлашћења која су му пренета од аутора дела издавачким уговором као што је право на умножавање дела и стављање примерака дела у промет и да аутор уступи своја права на дело издавачу („светска права“), те му препусти да у своје име и за свој рачун закључује издавачке уговоре за поједине земље. За разлику од „споредних“ овлашћења ова дозвола мора бити изричито наглашена како не би дошло до неспоразума о томе да ли ће издавач сам вршити овлашћења која је прибавио, или ће их уступити другом лицу. Ових случајева у нашој пракси има, али их је много више у пракси западних земаља у којима су ови случајеви постали уобичајени. У овим случајевима можемо приметити да издавач делује као заступник аутора па у том смислу закључује са другим издавачима издавачке уговоре у ауторово име и за његов рачун што се може подвести под однос пуномоћја. У другом случају када издавач делује као ауторов комисионар јер закључује у ауторово име са другим издавачима уговоре, али за ауторов рачун. Оба ова случаја евидентно излазе из проблематике ауторског права.

„Споредна“ овлашћења као и основна могу бити у издавачком уговору ограничена предметно, просторно и временски. За ова ограничења важе иста правила као и за основна овлашћења.

4.8. Престанак издавачког уговора

Испуњење уговорених обавеза од стране како издавача тако и аутора је најчешћи вид престанка издавачког уговора, али постоје и други разлози који доводе до престанка овог вида уговора (смрћу аутора³⁵⁵ пре завршетка дела, пропашћу рукописа, уколико

³⁵⁵ Смрт аутора је разлог престанка важења издавачког уговора у случају када је предмет уговора будуће дело, односно дело које у тренутку закључења уговора није постојало. Када је реч о ситуацији да аутор премине пре завршетка дела нормална је околност да се уговор раскида мада је у пракси било случајева да издавач ангажује новог аутора да дело заврши при

се ради о једном примерку рукописа, може се десити да рукопис буде изгубљен, у том случају ако се ради о два примерка рукописа аутор је у обавези да преда тај други примерак рукопис издавачу).

Издавачки уговор престаје и исцрпљењем тиража свих уговорених издања, као и протеком уговореног рока који је предвиђен за трајање уговора³⁵⁶.

Издавачки уговор може да престане и услед неизвршења обавеза из издавачког уговора. Примера ради може се десити да издавач не изда дело у уговореном року или законски прописаном року. Из судске праксе као пример овог става издвајамо следећи случај:

„Између тужиоца као аутора и туженог као издавача закључен је издавачки уговор којим је тужилац као аутор пренео на издавача искључиво право објављивања свој ауторској дела, предавши му комплетан рукопис а издавач се обавезао да ће дело издати у тиражу који је уговорен. Уговор је потписан од стране тужиоца као аутора и од стране издавача као туженог, за који је уговор потписао главни уредник чији је потпис оверен округлим печатом туженог. Тужилац је извршио своју уговорену обавезу, односно предао комплетан материјал за наведену књију, која није издата до означеног рока у уговору није касније до момента подношења тужбе иако је тужилац поднео компромисну варијанту да лично финансира трошкове туженог и плаћа за део тиража. Тужени је сорио право тужиоца да на основу издавачког уговора који није потписао овлашћено лице за заснивање туженог и тиражује ауторски хонорар. Међутим, и поред тога што је уговор за рачун туженог потписао главни и одговорни уредник а не одговорно лице из реписа Привредног шп., Трговинског суда, уговор је заведен у деловодној књизи туженог што није могло бити учињено без сагласности овлашћеног лица. Осим тога, тужиоцу није враћен материјал који је дао за штампање књије а састојао се од рукописа и фототрафија као ауторској дела. Будући да тужени није извршио уговорену обавезу, уговор странак је раскинут због неизвршења сагласно одредби члана 124. Закона о облигационим односима³⁵⁷, због чега је тужени поред обавезе да изврши повраћај онога што је примио дужан да тужиоцу исплати надокнаду штете коју је суд у-

чему остаје уговор на снази у обиму у коме је дело завршено са преминулим аутором док се са новим аутором закључује нови уговор у којем се аутор обавезује да дело заврши. Завршавањем дела у коме су учествовала два аутора настаје заједничко, коауторско дело.

³⁵⁶ Закон о ауторским и сродним правима, члан 76.

³⁵⁷ Закон о облигационим односима, члан 124. гласи: У двостраним уговорима, кад једна страна не испуни своју обавезу, друга страна може, ако није што друго одређено, захтевати испуњење обавеза или, под условима предвиђеним у идућим члановима, раскинути уговор простом изјавом, ако раскид уговора не наступа по самом закону, а у сваком случају има право на накнаду штете.

*врдио преко вештака која представља противвредности материјала који је тужилац предао на штампање будући да је овај материјал у међувремену уништен*³⁵⁸.

Тумачећи ову пресуду долазимо до закључка да неизвршење обавезе из издавачког уговора јесте основ раскида издавачког уговора (како за аутора тако и за издавача), а да ли је одговорни уредник поменуте издавачке куће имао овлашћење потписа као одговорно лице у овом случају је небитно, јер постоји деловодни печат као знак да је одговорно лице на неки начин одобрило овај издавачки уговор. Приликом потписивања издавачког уговора у оквиру сваке издавачке куће мора да постоје одређене установљене процедуре пре потписивања издавачког уговора са аутором (ми ћемо се у току ове дисертације ближе упознати са њима на примеру једне издавачке куће), како се овакви пропусти са великим последицама за аутора (а и финансијски за издавачку кућу) не би понављали. У том смислу суд је по нашем мишљењу донео правилну пресуду.

Питање због кога у нашој правној теорији а неретко и у судској пракси често долази до сукоба мишљења јесте да ли издавачки уговор престаје да важи услед стечаја издавача. Анализирајући француско и италијанско законодавство о овом питању оно предвиђа да не долази до престанка издавачког уговора са стечајем издавача. Немачко законодавство гледа другачије на ово питање и предвиђа да аутор услед стечаја издавача може одустати од издавачког уговора уколико већ није започео са објављивањем дела. Наша правна теорија је прихватила нешто слично мишљење као немачки законодавац. Иако сматра да издавачки уговор престаје као и други уговори у привреди због стечаја, начелно не треба да престане због стечаја издавача. Значи, наш законодавац прихвата став немачког законодавства базирајући се на друге случајеве из привреде а не узимајући услов стечаја издавача као апсолутан за престанак издавачког уговора. По нашем мишљењу најисправнији став поводом престанка издавачког уговора у случају стечаја издавача има немачки законодавац због потпуне заштите аутора.

Издавачки уговор може престати на захтев аутора у случају када издавач после исцрпљења једног издања ауторског дела не приступи издавању новог уговореног издања ауторског дела, и то у року једне године од дана када је то аутор захтевао од издавача.

У случају када аутор дела не преда у уговореном року дело издавачу, издавач има право да раскине издавачки уговор с тим што има право на надокнаду штете.

Издавачки уговор може престати и услед губитка ауторског права од стране аутора ако дело већ није објављено.

³⁵⁸ Пресуда Окружног суда у Београду, П. 681/00-02 од 26. јуна 2002, Гж. Пресуда Врховног суда Србије 71/02 од 27. марта 2003.

Закон о ауторском праву из 1978. године је на сличан начин као италијански и немачки закон расправљао (члан 72) о ситуацији која настаје ако тираж не буде распродат. Закон о ауторском праву из 1978. године је ради заштите аутора конституисао два основна правила: 1) право аутора да захтева да издавач не може у року од три године од дана издавања да прода непродати тираж дела у хартију за прераду, и 2) аутор има право да откупи примерке свога дела непродатог тиража по цени коју би издавач добио ако би дело продао као хартију за прераду. Закон о ауторским и сродним правима ово правило прихватио је из претходног закона.³⁵⁹

Ово су практична правила закона из 1978. године, која су имала за циљ да заштите права аутора како лична тако и морална.

Услов за престанак издавачког уговора може бити и споразум аутора и издавача све док уговор није извршен. Као и издавачки уговор и овај споразум треба да буде у писменој форми.

4.8.1. Споразум аутора и издавача о раскидању уговора

Раскид уговора доводи до престанка постојања уговора као правне чињенице односно раскидом уговор престаје да постоји као извор облигације.³⁶⁰ Престанак издавачког уговора као и раскид има неки узрок. Раскинути се могу само пуноважно закључени уговори, а раскидни разлог настаје закључењем уговора,³⁶¹ и то увек пре његовог потпуног извршења. Раскидни разлог не би требало мешати са раскидним основом. Раскидни основ настаје некада и у тренутку закључења уговора. Уколико је уговор извршен у потпуности не постоји разлог за његов раскид јер суштинско питање уговореника је да се раскидом ослободе обавеза која им је наметнуо уговорени однос. Уговорене обавезе престају извршењем уговора у потпуности и поред тога уговор постоји као правна чињеница.³⁶² Раскид уговора подразумева престанак уговора вољом уговореника. Та воља уговореника треба да буде усмерена на престанак постојања уговора, који из неких разлога више не одговара интересима једне или друге стране. Може се десити да обема странама уговор не одговара и да желе његов престанак. Право на раскид уговора као субјективно право уговореника може се остварити само у границама важећих законских норми, нпр. једнострано

³⁵⁹ Члан 81. Закона о ауторским и сродним правима гласи: „Ако издавач намерава да не продате примерке дела прода у стару хартију, дужан је да претходно понуди аутору, односно његовом наследнику ако је доступан, да те примерке откупи, по цени старе хартије.“

³⁶⁰ С. Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1980, стр. 447.

³⁶¹ С. Перовић, *Облигационо право*, Београд, 1980, стр. 448.

³⁶² К. Доловић, „Споразумни раскид уговора“, *Правни живот*, часопис за правну теорију и праксу, тематски број *Право и морал*, Удружење правника Србије, Београд, број 10/12, година LXI, том III, књига 5561–1018, стр. 787.

раскид код кога основ за раскид лежи у норми закона, односно увек када постоји воља друге стране која је усмерена такође на раскид, тзв. споразумни раскид код кога налазимо основ за раскид у споразуму уговорених страна. У супротном, када не би постојало право на раскид у конкретном случају, односно, основ за раскид радило би се о својеврсном виду злоупотребе института раскида. С друге стране, раскид уговора представља и преображајно право, односно правну моћ. Њиме се ствара једна нова правна институција која се огледа у гашењу постојећег уговореног односа.³⁶³

Наш Закон о облигационим односима, али ни други закони/законици не познају посебне одребе о споразумном раскиду уговора. Разлог за то је врло јасан из саме дефиниције појма споразумног раскида уговора. Споразумни раскид уговора или споразум о раскиду или престанку постојања уговора представља нови уговор или само клаузулу уговора, Тако је одговор на питање: због чега закони/законици не садрже посебне одредбе о споразумном уговору, да је то из разлога што је то посебан уговор. У питању је нови уговор па се примењују све законске одредбе које регулишу питање услова неопходних за настанак и пуноважност сваког уговора.

Споразумни раскид уговора је уговор са тренутним извршењем престација по својој природи, јер се извршење уговорених обавеза не простире у времену. Међутим, уколико не говоримо о раскидној клаузули, већ само о споразумном раскиду као новом уговору овај нови уговор се не може сматрати ни „правим тренутним уговором“ јер се већ самим тренутком његовог закључивања претходно закључен уговор истих уговореника раскида.

Споразум о раскиду је природан и логичан начин престанка уговора.³⁶⁴ Не постоји ништа што би могло спречити уговоренике да опозову раније закључени уговор уколико то они желе.³⁶⁵ Објашњење налазимо кроз сам појам уговора који настаје сагласношћу воља. Ако је за настанак уговора неопходна сагласност, онда је логична неопходност постојања истих за његов престанак, јер „што двојица уговором завежу, не може један од њих својеволно раздрешити.“³⁶⁶ Целокупан противправни поредак био би поремећен ако би се од уговора могло слободно одустајати без пристанка друге уговорене стране.³⁶⁷

³⁶³ О. Станковић, В. Водиналић, *Увод у грађанско право*, Београд, 2007, стр.107.

³⁶⁴ Д. Хибер, „Престанак станарског права“, магистарски рад, Београд, 1982, стр. 303.

³⁶⁵ Р. S.Atiyah, *An introductionn to the law of contract*, Oksford,1971, стр. 248.

³⁶⁶ Општи имовински закон за Црну Гору, члан 906; В. Богишић, *Изабрана дела*, Београд, 2004.

³⁶⁷ И. Марковић, *Класици југословенској права, Облигационо право*, Београд, 1997. стр.269.

Глава 5. ВРСТЕ АУТОРСКОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ

5.1 Устав Републике Србије

У демократској правној држави сви државни органи, укључујући и законодавни орган, дужни су да поштују устав. Данас устав и владавина права или владавина закона имају миленијумску традицију. Већина данашњих цивилизованих држава последњих неколико векова уврстиле су политичке системе, економију, културу, уставност и владину закона. Из старије прошлости могу се црпсти велика знања и искуства и морају се користити³⁶⁸

*„Најученији људи су одлучили да разматрање (правде) почну са разматрањем закона а закон је највиши разум, који наређује шта треба да се чини и забрањује сувројно У утврђивању шта је правда, почнимо са врховним законом који има векове пре него је и један писани закон постојао или било која држава успостављена“.*³⁶⁹

Henri de Brekton, правни теоретичар и судија највишег суда у Енглеској је још давне 1235. године увео правно начело које ограничава сваку личну власт, па и монархову. То начело је да „ниједан човек не би требало да буде потчињен другом човеку, него само Богу и законима“, (*Non sub homine sed sub Deus et leges*).³⁷⁰

Устав Републике Србије је највиши правни акт, и као такав он обавезује да сви други Закони и подзаконски акти морају бити с њим у сагласности.

Темељи ауторског права и ауторскоправне заштите налазе се у Уставу Републике Србије који је заснован на владавини права и социјалној правди, начелима грађанске демократије, људским и мањинским правима, и слободама и припадности европским принципима и вредностима³⁷¹. Свако има право на судску заштиту ако му је повређено или ускраћено неко људско или мањинско право зајемчено Уставом, као и право на уклањање последица које су повредом настале.³⁷² Устав прокламује да је људско достојанство неприкосновено и сви су дужни да га поштују.³⁷³ Из овог уставног начела произлази и заштита моралних права аутора. Чланом 36 Устава гарантује се „једнака заштита права пред судовима“ и као и „право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву, обавези или на закону

³⁶⁸ Војислав Становић, Уставно судство и владавина права, Улога и значај уставног суда у очувању владавине права 1963-2013. Зборник радова, Београд, 2013, стр.11.

³⁶⁹ Marcus Tullius, Cicero, De Legibus, I, VI, 18–19.

³⁷⁰ Ово начело је дубоко урезано уздуж бетонске фасаде Правне школе Харвардског универзитета.

³⁷¹ Устава Републике Србије чл.1.

³⁷² Исто, чл. 22

³⁷³ Исто чл.23

заснованом интересу.“Уставом се прокламује и слобода научног и уметничког стварања где се каже: „Научно и уметничко стваралаштво је слободно. Ауторима научних и уметничких дела јемче се морална и материјална права, у складу са законом. Република Србија подстиче и помаже развој науке, културе и уметности.“³⁷⁴ Овом одредбом Устава Републике Србије дата је основа заштите моралних и имовинских права аутора на ауторском делу а у исто време „јемчи се слобода мишљења и изражавања, као и слобода да се говором, писањем, сликом или на други начин примају и шире обавештења и идеје“³⁷⁵

Пре четири деценије, у уставноправном систему Републике Србије установљен је Уставни суд Србије. Успостављен на темељима идеје о судској контроли уставности, која је настала и први пут практично примењена у Сједињеним Америчким Државама (1789 – 1803. године), уставни судови су се као самостални и независни органи први пут појавили у Европи образовањем Уставног суда Аустрије 1920. године. После Другог светског рата, уставносудска контрола и заштита успостављена је и развијана и у другим земљама западне демократије (Немачкој, Италији и др.). Од уставних судова установљених 1963. године у Југославији, па и у Србији, у савременој Европи старији су само уставни судови Аустрије, СР Немачке и Италије. Трећи талас успостављања уставних судова наступио је тек крајем осамдесетих и почетком деведесетих година XX века, када се оснивају овакви органи у Мађарској, Румунији, Чешкој, и Руској Федерацији. Уставна пракса потврђује вредносни став да је међу институционалним облицима заштите оцене уставности и законитости уставни суд најбоље решење.³⁷⁶

За разлику од наше земље која је последњих 50 година доживљавала крупне промене економског система а те промене морале су изазвати и промене у нашем законодавству па и у самом Уставу, Сједињене америчке државе имају најстарији устав на свету, Устав Сједињених Америчких Држава из 1787. године сматра се најстаријим модерним уставом на свету. Поред тога он је уједно и најдугочичији устав јер је и данас на снази. Устав се састоји из само седам опширних чланова, а током времена додата су му и двадесетдва амандмана.³⁷⁷

Према томе у складу са Уставом Републике Србије ауторско право спада у категорију људских права и слобода које припадају сваком човеку и грађанину. Према Уставу, Република Србија подстиче и помаже развој науке, културе и уметности.

³⁷⁴ Исто чл. 73

³⁷⁵ Исто чл. 46

³⁷⁶ *Уставни суд Србије четири деценије постојања*, приредили Светозар Чиплич, Љиљана Славнић, Уставни суд Србије, Београд, 2003. стр.7.

³⁷⁷ Војислав Станимировић, *Хрестоматија за уредну правну традицију*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2013, стр.31.

5.2. Закон о издавању публикација

Законом о издавању публикација утврђени су услови за издавање публикација као и одређен сам појам публикација:

„Публикација, у смислу овог закона, јесте: књига, брошура, часопис, спис, шtamпано музичко дело, репродукција уметничке слике и цртежа, амблем и заштитни знак, разгледница, фототрафија, топографска карта, плакат, план насељеног места, дијализис, грамофонска плоча и компакт диск, аудио и видео касета, образац, као и друго дело које се умножава штампањем или на сличан начин (у даљем тексту: публикација).

Неће се сматрати публикацијом, у смислу овог закона, штампани и на други начин умножени примерци службеног материјала који служе искључиво за рад државних органа, друштвених организација, предузећа, установа и других организација, као ни оригинална ликовна дела која настају умножавањем.“³⁷⁸

Овај закон дао је могућност свим правним и физичким лицима да се могу бавити издавањем публикација.³⁷⁹ Ради обезбеђења олакшица пословања уведе се олакшице за коришћење кредита, пореске и друге олакшице, учешће у финансирању капиталних дела и других публикација од значаја за културу Републике, откуп публикација, као и учешће у обезбеђењу средстава за ауторске хонораре.

Овим законом прописан је и надзор над радом издавача. Надзор над законитошћу рада издавача и других организација које издају публикације, у погледу примене одредаба овог закона, врши општински орган управе надлежан за послове културе, ако посебним законом није друкчије одређено³⁸⁰.

Законом је прописано да издавач мора имати уредника за сваку публикацију коју издаје, а прописан је изузетак да физичко лице може бити уредник за публикацију коју издаје ако не овласти друго лице. Уредник је лице које врши избор дела које предлаже за објављивање, даје или прибавља стручно мишљење о делу и одговара за издату публикацију.

Овим законом даље је регулисано шта свака публикација мора да садржи, почев од имена аутора, имена других сарадника, наслова, односно наслова на изворном језику и осталих података о изворнику ако је публикација превод име преводиоца, које је издање по реду, име уредника публикације, назив и седиште издавача и штампарије, место и година штампања, место и година штампања изворног издања када је реч о новом издању, број примерака публикације, ISBN број (међународни стандардни број књиге у складу са

³⁷⁸ Закон о издавању публикација („Службени гласник“ РС, бр. 37/91, 53/93-др. закон, 67/93-др.закон, 48/94 – др.закон, 135/04, 101/05-др. закон), I Општи део, члан 1.

³⁷⁹ Исто 2.

³⁸⁰ Исто чл. 4.

JUS Z A4 030 1979. и JUS Z A4 040 1981), а на периодичним публикацијама ISSN број (међународни стандардни број за периодичне публикације у складу са JUS Z 031 1979) и ознака C (copyright) с именом носиоца ауторског права и годином првог објављивања. На обрасцу се не објављује име аутора и име уредника. На књизи, брошури, спису, географској карти, музичком делу, грамофонској плочи, компакт-диску, аудио и видео-касети, објављује се и име лица које је дало стручно мишљење.³⁸¹

Народна библиотека Србије одређује стандардне бројеве за сваку издату публикацију. Издавач је дужан да на свакој публикацији одштампа каталошки запис СР. По добијеном каталошком запису за сваку измену на публикацији издавач је дужан да обавести Народну библиотеку Србије. Уколико издавач не испоштује ове законске одредбе Законом о издавању публикација предвиђене су и казнене одредбе и то тако што ће новчану казну од 500.000 динара платити за прекршај предузеће или установа у случају да не достави Народној библиотеци Србије комплетан штампарски отисак ради израде каталошког записа и ако на публикацији не означи све податке који су неопходни за израду публикације и прецизно одређени у закону. Такође прописано је да ће се новчаном казном до 30.000 динара казнити и одговорно лице у предузећу и установи, као и да ће се новчаном казном до 50.000 динара казнити за овај прекршај и грађани који самостално издају публикације. Из казnenих одредаба овог закона јасно је да је обавезе сваког издавача да са Народном библиотеком Србије има сарадњу која је прописана законом.

5.3. Преднацрт грађанског закона

Уважавајући вишегодишње иницијативе правника, посебно изражене у Порукама Копаоничке школе природног права и предлозима Удружења правника Србије, Влада Републике Србије донела је Одлуку о образовању Комисије ради кодификације грађанског права и израде Грађанског законика.³⁸² Србија је, као што је познато, донела свој грађански законик још 1844. године. Он је био на снази пуних сто година, све до 1946. године. Од тог времена, па све до данас, Србија није извршила кодификацију у виду Грађанског законика, за разлику од других европских земаља. Србија је данас једна од ретких земаља која у XXI веку нема свој грађански законик, што је, тешко разумети ако се зна да је она била међу првим европским земљама (Француске и Аустрије) које су још у XIX веку имале свој грађански законик. Грађански законик треба донети, не само због рационализације важећег законодавства, већ и због општег стања нашег права, његове историје и културе, као и због значајног корака ка владавини права. Наиме, свака кодификација Грађанског права, већ самим својим постојањем, увеличава

³⁸¹ Истио чл. 6.

³⁸² „Службени гласник РС,” бр. 104/6, 110/6; 85/9 и 53/13

богатство правне заједнице и доприноси стабилности правних установа. То представља један од неопходних услова конституције правне државе. Кодификација Грађанског права омогућава свим правним субјектима, како грађанима, тако и правним лицима, да на једном месту имају корпус свих грађанских субјективних права. Полазећи од постојећег стања законодавства у области грађанскоправних односа, установљене судске праксе и развијене правне теорије, створени су у Републици Србији сви неопходни услови за кодификацију грађанског права.

Заштита права аутора у уговорима у издаваштву остварује се помоћу државних органа судова а средства заштите су тужбе и то у првом реду грађанскоправне.³⁸³ Међутим, није увек било тако, дуго кроз историју аутори су били у тој борби препуштени сами себи. Чак и у моменту када су се изборили за искључиво право искоришћавања својих умних творевина, њихово право зависило је од воље владара, који су у форми привилегија одлучивали о обиму њихових овлашћења.

У погледу грађанскоправне заштите ауторских права значајну улогу одиграла је француска судска пракса и грађанскоправна наука третирајући ауторска права као нематеријална добра а њихову повреду као повреду личних права.³⁸⁴ Посебан значај у том смислу дала је француска теорија грађанског права крајем XVII века која прокламује да је ауторско дело „најсветији и најличнији облик својине“ па стога и аутори имају за живота искључиво право искоришћавања дела као и супротстављања другоме да неовлашћено користи ауторско дело. Тек након овог периода судска а нарочито грађанскоправна заштита ауторских права добија значај у националним законима, било да се та права уређују посебним прописима, било да се одредбе кривичног и грађанског законика као општа правила примењују на заштиту ауторских права. Тенденција појачане заштите ауторских права посебно добија на снази са првим светским конвенцијама, а посебно је значојно нагласити ТРИПС који прописује државама чланицама да обавезно обезбеде судску заштиту субјектима права и то: управноправну, казнену и грађанскоправну заштиту. Према одредбама ТРИПС-а (члан 41-63), државе чланице су обавезне да националним законима обезбеде правичне и непристрасне поступке заштите у случају повреде ауторских права, да се оштећеном носиоцу права обезбеди накнада штете која мора бити довољна да компензира повреду коју је претрпео а у одређеним случајевима и санкционисање у виду кривичне одговорности када се повреда ауторских права врши на комерцијалној основи. С тим у вези и циљ Преднацрта грађанског закона у члану 2 дефинисан је као тежња за правдом, а савесност и поштење као врховно начело законика не може се искључити

³⁸³ Ђорђевић Живомир, „Средства грађанскоправне заштите ауторских дела и облика индустријске својине и субјективних права њиховом у нашем праву“, Гласник Правног факултета у Крагујевцу, Крагујевац, 1988. стр.302.

³⁸⁴ Верона Алберт, *Право индустријској власништва*, Загреб, 1978. стр. 9.

или ограничити. Овим преднацртом закона регулисана је и аутономија воље тако што се у члану 5 каже: Лица у грађанском праву су слободна да своје односе уреде по својој вољи у границама принудних прописа, јавног поретка, добрих обичаја и морала. Тумачећи одредбе овог преднацрта законика видимо да законодавац инсистира на равноправности субјеката у грађанскоправним односима. Претпоставка остваривању сваког права судске заштите па и ауторском праву јесте њихова повреда. Повреда права постоји увек када се садржина нечијег права промени радњама другог лица, и то тако што то лице присваја право које му не припада што угрожава туђе субјективно право или неовлашћено врши поједина овлашћења из садржине субјективног права.³⁸⁵ Угрожавање субјективног права постоји и онда када повреда није извршена али постоји реална опасност да до повреде права дође.³⁸⁶ У члану 85 Преднацрта грађанског закона стоји: Грађанскоправна заштита права личности може се остварити захтевима за забрану противправне повреде ако она непосредно предстоји; утврђивање противправне повреде; престанак повреде ако је она у току; уздржавање од будућих повреда или уклањање последица учињених повреда; накнаду материјалне и нематеријалне штете, као и другим правним средствима и мерама којима се може обезбедити основна права личности. Грађанскоправну заштиту аутори остварују по утврђеним правилима за заштиту права. Средства грађанскоправне заштите су тужбе које се могу поднети у случају повреде или угрожавања конкретних права аутора односно повреде појединих овлашћења из садржине ауторских права.³⁸⁷ Анализом одредаба Преднацрта грађанског законика које се односе на закључење уговора³⁸⁸ јасно је да се уговор сматра закљученим када понудилац прими изјаву од стране понуђеног да прихвата понуду. Закључење уговора не подлеже никаквој форми осим када то закон изричито захтева³⁸⁹ а формални уговори се могу раскинути неформалним споразумом,³⁹⁰ осим ако законом није другачије одређено. Уговорене стране могу се споразумети да посебна форма уговора буде основ за пуноважност уговора.³⁹¹ У том случају сматра се да је уговор закључен тек када се постигне сагласност у погледу његове форме. Уговор који није закључен у прописаној форми сматра се ништав и не

³⁸⁵ Андрија Гамс, *Увод у грађанско право*, Београд, 1993. стр.126

³⁸⁶ Ковачевић-Куштримовић Радмила, *Грађанско право*, (Општи део), Ниш, 1998. стр. 293. „Подела субјективних права и њен значај“; Посебан отисак из Зборника радова Правног факултета Ниш, XXIII, 1983.

³⁸⁷ Runier Otson: *Књиже, читање и заштита права камени темељи у развоју демократије* –Међународни семинар: *Модели заштите ауторској права на пољу књижевности*, Београд, 26. октобар, 2002. стр. 456.

³⁸⁸ Преднацрт Грађанског закона, одељак 2. чл. 170.

³⁸⁹ Исто, чл. 214.

³⁹⁰ Исто, чл. 215.

³⁹¹ Исто, чл. 216.

производи правно дејство. Закон је тачно прописао када се уговор који није закључен у писменој форми сматра извршним.³⁹² Закон наводи и начине за тумачење уговора³⁹³ где се каже „при тумачењу спорних одредаба не треба се држати дословног значења употребљених израза, већ треба истраживати заједничку намеру уговорених страна и одредбу тако разумети како то одговара начелима овог закона.“ Основна начела овог закона већ смо навели на почетку тумачења закона. Овим законом забрањени су уговори који су противни закону или јавном поретку или моралу. У одељку 6 овог закона који се бави двостраним уговорима одговорност за штету која настаје услед материјалних и правних недостатака у уговору сматра се да треба да сноси лице које врши пренос права. Лице које врши пренос права дужно је да заштити корисника у вршењу пренетих му права (у случају издавачких уговора то је издавач) од права и претензија трећих лица којима би његово право било сужено.³⁹⁴ Анализу и примену овог члана закона када су у питању издавачки уговори налазимо у обавези аутора да заштити издавача од претензија других издавача, као и да ауторско дело не објави у складу са начелом савесности и поштења (такође наведено овим законом) код још неког издавача, чиме би знатно смањио добит првог издавача. Логично је да уколико примера рди аутор своје дело објави код једног издавача (на ћириличном писму) а исто дело само на другом писму (латиница) код другог издавача, смањује добит од продаје првог издавача. У тим и сличним случајевима закон сматра да уговорене стране морају руководити и начелом савесности и поштења у пословању. Већ смо анализирајући издавачки уговор рекли да права једне стране подразумевају обавезу друге стране. У том смислу и члан 262 овог закона каже да до раскида уговора може доћи и услед неиспуњења обавезе од једне уговорне стране, која је одредбама овог закона дужна у том случају надокнадити штету другој страни. Овим законом сматра се да када је уговором прецизиран рок испуњења, уговорене обавезе а он не буде испоштован, самим непоштовањем уговореног рока сматра се да је уговор раскинут а оштећена страна има право на накнаду штете. Преднацртом закона прецизно је одређено када раскид или измена уговора могу наступити због промењених околности (чл.273, 279), као и када испуњење обавеза једне стране постаје немогуће а за које не одговара ни једна страна.³⁹⁵ Друга глава овог преднацрта закона бави се одговорностима за проузроковану штету. Прописана су општа начела за имовинску и неимовинску штету. Чланом 298

³⁹² Преднацрт Грађанског закона чл. 222 гласи: „Уговор за чије се закључивање захтева писмена форма сматра се пуноважним и ако није закључен у тој форми ако су уговорене стране извршиле у целини или у претежном делу обавезе које из њега настају, осим ако из циља због кога је форма прописана не произилази ништа друго.“

³⁹³ Исто, одељак 4, члан 229.

³⁹⁴ Исто, члан 258.

³⁹⁵ Члан 278 „Када је испуњење обавезе једне стране постало немогуће због догађаја за које није одговорна ни једна ни друга страна, гаси се и обавеза друге стране а ако је ова ис-

прописано је да свако има право да захтева од суда или другог надлежног органа да нареди престанак повреде права његове личности.

5.4. Грађанскоправна заштита ауторског права

За грађанскоправну заштиту ауторског права морају се испунити потребни услови: мора доћи до повреде ауторског права, мора постојати одговорност лица које је повредило ауторско право, његова кривица да је до повреде дошло противно закону или закљученом уговору, да је услед повреде дошло до штете за аутора и да постоји узрочна веза између радње и настале штете.

Аутор, односно носилац ауторског права чија су права повређена има право на подношење тужбе због повреде својих права. Грађанскоправна заштита субјективних права аутора остварује се помоћу судова и по утврђеним правилима за заштиту права.³⁹⁶ Средства грађанскоправне заштите субјективних права аутора су грађанскоправне тужбе.³⁹⁷ Повредом права сматра се свако неовлашћено искоришћавање предмета заштите, као и повреда личноправних овлашћења аутора, односно носиоца ауторских права. Тумачећи ову законску регулативу у смислу члана 174. Закона о ауторском и сродним правима наводимо пример из судске праксе:

*„Ко неовлашћено уиошребљава ликове из цршаних филмова чини ѡвреду ауторских права и дужан је да ѡлашти накнаду за ѡтакво коришћење. Суд је обавезао ѡжженика да ѡлашти ѡжжикоцу Walt Disney Company 10% од ѡродајне цене дечјих мајица на које је он без одобрења Аѡенције као носиоца ауторских права, сѡављао лик Мики Мауса на дечје мајице и ѡродавао их у ѡрѡвини јер је од Аѡенције добио само ѡраво коришћења ликова Снуѡи и Хоѡар“.*³⁹⁸

Лица која имају право да траже заштиту ауторског права су лица којима се признаје ауторство коаутору, њиховим наследницима и носиоцу ауторског права.

Код анонимних дела и дела издатих под псеудонимом, чији аутор није познат, ауторска права врши издавач док код необјављених ауторских дела, чији је аутор непознат, врши организација аутора па и заштиту ауторског права све до момента утврђивања идентитета аутора.

пунила нешто од своје обавезе може се захтевати враћање по правилима о неоснованом богаћењу.

³⁹⁶ Roubier, P.: Le droit de la propriete industrielle.-Paris 1954, стр.456.

³⁹⁷ Милановић Зоран, *Субјективна права интелектуалне својине*, Правни факултет центар за публикације, Ниш, 2004, стр. 192.

³⁹⁸ Пресуда Вишег привредног суда Србије, Пж. 2293/89 од 9. јуна 1989, Анали Правног факултета у Београду, бр. 1–2/1990.

Када је реч о повреди ауторских моралних права у издавачком уговору заштиту тих права може тражити организација аутора којој је умрли аутор припадао, односно којој би припадао с обзиром на врсту ауторског дела уколико аутор није одредио за живота што друго. По престанку ауторских имовинских права о заштити ауторских моралних права старају се организације аутора и Академија наука и уметности.³⁹⁹

Да би се могла остварити накнада штете материјалне или нематеријалне морају се испунити сви потребни услови: Повреда ауторског права из закона, односно издавачког уговора, да постоји одговорност за штету, узрочна веза између радње одговорног лица и настале штете и да је аутор претрпео штету повредом права искоришћавања или да је његово морално право повређено.

Када је посредни накнада нематеријалне штете не може се говорити о натуралној реституцији, о успостављању пређашњег стања, нити о еквивалентној новчаној накнади као код повреде имовинских права, већ је реч о правичној новчаној накнади. Шта се има сматрати правичном новчаном накнадом одређује суд од случаја до случаја по слободном судијском уверењу у смислу члана 223. Закона о парничном поступку.

Поведа моралних ауторских права може се извршити: необјављивањем имена и презимена аутора на објављеном ауторском делу, када се грешком испусти име или презиме (најчешће је то грешка у штампи рукописа), или погрешно наведе, деформисањем, сакаћењем, мењањем дела или употребом дела које би вређало част или углед аутора.

Накнада неимовинске штете је лично право, право везано за аутора као личност и ствараоца дела. Та права су апсолутна и делују према свима *erga omnes*. Реч је о правима која су непреносива и трајна тако да та права не могу застарети.

*С обзиром на њравну њрироду њих њрава када је реч о накнади неимовинске моралне шѡеѡе, смрћу ауѡора ѡресѡјаје ѡраво на њену накнаду, ѡако да наследници умрлоѡ ову накнаду моћу оствариѡи само ако је ѡравоснажно уѡврђена ѡресудом, или уѡврђена уѡвором у ѡисменој форми.*⁴⁰⁰

Поставља се питање домена права покајања.⁴⁰¹ Ауторско-имовинска права аутор може да пренесе уговором а потом се може десити да аутор дође до нових схватања о делу па тим поводом промени мишљење, и жели да дело повуче.⁴⁰² Аутор из субјек-

³⁹⁹ Закон о ауторском праву, члан 85.

⁴⁰⁰ Одлука Врховног суда Србије, Гж. 1333/74 од 26. априла 1974. године. Ова права признаје и Бернска конвенција у члану 6в. и у члану 5. став 1.

⁴⁰¹ Димитрије Милић, Коментар закона о ауторском праву, Привредни преглед, Београд, 1990, стр. 80, 83, 93, 94.

⁴⁰² Судска пракса: „Ауѡор може у свако доба ѡовући из ѡрометѡа, односно оѡкуѡиѡи ѡримјерке своѡа објављеноѡ ауѡорскоѡ гјела (ѡраво ѡокајања). Из дикѡије норме ѡроизлази да је реч о ѡраву ѡокајања – *droit de repentir* ауѡора, а не о дужносѡи издавача да о ѡоме води рачуна на шѡа указује изравно и ѡексѡи норме да је ауѡор дужан ѡретѡходно надокна-

тивних разлога може схватити да се тим ауторским делом наноси штета његовом научном или уметничком угледу. Тада аутор, супротно закљученом уговору, повлачи дело да би извршио одређене измене или чак може у потпуности одустати због новонастале ситуације да дело објави.

Аутор има право да у свако доба, користећи се правом покајања, повуче дело из промета или да откупи примерке свог објављеног дела као и да ускрати даље коришћење дела у било ком облику, пошто претходно обештети корисника, тј. сопственика дела под условом да коришћење тог дела може нанети штету ауторовом научном или уметничком угледу. Ако се дело поново стави у промет, ранији корисник, односно сопственик има право првенства да се дело користи, односно право прече куповине у законом одређеном року.⁴⁰³

Право следства аутора, тј. право аутора да буде обавештен о новом сопственику, као и право аутора да учествује у одређеном проценту од продајне цене његовог ауторског дела омогућава аутору да то своје право штити и судским путем.⁴⁰⁴

Неретки случајеви у пракси су да се јавља недостатак закљученог ауторског уговора или случајеви када аутор није био у ситуацији да надокнади целокупну штету по одредбама Закона или да оствари своје право, па се тада поставља и практично питање његове заштите. О томе се изјаснила судска пракса и заузет је правни став:

Лице чије је ауторско право њовређено може захтевати исплату накнаде како по правилима о проузроковању штете тако и по правилима о стицању без основа, уколико су испуњени услови за одношење оба захтева с тим што се накнада за оштећење губи ако по оба захтева не може кулминирати.⁴⁰⁵

О питањима обавезе у данашњим условима инфлације, која није занемарљива, разматрајући питање исплате где обавеза има за предмет исплату у новцу, Грађанско одељење Врховног суда Србије прихватило је правно схватање према ком „поверилац“ новчаног потраживања изложеног инфлацији има право да од дужника у доцњи, поред главнице и затезне камате, захтева и разлику до пуне накнаде штете. Ово правило ослања се на законску регулативу.⁴⁰⁶

дији штећу кориснику, односно власнику дјела. Ради се дакле о субјективном, дискреционом праву и овлашћењу аутора да забрани објављивање свој дјела при чему је корисник, односно власник дјела заштићен од злоупотребе права покајања и њовреде својих материјалних интереса.“ – Пресуда Врховног суда Хрватске, Пж. 2460/87 од 12. 1. 1998 – Преглед судске праксе број 40/89, стр. 149.

⁴⁰³ Види члан 30. Закона о ауторском праву.

⁴⁰⁴ Види члан 17. Бернске конвенције.

⁴⁰⁵ Начелни став број 9/88 са Заједничке седнице Савезног суда, република и покрајинских врховних судова, Врховног војног суда и Управног суда Хрватске, одржане 27. септембра 1988. године, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, Београд, број 3/1989, стр.4.

⁴⁰⁶ Билтен судске праксе Војног врховног суда Србије, Београд, број 1/93, стр.38.

Поред права на накнаду штете лице чије је ауторско право повређено има и право на друге видове заштите. Један од тих видова заштите је и право на објављивање пресуде. Објављивањем судске пресуде пружа се и заштита ауторских моралних права. Пресудом се по правоснажности обавештава јавност или одређени круг заинтересованих лица о противправном чињењу о повреди ауторских права. То се чини на рачун туженог па се и тако погађа имовина штетника.

Приликом доношења пресуде суд мора да води рачуна о врсти повреде, о еквивалентности извршене повреде, начину на који је повреда извршена као и о врсти ауторског дела.

Повредити се могу ауторска имовинска права као и ауторска морална права која су предвиђена законом или уговором који се базира на закону. Долази до нарушавања права аутора, законских начела и одредаба уговора која се односе на искоришћавање ауторског дела и неповредивост ауторских моралних права. Право је аутора чија су права повређена да тражи заштиту тих права а у исто време и надокнаду штете.

Ако се приликом искоришћавања ауторског дела не означе име и презиме аутора, од лица које је извршило повреду права аутора, аутор може захтевати накнаду штете и накнадно објављивање имена и презимена као и забрану понављања такве повреде.

Забрана даље повреде. Лицу које је извршило повреду ауторског права, суд може пресудом наредити забрану даље повреде ауторског права. Таква пресуда се доноси на захтев лица чије је ауторско право повређено. Лице чије је ауторско право повређено и дође до сазнања да се врши припрема за даље искоришћавање ауторског права а притом се то чини без правног основа или се та права неосновано искоришћавају, или се вређају ауторска морална права, може захтевати забрану даље повреде. Као ефикасно средство заштите суд може користити када се за то стекну законски услови, казну издавања привремених мера. Суд има овлашћење да привремене мере донесе и у фази припремања главне расправе⁴⁰⁷ као и ван рочишта за главну расправу⁴⁰⁸.

У судској пракси познати су бројни случајеви забране даље повреде ауторског права. У овом делу рада наводимо следећи случај:

„Извршеним изменама и новом верзијом Охридске лејенде извршена је деформација и сакаћење и мењање ауторског дела Стевана Христића па су ипак повређена његова ауторска морална права.“⁴⁰⁹

Тужбом по овом основу може се захтевати да се престане са повредом или узнемиравањем ауторског права као и забрана даље повреде. Суд решавајући по тужби може убудуће одлуком спречити или забранити повреду ауторског права уколико се

⁴⁰⁷ Закон о парничном поступку, члан 278.

⁴⁰⁸ Исто, члан 321.

⁴⁰⁹ Одлука Врховног суда Србије, Гж. 5244/72 од 29. јула 1973.; Д. Милић, *цив. дело*, стр. 90 и 110.

утврди основана опасност за повреду ауторских права. То би нарочито био случај када аутор дође до сазнања да се без његовог одобрења припрема објављивање или приказивање, тј. извођење његовог ауторског дела.⁴¹⁰ Јасно је да је овде реч о тужби због узнемиравања (*aktio negatoria*).

Уништење или преиначење предмета. Један од видова ауторскоправне заштите је уништење или преиначење предмета којим је нанесена повреда ауторског права. На захтев лица чије је ауторско дело повређено суд може донети пресуду и наредити доношење такве одлуке. Таквом пресудом сматра се да тужени не би могао да понови недопуштену радњу којом је нанета повреда ауторског субјективног права, односно почињена штета ауторском делу.⁴¹¹

Привремена мера. На захтев лица чије је ауторско право повређено а које то учини вероватним, суд може и пре доношења пресуде наредити да се одузме или искључи из промета предмет или да се забрани настављање започетих радова којима се наноси или би се могла нанети повреда ауторском праву.⁴¹²

Привремену меру због повреде ауторског права суд може да донесе у смислу одредаба Закона о парничном поступку чл. 278. и 312. док је у фази припремања главне расправе, па и у фази поступка под условима да тужилац учини вероватним да је његово ауторско право повређено. У тужби тужилац мора да наведе чињенице које се морају доказати у поступку пред судом, као и пружити доказе и изнети разлоге за доношење предложене привремене мере и учинити их вероватним.

Према једној судској одлуци захтев којим се тражи утврђивање повреде и забрана даље повреде ауторског права није условљена кривицом туженог.⁴¹³

Измена уговорене накнаде. Право искоришћавања ауторског дела је право које се издавачким уговором преноси на друго лице (издавача). Уговором се предвиђа висина те накнаде, уколико се пренос врши уз накнаду, начин и рокови исплате. Преношењем права искоришћавања и његовим коришћењем аутор доприноси побољшању друштвеноекономског положаја лица на које је пренето прво искоришћавања.

Предвиђена накнада уговором, а поготову у условима инфлације, више не одржава прихватљив однос у погледу висине накнаде и прихода који се остварују искоришћавањем дела. Ово нарочито долази до изражаја ако је издавачким уговором уговорена накнада у фиксном износу. Може се десити да лице на кога је пренето право искоришћавања ауторског дела током искоришћавања ауторског дела оствари приходе који су у очигледној несразмери. Аутор дела има право да захтева да му

⁴¹⁰ В. Спаић, *Теорија ауторској права и ауторско право СФРЈ*, 1993, стр. 241.

⁴¹¹ В. Бесаревић, *цив. дело*, стр. 296.

⁴¹² Закон о ауторским и сродним правима, члан 210.

⁴¹³ Одлука Врховног привредног суда цл. 125/59 од 26. септембра 1959. године. Д. Миљић, *цив. дело*, стр. 184.

се одреди, односно обезбеди правичније учешће у приходу од остварене добити коришћењем његовог ауторског дела, и то изменом уговора о коришћењу дела.

Изменом уговора мења се однос у погледу висине уговорене накнаде, исправља се постојећи неправичан однос и аутор доводи у позицију да му се обезбеди правичније учешће у приходу од остваривања права на искоришћавање његовог ауторског дела.

5.5. Кривичноправна заштита ауторског права

Поред грађанскоправне заштите у судском поступку заштита права аутора остварује се и у кривичном поступку. Кривичноправна заштита права аутора остварује се на основу Кривичног закона Републике Србије⁴¹⁴ и Законом о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала⁴¹⁵. У циљу ефикасног спровођења кривичног поступка, овим законом уређено је формирање и надлежност посебног одељења Вишег тужилаштва и посебног одељења Вишег суда у Београду, у којем је образовано посебно Веће за поступање у предметима кривичних дела из области високотехнолошког криминала. Кривична дела против високотехнолошког криминала поред кривичних дела против безбедности рачунарских података, чине и кривична дела против интелектуалне својине ако број примерака ауторских дела прелази 500 или настала материјална штета прелази износ од 850.000,00 динара. Кривични закон Републике Србије у глави двадесет предвиђа кривична дела против интелектуалне својине: повреда моралних права аутора и интерпретатора⁴¹⁶ неовлашћено искоришћавање ауторског дела или предмета сродног права⁴¹⁷, неовлашћено уклањање или мењање електронске информације о ауторском и сродним правима⁴¹⁸, повреда проналазачког права⁴¹⁹ и неовлашћено коришћење туђег дизајна⁴²⁰. Осим овог поглавља, одредбом члана 233 КЗ прописано је кривично дело неовлашћена употреба фирме, жига, ознаке порекла, заштитног знака или посебне ознаке робе, а поглавље двадесет седам инкриминише кривична дела против безбедности рачунарских података: оштећење рачунарских података и програма, рачунарска саботажа, прављење и уношење рачунарских вируса, рачунарска превара, неовлашћени приступ заштићеном рачунару, рачунарској мрежи и електронској

⁴¹⁴ Службени гласник Републике Србије, бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12 и 104/13.

⁴¹⁵ Службени гласник Републике Србије, бр. 61/05 и 104/09

⁴¹⁶ Кривични закон, члан 198.

⁴¹⁷ Исто, чл. 199.

⁴¹⁸ Исто, чл. 200.

⁴¹⁹ Исто, чл. 201.

⁴²⁰ Исто, чл. 202.

обради података, спречавање и ограничавање приступа јавној рачунарској мрежи и неовлашћено коришћење рачунара или рачунарске мреже.⁴²¹ Поступак се покреће по службеној дужности, а запрећене затворске казне крећу се и до десет година. Законом су прописане и мере обавезног одузимања предмета насталих извршењем кривичног дела, уређаја и средстава који служе за извршење кривичног дела. Поштравање казнене политике које је унето у национално законодавство Републике Србије, препорука је из Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине. Код привредних престапа јасно су дефинисане радње које представљају привредни преступ, у зависности од тежине учињене повреде, законом су прописане високе новчане казне и заштитне мере за учиниоце повреде права интелектуалне својине. За привредне преступе могу се изрећи новчана казна и заштитне мере. У заштитне мере које се могу изрећи убрајамо: 1) јавно објављивање пресуде; 2) одузимање предмета којима је извршен привредни преступ; 3) забрана правном лицу да се бави одређеном привредном делатношћу и 4) забрана одговорном лицу да врши одређене дужности. Заштитне мере се могу изрећи само под условом да је учиниоцу привредног престапа изречена казна. Прекршаји су санкционисани казном, опоменом и заштитном мером. Заштитне мере се изричу уз казну или опомену. Суд доноси одлуку да ли ће се одузети предмет уништити, продати или предати заинтересованом лицу, односно органу или организацији.

Уједнажена заштита ауторских права регулисана је законским прописима. Народна скупштина Републике Србије 10. јуна 2006. године усвојила је Закон о посебним овлашћењима ради ефикасније заштите права интелектуалне својине,⁴²² који треба да обезбеди европски стандард у остваривању управноправне заштите. Управноправни вид заштите ауторских права је најмлађи, чине га заштита од стране инспекцијских и царинских органа, као посебних органа управе. У поступку заштите права интелектуалне својине, против аката донесених од стране надлежних органа управе може се покренути и водити управни спор пред надлежним судом.

Заштита ауторских права од стране инспекцијских органа као посебан вид управноправне заштите регулисана је Законом о посебним овлашћењима ради ефикасније заштите права интелектуалне својине, који је донет у складу са захтевима Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине. Усвајањем овог закона, а првенствено његовом применом, инспекцијски органи добили су посебна овлашћења у случају да дође до евентуалне повреде права интелектуалне својине. Одредбе Закона о посебним овлашћењима ради ефикасније заштите права интелектуалне својине примењују се на производњу, промет, употребу и држање робе и на пружање услуга којима се повређују права интелектуалне својине. Законом је

⁴²¹ Кривични закон, чл 301-305.

⁴²² Службени гласник Републике Србије бр. 46/06 и 104/09.

прописано да су производња, држање, промет и вршење услуга којим се повређују права интелектуалне својине забрањени. Значајно је истаћи да се одредбе овог закона неће примењивати на робу која служи личним потребама, односно на робу која није намењена комерцијалној употреби. Кривичноправна одговорност предвиђена је и Законом о ауторском праву и сродним правима.⁴²³

За повреду ауторских моралних права и имовинских права у Закону је прописано да ко без дозволе аутора или другог носиоца ауторског права, када је таква дозвола потребна, објави, преради, обради, репродукује, прикаже, изведе, пренесе, преведе или на други начин искористи ауторско дело заштићено Законом о ауторском и сродним правима чини кривично дело за које је предвиђена новчана казна,⁴²⁴ (казна је прописана и за лице које у намери прибављања материјалне, односно имовинске користи стави у промет и примерке ауторског дела за које зна да су неовлашћено репродуковани⁴²⁵ или умножени, или као такве примерке јавно излаже или их пренесе путем радио-дифузије).

Заштиту ауторских права у Републици Србији над ауторским делом, аутори остварују најчешће помоћу Завода за интелектуалну својину Републике Србије који је национални центар за заштиту интелектуалне својине и пружање стратешких информација када је реч о интелектуалном капиталу. Завод за интелектуалну својину

⁴²³ Закон о ауторским и сродним правима, чл. 215, 216.

⁴²⁴ Исто, члан 217.

⁴²⁵ Ову тврдњу образложићемо још једним примером из судске праксе где је реч о повреди ауторских права која су загарантована аутору или другом носиоцу ауторских права из члана 205. *sentenca*:

По тужби због повреде ауторског права активног легијимацију има само стипендијалац искључивих овлашћења.

Из образложења:

„У том смислу је правилно примењен и члан 205. Закона о ауторском и сродним правима чијом одредбом је предвиђено ко је активно легијимисан за одношење тужбе због повреде права којом се може тражити утврђење повреде права, пресанак повреде права, уништење или преиначење предмета којима је повреда извршена, односно алати и опреме уз помоћ којих су произведени предмети којима је извршена повреда, накнада имовинске штете и објављивање пресуде о прошлу туженој. Према овој одредби, осим носиоца ауторског права, интерпретатора, произвођача фонограма, произвођача видеограма, произвођача емисије и произвођача базе података, тужбу може поднети и стипендијалац искључивих овлашћења на ауторска права. С обзиром на наведено, тужилац није постао стипендијалац искључивих овлашћења закључењем уговора са професором М. Ш., јер из овлашћења аутора то не произлази, односно не произлази да је Ш. уступљено искључиво право. И да јесте, ојет би за уступање тужиоцу неопходан услов њеноважности била посебна дозвола аутора, односно њеновој правној следбеника.”

(Пресуда Привредног апелационог суда, Пж. 7735/2013 од 2014/11/06).

подржава развој конкурентне привреде засноване на знању, као и општи напредак Републике Србије.

„Делокруг рада Завода за интелектуалну својину прописан је чланом 31. став 1. Закона о министарствима.⁴²⁶ На основу члана 31. овог закона „Завод обавља стручне послове и послове државне управе који се односе на: патент и мали патент, жиг, дизајн, ознаку географског порекла, топографију полупроводничких производа, ауторско право и сродна права; примену међународних уговора из области заштите интелектуалне својине и представљање и заступање интереса Републике Србије у специјализованим међународним организацијама за заштиту интелектуалне својине; надзор над радом организација за колективно остваривање ауторског права и сродних права; развој у области заштите интелектуалне својине; информационо-образовне послове у области заштите интелектуалне својине, као и друге послове одређене законом.“

Законом је регулисано да у случају страних аутора наш закон штити њихове интересе исто као и домаће ауторе а то значи само на територији Републике Србије. Међутим, ово правило нашег законодавца има у виду да је наша земља потписала Бернску конвенцију, која предвиђа „обавезу за све земље потписнице да странцима пруже исту заштиту као и својим држављанима“. Из тог разлога, ауторско дело нашег аутора уживаће заштиту у Италији по италијанским законима, као што ће и ауторско дело италијанског аутора уживати заштиту по нашим законима.⁴²⁷ Чим настане оригинално ауторско дело, настаје и ауторско право на том делу и аутор стиче сва морална и имовинска права на том делу. Аутор ужива заштиту на делу које је створио од тренутка његовог настанка, и нема потребе да га региструје, депонује, плаћа таксе, обавља било какве формалности.⁴²⁸

Уношење у евиденцију и депоновање примерака ауторских дела и предмета сродних права ни на који начин не утиче на настанак и трајање права која су утврђена Законом. Депоновањем се обезбеђује један од доказа на ауторству на неком делу или предмету сродних права. Ипак, требало би имати у виду да се ти докази могу и оспоравати. Депоновање није обавезно. Оно је, међутим, пожељно јер гарантује већи степен правне сигурности аутора или носиоца ауторског, односно сродних права. Депоновањем ауторског дела показује се озбиљност и приврженост аутора да штити своје интересе и да сутра на суду лакше докаже своја права на делу.

Завод не испитује садржину предмета депоновања нити његову оригиналност. Пријемом у депозит Завод не потврђује да депоновани предмет има својство ауторског

⁴²⁶ Објављено у „Службеном гласнику Републике Србије,“ бр. 44/14, 14/15, 54/15 и 96/15.

⁴²⁷ Списак земаља које су потписале Бернску конвенцију, види, [://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/berne.pdf](http://www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/berne.pdf)

⁴²⁸ Види, [//www.zis.gov.rs/prava-is/autorsko-pravo/najcesca-pitanja.37.html](http://www.zis.gov.rs/prava-is/autorsko-pravo/najcesca-pitanja.37.html).

дела или предмета сродноправне заштите, нити да на том предмету постоји ауторско или сродно право. Депозит служи искључиво као обезбеђење доказа о чињеницама које могу бити значајне за евентуални судски спор или неку другу потребу у вези са предметом депоновања.

5.6 Кономски и политички аспекти заштите аутора и издавача

Пошто људи доносе одлуке поређењем трошкова и користи, њихово понашање може да се промени када се промене трошкови и корист.⁴²⁹

Генерисање економске користи издавача настаје умножавањем путем штампе и објављивањем у папирнатом или другом облику књижевних, научних, драмских и др. дела. Издавачким уговором између аутора као ствараоца дела (или другог носиоца ауторских права) с једне стране и издавача са друге стране у већини случајева економски ризик носи издавач. А то значи да поред објављивања дела његова обавеза је и дистрибуција дела. У том смислу издавач одређује продајну цену дела.

Брзи развој нових технологија створио је проблеме у области трансфера ауторског дела широј јавности, па због тога решење питања правне заштите ауторског дела захтева одговарајућу равнотежу између интереса аутора, тј. његовог правног следбеника и издавача као и других корисника у складу са међународним прописаним стандардима.

У процесу издавања, аутори и издавачи су повезани и усмерени једни на друге. То значи, издавачи зависе од аутора од количине и квалитета написаних дела, а аутори зависе од издавача који објављују и дистрибуирају та дела.

Деветнаести век, слободно можемо рећи, био је преломни за ауторе јер долази до промене њиховог економског положаја. Та промена огледа се у појави професионалних писаца, бољим могућностима штампе и описмењавању становништва које доводи до велике заинтересованости за куповином нових издања. Све то прати и масовна производња папира намењена штампи, чиме утиће на приступачније цене штампе. Аутори добијају економску улогу какву никада раније нису имали. Појава масовног тржишта одштампаних књига омогућила је да аутори постану значајан чинилац трговине. Ово је и подстакло стварање међународних закона који праве правни баланс са издавачима.

Идеја заштите ауторских права директно је повезана са заштитом прихода који се остварују дистрибуцијом одштампаних дела. То значи да економска корист и аутора и издавача буде остварена на обострано задовољство. Наравно, читав овај концепт укључује и државу и друштво.

⁴²⁹ N. Gregory Mankiw, *Principles of economics* (Third edition) Harcourt College Publishers, London, 2004. стр. 719.

Оно што је најважније по нашем мишљењу за успешно функционисање ове сарадње јесте правна регулатива помоћу које ће ови односи бити и са једне и са друге стране заштићени.

Нажалост основни проблем, који је годинама присутан на тржиштима слободно можемо рећи свих земаља света јесте издавачка пиратерија. Модерна технологија омогућила је да се пиратска дела аутора врло мало разликују од оригинала, а да су притом знатно јефтинија. Производњом ових дела директно се нарушава економски интерес аутора. Нажалост таквих примера и код нас има пуно.⁴³⁰ У последњих пар година уџбеничка литература више се купује на улицама него у књижарама. Држава покушава да заштити права аутора од пиратерије али до већих резултата није се дошло. Ови случајеви су у надлежности инспекцијских служби и поред тога што закони за

⁴³⁰ У овом делу дисертације наводимо пример судске пресуде по питању плагијата ауторског дела

Из образложења:

„Изведеним доказима у првостејеном поступку утврђено је да је тужилац аутор књије под насловом „ТБ, „. 2005 у издању Виз, на 1.055 страна у коме су изнете теореме бр. 8 и 10, да је тужилац аутор дела „О,“ где је изнета теорема број 4, да је тужени издавач научног часописа „АДМ», да је у броју Вол. 6, НО 2, Октобер 2012. на стр. 257–264 објављен интелектуални рад аутора др Н.Б. под називом „Н», да у референцама, појасу литературе коришћене у раду објављене на страни 264 наведеног часописа туженог, аутор Н.Б. није навела име истог наслов оригиналне књије тужиоца. На основу правилно и појасу утврђеног чињеничног стања, правилно је првостејени суд закључио да с обзиром на то да је тужени у свом научном часопису објавио ауторски рад аутора Н.Б. под називом „Н», и то у интелектуалном облику без икаквих измена, то тужени није пасивно лејимисан у овом случају, с обзиром да није објавио ауторски рад тужиоца већ ауторски рад др Н.Б. као аутора поменутог научног рада, због чега је одбио тужбени захтев и одлучио као у изреци побијане пресуде.

Неосновани су наводи у жалби тужиоца да се не може прихватити приговор недоследности пасивне лејимације на страни туженог јер је тужени у свом научном часопису који се објављује у светској мрежи науке једини меродаван да објави било који научни рад, па је због тога одговоран за такав поступак, а тужилац је у свом научном раду употребио све своје знање и поставио формулу коју је Н.Б. у свом научном раду користила и украла ту формулу са неким изменом, али тај рад није научно доказан.

Ово стање ствари је у конкретном случају, тужени у свом часопису објавио ауторски рад аутора Н. Б. и то у интелектуалном облику без било каквих измена, а не научни рад тужиоца, а наводи туженог да је реч о плагијату ауторског дела тужиоца су без ујасуја у парници поводом надокнаде штете због повреде ауторског дела, јер тужени по налажењу овог суда није у обавези да се бави питањем да ли је поменути рад плагијат ауторског дела тужиоца или не, због чега тужилац и тужени нису ни у каквом материјалноправном односу како је то правилно закључио и првостејени суд.“

(Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 4895/2014 од 2014/10/02).

сузбијање пиратерије постоје, буџет земље губи годишње милионе евра. Србији на путу за чланство у Европску унију осим других тешких задатака стоји и решење овог великог проблема Тренутно смо по овом питању уз Македонију и Албанију предводници у Европи. Што се тиче филмске пиратерије, испред нас су Америка, Канада и Велика Британија.⁴³¹

Један од најштетнијих видова пиратерије је фотокопирање књига јер та врста активности не доноси само материјалну штету ауторима и издавачима, већ и друштву у целини, а представља и велики културни проблем. У нашем друштву је последњих година већ укоренења навика фотокопирања уџбеника (посебно уџбеника за средње школе и факултетских издања).

Савремени технички уређаји омогућавају умножавање ауторских дела лицима која их поседују уз минималне трошкове. У овом случају аутор дела који је умножио своје дело и ставио у промет како би искористио своја законом загарантована права на имовинску корист најчешће не остварује своју економску корист. Ова ситуација доводи и до поремећаја на тржишту јер тражња лефгалног ауторског дела на тржишту опада (разлог лежи у понуди фотокопираних издања која су знатно јефтинија).

Када је реч о процесу умножавања ауторског дела путем фотокопирања, аутор има право на надокнаду имовинске штете од лица које врши фотокопирање, пре свега како би се компензовао губитак који аутор трпи овом радњом. Остваривање ових права аутор врши најчешће преко организација за колективно остваривање ауторског права и сродних права.

Ради спречавања овог вида умножавања ауторског дела аутори и други носиоци ауторског права, издавачи и држава, морају да остану јединствени како би се спречила експлоатација ауторског дела на противправни начин нарочито због тога што се кршење ауторског права не гони по службеној дужности. То значи да жртва оваквог кривичног дела и даље мора као приватна странка да поднесе тужбу како би се остварио кривични поступак.

У септембарском броју 1987. године часописа *Rights* који издаје Међународно удружење издавача у Женеви, потпредседник познате издавачке куће „Elsevier Science Publishers“ у Амстердаму и Њујорку, пише један, рекло би се „програмски“ чланак, указујући на преимућства али и на проблеме које ствара убрзани технолошки развој у остваривању ауторског права са посебним освртом на издаваштво. Запажени проблеми и тешкоће сада се и код нас почињу испољавати у све оштријој мери.⁴³²

⁴³¹ [//www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/861352/male-kazne-za-pirateriju.html](http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/861352/male-kazne-za-pirateriju.html), преузето 10.маја 2016.

⁴³² Церовић В. Драгомир, Ауторско право, Савез инжењера и техничара, Београд, 1991, стр. 42.

Права аутора своде се на илузију са све савршенијим облицима штампарске и преносне технике. Уколико се на законодавном плану не предузму радикалне мере заштите на шта се уз дозу оптимизма посматра у чланку „Каква је будућност Бернске конвенције“, аутора Михаила Стојановића објављеном у часопису *La revue internationale du droit d'auteur*⁴³³ у коме се каже:

„Увиђајући проблем све већих размера пиратерије на терену ауторскоправне заштите и катастрофалних последица које се манифестују на економије земаља, поједине земље коригују своја законодавства у смислу поштравања односних прописа“. Тако нпр. у Хонг Конгу су још 1973. године до те мере појачане санкције против прекршилаца ауторских права да се сматра да је у периоду од 1973. до 1986. године тамо пиратерство елиминисано по изјавама британске провенијанце⁴³⁴.

Са циљем усклађивања закона са новим друштвеним процесима у Канади су (сматрали су да је њихов Закон о ауторским правима „безнадежно застарео“) прво образовали јавни фонд под називом „Bill C-60“ који су алиментирали неком врстом пореза од произвођача и корисника техничких средстава репродукције који је служио да се надомести ствараоцима ауторских дела накнада за коришћење тог дела. Затим је уследила корекција прописа о ауторском праву којима је одређена максимална казна за пиратерство, при чему се мисли на коришћење ауторског дела путем неовлашћеног умножавања заштићеног ауторског дела ради продаје или изнајмљивања, и то у висини од милион долара или пет година затвора. У том погледу се и аустралијска агенција за ауторска права (ACL) се изборила да њени инспектори могу без икакве најаве контролисати рад свих оних места где се може вршити копирање, односно репродуковање или умножавање ауторски заштићених дела.⁴³⁵

Треба, наравно, напоменути и посебан значај за борбу против пиратерије који су дале две активности и на европском нивоу. То је Зелена књига о ауторском праву и изазови технологије коју је сачинила и публиковала Европска комисија за заштиту ауторских права још 1988. године, када је и Европски савет организовао први симпозијум о пиратерству на пољу аудио-визуелних дела. У оба случаја радило се о проналажењу начина за сузбијање појава штетних по друштво на пољу заштите права аутора. Резултат скупа Европског савета је WIPO-ов модел одредаба намењених националним законодавствима. Суштина ових одредаба своди се на кривичне санкције почев од глобе до казне затвором, накнаде штете оштећеној страни, заплене опреме, алата и докумената извршилаца као и производа добијених пиратским начином. Сем тога препоручено је свим

⁴³³ Број 130, стр.221.

⁴³⁴ [//www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/861352/male-kazne-za-pirateriju.html](http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/861352/male-kazne-za-pirateriju.html), преузето 10. мај 2016.

⁴³⁵ Paul Goldstein, Bernt Hugenholtz, *International Copyright*, Oxford University Press, 2010, стр.102.

земљама да у борби против пиратерства треба да се укључе агенције, професионалне организације, полиција, судови, порески органи и привредне коморе.

5.7 Завод за заштиту интелектуалне својине

Од септембра 1999. године, а на основу члана 170. и 171. Закона о ауторском и сродним правима („Службени лист СРЈ», број 24/98), односно Уредбе о евиденцији ауторских дела и предмета сродних права („Службени лист СРЈ», број 50/99), при Заводу за заштиту права интелектуалне својине је, извршено следеће депоновање⁴³⁶:

Табела 2. Евидентирање и депоновање ауторских дела и предмета сродних права према подацима Завода за статистику

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	74	/	74
Страна физичка и правна лица	/	/	/

2001. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	181	/	181
Страна физичка и правна лица	/	/	/

2002. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	231	/	231
Страна физичка и правна лица	/	/	/

⁴³⁶ Види: <http://www.zis.gov.rs/pocetna.1.html>, преузето 10.децембар 2015.

2003. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	330	/	330
Страна физичка и правна лица	/	/	/

2004. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	447	1	448
Страна физичка и правна лица	4	/	452

2005. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	518	1	519
Страна физичка и правна лица	/	/	/

2006. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	679	1	681
Страна физичка и правна лица	2	/	/

2007. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	638	1	638
Страна физичка и правна лица	4	/	4

2008. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	724	10	734
Страна физичка и правна лица	7	/	7
Укупно	731	10	741

2009. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
СРЈ физичка и правна лица	310	3	313
Страна физичка и правна лица	3	/	3
Укупно	313	3	316

2010. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
Домаћа физичка и правна лица	312	1	313
Страна физичка и правна лица	2	/	2
Укупно	314	1	315

2011. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
Домаћа физичка и правна лица	305	5	310
Страна физичка и правна лица	2	/	2
Укупно	307	5	312

Анализирајући ове табеле које нам дају увид у евиденцију подносиоца пријаве за регистрацију ауторских права и сродних права за период од 2000. до 2011. године долазимо до следећих закључака:

Године 2000. имамо веома мали број евидентираних пријава за регистрацију ауторских права, свега 74, а у том периоду Република Србија још се налази у заједници са Црном Гором (СРЈ). Чињеница је да овако мали број евидентираних ауторских права наводи на два закључка. Први је да није ни било више у тој години ауторских права за евидентирање, а други да аутори нису једноставно у том периоду вршили евидентирање својих ауторских дела. Ако је ово друго тачно, онда се поставља ново питање а то је, зашто се није вршила евиденција нових ауторских дела? Могућ је само један закључак, а то је да у тој години још увек политичке прилике у заједници нису биле дефинисане и читава политичка ситуација врло неповољна за читав економски развој који је још увек наговештавао нове кризе система читавог друштва.

Године 2001. број регистрованих ауторских дела је увећан више од два пута тако да у тој години имамо 181 регистровано ауторско право. Значајно повећање поднетих пријава за регистрацију ауторских дела говори да је та година била знатно стабилнија у политичком смислу од претходне а то је утицало и на тренд остваривања права аутора и на број стваралачких подухвата.

Године 2002. поново имамо тренд раста регистрованих ауторских права као и у наредној где када већ прелазимо број од 231 регистрованих ауторских права по статистичким подацима Завода за заштиту права интелектуалне својине. Тренд раста наставља се и у 2003. години што на неки начин говори о комплетном позитивном економском напретку, истина, још увек недовољно великом узимајући у обзир и друге параметре али се напредак економског развоја не може у овом периоду занемарити. И тај тренд развоја наставља се све до 2006. године када је број подносиоца пријаве за регистрацију ауторских права већ 679. У 2007. години имамо мали пад, али не занемарљив, да би већ наредне године било ново повећање када број пријава за регистрацију ауторских дела прелази 700, а имамо и седам пријава страних држављана. То је најуспешнија година анализираног периода.

Нагли пад у 2009. години резултат је нових поремећаја на тржишту који се одражавају и на друге привредне делатности и тај тренд пада регистрованих пријава ауторског дела се наставља и наредних година.

Да бисмо потврдили ову нашу тезу о узајамној корелацији са другим сегментима развоја друштва приказаћемо и следећу табелу⁴³⁷

Табела 3. Преглед страних директних инвестиција

Стране директне инвестиције у Србију											
Година	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Износ инвестиција у кешу (милијарде долара)	0,05	0,17	0,50	1,38	0,98	1,61	4,47	3,56	3,36	2,40	н / а
Укупан износ инвестиција (милијарде долара)	0,05	0,16	0,55	1,41	1,03	2,09	5,12	3,98	2,99	1,92	н / а

И из ове табеле видимо да је највећи раст анализираног периода и за страна улагања у нашу зељу период од 2006. до 2008. године.

На основу ових анализа долазимо до закључка да је од анализираног периода највећи раст регистрације ауторских дела био у периоду од 2006. до 2008. године а овај период из приложених табела био је и најбољи за стране директне инвестиције у нашу привреду, као и за раст спољне трговине. Према томе, ефикасна заштита ауторских права јесте подстицај за нове инвестиције у области економије али и друштва у целини⁴³⁸.

Оно што је посебно важно јесте чињеница да корисници ауторских дела морају да буду свесни креативности ауторских дела и њиховог значаја за културни развој друштва. За опстанак и развој културне индустрије потребни су како масовност тако и разноврсност ауторског стваралаштва, а то мора бити подржано кроз систем материјалноправне заштите.⁴³⁹

⁴³⁷ Види: <http://www.zis.gov.rs/pocetna.1.html>, преузето 14.децембра 2015.

⁴³⁸ Фредериц С. Мисхкин, *Монетарна економија, банкарство и финансијска тржишта*, Дата статус, Београд, 2006.

⁴³⁹ Н.Грегори Манкју, *Принципи економије*, за издање на српском језику Економски факултет Београд, Харвард Универзитет, 2013, стр 192.

Материјалноправна заштита представља услов за подстицај нових ауторских дела како домаћих тако и страних аутора али са друге стране и издавачким кућама које се у свом пословању придржавају добре пословне етике.

Посматрано кроз нивое правних начела у овом случају ради се о сукобу грађанскоправног начела једнакости и аутономије воље уговорених страна⁴⁴⁰ на једној, и начела правичности⁴⁴¹ комбинованог са начелом еквивалентности узајамних престација,⁴⁴² на другој страни.

Како бисмо то што реалније приказали прво ћемо проћи кроз све фазе у изради књиге од предаја рукописа од стране аутора у издавачкој кући па до финалног производа који се из штампарија дистрибуира у књижаре и који је намењен продаји.

Свака издавачка кућа да би објавила једно дело мора имати одређене фазе обраде ауторског рукописа које морају бити поштоване и јасно дефинисане.

По пријему рукописа у даљу израде у оквиру издавачке куће, постоје одређени услови који морају бити поштовани. Пријему сваког рукописа у рад претходи детаљан увид и оцена подобности рукописа.

Тренутно, као што смо већ напоменули, на тржишту Републике Србије има велики број издавачких кућа. Али, комплетне фазе кроз које рукопис треба да прође у својој доради после пријем од стране издавачке куће можемо сагледати само у великим издавачким кућама које имају дугу традицију у пословању и које су се већ доказале на тржишту. Спроводећи анкету међу више од педест аутора велика већина као пример издавачке куће на овим просторима наводи ЈП Завод за уџбенике који се поред издавања општеобразованих уџбеника за основне и средње школе бави и издањима за предшколски узраст, малотиражним уџбеницима (у које убрајамо уџбенике за националне мањине, књиге за поједина подручја рада као што су право, економија, трговина ...) а има и развијен такозвани трећи каталог у оквиру кога су разне библиотеке као и капитална дела од националне важности.

Да би оваква широка издавачка активност била у потпуности задовољена, а притом показала завидан ниво квалитета у својим издањима мора имати јасно дефинисане одговорности у пословању и процедуре рада а да се притом задовоље очекивања аутора. Слободно можемо рећи да се у ауторе ове издавачке куће убрајају најеминентнији људи из свих области друштвеног живота наше земље. Овако велики

⁴⁴⁰ У нашем Закону о облигационим односима ова начела су изричито прописана одредбама члана 10. и 11.

⁴⁴¹ Правичност као правда није примењена конкретно као посебно правно начело, ипак у појединим одредбама Закона о облигационим односима допуштено је одступање од појединог општег правила ради задовољења начела правичности (нпр. у материји накнаде штете, члан 159).

⁴⁴² Ово начело изричито је одређено одредбама члана 15. Закона о облигационим односима.

број еминентних аутора из свих области говори да без обзира на високо заступљену конкуренцију у издавачким круговима на нашем простору Завод за уџбенике још увек има примат.

Са циљем проналажења и анализирања што веродостојнијих података спровешћемо анкету коју ће аутори који сарађују са нашом највећом издавачком кућом ЈП Заводом за уџбенике Београд (у наставку текста: Завод) попунити. Завод је највећа издавачка кућа на Балкану. Има преко триста запослених подељених у више сектора (од коректуре и лектуре, преко уредничке редакције, сектора производње, до комерцијале и маркетинга). Број аутора који су радили за ову издавачку кућу мери се хиљадама, а издања годишње прелазе милионе одштампаних примерака. Циљ овог истраживања је управо да кроз овакав комплетан систем дођемо до правих података и решења о заштити ауторских права у области издавачких уговора у нашој земљи.

Глава 6. ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРАВА АУТОРА У ИЗДАВАЧКОЈ КУЋИ

6.1. Начин прибављања рукописа од аутора у издавачкој кући

Да бисмо објаснили поступак склапања уговора о издаваштву између издавачке куће и аутора дела или носиоца ауторских права потребно је да објаснимо и поступак који претходи склапању издавачког уговора, а то је начин прибављања рукописа у једној издавачкој кући.

Циљ радњи које претходе склапању издавачког уговора у оквиру једне издавачке куће је прибављање рукописа високог нивоа квалитета за објављивање, а у исто време све те радње имају за циљ да омогуће обезбеђење и заштиту права како аутора тако и издавачке куће.

Поступак прибављања рукописа у издавачкој кући пролази кроз више различитих фаза. За извршење тих фаза првенствено је задужен сектор редакције који и сноси одговорност за објављене рукописе у издавачкој кући. У раду редакције издавачке куће по правилу требали би да учествују:

Табела 4. Чланови сектора Редакције

Р. бр.	Чланови Редакције (функција)
1.	главни уредник
2.	директор Редакције
3.	одговорни уредници
4.	помоћник директора Редакције за наставна средства
5.	помоћник директора Редакције
6.	секретар Редакције
7.	предметни уредници
8.	шеф лектуре и коректуре
9.	шеф графичких уредника
10.	ликовни уредници
11.	графички уредници
12.	лектори и коректори
13.	секретар за послове ПСЗ
14.	координатор за ауторске хонораре
15.	референт за праћење тиража

За прибављање рукописа од аутора задужен је уредник који предлаже рукописе и одговоран је да начин прибављања рукописа буде усклађен са Законом о уџбеницима⁴⁴³ и Наставним планом и програмом.⁴⁴⁴

Процес прибављања рукописа у издавачкој кући зависи од врсте рукописа који се прибавља. Уколико је реч о уџбеницима који су намењени основном и средњем образовању, као и факултетским уџбеницима, процедура је нешто сложенија, па је одговорност предметних уредника доста већа у односу на друга издања. У току израде ове дисертације ми смо се бавили проучавањем израде рукописа намењених основном и средњем образовању како бисмо систем рада за настанак тих уџбеника приближили заинтересованој јавности.

Јако је битно да рукописи који се примају на издавање буду усклађени са Наставним планом и програмом за одређене предмете. Наставни план и програм објављује се у „Службеном гласнику“.⁴⁴⁵ У њему су тачно наведени сви потребни елементи почевши од садржаја (области које морају бити обрађене, број часова који се морају покрити с тим наставним програмом, тзв. модули⁴⁴⁶), као и броја табака рукописа⁴⁴⁷. Уредник предлаже и одговоран је да начин прибављања рукописа буде усклађен са Законом о уџбеницима, Наставним планом и програмом и Извештајем са тржишта.

Наставни план и програм за школске уџбенике прави се при Заводу за унапређење образовања и васпитања (ЗУОВ). Овај наставни план израђује комисија, која се посебно именује за сваки предмет.

Извештај са тржишта је врло битан и за ауторе али и за издавачку кућу. Као што смо видели кроз разматрану судску праксу у току овог рада на основу овог извештаја са тржишта (који у себи садржи и број продатих књига по издањима) аутори остварују своја права за наплату ауторског хонорара уколико је уговором са издавачком кућом тако одређено. Издавачке куће, како би избегле плаћање ауторског хонорара, често прикривају стварне резултате са тржишта. Нису ретки случајеви да издавачке куће прикрију штампање новог издања како би избегле плаћање аутору накнаде или умањиле ауторски хонорар. У случају да дође до спора, а када аутор

⁴⁴³ Нови Закон о уџбеницима Републике Србије донет је у августу 2015.

⁴⁴⁴ Свака издавачка кућа која се бави издавањем књига за основно и средње образовање, а и вануџбеничком литературом, на почетку календарске године усваја Наставни план и програм који се односи на издавачку делатност за ту годину. На основу тог наставног плана и програма у издавачкој кући се формирају трошкови и план пословања за наредну годину (Издавачки план).

⁴⁴⁵ Наставни план и програм објављен у „Службеном гласнику“ прописује надлежно министарство и штампа се у „Службеном гласнику“ тако да је доступан и широј јавности.

⁴⁴⁶ Модули по новом Закону о уџбеницима за поједине уџбенике представљају поглавља или наставне целине.

⁴⁴⁷ Један табак најчешће је 16 писаних страна рукописа, у зависности од формата књиге.

није на прави начин обавештен о стварним, реалним резултатима са тржишта у вези са пласманом свог дела, обавеза суда у току судског поступка је да суд по службеној дужности захтева од издавачке куће да се достави валидан документ у вези са продајом одређених издања. На основу тог документа аутор тек тада може остварити своја права у вези са наплатом ауторског хонорара. По правилу, издавачке куће су дужне да обавесте аутора о стварним подацима са тржишта на основу извештаја са тржишта који комерцијална служба (уколико је та издавачка кућа има) доставља уреднику издања а он је у обавези да извештај преда аутору. Али у пракси, као што видимо, често се дешава супротно.

Наш став о овом питању је да законском регулативом додатно треба заштитити права аутора од злоупотреба и прикривања стварног извештаја о пласману издања на тржишту.

Уредник до рукописа, који има тачно одређену намену на тржишту, може доћи на следеће начине:

- Путем јавног конкурса,
- Путем непосредног избора аутора, и
- Путем понуде аутора.

Уредник предлаже и одговоран је да начин прибављања рукописа буде усклађен са *Законом о уџбеницима и Наставним планом и програмом* за текућу годину и *Извештајем са тржишта*.

6.1.1. Јавни конкурс

Уколико се рукопис добија путем јавног конкурса, Комисија за пријем конкурсних рукописа коју формира Програмски савет издавачке куће (у саставу: одговорни уредник, уредник, представник Службе за правне и опште послове и секретар за послове Програмског савета⁴⁴⁸) дефинише услове конкурса.

Секретар за послове ПС одговоран је за припрему и реализацију конкурса – комуникацију са учесницима конкурса, достављање потребног материјала и оног што се захтева од уџбеника. Одговорни уредник и руководиоца Службе за правне и опште послове верификују текст конкурса пре његовог објављивања.

6.1.2. Непосредан избор аутора

За непосредан избор аутора у издавачкој кући обично је задужен уредник. Уредник је лице које је упознато са планом и програмом који треба да буде заступљен

⁴⁴⁸ У наставку текста: ПС.

уколико је посреди објављивање рукописа намењеног основним, и средњим школама као и уневирзитетским издањима.

Уколико се рукопис добија непосредним избором аутора, одговорни уредник, у договору са уредником одређује аутора на основу предлога уредника. Уколико је реч о уџбеницима који су намењени школском образовању аутори се са планом и програмом, који треба да обухвати одређени уџбеник, упознају преко објаве Завода за унапређење образовања и васпитања у Службеном гласнику, али за овај вид рукописа и уредници издавачких кућа могу о плану и програму обавестити ауторе.

Од аутора се може захтевати да у предвиђеном року достави пројекат рукописа и неколико поглавља као узорак које треба да разматрају предметни уредник и одговорни уредник. Уколико уредник и одговорни уредник процене да је потребно, ради се и стручна рецензија достављеног материјала.

6.1.3. Понуда аутора

Понуда аутора подразумева да рукопис у целини може да се добије и директно као понуда од аутора без расписивања јавног конкурса. Поступак који се односи на прибављање рукописа пунодом од стране аутора спроводи уредник у договору са одговорним уредником.

Уџбеник треба да задовољи захтеве дефинисане *Наставним програмом* за дати предмет и *Стандардом квалитета уџбеника*, као и евентуалне допунске захтеве које утврди Редакција издавачке куће. Поред тога, захтева се да рукопис буде урађен у складу са *Упутством за предају рукописа и ликовних прилога у електронском облику*⁴⁴⁹. Уколико рукопис задовољи постављене услове он може да иде у следећу фазу.

6.2. Пријем рукописа

Уколико је рукопис добијен путем конкурса, прима га секретар за послове Програмског савета у Издавачкој кући.. У осталим случајевима рукопис прима уредник.

Ако је рукопис добијен преко јавног конкурса евиденција о примљеним рукописима води се у *Књизи евиденције примљених рукописа*. Ова књига је направљена као доказ евиденције да је рукопис предат од стране аутора на тачно унет датум, јер као што смо већ поменули Издавачки уговор може да садржи и датум предаје рукописа издавачкој кући. Ова књига евиденцијом података о пријему штити како интересе аутора тако

⁴⁴⁹ Са овим упутством сваки аутор који сарађује са одређеном издавачком кућом мора бити упознат.

и интересе издавача јер она евидентирањем датума о пријему рукописа представља доказ у случају да се рукопис изгуби.

Када се рукопис добије путем конкурса, сви приспели рукописи се морају шифровати, чиме се гарантује тајност аутора. На тај начин штите се интереси аутора да рукопис буде прихваћен без обзира на име аутора или носиоца ауторских права, већ поштеним избором најбољег рукописа за одређену област.

Када је у питању јавни конкурс примљени рукопис разматра Комисија за пријем конкурсних рукописа. Комисија утврђује да ли рукопис формално задовољава пропозиције конкурса и захтеве које треба да испуњава ауторско дело. Одлука Комисије коју оверавају сви чланови Комисије доставља се аутору или носиоцу ауторских права. Уколико је утврђено да рукопис не испуњава постављене конкурсне захтеве, рукопис се даље не разматра/рецензира и о томе се обавештава аутор по окончању избора рукописа и дешифровања аутора.

6.3. Рецензија примљеног рукописа

У теорији и пракси већине националних права рецензија се признаје као посебна врста књижевног дела. Ипак у литератури се ретко наводи као ауторско дело. Рецензија може претендовати да представља ауторско дело само ако је реч о оригиналној творевини духа њеног аутора.⁴⁵⁰ Међутим, у погледу рецензије имамо и став да она пошто се наслања на ауторско дело то и када има својство ауторског дела она претставља изведено ауторско дело.⁴⁵¹

На предлог уредника, одређује се Рецензентска комисија, у складу са законским прописима.

Законски прописи подразумевају да избор рецензента мора бити такав да рецензент буде стручан за област на коју се рукопис односи. Када су у питању издања основне и средње школе тражи се мишљење једног рецензента који предаје у школи. Један рецензент из исте области може бити и универзитетски професор, а један рецензент из неке друге привредне делатности која је уско везана за материју која је описана у рукопису.

Уредник је одговоран за достављање рукописа рецензентима.

Оцењивање рукописа врши се на основу *Стандарда квалитета уџбеника*. Такође, води се рачуна о посебим захтевима предвиђеним *Уговором о ангажовању*.

⁴⁵⁰ Јањић М. *Ауторско филмско право*, Институт за упоредно право Београд, 1971, стр 281.

⁴⁵¹ Митровић Јездимир, *Ауторска дела створена на основу постојећих дела и њихова правна заштитна у Југословенском праву*, Пословни биро, Београд, 1990, стр. 44.

Секретар за послове ПС издавачке куће (када је у питању конкурс), односно уредник (у осталим случајевима), евидентира и дистрибуира пристигле оцене, тј. *рецензије*.

Када се рукопис добије путем конкурса, секретар за послове ПС издавачке куће одговоран је за тајност аутора и оцене све док аутор након јавног позива у одређеном медију не обави дешифровање.

Рецензенти оцењују рукопис на основу *Стандарда квалитета уџбеника, Захтева* које треба уџбеник да испуњава прописаних од стране издавача и *уједињива* – *Оцењивање рукописа за уџбеник*.

Рецензенти дају појединачну оцену у писаном облику (рецензија). Оцену достављају секретару за послове ПСЗ, који о томе обавештава уредника (када је у питању конкурс), односно дају директно уреднику (у осталим случајевима).

Уредник у договору са председником Рецензентске комисије сазива састанак на коме се разматрају појединачне приспеле рецензије. Утврђује се *Закључна оцена* коју потписују чланови Рецензентске комисије.

Рукопис може бити оцењен као:

- позитиван у целини,
- позитиван – уз напомену да потребне исправке захтевају поновну оцену, и
- негативан.

Пример бр. 4 Позитивно оцењен рукопис

Предмет: Рецензија рукописа Пословна комуникација, аутора Зорице Костић, за образовни профил трговац, први разред трговачке школе

Садржај рукописа у потпуности обухвата наставно градиво које је предвиђено наставним планом и програмом, општим исходима и стандардима образовања и васпитања.

По свом садржају, начину излагања, дужини реченице и обиму, рукопис је потпуно прилагођен узрасту и ментално-сазнајном нивоу ученика.

Рукопис садржи оптималну количину информација за остваривање циљева и задатака предмета. Форма рукописа је оригинално замишљена и ефикасно реализована.

Стил писања је разумљив и прилагођен ученицима првог и другог разреда средње школе. Графичка и ликовна опремљеност рукописа на одговарајући начин прати садржај текстова и заједно чине смисаону целину. Бројне илустрације су јасне и прегледне и као такве олакшавају брже усвајање новог градива и појмова.

Задаци и питања која прате одговарајуће области омогућавају ученицима да провере и утврде своја новостечена знања.

Питања су јасна, добро формулисана и концизна и помажу ученику да провери степен усвојености знања из сваке области.

Такође, рукопис на почетку сваке тематске области упућује ученике на садржај, исходе и циљеве до којих треба доћи после обраде наставних тема.

На крају сваке тематске целине налазе се кључне речи које помажу бољем осигурању знања, кратак преглед градива и закључак, као и речник непознатих појмова у коме су појмови јасно истакнути и објашњени.

Број нових појмова у оквиру једне функционалне целине у рукопису примерен је узрасту ученика.

Додатак „За радознале“ веома је занимљив и подстиче заинтересованост ученика за могућности коришћења шире литературе и интернета.

Пожељно је да се уџбеник уради у вишебојној штампи, како би се боље приказале илустрације и примери.

Рукопис је написан читљиво, разумљиво, стилски, језички и садржајно потпуно одговара како материји наставне дисциплине, тако и ученицима првог и другог разреда.

Сугестије дате аутору рукописа су прихваћене и улазе у крајњу верзију рукописа.

Прилог: Аутор је компетентно обухватио садржај наставних области заједно са исходима и циљевима које одговарају стандардима образовања и васпитања.

Рукопис за уџбеник Пословна комуникација у потпуности задовољава стандарде квалитета и позитивно се оцењује, прихвата и препоручује на даљу процедуру одобравања.

Београд, 5.мај 2014. године

Рецензент:

Соња Глишић

а) Рукопис оцењен као позитиван – уз најомену да је потребне исправке захтевају нову оцену

Уколико постоје примедбе, уредник их доставља аутору. Аутор је дужан да коригује текст рукописа на основу датих примедби и да кориговани текст достави уреднику. Кориговани текст рукописа се поново доставља на поновно оцењивање Рецензентској комисији.

Б) Рукопис оцењен као негативан

Уколико је рукопис негативно оцењен он се враћа аутору од стране Рецензентске комисије заједно са Закључном оценом у којој су тачно наведени разлози одбијања. Када је у питању јавни конкурс доставља се Одлука комисије о враћању рукописа *због неиспуњености уједињених услова за припрему рукописа и Стандарда о квалитету уџбеника*. Пошто је рукопис одбијен, ПС издавачке куће разматра да ли ће обновити конкурс или на неки други начин доћи до потребног рукописа.

Када је на конкурс стигло више рукописа Рецензентска комисија је обавезна да за сваки рукопис формира *Закључну оцену* и на бази тога изабере један од оцењених рукописа за даљу процедуру одобравања и издавања и предложи га уз образложење. У закључној оцени рецензентска комисија заједнички констатује да је прегледани руко-

пис задовољавајући и да га предлажу за даљу употребу. У наредном прилогу види се форма и начин састављања закључне оцене од стране рецензентске комисије.

Пример бр. 5 Закључна оцена рецензентске комисије

Програмском савету
ЈП Завода за уџбенике, Београд
ЗАКЉУЧНА ОЦЕНА

о рукопису за уџбеник: Пословна комуникација за први разред трговачке школе
смер трговац аутора Зорице Костић

Оцењивачка комисија у саставу:

1. Проф. др Гаљина Огњанов, председник,
2. Зорица Младеновић, дипломирани економиста, члан
3. Соња Глишић, дипломирани економиста, члан.

Састала се дана 6. маја 2014. године ради израде закључне оцене за уџбеник
Пословна комуникација аутора Зорице Костић.

На основу увида у појединачне рецензије које чине саставни део закључне оцене,
као и стручног разговора и сугестија Оцењивачка комисија доноси следећи закључак:

Закључак:

Рукопис се оцењује позитивно и предлаже за објављивање.

Образложење

Рукопис за уџбеник Пословна комуникација за први разред образовног профила
трговац трговачке школе аутора Зорице Костић, написан је на 169 страна.

Рукопис је написан према наставном плану и програму за предвиђене образовне
профиле и потпуно је урађен у складу са стандардима квалитета уџбеника и на основу
упутства о њиховој употреби.

Рукопис аутора Зорице Костић представља одличну грађу за уџбеник из области
пословних комуникација који је намењен ученицима средње стручне школе. Садржај
је у потпуности прилагођен наставном градиву предвиђеном наставним планом и
програмом, општим циљевима и исходима предмета.

Садржај рукописа уџбеника репрезентује природу знања подручја на које се
односи. Рукопис је примерен узрасту и подстиче ученике да стекну конкретне вештине,
попут пословне кореспонденције, усмене презентације, преговарања, вештине јасног
говора и активног слушања.

Уџбеник има јасну и прегледну структуру и дидактички је добро обликован.

Рукопис садржи оптималну количину информација за остваривање циљева и
задатака предмета. Форма рукописа је оригинално замишљена и ефикасно реализована.

Уџбеник доприноси развоју система вредности који одговара циљевима образовања и васпитања. Кроз уџбеник ученици се подстичу на пожељне васпитне вредности и културне стандарде посебно у делу о пословном бонтону које стичу и развијају кроз учење ове материје.

На основу свега изнетог, Оцењивачка комисија предлаже рукопис уџбеника ПОСЛОВНА КОМУНИКАЦИЈА, за први разред образовног профила трговац трговачке школе, аутора Зорице Костић за објављивање, као што је и наведено у Закључку.

У Београду, 6. мај 2014. године

Оцењивачка комисија:

1. Председник рецензентске комисије

2. члан

3. члан

Анализом ове Закључне оцене видимо да она представља сумиране утиске о рукопису из три посебне рецензије.

Програмски савет издавачке куће верификује закључну оцену рецензентске комисије. Уколико је рукопис одбијен, један примерак се архивира, а остали примерци враћају аутору. Ако је рукопис прихваћен, сви примерци се задржавају и наставља се процес комплетирања рукописа.

Уколико је рукопис добијен путем конкурса, секретар за послове ПС издавачке куће дешифрује аутора. Секретар за послове ПС о донетој одлуци писмено обавештава све учеснике конкурса и доставља им *Рецензију* и *Закључну оцену*.

Ако приговор стигне у одговарајућем року, ПС издавачке куће га разматра и доноси *Одлуку њо њриговору*. *Одлука њо њриговору* је коначна.

Предметни уредник саставља – *Извештај о прибављању рукописа*, који ће се доставити Министарству просвете, науке и технолошког развоја у поступку прибављања одобрења за уџбеник.

6.4. Одобрење рукописа

По нашем закону о уџбеницима, који је важио до августа 2015. године, издавачка кућа је пре слања уџбеника на одобрење у министарство морала прибавити три рецензије и закључну оцену рецензентске комисије⁴⁵² која је са рукописом морала бити достављена министарству уколико се радило о издањима за основне и средње образовање у оквиру издавачке куће. Нови закон о уџбеницима то не прописује, али на захтев уредника може се ангажовати лице да потврди подобност одређеног рукописа. Трошак рецензирања рукописа сноси издавачка кућа тако да ће већина издавача из разумљивих разлога гледати да не ради рецензирање рукописа. Рецензенти за израду рецензије за одређени рукопис добијају ауторски хонорар. У току овог рада већ смо објаснили да израда рецензије подразумева посебно ауторско дело.

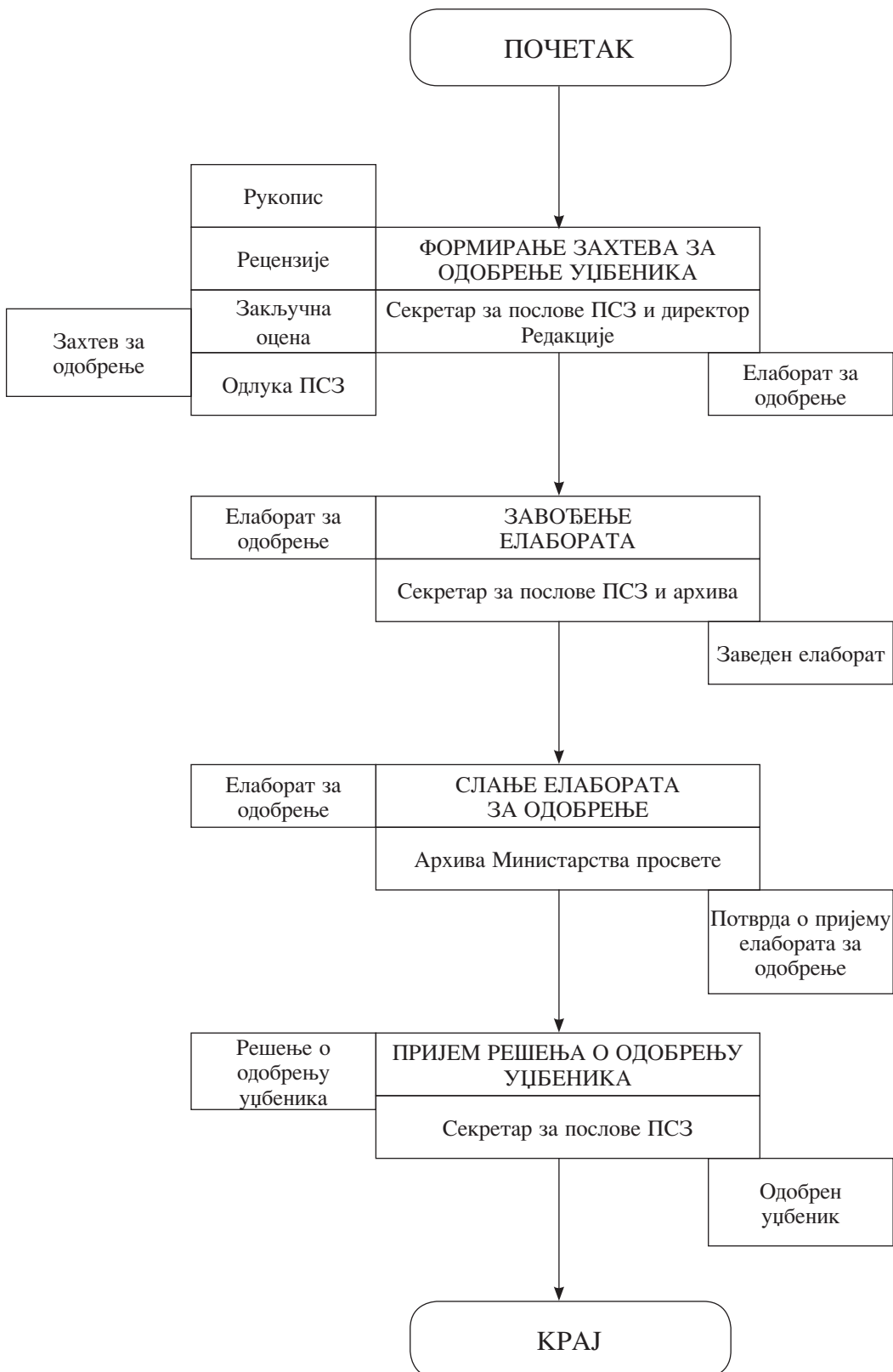
По нашем мишљењу рецензије треба да буду обавезне уколико је реч о издањима за основно и средње образовање. Разлози за то су бројни а један од основних разлога је тај што се увек може поставити питање да ли су запослени уредници у издавачкој кући довољно меродавни да процене колико је рукопис добар и прилагођен узрасту деце за који је намењен без обзира на то што је у том рукопису заступљен комплетан наставни план и програм. Једино оправдање за необавезност рецензирања рукописа у оквиру издавачке куће можемо наћи у чињеници да су то рукописи који се шаљу на одобрење министарству које има обавезу да за рукописе њима достављене на одобрење ангажује тајне рецензенте. Обавеза „тајних“ рецензентата је да оцени достављени рукопис и да свој суд о њему за даљу употребу. Рецензенти које чине комисију за оцену достављеног рукописа треба да буду стручњаци из области за коју је рукопис намењен. На основу новог Закона о уџбеницима пријава слања рукописа на одобрење у издавачку кућу за сваки послат рукопис плаћа се у одређеном износу у зависности од врсте дела. Овај износ уплаћује се на рачун Министарства просвете, науке и технолошког развоја. У случају да рукопис не прође одобрење Министарства, издавач мора или ангажовати новог аутора или мењати постојећи рукопис у складу са примедбама које је добио од Министарства. Тако, када се сагледају сви трошкови које сноси издавачка кућа, у процесу израде рукописа видимо да нису занемарљиви.

На основу евентуалних примедба, које може упутити уредник, као и рецензент (већ смо објаснили поступак), аутор коригује текст и ако је потребно, начин писања – стил, организацију рукописа, педагошки приступ, итд. Уколико је оцена негативна, на предлог уредника, одговорни уредник доноси одлуку о прекиду сарадње с аутором. Поставља се питање наплате ауторског хонорара у случају да рукопис буде одбијен

⁴⁵² Закључна оцена рецензентске комисије представља обједињене тумачења претходне три рецензије и саставља је председник рецензентске комисије који се именује од наведена три рецензента.

и не испуни услове за објављивање. У случају када рукопис није одобрен за даљу употребу аутору се процентуално од износа ауторског хонорара који би иначе остварио одобрењем уџбеника исплаћује одређена надокнада. Када је рукопис одобрен од стране министарства за даљу употребу питање момента исплате ауторског хонорара зависи од договора аутора и уредника. Обично се ауторски хонорар исплаћује по закључењу издавачког уговора а у појединим ситуацијама ауторски хонорар може бити исплаћен по добијању Решења министарства о одобрењу уџбеника. Ауторски хонорар исплаћује се на основу Правилника о исплати ауторског хонорара. Овим правилником одређен је износ ауторског хонорара по врсти рукописа за који се обрачунава по ауторском табаклу, у зависности од решења које је прецизирано обично у издавачком уговор

Прилог 1. Одобрење рукописа

Матрица одговорности Процес добијања решења о одобрењу уџбеника

Табела 5

ОДГОВОРНОСТ					
АКТИВНОСТ	Директор редакције	Одговорни уредник	Уредник	Секретар за пословне ПСЗ-а	Архива
Формирање захтева за одобрење уџбеника	В	У	У	О	
Завођење елабората			У		О
Пријем елабората за одобрење			В		О
Пријем решења о одобрењу уџбеника	В		У		О

О-одговоран; В-верификује; У-учествује у реализацији; И-информисан

6.5. Потписивање уговора са аутором у издавачкој кући

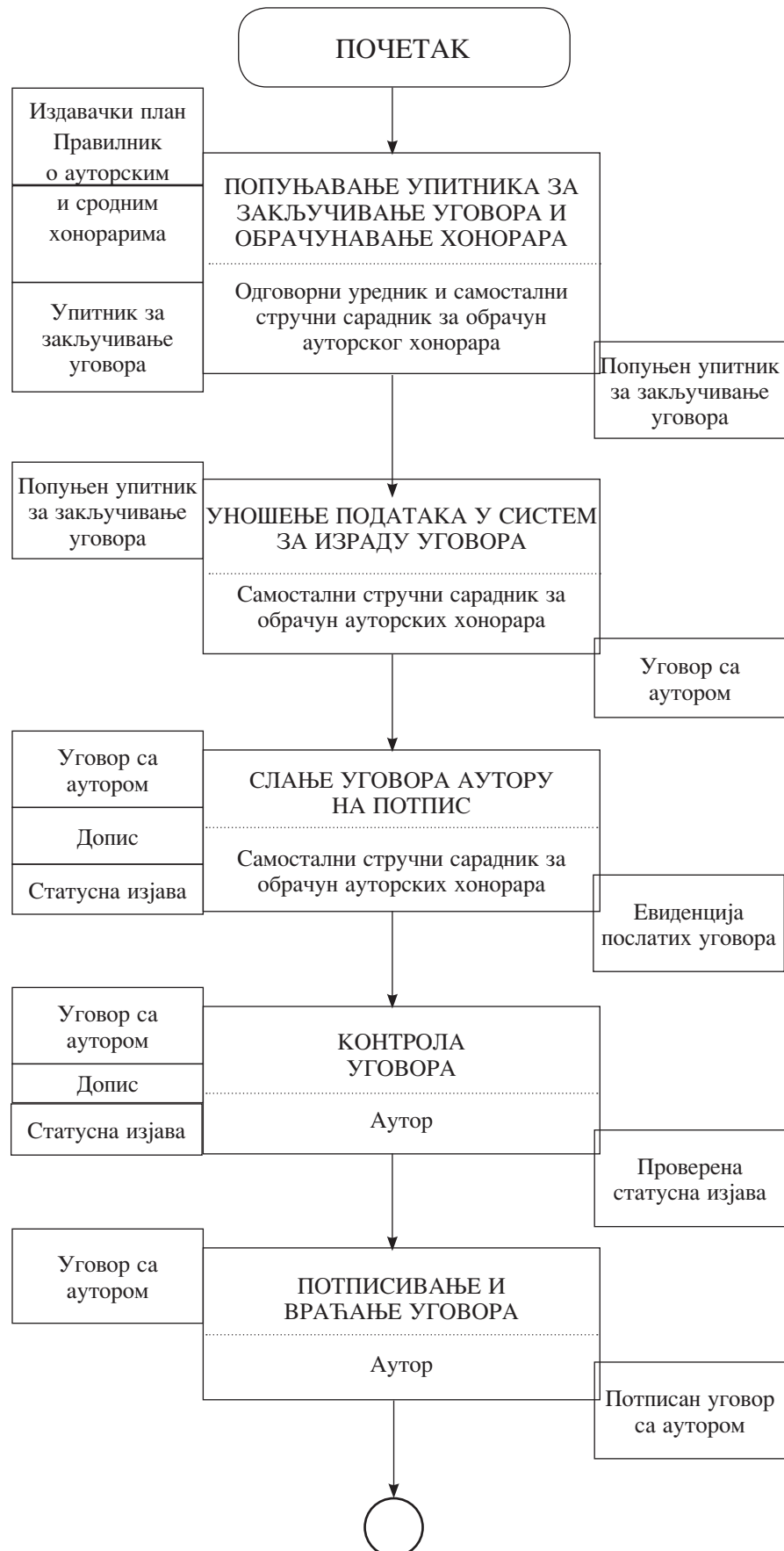
Одговорни уредник попуњава *Упитник за закључивање уговора*, а самостални стручни сарадник за обрачун ауторских хонорара врши обрачунавање хонорара. Упитник по потреби потписују или оверавају одговорни или главни уредник.

На основу попуњеног упитника за закључивање уговора, стручно лице издавачке куће а на основу података о рукопису (броја аутора, обиму рукописа, и свих других релевантних података) које му доставља уредник приступа изради уговора о исплати ауторских хонорара.

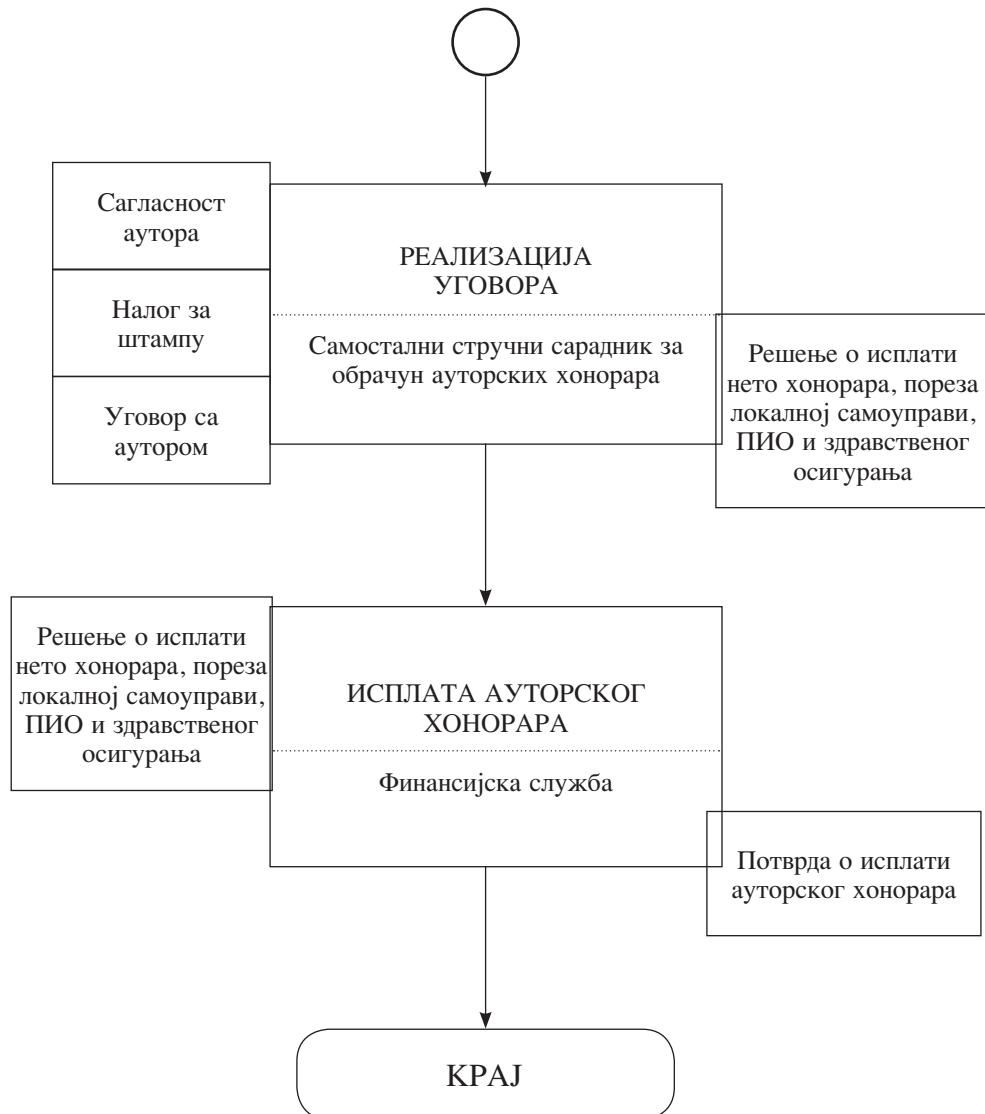
Аутор врши контролу Уговора о исплати ауторских хонорара, Меморандумског дописа и Изјаве о радном статусу.

На основу потписаног Уговора са аутором, Сагласности аутора и Налога за штампу саставља се Решење о исплати нето хонорара, пореза локалној самоуправи, ПИО и здравственог осигурања.

Прилог 2. Потписивање уговора са аутором

Шематски приказ потписивања уговора са аутором (наставак)

6.6. Исплата ауторског хонорара

На основу решења о исплати нето хонорара, финансијска служба врши исплату ауторског хонорара. Након исплате добија се потврда о исплати ауторског хонорара. Фазе потписивања уговора са аутором дајемо у наредном прилигу.

Прилог 3 Упитник за закључивање уговора за издавање дела

К.Б.			
Име и презиме аутор			
Носилац ауторског права (када то није аутор)			
Правни наследник			
Правни следбеник			
Назив дела			
Број издања		Тирсж	
Годин издања		Година претходног издања	
Ново	Прештампано (преснимљено)		Прерађено и допуњено
Рок за достављање рукописа у електронском облику			
Колико бесплатних примерака по носиоцу ауторског права			

1. Дело за објављивање у:			
У штампаној форми		У електронској форми	Поставља се на интернет – сајт

2. Врста дела:					
Уџбеничка литература			Вануџбеничка литература		
Основни уџбеник			Дело из савремене књижевности		
Помоћни уџбеник			Дело као део едиције (библиотеке)		
Приручник – навести проценат паушла у односу на уџбеник			Дело као део сабраних и изабраних дела		
ОШ<	СШ	УН	ПШ	НС	Дело као део посебних издања
					Лексикографија

ОШ-основна школа, СШ-средња школа, УН-универзитетска издања, ПШ-предшколска издања, НС-наставна средства

3. Ауторско право се уступа:					
За једно издање		На одређено време од		За сва издања	

4. Обим дела		
1.	Недељни број часова	
2.	Калкулација	Ауторских табака

5. Врста хонорара			
1.	Основни	2.	Додатни
			А (редовни)
			Б. стимулативни

6. Врста исплате основног хонорара			
Паушално		По ауторском табаку	
Процентуално		Откуп права у висини основног хонорара (националне заједнице)	

а) Паушално	
Основица паушала	
Недељни број часова	
Тимски рад (више од два аутора; одредба се нее односи на правног следбеника	
Увећање основице паушала	
Укупни хонорар за исплату у бруто износу	
Откуп ауторског права у висини основног хонорара (за превод на језике националних заједница)	

б) По ауторском табаку							
По ауторском табаку		Дин. бруто		Укупно		АТ	Динара бр.

в) Процентуална	
Од броја продатих примерака (динара бруто)(за превод на језике националних заједница)	%

г) Откуп ауторског права	
У висини основног хонорара	динара

7. Врста исплате додатног ауторског хонорара			
а) Редовни додатни ауторски хонорар			
б) стимулативни додатни ауторски хонорарт			
8. Основни ауторски хонорар се исплаћује:			
а) у целокупном износу			
По пријему рукописа (сценарија)		По потписивању уговора	
По објављивању дела		По предаји рукописа у штампу	
По завршеном рачуну за претходну годину			
9. Уговор се потписује код:			
Аутора		Уредника	Препорученим писмом

Напомена

Аутор

(носиоци ауторског права)

Уредник

Прилог 4. Упитник за закључивање ауторског уговора

Аутор (носилац ауторског права)											
Место (општина)											
Улица											
број											
Матични број											
Фиксни телефон											
Мобилни телефоном											
Рачун (потпун)											
Банка код које се води рачун											
Е-маил						Процент (више аутора)			%		

Аутор (носилац ауторског права)											
Место (општина)											
Улица											
број											
Матични број											
Фиксни телефон											
Мобилни телефоном											
Рачун (потпун)											
Банка код које се води рачун											
Е-маил		Процент (више аутора)							%		

Аутор (носилац ауторског права)											
Место (општина)											
Улица											
број											
Матични број											
Фиксни телефон											
Мобилни телефоном											
Рачун (потпун)											
Банка код које се води рачун											
Е-маил		Процент (више аутора)							%		

Аутор (носилац ауторског права)											
Место (општина)											
Улица											
број											
Матични број											
Фиксни телефон											
Мобилни телефоном											
Рачун (потпун)											
Банка код које се води рачун											
Е-маил		Процент (више аутора)							%		

Прилог 5**Уговор са аутором**

Уговорне стране:

ЛП ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ БЕОГРАД, Обилићев венац 5 (У даљем тексту: Завод)

Б АУТОР (име и презиме)

(У даљем тексту: носилац ауторског права)

Члан 1. Аутор се обавезује да за потребе Завода изврши рецензије дела под називом

_____, у _____ издању _____ године.

Члан 2. Аутор се обавезује да рецензију изврши квалитетно у складу са највишим стандардима струке.

Члан 3. Аутор се обавезује да предметно дело достави Заводу и у штампаном и у електронском облику до _____ датум.

Члан 4. Завод се обавезује да за извршену рецензију Аутору исплати ауторски хонорар у укупном износу _____ динара бруто.

Члан 5. Утврђени хонорар исплаћује се у целокупном износу после предаје рукописа у штампу.

Члан 6. Аутору припада један примерак објављеног дела.

Члан 7. За међусобне односе који нису прецизирани одредбама овог уговора примњиваће се

Закон о облигационим односима и Закон о ауторским и сродним правима.

Члан 8. У случају спора поводом одредби овог уговора, уговорене стране признају надлежност суда у Београду.

Члан 9. Уговор је сачињен у пет истоветних примерака, од којих један припада Аутору, а четири Заводу.

Члан 10. Посебне напомене:

Аутор, односно носилац ауторског права	Процент	Бруто износ
--	---------	-------------

Име и презиме аутора

Адреса

Аутор

Матични број

Телефон

Текући рачун

директор Завода

Прилог 6**Потписивање уговора са аутором****Статусна изјава**

На основу Закона о пензионом и инвалидском осигурању (ПИО) и Закона о порезу на додатну вредност (ПДВ), уз потписивање уговора са Заводом за уџбенике из Београда, Обилићев венац 5, потребна је следећа

ИЗЈАВА

Потврђујем да се налазим у статусу (Заокружите свој статус):

I. ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРАНОГ ЛИЦА а) да б) не

II. ПЕНЗИОНО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРАНОГ ЛИЦА

1. *незайосленој лица:*

а) осигураник Националне службе за запошљавање:

1) са материјалном накнадом

2) без материјалне накнаде

б) лице које није осигурано (навести статус: _____)

в) слободни уметник (члан гранског удружења – потребна потврда)

2. *зайосленој лица:*

а) осигураник ПИО запослених (у друштвеном и приватном сектору)

б) осигураник ПИО самосталних делатности (власник фирме, војна и свештена лица итд.)

3. *пензионисаној лица:*

а) код ПИО запослених

б) код ПИО самосталних делатности (пензионисани приватници, слободни уметници, војна лица, свештеници)

4. *нерезидента странца (нисам држављанин и осигураник Републике Србије – држављанин сам*

_____)

5. *јавној наследника*

6. *јавни следбеник*

Прилог 7**Решење о исплати нето хонорара, пореза локалној самоуправи, ПИО и здравственог осигурања****Предмет: ЗАХТЕВ ЗА ДОНОШЕЊЕ РЕШЕЊА О ИСПЛАТИ АУТОРСКОГ ХОНОРАРА**

На основу уговора _____ број уговора од _____ године аутор дела

_____ каталожки број дела _____ аутор,

_____, адреса аутора,

испунио је своју уговорну обавезу, па су се стекли услови за исплату хонорара у износу од

_____ динара бруто.

_____ за ауторске и сродне хонораре

_____ Руководилац

На основу чланова 22. и 23. Статута Завода за уџбенике, као и захтева одговорног уредника директор Завода доноси

РЕШЕЊЕ

да аутор _____ за дело _____ каталожки број назив дела

_____, _____ број издања и година, у складу са закљученим уговором _____ број уговора од _____ године, добије (да му се исплати)

ауторски хонорар и уплате одговарајући порез и допринос.

Бруто динара

Прзнати трошкови

Основица за порез од 20%

ПИО 22%

ЗДРАВСТВО, 12,3%

Нето износ треба уплатити на текући рачун број _____, а порез и допринос _____ на одговарајуће уплатне рачуне.

_____ директор Завода

Прилог 8

Потврда о исплати ауторских хонорара

У току _____ године (од 1 .1. _____ године до 31. 12. _____ године)

од стране ЈП Завода за уџбенике извршене су следеће исплате и обустављени и уплаћени порези и доприноси.

име и презиме

јединствени матични број грађана

место, улица и број

ХОНОРАРИ

Врста хонорара	Бруто хонорар	Опорезовани приход	порез	Доприноси заПАО	Допринос здравство	нето

Прилог 9

Матрица одговорности

активности	Одговорности			
	Самостални стручни сарадник за обрачун ауторског хонорара	аутор	Одговорни уредник	Финансијска служба
Попуњавање упитника за закључење уговора и обрачунавање хонорара	У		У,О	
Уношење података у систем за израду уговора	У,О			
Слање уговора аутору на потпис	У,О			
Контрола уговора		У,О		
Потписивање и враћање уговора		У		
Реализација уговора	У		В	У,О
Исплата ауторског хонорара				У,О

О-одговоран; В-верификује; У-учествује у реализацији; И-информисан.

Прилог 10

Извршилац услуге: подаци
и
Наручилац подаци
закључују у Београду,

УГОВОР О ШТАМПАЊУ**Члан 1.**

Предмет овог уговора је штампање часописа „_____“ (у даљем тексту: часопис).

Члан 2.

Часопис се штампа према следећим естетско-техничким елементима, и то:

- тираж: ____ примерака;
- формат: ____;
- обим: _____;
- папир за књижни блок: _____;
- штампа књижног блока: ____;
- папир за корице: _____;
- штампа корица: ____;
- повез: ____;

Члан 3.

извршилац ће часопис одштампати у својој штампарији у Београду, улица:____, по цени од ____ динара по примерку, без ПДВ-а, што за уговорени тираж од _____ примерака износи _____ динара без ПДВ-а.

Члан 4.

Наручилац је доставио извршиоцу комплетну припрему за штампу часописа у електронској форми - ПДФ формат ____ . године.

Члан 5.

извршилац се обавезује да:

- уговорени посао штампања обави до ____ . године, по највишим стандардима квалитета и
- одштампани часопис испоручи Наручиоцу ____ . године, на следећи начин:
 - ____ примерака на адресу ____ и
 - ____ примерака, улица ____ .

Члан 6.

Наручилац се обавезује да на рачун извршиоца уплати укупан уговорени износ за извршену услугу у року од 35 дана од дана пријема одштампаних часописа.

Члан 7.

Рекламације на обим и квалитет штампе Наручилац може истаћи у року од пет дана од дана пријема одштампаних часописа.

Члан 8.

Уговорне стране могу мењати или допуњавати овај уговор анексом, који ће закључити у писаној форми.

Члан 9.

За све што није предвиђено овим уговором, примењиваће се одредбе Закона о облигационим односима.

Члан 10.

Евентуални спор решаваће се пред Привредним судом у Београду.

Члан 11.

Овај уговор сачињен је у пет истоветних примерака, од којих два примерка припадају Наручиоцу, а остале задржава извршилац.

За Наручиоца

За извршиоца

Са потписивањем уговора о штампању дела још увек није завршен посао издавачке куће. И даље је уредник у обавези да изврши одобрење штампања дела као и да прегледа сигналне примерке (прве примерке одштампаног дела) како би могао да провери још једном исправност штампаног примерка ауторског дела. После фазе штампања ауторско дело може да се дистрибуира по књижарама где долази у контакт са купцима. Фаза која је за издавачку кућу најбитнија је продаја одштампаног ауторског дела. Јер циљ сваке израде ауторског дела јесте материјална корист која се остварује путем продаје. У том смислу издавачке куће се труде да омогуће што шири круг дистрибуције свих одштампаних дела како би дошла до потрошача широм земље. У остваривању тог циља велику улогу имају и комерцијални радници који се баве продајом дела. Јако је битан и начин на који се ауторско дело презентује јавности. У том смислу издавачке куће праве каталог својих издања који служе као информатор о издатим ауторским делима, организују се разне промоције нових издања а сајмови књига су најшире манифестације у ту сврху. Успех пословања издавачке куће поред броја објављених издања свакако је и број продатих издања.

Глава 7. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО

7.1. Полазне претпоставке и методолошки приступ емпиријском истраживању

Како би смо сагледали улогу и значај развоја ауторског права у друштву али уједно и степен заштите остваривања ауторских права приликом склапања издавачког уговора, спровели смо емпиријско истраживање. Истраживање је спроведено техником анкете. Ова истраживачка техника (у оквиру метода испитивања) користила се за добијање вредносних судова, ставова и мишљења, самих аутора као носиоца ауторских права.

Анкета као примењена техника овог истраживања, је спроведена изразом инструмената истраживања који су за ту сврху посебно креирани. Реч је о израђеном анкетном упитнику, који је реализован према испитаницима како усменим путем, тако и писменим путем.

Спроведеним истраживањем добијени су судови, ставови и мишљења испитаника о заштити права аутора приликом склапања издавачких уговора и улози самих аутора на побољшању тих услова и унапређењу сарадње са издавачким кућама а све са циљем заштите ауторских права.

7.1.1. Циљ емпиријског истраживања

Основни циљ спроведеног истраживања јесте да се на бази емпиријских података и стручних сазнања изврши процена развијености и утврде структура, нормативних и практичних мера заштите ауторских права кроз анализу уговора о издаваштву у појединим издавачким кућама у Републици Србији. Свеобухватно сагледавање и спровођење научно верификованог истраживања, довешће нас до добијања релевантних резултата који би показали правце развоја заштите ауторских права у Републици Србији.

Препоруке које ће произаћи из читавог рада требало би да послуже у стимулисању даљих иновативних стратегија и развоју заштите ауторског права заснованог на креативности, као и да укажу на пропусте приликом закључивања уговора о издаваштву који могу бити како од стране аутора тако и од самих издавачких кућа .

Друштвени циљ истраживања треба да укаже на вишеструки значај утицаја заштите права. Циљ анкете јесте добијање вредносних судова и мишљења везаних за улогу реализације издавачких уговора.

Поред тога, циљ емпиријског истраживања има значај у промовисању предмета истраживања, као и да се пружи увид у реално стање у погледу организације, функционисања и делатности издавачких кућа у Србије.

Најзад, спроведено истраживање би могло да представља основу за даља истраживања, као и давање препорука у циљу унапређења заштите права аутора у Републици Србији. На тај начин би се остварили и практични циљеви спроведеног истраживања

Усмена анкета као једна од техника овог истраживања свакако има предности које се могу одредити као непосредни контакт са испитаницима и избегавање евентуалних неспоразума. Предности писмене анкете као другог начина истраживања, су: 0 потпуна елиминација утицаја анкетара на испитанике, мали трошкови као и анонимност испитаника.

7.1.2. Инструмент истраживања

За сврху добијања ставова и мишљења испитаника, креиран је анкетни упитник. Тако, за прикупљање емпиријских података креирано је вишет различитих анкетних упитника, у којима су, поред општих питања, дефинисана и посебна, прилагођена категорији испитаника за које је посебно креиран. Тежило се ка формулацији јасних и једноставних питања грађаним од општих ка посебним. Претежно се ради о основним или садржинским питањима са применом појединих филтер питања, чија је основна улога да помогне при издвајању одређених судова, ставова и мишљења посебних скупова испитаника, како бисмо извршили одређена мерења и анализе одговора таквих издвојених скупова испитаника, односно одређених делова анкетног упитника посебно.

Питања у упитнику су отвореног типа. Питања су искључиво везана за општа демографска питања испитаника. У већини случајева је понуђено слободно одговарање тако да испитаник може сам да креира одговор без унапред наметања више различитих одговора.

Као додатна могућност, испитаницима је остављен простор за дописивање става, мишљења или коментара

Упитници који су коришћени у истраживању приказани су у делу Прилози ове докторске дисертације.

7.1.3. Дизајн узрока

Емпиријско истраживање је спроведено на узорку од 150 испитаника који су изабрани методом диспропорционалног стратификованог узорка из следећих класификованих подгрупа популације, базиране на одређеним професионалним и искуственим карактеристикама таквих подгрупа:

- 1 подгрупа . За ову категорију је креиран анкетни упитник означен ознаком „А“
- ову подгрупу чине аутори уџбеничке литературе за основну школу,

- 2 – подгрупа . За ову категорију је креиран анкетни упитник означен ознаком „Б” ову подгрупу чине аутори уџбеничке литературе за средњу школу,
- 3 – подгрупа . За ову категорију је креиран анкетни упитник означен ознаком „Ц” ову подгрупу чине аутори универзитетских издања

7.1.4. Територијални и временски оквир истраживања

Емпиријско истраживање је спроведено на територији Републике Србије (осим територије Косова и Метохије).

Емпиријско истраживање је спроведено у периоду септембар-јануар 2015. године.

7.1.5. Обрада и анализа прикупљених података

После прикупљања података, приступили смо обради и анализи прикупљених података. Приликом едитовања података исправљене су постојеће неправилности, на нека од питања, формулисане су нове варијабле ради боље анализе података и слично.

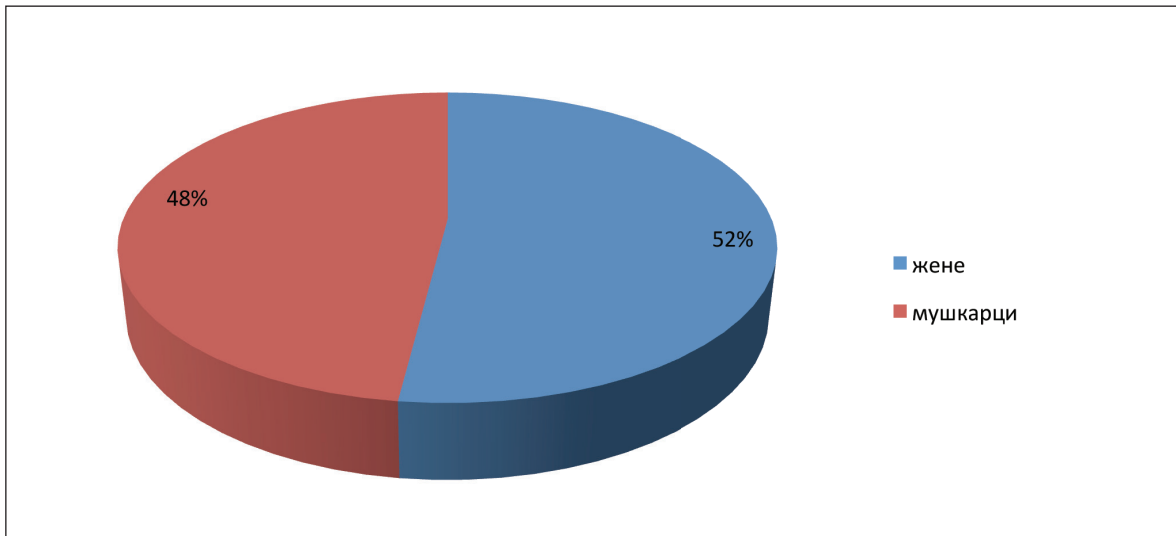
Прикупљени подаци су прошли кроз фазе сређивања и сумирања података. Сумирање података извршили смо помоћу мера централне тенденције, мера варијабилности и процентуалног учешћа појединих категорија одговора. У оквиру ова два начина користили смо аритметичку средину као мера централне тенденције, као и опсег и стандардну девијацију као меру варијабилности.

На основу што прецизније (логички и технички) сређених и сумираних података, извршили смо поуздану анализу са приказивањем и тумачењем резултата истраживања. Приликом приказа резултата истраживања биће дата комплетна слика узорка.

7.2. Приказ резултата емпиријског истраживања

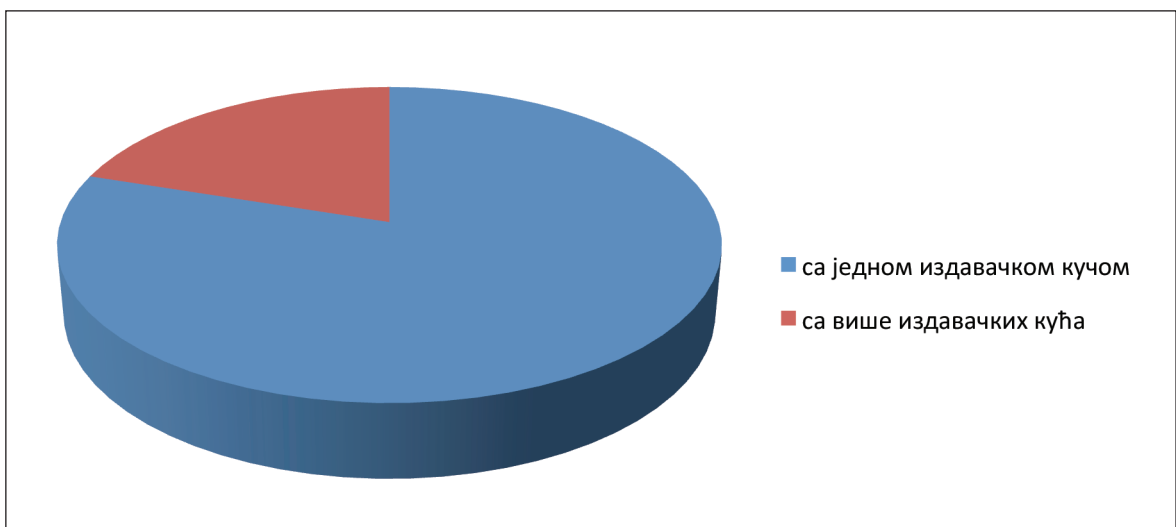
У претходним деловима рада кроз судску праксу и анализом појединих чланова закона трудили смо се да на практичан начин приближимо начине остваривања заштите права аутора код нас и у окружењу.

Почетак приказа резултата ће садржати податке о структури узорка и екстерно-условљеним варијаблама. То су подаци о полу, броју издатих ауторских дела, броју издавачких кућа са којима је закључен издавачки уговор, броју објављених радова.

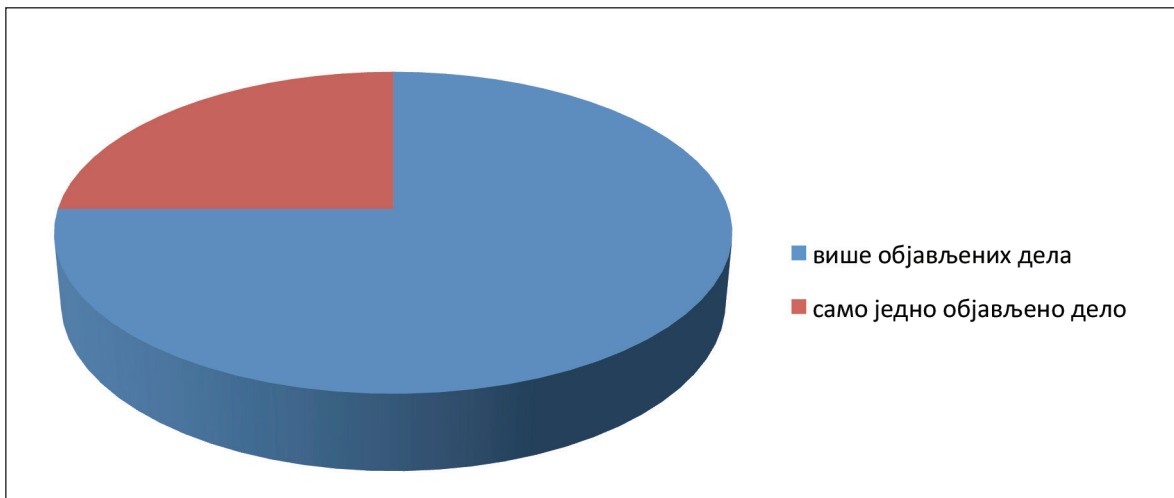
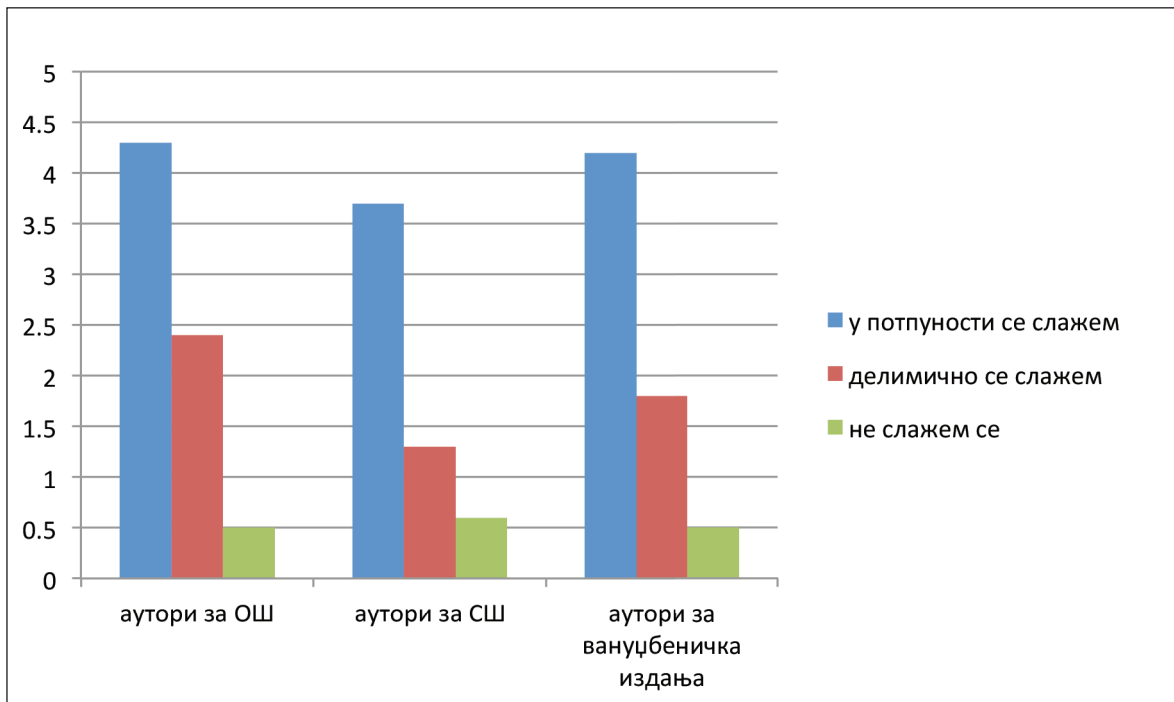
Графикон 1: Структура испитаника према полу

Као што се може видети у претходном графикону, међу испитаницима је било 52% жена и 48% мушкараца.

Анализом добијених података усмено спроведене анкете већина аутора ради са једном издавачком кућом и објављује више издавачких дела, што иде у прилог издавачу. Тиме се јасно ставља до знања да су аутори задовољни постигнутим степеном сарадње са изабраним издавачем, и да сматрају да су њихова права заштићена склапањем издавачког уговора. Више од 80% испитаних аутора ради са једном издавачком кућом. Од преосталих 20% су углавном аутори који раде за још једну издавачку кућу.

Графикон 2: Структура испитаника према броју издавачких кућа са којима сарађују.

Према броју објављених ауторских дела имамо следећу ситуацију од наших испитаника 75% је објавило више од два ауторска дела, 25% је објавило само једно ауторско дело.

Графикон 3: Структура испитаника према броју објављених ауторских дела**Графикон 4:** Процентуално учешће степена слагања са изабраним усменим тврдњама

Генерално, наведене тврдње обележили су у значајној мери позитивни ставови испитаника. Тако, скоро 90% испитаника сматра да се заштита права аутора код уговора о издаваштву мора спровести поштовањем законске регулативе:

Такође, преко 90% испитаника сматра да је развој систематског приступа у функционисању заштите ауторских права у издаваштву од суштинског значаја како би се објединиле информације на једном месту и исте искористиле на конструктиван и организован начине за јачања агенција за колективно остваривање ауторских права. чиме се уједно даје подстицај за нове стваралачке подухвате који поспешују развој друштва као целину. .

Оваква тенденција са скоро потпуним позитивним ставом испитаника настављена је и са следећом тврдњом, а то је да квалитетан издавачки уговор потписан између издавача и аутора дела или носиоца ауторског права значајно смањује могућност повреде ауторских права и позитивно утиче на развој издавачке делатности.

На крају ове групе ставова, можемо навести да се више од 80% испитаника слаже да је савремени, постојећи нормативни оквир утврдио ефикасну заштиту ауторских права код уговора о издаваштву.

На основу наведеног усменог тестирања може се закључити да су аутори у Републици Србији у већој мери потпуно упознати са процесом остваривања својих ауторских права.

На основу претходног графикана може се добити детаљнији увид у структуру одговора различитих категорија испитаника. Након спроведених статистичких тестова, закључује се да су аутори уџбеника за основне и средње школе у већој мери упознати са ауторским правима за разлику од треће групе аутора. Такође, може се рећи да су ове две групе аутора задовољније са степеном заштите коју им пружа издавачки уговор у односу на друге две групе. Разлог томе лежи очигледно у њиховој већој заинтересованости за упознавање и тумачење чланова закона у односу на друге групе испитаника.

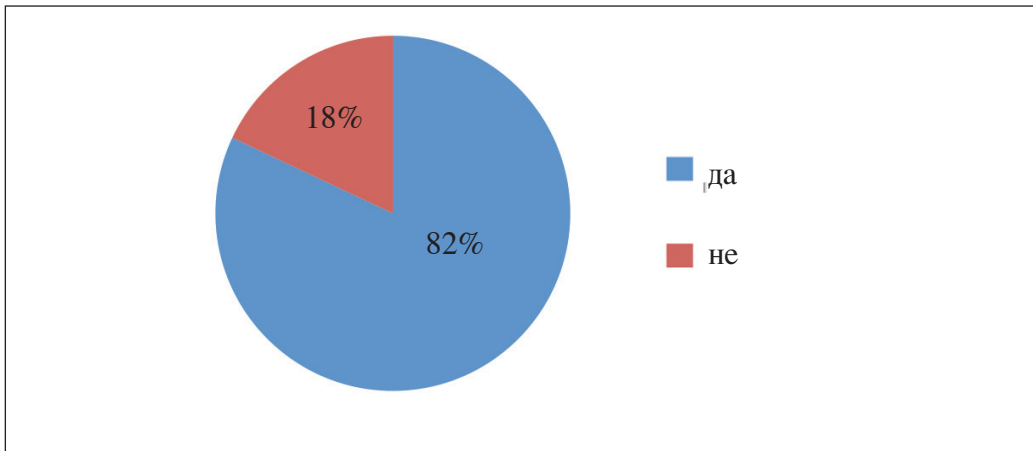
Сви испитивани аутори су са истом просечном оценом оценили квалитет процене заштите ауторских права у издавачком уговору који су склопили са издавачем.

Значајан део ове докторске дисертације је обележила квалитативна анализа постојећих законских регулатива у области издаваштва. Тако смо пружили аргументе о квалитету, ефикасности и корисности заштите ауторских права у издаваштву.

У оквиру Истраживачког дела ове дисертације спровели смо и писмену анкету. Анкетни лист има 20 питања, на која смо добили одговоре преко двеста аутора. На основу овог анкетног листа желели смо да и писменим путем добијемо релевантне податке из праксе који ће нам омогућити увид у рад издавачких кућа, начин остваривања права аутора приликом уговарања издавања ауторског дела, као и мишљење самих аутора и носилаца ауторских права о остваривању заштите ауторских права приликом потписивања издавачког уговора.

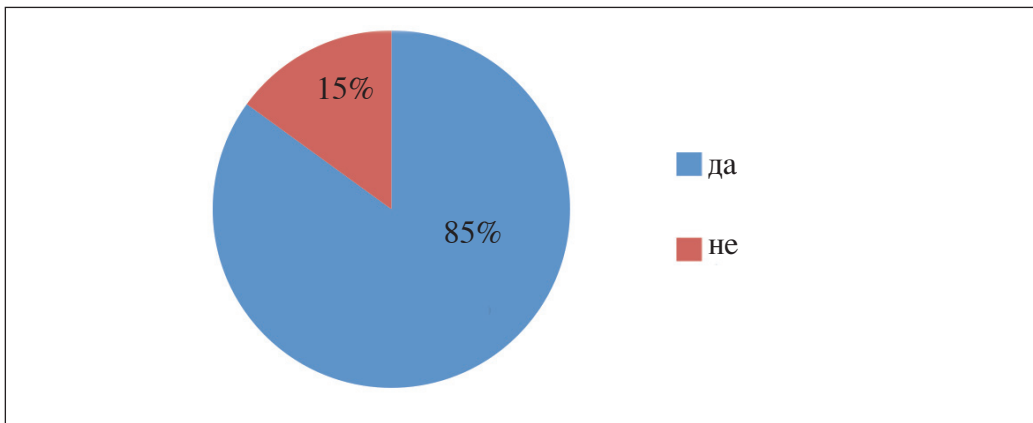
1. Да ли сте упознати са Законом о ауторским и сродним правима?

Графикон бр. 5

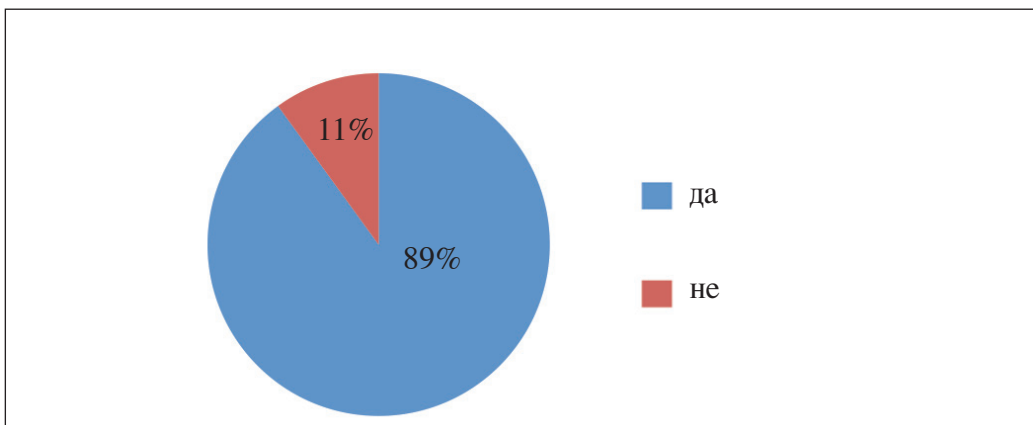
2. Да ли сматрате да су Законом обухваћене све обавезе издавача према ауторима?

Графикон 6

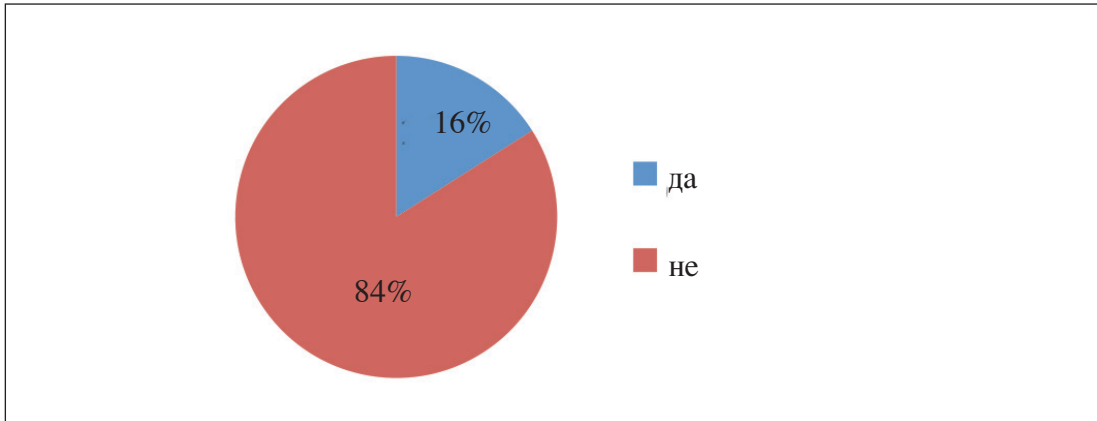
3. Да ли сматрате да су Законом обухваћене све обавезе аутора према издавачима?

Графикон 7

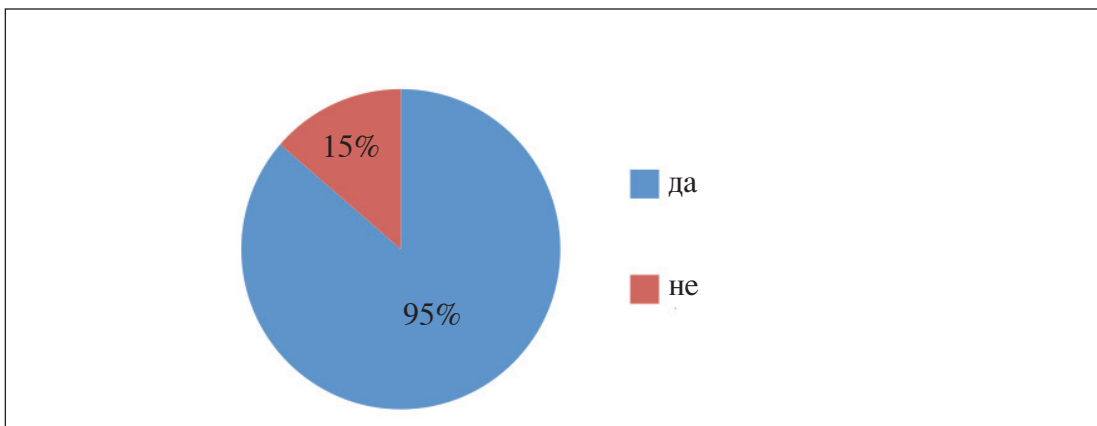
4. Да ли први пут објављујете дело?

Графикон 8

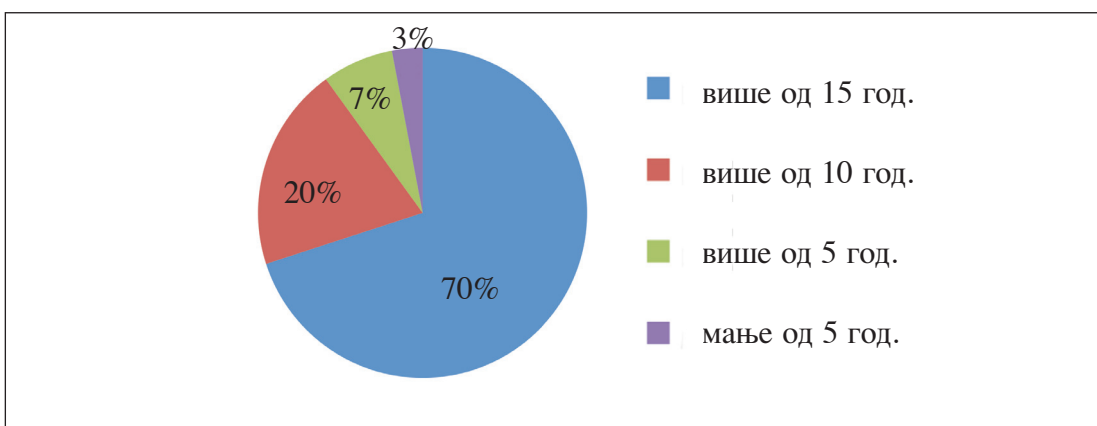

5. Да ли сте раније сарађивали са овом издавачком кућом (ако јесте, наведите колико дуго сте аутор Р ЈП Завода за уџбенике) ?

Графикон 9

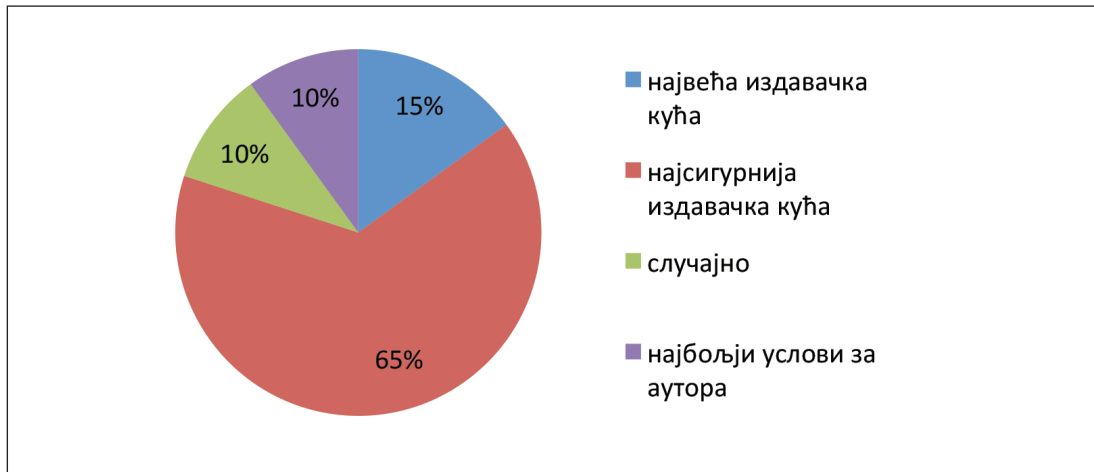

Графикон 10

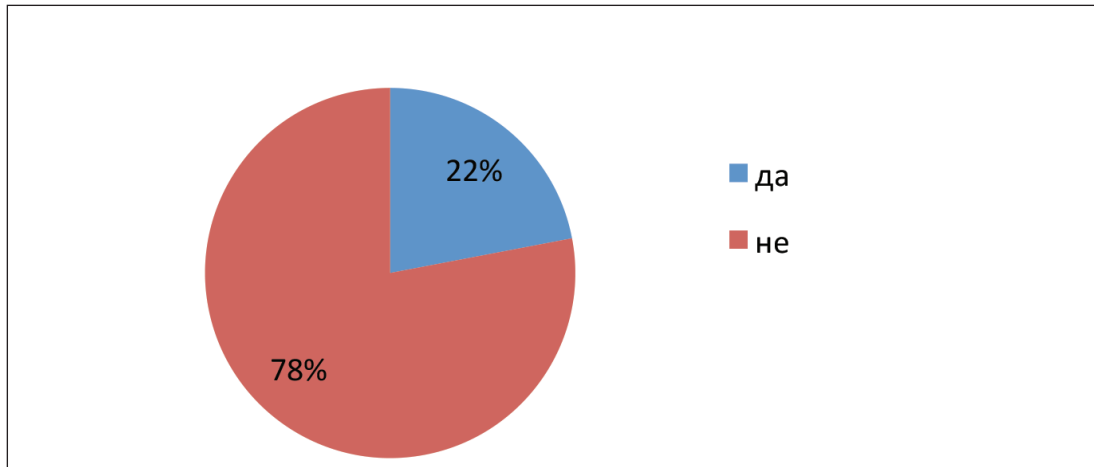
6. Зашто сте се одлучили да свој рукопис поверите баш ЈП Заводу за уџбенике, Београд као издавачу?

Графикон бр. 11

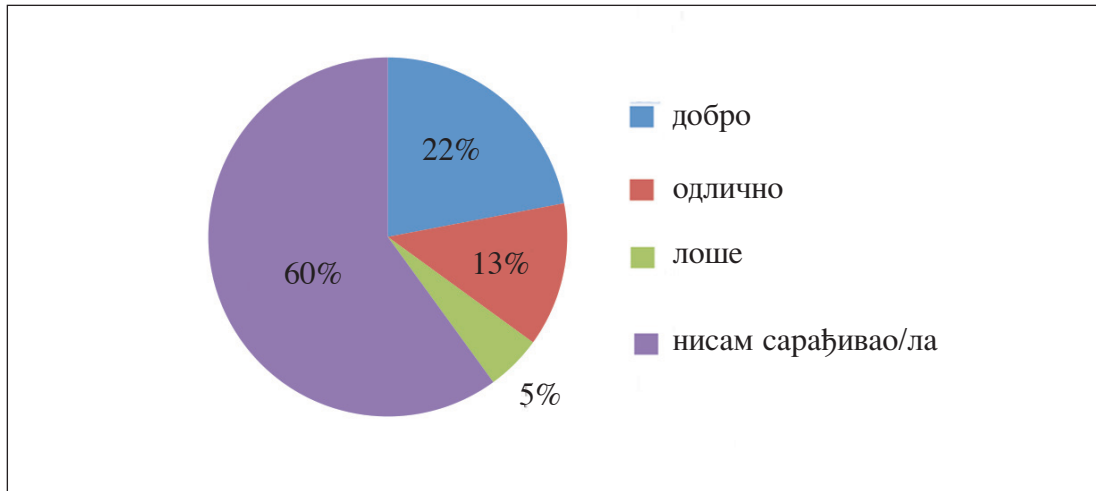
7. Да ли сте сарађивали са другим издавачким кућама?

Графикон 12

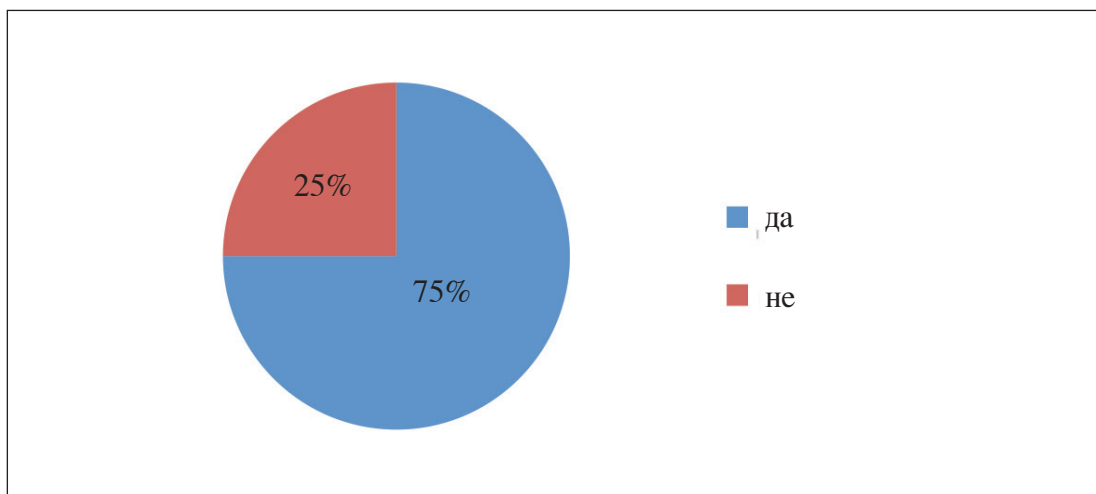
7. Какво је Ваше искуство као аутора са другим издавачким кућама?__

Графикон 13

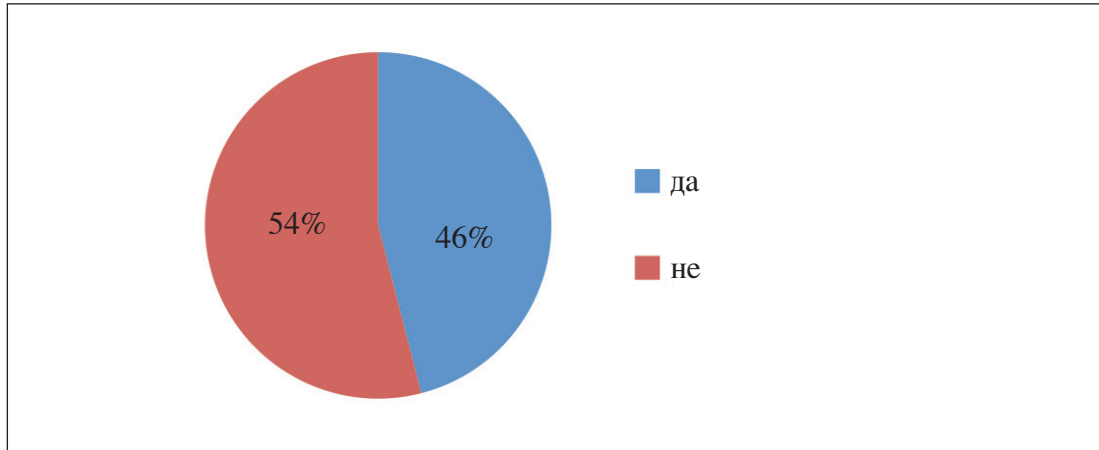

8. Пре предаје рукописа да ли сте били упознати са начином обраде ауторских хонорара и висином ауторског хонорара у овој издавачкој кући?

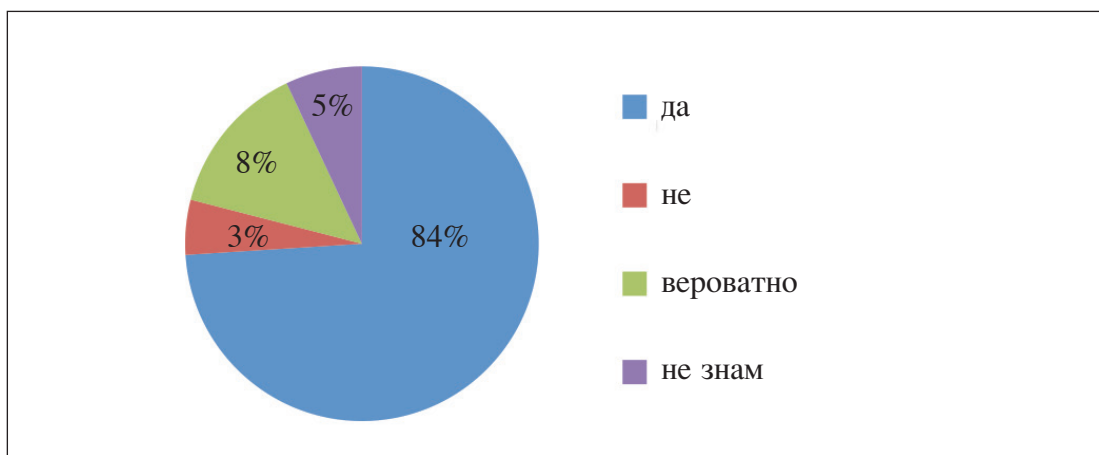
Графикон 14

9. Да ли сте били упознати са Правилником и ценовником о ауторским хонорарима за уџбенике, приручнике, вануџбеничка издања и наставна средства ове издавачке куће?

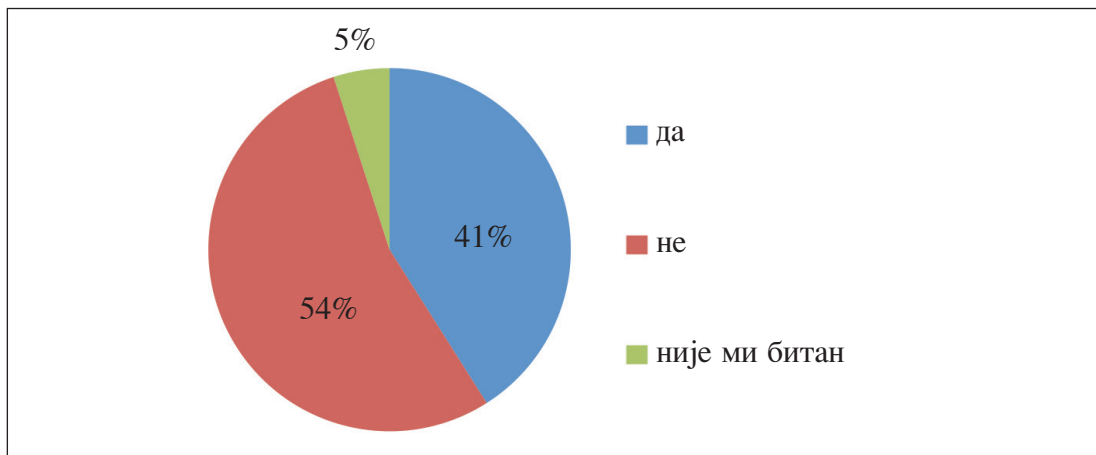
Графикон 15

11. Да ли сматрате да сте у потпуности као аутор потписивањем уговора са овом издавачком кућом заштитили своја права?

Графикон 16

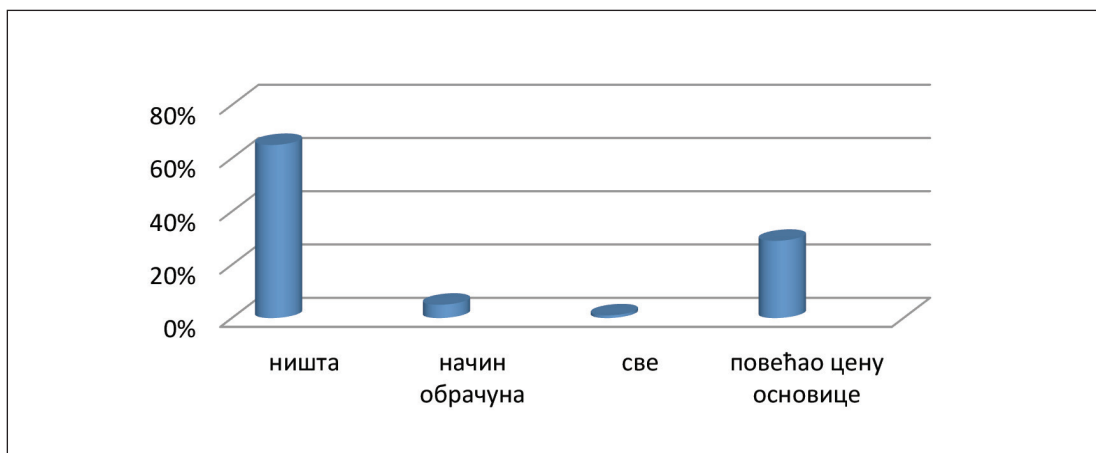
12. Да ли мислите да сте адекватно награђени хонораром који Вам се исплаћује?

Графикон 17

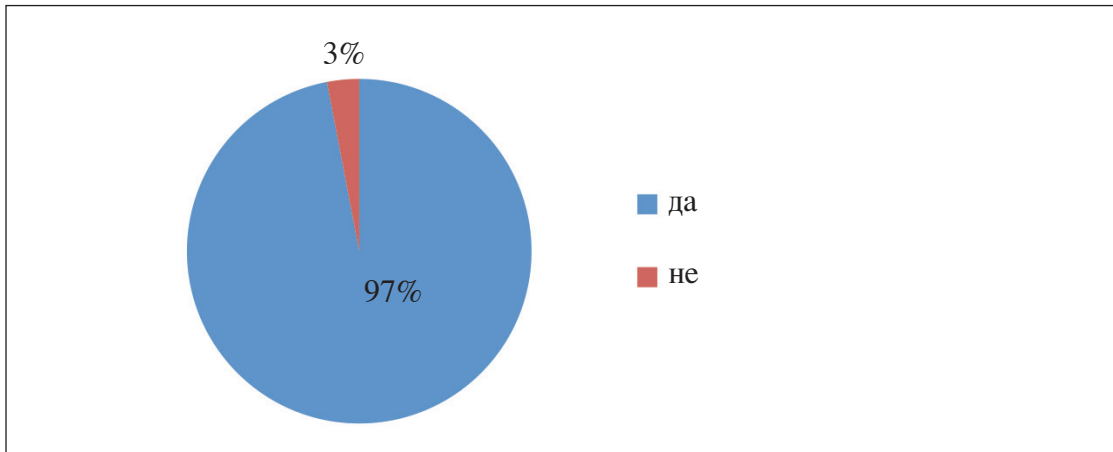
13. Шта бисте Ви као аутор променили у начину обрачуна ауторског хонорара?_

Графикон 18

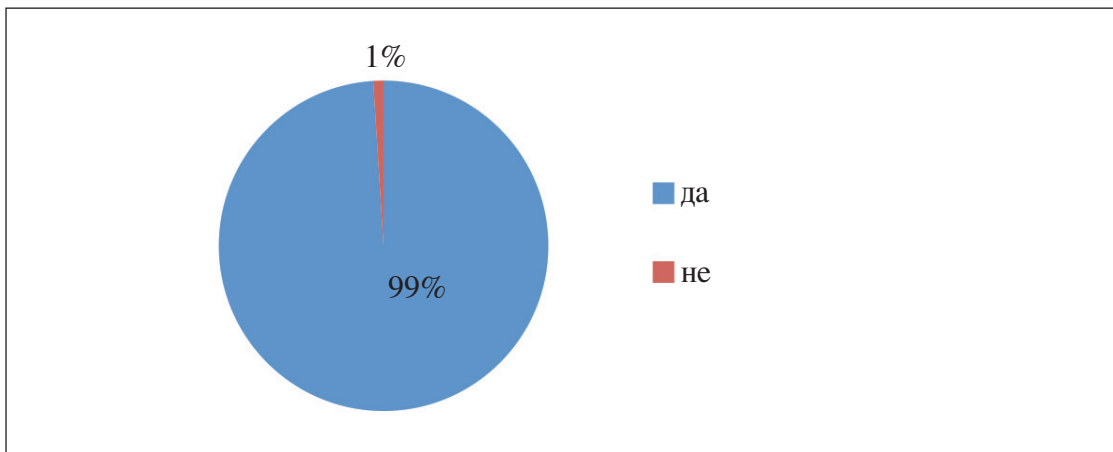
14. Да ли мислите да ЈП Завод исплаћујући и тантјеме поред основног хонорара, стимулише своје ауторе на још бољу сарадњу

Графикон 19

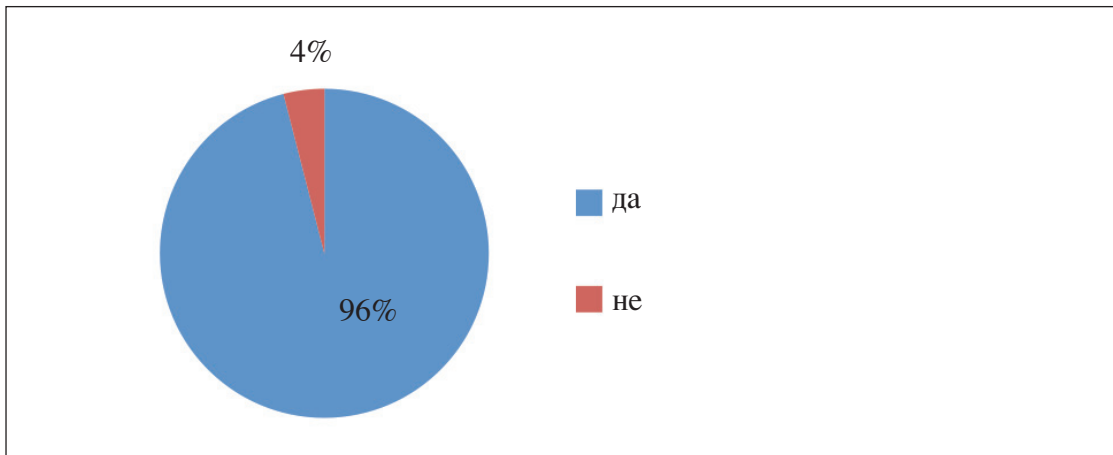
15. Сматрате ли да добијете одговарајући број бесплатних примерака свога дела?

Графикон 20

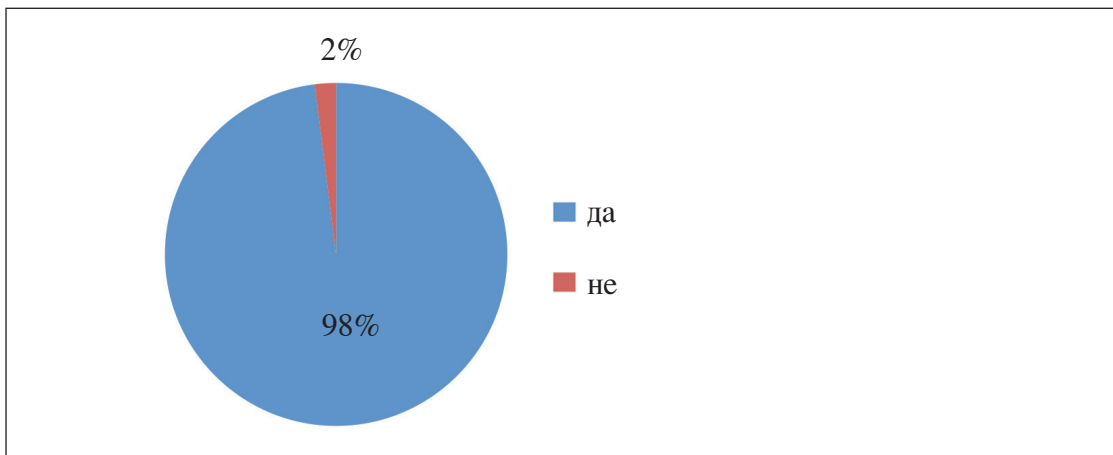
16. Да ли је по Вашем мишљењу квалитет штампе Ваших издања задовољавајући?

Графикон 21

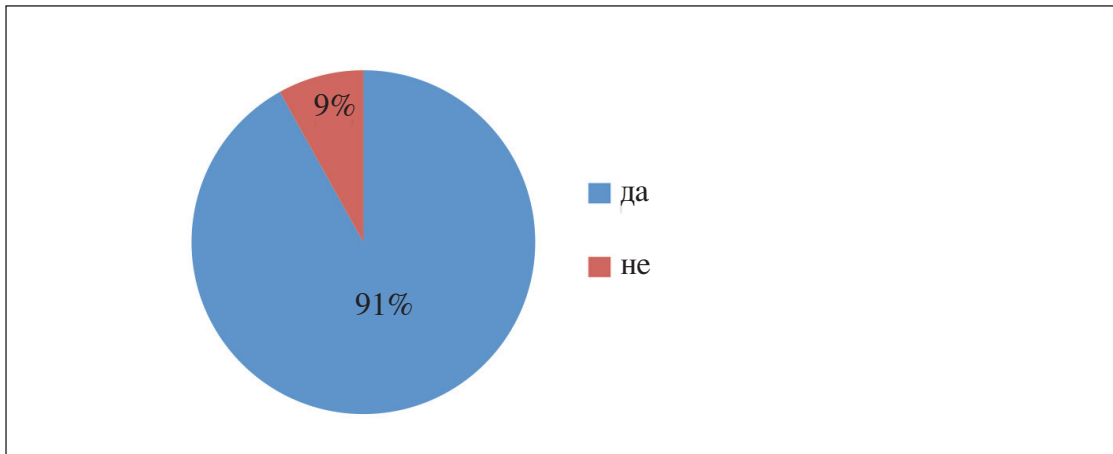

17. Да ли сте задовољни уређивачком политиком коју води ЈП Завод ‘?’

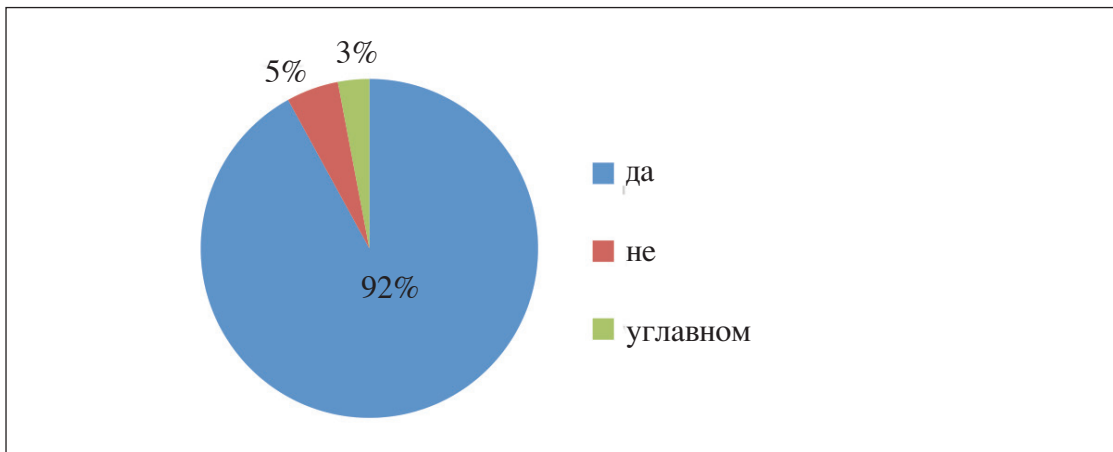
Графикон 22

18. Да ли сматрате да исплатом додатног хонорара који је прописан клаузулом Издавачког уговора ЈП Завода имате бољи положај као аутор у односу на друге изавачке куће?

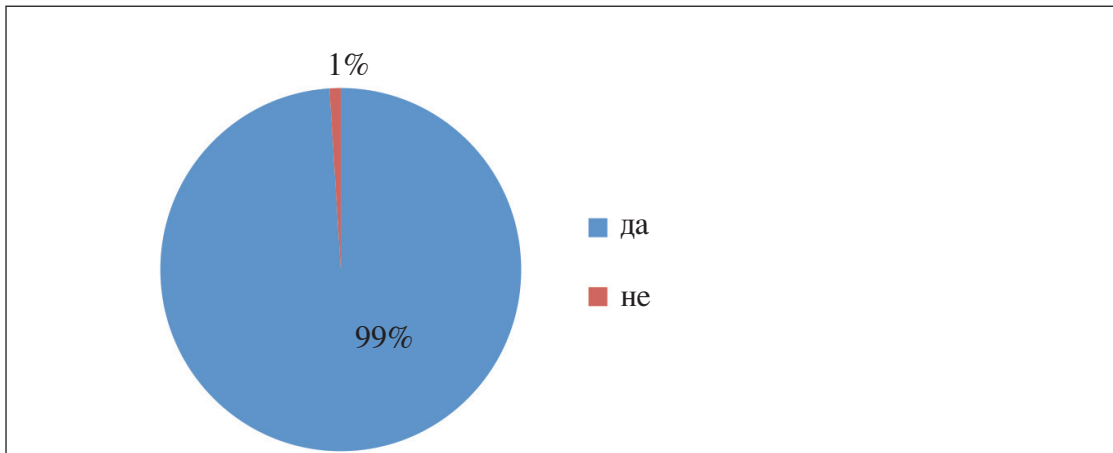
Графикон 23

19. Да ли Вам се начин обраде Вашег рукописа и процедуре у овој издавачкој кући чине задовољавајућим?

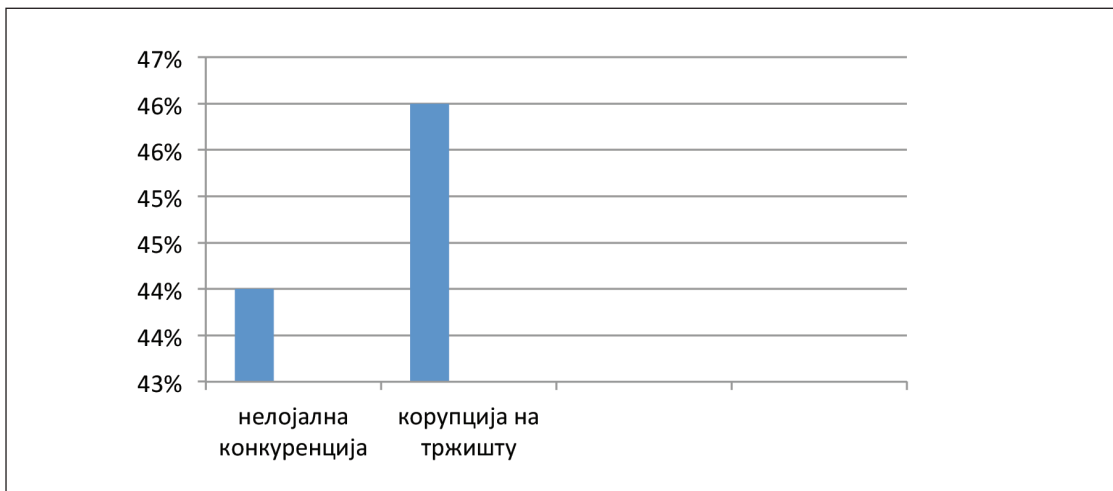
Графикон 24

20. Мислите ли да је положај ЈП Завода са тренутном конкуренцијом која је заступљена на нашем тржишту битно угрожен, ако јесте зашто?

Графикон 25

Графикон 26

Анализом попуњених анкетних листова дошли смо до резултата приказаних у претходним графиконима.

Кроз анализу добијених одговора на постављена питања сазнали смо да је велика већина аутора (преко 80%), упозната са Законом о ауторском и сродним правима, и да велика већина испитаних аутора сматра да су тим законом (преко 80% испитаника) обухваћене све обавезе како издавача, тако и аутора. Структура наших испитаника (која је нама при доношењу закључака на задату тему јако важна) је таква да преко 80% аутора не издаје први пут своје ауторско дело и да близу 80% испитаних аутора сарађује и са другим издавачким кућама. Пре закључивања издавачког уговора преко

70% испитаника је било упознато са начином обрачуна ауторског хонорара као и издавачким уговором. Од наших 200 испитаних дугогодишњих аутора једне издавачке куће који притом сарађују или су сарађивали са другим издавачким кућама преко 70% њих сматра да су њихова ауторска права у потпуности заштићена. Што се тиче ауторске накнаде, мишљења аутора су различита. Више од 50% аутора сматра да су адекватно награђени за свој рад у издавачкој кући, 41% аутора сматра да нису адекватно награђени, а само 5% аутора сматра да им ауторски хонорар који добију од издавачке куће није битан; ова група аутора сатисфакцију свога рада налази у самом чину објављивања ауторског дела. Преко 90% аутора сматра похвалним што издавач својим ауторима исплаћује тантјеме на начин договорен уговором, као и преко 90% аутора је задовољно бројем бесплатних примерака свога одштампаног дела који добијају од издавача. Што се тиче квалитета штампе издања и ту је преко 90% аутора задовољно. Анализирајући одговоре на последње питање наше писмене анкете долазимо до закључка да 99% испитаника сматра да су основни проблеми наставка рада у издаваштву корупција и нелојална конкуренција, и да се наши законодавци у будућности озбиљно морају позабавити решавањем овог питања. Предлози за то од стране аутора јесу прописивање још јачих санкције које се морају спровести на тржишту како би се спречио овај проблем. Резултати истраживања показују да аутори сматрају да ниво спровођења политике конкуренције није задовољавајући у издаваштву а култура конкурентног понашања на тржишту у Србији је и даље ниска. Лојална тржишна конкуренција у нашој земљи мора се посматрати као услов за ефикасно обављање приврених активности. Према мишљењима испитаника чињеница је да наша најшира јавност и даље нема јасан став о томе да једино такво окружење омогућује максималне перформансе привредних субјеката а тиме и општи друштвени раст и благостање. Већина испитаника сматра да је узрок томе пракса деведесетих година прошлог века коју је карактерисала злоупотреба постојећег антимонополског законодавства као инструмента антиинфлационе политике контролисања цена. Да би се ови проблеми превазишли резултати овог истраживања показују да већина испитаника сматра да стварање конкурентне игре на тржишту мора бити регулисано законодавством које је хармонизовано са правом Европске уније и које се мора адекватно и ефикасно спроводити у пракси.

Добијени ниво сазнања омогућио је остваривање постављеног циља, да се у виду дискрипције и класификације стручних сазнања на бази емпиријских података изврши процена развијености заштите ауторских права кроз анализу уговора о издаваштву у појединим издавачким кућама у Републици Србији. Сазнања добијена спроведеним теоријским и емпиријским истраживањем, омогућила су да се сагледају сви битни елементи издавачког уговора, али је и указано на динамичност у развоју заштите права аутора.

Наведеним резултатима долазимо до верификације⁴⁵³ постављене опште (генералне) хипотезе рада а то је да заштита ауторских права код уговора о издаваштву делотворним системом заштите представља саставни део савременог пословног окружења које даје подстицај за нова стваралаштва, чиме повољно утиче на развој економије и друштва у целини и делује подстицајно на нове пројекте. До овакве поткрепљености смо дошли верификацијом и посебних хипотеза јер је истраживање показало да само квалитетан издавачки уговор потписан између издавача и аутора дела или носиоца ауторског права значајно смањује могућност повреде ауторских права и позитивно утиче на развој издавачке делатности, као и да је постојећи нормативни оквир утврдио ефикасну заштиту ауторских права код уговора о издаваштву. Чиме се ствара погодно тло за ефикасну правну заштиту ауторских дела а тиме се несумњиво охрабрују страни и домаће аутори да објављују своја дела код нас.

⁴⁵³ У процесу верификације хипотеза, један број методолога сматра да је термин потврђеност хипотезе сувише „чврст” за ваљано исказивање појма. Тај термин, према њиховом мишљењу, није добар због његових асоцијација на чврсте исказе који подразумевају прецизно мерење, егзактну проверу и експлицитно исказивање ставова о прихватању или одбацивању хипотезе. Ово према: Сакан М., *Хипотезе у науци* (друго издање), Нови Сад (Прометеј), 2000, стр. 161

Глава 8. ЗАКЉУЧАК

На основу свега изнесеног може се закључити да се у савременим условима пословања, ауторска права могу упоредити са сваким другим обликом својине који свом титулару може донети изузетну економску корист и профит на тржишту. Адекватна заштита ауторских права код уговора о издаваштву представља део савременог пословног окружења која доводи националне економије да на прави начин спознају и валоризују ауторска права у смислу материјализације капацитета, односно активирања ових права у случају када она нису у довољној мери искоришћена на тржишту. То може да доведе до смањења односно искључења неовлашћеног коришћења права аутора, од стране других неовлашћених лица и развијања културе понашања.

Свака озбиљна држава, која ставља примат на развој националне економије мора својим мерама да обезбеди заштиту ауторских права у издавачком уговору као средства које доприноси општем привредном расту и друштвеном благостању. С тим у вези стално се мора радити на модернизацији и јачању законодавства у домену ауторских права уз неодложно приступање свим значајним међународним конвенцијама. Иако Србија има законодавство које је усклађено са свим битним конвенцијама из области ауторског права, неопходно је успоставити још ефикаснију административну подршку и стално пратити све секторе важне за остваривање ових права како у економском тако и у културном домену. Неопходно је побољшати и унапредити правне механизме за јачање и заштиту ауторских права као што је то случај у најнапреднијим земљама света.

Тумачећи класичну поделу ауторског права у овом раду, посматрали смо га у објективном и субјективном смислу. У објективном смислу ауторско право као и друге гране права представља скуп правних норми којима се регулишу друштвени односи у вези са стварањем и искоришћавањем ауторских дела, односно духовних творевина човека у области књижевности, уметности, науке изражених у одређеној форми, без обзира на научну, стваралачку или уметничку вредност тих дела, величину намену или садржину као и начин испољавања или допуштеност јавног саопштавања. Овим долазимо до закључка да је реч о грани права чији је основни задатак да обезбеди правну заштиту аутора или другог носиоца ауторског права али и оних који нам ауторска дела чине доступним, тј. издавачи, као и крајњих корисника ауторског дела.

У субјективном смислу ауторско право је скуп конкретних овлашћења која поседује творац ауторског дела или други носиоци ауторског права и та овлашћења настају чином настанка дела. Субјективно право је правна власт, овлашћење које појединац односно субјект права остварује на основу норми објективног права. Генерално је прихваћено мишљење да субјективна права аутора чине две групе права. Кроз овај рад видели смо да су то моралана права аутора која штите личност аутора

и са друге стране његова имовинска права или носиоца ауторског права која су временски ограничена и трају за живота аутора и 70 година после његове смрти.

Економски мотиви су основа за злоупотребу ауторских права. Зато се велика пажња поклања правним аспектима заштите ових права јер само адекватна заштита може смањити њихову злоупотребу. Квалитетан издавачки уговор је једна од мера заштите ауторских права и њихове злоупотребе. Кроз овај рад, то је и потврђено.

Анализом спроведеног истраживања, учавамо значај квалитетног издавачког уговора који у знатној мери смањује могућност повреде ауторског права и позитивно утиче на развој издавачке делатности. Издавачки уговор као једна врста ауторског уговора има и сличности а и разлике са другим врстама ауторског уговора. Заједничке карактеристике са другим ауторским уговорима су те што је то формалан уговор закључен у писменој форми осим неких законом предвиђених случајева. Сви ауторски уговори па и издавачки уговор садрже имена уговорених страна, назив ауторског дела, које је предмет уговора, начин коришћења ауторског дела, висину, начин и рокове плаћања накнаде ако се дело користи уз накнаду. Утврђивање накнаде треба да произилази од квалитета дела, могућности пласмана на тржишту, материјалних ефеката које постиже његов корисник, као и ефекта које дело постиже у задовољавању друштвених потреба. Предмет ауторског уговора може бити не само створено већ и будуће ауторско дело али предмет уговора не сме бити тако одређен да аутор преноси право искоришћавања свих будућих дела. Такав уговор био би ништаван.

Разлика између издавачког уговора и осталих ауторских уговора произилази у првом реду из предмета издавачког уговора, односно начина искоришћавања ауторског дела. Предмет издавачког уговора је преношење на издавача искоришћавање дела, тако што ће он објавити, умножити дело, што значи да ће издавач повећати број примерака дела, извршити дистрибуцију-продају дела. Увек издавачким уговором аутор преноси право објављивања ауторског дела штампањем, односно умножавањем. Само ауторски уговор може имати за предмет објављивање дела умножавањем, штампањем, док други ауторски уговори имају за предмет неке друге радње као што су извођење дела, приказивање, израда звучног снимка дела, снимање филма према неком делу, превођењу дела или адаптација ауторског дела. Издавачки уговор може у одређеним ситуацијама да поред радње штампања обухвати још неке радње које су предмет других ауторских уговора, као што је на пример превођење дела, израду звучног снимка дела, јер се и фонограми могу умножавати као и рукописи. То значи, издавачки уговор има за предмет ауторско дело које по својој природи може да се објави штампањем или да се умножи али у сваком случају да се увећа број примерака дела а уз то може да обухвати и превод ауторског дела, евентуално снимање, извођење и др. Издавачки уговор спада у искључиве уговоре за разлику од уговора о приказивању, уговора о извођењу и др. који се сврставају у неискључиве уговоре, јер право објављивања умножавањем по правилу се не може истовремено пренети на

више лица, а право приказивања и извођења може, ако се уговором аутори не одрекну тог права. То је двостран, теретан правни посао. Код издавачког уговора увек се на једној страни налази аутор, носилац ауторског права (може их бити више с обзиром на изворност ауторског дела) а на другој издавач као крајњи корисник који уговором жели да оствари овлашћење да дело објави, умножи и стара се о његовој продаји.

Кроз анализу овог истраживања видело се да аутори који објављују више дела не мењају издавачку кућу са којом раде и са којом имају закључен издавачки уговор који штити на адекватан начин њихова ауторска права. Због тога такве издавачке куће имају знатно мањи број спорове из области ауторских права пред надлежним органима.

Овим радом трудили смо се да сагледамо и економску страну због које се у основи и штити ауторско дело посебно на светском тржишту (подсетимо само да су поједина издања постала бестселери који се штампају у преко 200 земаља на преко 60 језика). На тај начин издавачка делатност доживљава успон а поједини аутори су толико популарни да се са нестрпљењем у јавности очекују њихова нова ауторска дела.

Ефикасна правна заштита ауторских дела несумњиво охрабрује како домаће тако и стране ауторе да објављују своја дела.

Можемо дакле констатовати да се искоришћавање ауторског дела шири у преносним круговима до нивоа националне економије која мора да обезбеди ефикасну правну заштиту ауторских права. Таква заштита ствара повољну основу за још већи број ауторских дела, подстиче креативне способности аутора, али и пословне активности правних субјеката који комерцијализују ауторска дела. Можемо рећи да постоји „узајамни договор” између аутора као појединца и општег друштвеног интереса са друге стране, који омогућава већу доступност ауторских дела као тековина цивилизације широј јавности. Само пробајмо да замислимо како би изгледало савремено друштво без открића штампарске машине, телефона, аутомобила, или без микрочипа, компјутера или интернета. Да ли би и у том случају живот савременог човека био овако удобан и у многим сегментима живота знатно олакшан? Наравно да не би, а у исто време био би духовно сиромашнији. У природи човека је да резултате свог рада износи у јавност и подели са другим људима. Али је неопходно да друштво као целина да подстицај тим стваралачким активностима.

Наплата накнаде од коришћења ауторских дела обезбеђује у крајњој инстанци, а на основу пореског система, прилив средстава у државни буџет и социјалне фондове. Ово подразумева даље могућност сталног финансирања делатности и потреба од јавног интереса.

Ратификација међународних конвенција из ове области обавезује државе чланице на такву једну дисциплину. И ако би се могло очекивати да у време велике технолошке експанзије на нивоу Европске уније постоји јединствен закон за заштиту ауторских

права, то ипак није случај. Међународне конвенције налазе примену у земљама чланицама а питања која нису регулисана остављена су националним законодавствима.

Анализа страног законодавства указује на то да се основне концепцијске разлике између правних система common law-а (у земљама које се наслањају на британско обичајно право) и кодекса грађанског права (у земљама чији се правни систем наслања на традицију француског Code civile) састоје у следећем: у земљама common law-а ауторска права третирају се као врста својине коју може стећи једно лице или група аутора и када је једном стечена може бити предмет привредног искоришћавања као било која друга врста својине. Тим поводом сва остала права усмерена су искључиво да обезбеде уживање економских потенцијала својине. У земљама грађанских законика такође се сматра да ауторско право има обележје својине па се законима као и у претходном случају штити економски садржај овакве својине и то у потпуно истом обиму, али овде ауторска права добијају још једну карактеристику која проистиче из филозовске концепције а то је да је дело сваког аутора израз његове личности што на основу природног права представља основ заштите у истој мери као што то захтева економска вредност дела.

Имајући у виду карактер ауторског права и начине његовог остваривања у времену када ауторска дела не знају за границе између држава свакако је оправдан став да закон којима се уређује ауторско право треба да буде јединствен. Заштита ауторских права и њихових корисника у случају повреде увек је била предмет интересовања а у новије време то је још више потенцирано због могућности искоришћавања ауторског дела путем интернета. У вези са заштитом права у случају повреде најчешће се као проблем поставља питање њене ефикасности. Примера ради у Споразуму ТРИПС (Маракас, 15. април 1994.), истиче се обавеза држава које су везане овим међународним уговором да у својим законодавствима осигурају примену ефикасних мера за заштиту права интелектуалне својине у случају било које повреде, укључујући правна средства за спречавање повреда као и правна средства која су довољна за одвраћање од будућих повреда (чл. 41. Ст. 1 ТРИПС-а). У том смислу сматрамо да и наше законодавство треба да прати такав циљ. За делотворну заштиту права аутора често није довољна само грађанскоправна заштита, већ и казеноправна и управноправна. У бројним случајевима обим повреде права захтева ангажовање како полиције, тако и царине, судства, носиоца ауторских права, њихових удружења и других заступника. У већини случајева могуће је ефикасним мерама и координираном сарадњом ових органа спречити повреду права или поправити насталу штету.

Анализом домаћег законодавства из ове области јасно нам је да је наш ауторскоправни поредак међународно орјентисан. Карактер ауторског права, могућност готово неограниченог искоришћавања ауторских дела самим тим и велика могућност повређивања права аутора на глобалном нивоу разлог су богатог међународноправног уређења које прати и Република Србија као потписница бројних

међународних конвенција које имају за циљ решавање проблема везаних за различитост у националним ауторскоправним системима. По правилу се међународним конвенција (које смо анализирали у току ове дисертације) одређује да су државе чланице дужне признати национални третман држављанима других чланица и при томе се утврђује тзв. минимална заштита коју су чланице дужне пружити носиоцима ауторског права. Тим вишестраним међународним конвенцијама по правилу управља Светска организација за интелектуално власништво (World Intellectual Property Organisation - Wipo), а која је једна од шеснаест специјализованих установа Уједињених нација. Законодавство Републике Србије осим што је међународно оријентисано, има и дугу традицију континуираног уређења ауторског права. Наше законодавство у овој области прати нове развојне тенденције друштва и пролагођава им се. Као земља која има за циљ улазак у Европску унију, Република Србија без обзира на тешко бреме транзиције кроз које пролази, схвата да је интелектуално власништво покретачка снага друштвеног развоја. Свеобухватна законска заштита омогућава развој културе, индустрије, и технолошког напретка који се темеље на рачунарским програмима и другим савременим технологијама модерног друштва.

ЛИТЕРАТУРА

1. Антић О., *Облијационо право*, Правни факултет Универзитета Београд, Службени гласник, Београд, 2011.
2. Арсић М., *Карактеристике издавачких уговора са иностранством*, Ауторско право издавача, Symposium, Beograd, 1983.
3. Бабић И., *Лексикон облијационог права*, Службени гласник, Београд, 2008.
4. Varabash I., „*Ancillary Copyright for Publishers: The End of Search Engines and News Aggregators in Germany?*“, *European Intellectual Property Review*, 5/13.
5. Becker, J., „*Governmental and Judicial Control Over Licensing and Tariffs*“, у зборнику *Seminar on Collective Administration of Copyrights in Europe*, Amsterdam, 1995.
6. Бесаревић В., „Саветодавни извештај о развоју правне заштите интелектуалне својине у Србији и Црној Гори у контексту захтева ЕУ процеса Стабилизације и придруживања и приступа WTO, AIA“, Извештај SCEPP-а, број 1, Саветодавни центар за економска и правна питања и Г17 институт, Београд, 2003.
7. Бесаревић В., Жарковић Б., „*Интелектуална својина*“, Међународни уговори, Београд, Правни факултет, Универзитета у Београду, 1999.
8. Бесаревић В., *Право интелектуалне својине*, Београд, Правни факултет Универзитета у Београду, 2011.
9. Бесаревић В., *Интелектуална својина – Индустријска својина и ауторско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.
10. Беговић.Б, Лабус М., Јовановић А, *Економија за правнике*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013.
11. Бејатовић С., *Правни систем Србије и стандарди Европске уније и Савета Европе*, Књига IV, Kragujevac, 2009.
12. Bogdandy von A., Bast J.(Hrsg), *Europaisches Verfassungsrecht, Theoretische und dogmatische Grundzuge*, Springer, Berlin, 2003.
13. Богданович З., Русидор (УР.), *Лексикон грађанског права*, Номос, Београд, 1969.
14. Васиљевић М., *Привредно право са основама права*, Савезни центар за унапређење угоститељства-хотелијерства, Beograd, 1969.
15. Valerie-Laure Benabou, Severine Dussolier, „Draw me a public domain“, in: *Copyright Law: A Handbook of Contemporary Research* (ed. P. Torremans), Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2007.
16. Вилус/Царић/Шогоров, *Међународно привредно право*, Научна књига, Београд, 1989.
17. Вукотић Ј., „*Карактеристике издавачког уговора*“, *Право и привреда*, Удружење правника у привреди Србије, Београд, бр. 7–9, 2016.

18. Walter Arthur Copinger, Skone James, *On copyright*, Sweet and Maxwelln, London, 1971.
19. Gieseke. L., *Die geschichtliche Entwicklung des deutschen Urheberrechts*, Rechtswissenschaftliche Studien, Goettinger, 1957.
20. Гамс & Буровић, *Увод у грађанско право – општи гео*, Савремена администрација, Београд, 1985.
21. Гелевски С., *Управно право*, Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2008.
22. Дамњановић К., *Права интелектуалне својине и права конкуренције Европске уније*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.
23. Дамњановић К., Марић В., *Интелектуална својина*, Правни факултет Универзитета УНИОН у Београду, Службени гласник, Београд, 2009.
24. Димитријевић П., *Право информационе технологије*, Свин, Ниш, 2010.
25. Dworkin G., „An Overview of Collective Administration“ у зборнику *Seminar on Collective Administration of Copyrights in Europe*, Amsterdam, 1995.
26. Доловић К., „Споразумни раскид уговора“, Правни живот, часопис за правну теорију и праксу, тематски број Право и морал, Удружење правника Србије, Београд, број 10/12, година LXI, том III, књига 5561–1018.
27. Драшкић М., *Правни значај прејовора за закључивање уговора*, Анали Правног факултета, бр. 3/4, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 1982.
27. Despotijan Anna, „Economic Rights and Exploitation of Copyrights Works“, Зборник радова *Ауторско право и сродна права – домаћа и међународна теорија и пракса*, Правни факултет „Јустинијан Први“, СІРЕ, Скопље, 2007
28. Dworkin Gerald, „Judicial Control of Copyright on Public Policy Grounds“, in: *Intellectual Property and Information Law*, Kluwer, 1998.
29. Дудаш, Атила, „Могућности ојозивања понуде за закључење уговора и одговорности понудиоца за несавесно вођење прејовора“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1-2/2008, Нови Сад, 2008.
30. Дудаш, Атила: „Одговорности за несавесно вођење прејовора у праву Србије, правима неких реформских земаља и савременим писаним изворима *lex mercatoria*“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1-2/2007, Нови Сад, 2007.
31. Dusollier Séverine, *Scoping Study on Copyright and Related Rights and the Public Domain*, WIPO, University of Namur, Belgium, 2010.
32. Ђорђевић Ј., *Латинско-српски речник*, Завод за уџбенике, Београд, 2010.
33. Буровић Р., *Међународни провински уговори*, Белпак, Београд, 2011.
34. Ивановић В., Ђилас А. (редактори), *Зборник о људским правима*, Нолит Београд, Београд, 1983.

35. Идри К., *Интелектуална својина*, Завод за интелектуалну својину, Београд, 2009.
36. Иза Разија Мешевић, „*Расходјела прихода од права на накнаду за приватну употребу*“, Зборник радова „Правне и инфраструктурне основе за развој економије засноване на знању“, Књига II, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2013.
37. I. Gregory Mankiw, *Principles of economics* (Third edition), Harcourt College Publishers, London, 2004.
38. Иванчић В., „*Предговорна одговорност*“, Правник, Загреб 83/2006.
39. Јанковец И., *Уговорна одговорност*, Школска књига, Загреб, 2000.
40. Јанев И., *Светска организација за интелектуалну својину*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
41. Јањић М., *Индустријска својина и ауторско право*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1973.
42. Јањић М., *Ауторско филмско право*, Институт за упоредно право, Београд, 1971.
43. Јелисавац С., *Интелектуална својина*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2006.
44. Касон Л., *Библиотеке старог света*, Клио, Београд, 2004.
45. Капор В., Цанић С., *Уговори робној индустрији*, Универзитет Привредна академија Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2007.
46. Ковачевић Љ., *Правна субординација у радном односу и њене границе*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013.
47. Константиновић М., *Облигације и уговори: Скица за законик о облигацијама и уговорима (класици југословенског права)*, „Службени лист СРЈ“, Београд, први пут објављено 1969.
48. Кошутин Б., Ракић Б., Милисављевић Б., *Увод у право европских интеграција*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2014.
49. Kamil Idris, *Intellectual property a power tool for economic growth*, World Intellectual Property organization, Geneva, 2003.
50. Keith E. Maskus, *The Role of intellectual Property Rights in ENCOURAGING Foreign Direct Investment and Technology Creating*, Global Agendetechnology Transfer, Brussels, in 1997.
51. Kohler J., *Urheberrecht an Schriftwerken und Verlagsrecht*, Stuttgart, 1907.
52. Kohler J., *Handbuch des deutschen Patentrecht*, Majnc, 1900,
53. Лилић С., Миленковић Д., Ковачевић-Вучо Б., *Омбудсман-међународни документи, упоредно право, законодавство и пракса*, Комитет правника за људска права, Београд, 2002.

54. Lawrence Liang, *Guide to Open Content Licenses*, Piet Zwart Institute institute for postgraduate studies and research Willem de Kooning Academy Hogeschool Rotterdam, 2004.
55. Макс Планк, Институт за иновацију и конкуренцију: Stakeholder Consultation on Copyright Levies in a Converging World: Response of the Max Planck Institute for Intellectual Property, Munich, поглавље IV, 2007.
56. Machler, F., „*Die Wirtschaftlichen Grundlagen des Patentrechts*“, I део, GRUR INT, 1996.
57. Марковић М. С., *Ауторско право и сродна права*, Службени гласник, Београд, 1999.
58. Марковић М. С., *Основи ауторског права и суседних права*, ИДП Научна књига, Београд, 1992.
59. Марковић М. С., *Право интелектуалне својине и информационо друштво*, Службени гласник, Београд, 2014.
60. Марковић М Слободан, Душан В Поповић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2015.
61. Марковић С. „*Јавни домен и право интелектуалне својине*“, Право и привреда, бр. 4–6/2011. Удружење правника у привреди, Београд, 2011.
62. Марковић С., „*Ауторско уговорно право – креативност на тржишту*“, Страни правни живот, 2-3. Институт за упоредно право, Београд, 2004.
63. Марковић С., „*Неправичност као разлог за ревизију ауторског уговора*“, Правни живот, бр. 11–12/94. Удружење правника Србије, Београд, 1994.
64. Милић Д., *Превод и право превођења*, Правни живот, III том, Удружење правника Србије Београд, 11/1997.
65. Милић Д., *Заштита ауторског права*, Стручно-информативни часопис, Гло-саријум, Београд, 1993.
66. Montanaria.A., „*Lex Google: Copyright Law and Internet Providers – Future Enemies or Allies*“, European Intellectual Property Review број 8/13, 2013.
67. Мартиновић Д., *Принципи Европског уговорног права и уговорна одговорност*, Правни живот, Београд, 10/2003.
68. Марковић Р., *Уставно право и политичке институције*, Службени гласник, Београд, 2008.
69. Миладиновић З., *Субјективна права интелектуалне својине*, Правни факултет Ниш, Центар за публикације, Ниш, 2004.
70. Миладиновић, З., *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Крагујевац. Центар за публикације, Крагујевац, 2009.
71. Милић Д., *Коментар Закона о ауторском и сродним правима (са судском праксом)*, Грађевинска књига, Београд, 2011.

72. Милић Д., *Коментар закона о ауторском праву*, Привредни преглед, Београд, 1990.
73. Милић Д., *Коментар Закона о ауторском и сродним правима са судском праксом и међународним конвенцијама и уговорима*, ННК Интернационал, Београд, 2005.
74. Митровић Ј., *Ауторска дела створена на основу постојећих дела и њихова правна заштита у Југословенском праву*, Пословни биро, Београд, 1990.
75. Милост Ф., *Рачуноводство човешких зможности*, Висока школа за менаџмент, Копер, Словенија, 2001.
76. Michel M. Walter, Silke von Lewinski, *European Copyring Low-A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2010.
77. Michel M. Walter, Silke von Lewinski, *European Copyright Law – A Commentary*, Oxford University Press, 2010;
78. Melville B. Nimmer and David Nimmer, „*Nimmer On Copyright*“ (New York: Matthew Bender & Compony), 2000.
79. Миладиновић Зоран, „*Карактеристике ауторских уговора*“, Право и привреда, бр. 4–6/2015 Удружење правника у привреди, Београд, 2015.
80. Николић, Д., *Увод у систем грађанског права*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови Сад, 2001.
81. Negotiating Group on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights, including Trade in Counterfeit Goods, Suggestion by the U.S. for achieving the negotiated objective: Multilateral Trade Negotiations, The Uruguay Round, Document Tn.GNG/NG11/W/14, 1987.
82. Лилић С., *Управно право Управно процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014.
83. Рудић Љ., Димић М., *Модели заштите ауторских права на пољу књижевности*, Едиција Културна политика, Балкан Култ, Београд, 2003.
84. Орлић М., *Закључивање уговора*, Институт за упоредно право, Београд, 1993.
85. Overbeck Wayne, Belmas Genelle, *Major Principles of Media Law*, Stamford: Cengage Learning, 2011.
86. Paul Goldstein, Bernt Hugenholtz, *International Copyright*, Oxford University Press, Oxford, 2010.
87. Перовић С., *Облигационо право*, Савремена администрација, Београд, 1980 .
88. Поповић Д., *Искључива права интелектуалне својине*, Службени гласник, Београд, 2012.
89. Попов Д., *Грађанско право (Општи гео)*, Службени гласник, Београд, 2001.
90. Pouillet, E., *Traite theorique et pratique de la propriete litterarie et artistique et du droit de representation*, Paris, 1908.

91. P. S. Atiyah, *An introduction to the law of contract*, Oxford University Press, Incorporated, Oksford, 1971.
92. Поповић В. Д., „Критички осврт на сродноправну заштитну издавача:- заштитна привредној или културној њоухвајта“; удк 347.77/78:655.4, CERIF:S124, *Анали Правног факултета у Београду*, година LXIII, 1/2015. Правни факултет Универзитета у Београду, 2015.
93. Перовић С., „Основ уговорне и деликтне одговорности“, *Правни живот* бр. 3-4/2004. Удружење правника у привреди, Београд, 2004.
94. Pierre Recht, *Le droit d' "auteur, une nouvelle forme de propriete*. Histoire et theorie, Pariz, број 5, 1969.
95. Радојковић Ж., „Писац и ауторско право“, часопис *Култура*, Завод за проучавање културног развитка, број 30/31., Београд, 1975.
96. Радишић Ј., *Предуговорена одговорност*, Институт за друштвене науке, Београд, 1991.
97. Roubier, P., *Le droit de la propriete industrielle*, Vol/2 (Editions du Recueil Sirey) Paris, 1954.
99. Rentzsch H., *Geistiges Eigentum, Handwoerterbuch der Volkswirts. chaft*, Leipzig, 1866.
100. Самарџић М., „Издавачки уговор“, *Правни живот*, бр. 11–12, Удружење правника, Београд, 1993.
101. Ricketson, S., Ginsburg, Jane C., *International Copyright and Neighbouring Rights; The Berne Convention and Beyond*, Oxford University Press, Oxford, 2006.
102. Славни Ј., *Уговори у привреди*, Научна књига, Београд, 1979.
103. Станивуковић М., Живковић М., *Међународно приватно право*, Службени гласник, Београд, 2008.
104. Спајић В., *Теорија ауторској права и ауторско право у СФРЈ*, Народне новине, Загреб, 1983.
105. Спајић В., *Теорија ауторској права и ауторско право у СФРЈ*, Академија наука и уметности, Сарајево, 1969.
106. Станимировић В., *Хрестоматија за ујоредну правну традицију*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2013.
107. Становић В., *Уставно судство и владавина права, Улоја и значај уставној суда у очувању владавине права 1963–2013*. Зборник радова, Београд, 2013.
108. Станковић О., Водинелић В., *Увод у грађанско право*, Номос, Београд, 1969.
109. Станковић О., Водиналић В., *Увод у грађанско право*, Номос, Београд, 2007.
110. Стефановић З., *Компанијско право*, Правни факултет Универзитета УНИОН у Београду, Београд, 2014.

111. Steven M., Wallman H., „*In Pursuit of Intellectual Capital, Foreword to Hidden Value: Profiting From the Intellectual Property Economy*“ end Bruce Vermen, Euromoney Publications PLC, London, 1999.
112. Стојановић Д., Антић О., *Увод у грађанско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2004.
113. Стојановић Б., *Приручник за ауторско и сродна права*, Службени гласник, Београд, 2008.
114. Стојановић М., *Издавачки уговор (законодавство, теорија и пракса)*, Службени лист СФРЈ, Београд, 1967.
115. Стојановић, Д., *Савесност и поштење у промету*, Службени лист СФРЈ Београд, 1973.
116. Стојиљковић В., *Међународно привредно право*, Јустинијан, Београд, 2003.
117. Schricker G., „*Zum neuen deutschen Urhebervertagsrecht*“, Grur Int, Munchen, 2002.
118. Тодоровић В., Слијепчевић М. Р., *Привредно право, приручник за полагање правосудној испити*, Пројурис, Београд, 2012.
119. Томић Р. З., *Опште уједно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2016.
120. Ђирић А., Ђировић Р., *Међународно привредно право – посебни део*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2005.
121. Ulmer, E., *Urheber-und Verlagsrecht*, Berlin, 1980.
122. Хенеберг И., *Ауторско право*, Глобус, Загреб, 2001.
123. Царић С., Витез М., Раичевић В., Веселиновић П. Ј., *Привредно право*, Универзитет Привредна Академија, Нови Сад, 2011.
124. Церовић В. Д., *Ауторско право*, Савез инжењера и техничара, Београд, 1991.
125. Chrysanthos Dellarocas, Zsolt Katona, William Rand, „*Media, Aggregators, and the Link Economy: Strategic Hyperlink Formation in Content Networks*“, Management Science, број 10/13, 2013.
126. Corea M. Carlos, *Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights- A Commentary on the TRIPS Agreement*, Oxford University Pres, Oxford, 2007.
127. Чиплич С., Славнић, Ј., *Уставни суд Србије: четири деценије постојања*, Београд, 2003.
128. Шуман Ј., *Коментар закона о заштити ауторских права и међународних пројиса*, Геса Кон, Београд, 1935.

Internet adrese

www.techtransfer.umich.edu/index/glossary.html
www.techtransfer.umich.edu/index/glossary.html,
www.scribd.com/doc/56780927/Zastita-intelektualnesvojjine
bank.org/INTRANETTRADE/Resources/maskus2pdf.p..
press-pubs.uchicago.edu/founders/dokuments/a1_8_8s12.html),
www.library.nuigalway.ie/help/jargon
www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/zbornikfdu/11-12/21/download_ser_cyr,
www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf
www.osor.eu/eupl
www.media.opencultures.net/open_content_guide/ocl_v1.2.pdf, 4. новембар 2015
www.comparativelaw.info/ip.pdf, 5. марта 2016.
www.bos.rs/
www.cepit.idrustvo2/tema14/zajednica.pdf
www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/617/wipo_pub_617.pdf
www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=342216
www.wipo.int/edocs/mdocs/govbody/en/wo_pbc_25/wo_pbc_25_11.pdf,преузето:
www.pescanik.net/2012/02/opasnepravne-posledice-acta/,
www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf,
www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=289757
www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.pdf,
sr.wikipedia.org
www.wipo.int/ip-development/en/agenda/pdf/scoping_study_cr.
creativecommons.org.rs/faq
www.pullmanco.com/article_136.htm; Global Finance,
www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=289757
www.wipo.int/about-ip/index.html&wipo_content_frame=/about-ip/en/copyright.html,преузето //www.prs.co.uk,
www.vtsrh.hr/index.php?page=code&index=1&article_id=203&act_id=146&lang=hr,
googlepolicyeurope.blogspot.it, www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000315384
www.wipo.int/export/sites/www/treaties/en/documents/pdf/berne.pdf
www.zis.gov.rs/prava-is/autorsko-pravo/najcesca-pitanja.37.html
www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/861352/male-kazne-za-pirateriju.html
www.ip.mpg.de
www.wipo.int/freepublications/en/archive.jsp?cat=copyright,
www.gesetze-im-internet.de/verlg/ nap. 1,
www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/urhg/gesamt.pdf,

www.unilib.bg.ac.rs/edukacija/Naucne%20informacije%20u%20Srbiji.pdf

Правни извори:

Закон Краљевине Југославије о заштити ауторских права из 1929.

Југословенски Закон о заштити ауторских права из 1946.

Југословенски Закон о заштити ауторских права из 1957.

Југословенски Закон о заштити ауторских права из 1968.

Југословенски Закон о заштити ауторских права из 1978.

Закон Државне заједнице Србије и Црне Горе о ауторским и сродним правима правима из 1998.

Закон Државне заједнице Србије и Црне Горе о ауторским и сродним правима правима из 2004.

Закон о ауторском и сродним правима „Сл. Гласник РС. БР. 104/2009,99/2011, 119/2012,29/2016.

Закон о облигационим односима ЗОО, „Службени гласник СФРЈ“, бр. 29/1978, 39/1985, 45/1989, „Службени лист СРЈ“, бр. 31/1993, 22/1999, 35/1999, 44/1999.

Закон о ауторском и сродним правима; «Службени гласник БиХ», број: 63/10.

Закон о колективном остваривању ауторској и сродних права; «Службени гласник БиХ», број: 63/10.

Закон о ауторском праву на књижевним и уметничким делима и сродним правима Аустралије,1968.

Устав Републике Србије,“Службени гласник РС“, број 98/06.

Италијански закон о ауторском праву 1941. године,

Француски закон о ауторском праву из 1957. године,

Закон о интелектуалној својини Француске из 1992. године са изменама и допунама из 1995. године

Мађарски Закон о ауторском праву из 1999. године.

Чехословачки закон о ауторском праву из 1965. године,

Немачки закон о издавачком праву – Gesetz uber das Verlagsrecht од 1901, RGBL. S217, последњи пут промењен 2002. године,

Француски закон о књижевној и уметничкој својини од 1957. године, последњи пут измењен 3. јула 1992.године:

Немачки закон о ауторском и сродним правима – Gesetz uber Urheberrecht und verwandte Schutzrechte-Urheberrechtsgesetz, vom 9. September 1965.

Немачки закон о ауторском и сродним правима из 1915.

Закон о интелектуалној својини Републике Француске, консолидована од 22. децембра 2014,

Закон о ауторском праву и сродним правима Републике Хрватске, „Народне новине“, бр. 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14

Закон о ауторском праву и сродним правима Републике Црне Горе, „Службени лист Црне Горе“, број 37/11

Италијански закон о ауторском праву из 1941. године Републике Италије, „Службени лист Републике Италије“, број 166. 16, јули 1941.

Немачки Закон о ауторском праву из 1965. године „Службени лист СР Немачке“, број 51, 16. септембар 1965,

Закон о изменама и допунама Закона о ауторском праву и сродним правима, „Службени лист СР Немачке“, број 23, 14. мај 2013.

Закон о изменама и допунама Закона о интелектуалној својини, „Службени лист Краљевине Шпаније“, број 268, 2014.

Преднацрт грађанског законика, Београд, 2013.

Законом привредним друштвима Службени гласник РС бр., 36/2011, 99/2011, 86/2014, и 5/2015

Француским законом о ауторском праву из 1957 године

Чехословачким законом о ауторском праву из 1965. године

Бернска Конвенција о заштити књижевних и уметничких дела из 1888. године, допуњена 1896, измењена 1903. године, допуњена 1914. године, измењена 1928, 1948, 1967, 1971. године

Свејска (универзална) Конвенција о ауторском праву усвојена 06.09.1952. године у Женеви, измењена у Паризу 24. јула 1971. године

Међународна Конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и услова за радио-дифузију (Римска Конвенција од 26.10.1961. године)

WIPO – Уговор о индустријским правима и фонограмима, усвојен 20.12.1996. године, Женева

Директива 2004/48 ЕЗ Европског парламента и савета од 29. априла 2004. године о поштовању права интелектуалне својине.

Директива о правној заштити рачунарских програма из 1991. године

Директива о праву давања у закуп и посуђивању као и о одређеним правима, сродном ауторском праву у области интелектуалне својине из 1992. године

WIPO, International Survey on Text and Image Copyright Levies (2014)

Директива број 2001/29/ЕЗ, члан 5, став 2 о хармонизацији одређених аспеката ауторског права и сродних права у информатичком друштву, „Службени лист ЕЗ“, број L167/2001.

Споразум о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица с једне стране и Републике Србије с друге стране,; Закон о поштовању споразума, „Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори“, број 83/08.